

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Η ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΩΣ
ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ. ΔΙΕΘΝΕΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ
ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ.*

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΘΗΝΑ

ΜΘ 10011

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : κα ΜΠΟΣΗ ΜΑΙΡΗ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΜΑΪΟΣ 2013

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Αφιερωμένη στους γονείς μου

Βύρωνα και Παναγιώτα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πρωτίστως ευχαριστώ θερμά όλους τους καθηγητές του Τμήματος, των οποίων η διδασκαλία κατά την παρακολούθηση των διαλέξεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές, δεν μου προσέφερε μόνο πολύτιμη γνώση αλλά και ένα ολόκληρο ταξίδι εκπαιδευτικής και πνευματικής εμπειρίας.

Ιδιαίτερος δε ευχαριστώ την επιβλέπουσα την παρούσα, κα Μπόση Μαίρη, τόσο για την πολύτιμη καθοδήγησή της στο πόνημα αυτό, όσο και για το ότι εξ'αρχής και με ενέπνευσε και με προέτρεψε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Πειραιάς, 26 Μαΐου 2013

SS

TRAFFICKING

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η διακίνηση ανθρώπων, δεν είναι απλά και μόνο ένα κοινωνικό φαινόμενο των τελευταίων ετών. Όπως εκτίθεται κατωτέρω, είναι μορφή προσβολής κατά των ατομικών κοινωνικών δικαιωμάτων, είναι μορφή εγκλήματος, κατά τους ορισμούς τόσο του εθνικού όσο και του διεθνούς δικαιοϋικού συστήματος αξιών και εννόμων αγαθών, είναι κοινωνικό πρόβλημα και πλέον διεθνές ζήτημα.

Η καίρια αντιμετώπισή της είναι αλληλένδετη με τη νομική ρύθμιση και άλλων θεμάτων, όπως η μετανάστευση, η χορήγηση ασύλου, η εργασία, τα δικαιώματα μειονοτήτων, η ανεργία, η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος κλπ.

Δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής ενός μόνον κλάδου δικαίου, αλλά πλειόνων, όπως, του ποινικού (ευρωπαϊκό και διεθνές), της κοινωνιολογίας, της εγκληματολογίας, του εργατικού.

Κυρίως όμως, πλήττει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και για αυτό πλέον, δικαιολογημένα, χαρακτηρίζεται ως σύγχρονη μορφή δουλείας.

Στόχος της παρούσης είναι να αναδειχθεί το αδίκημα αυτό στις πραγματικές του διαστάσεις, να αναλυθεί ο συσχετισμός με τη δουλεία, να γίνει εκτενής αναφορά των δράσεων, των μηχανισμών και των φορέων, που επιλαμβάνονται της πρόληψης και της καταστολής, να σχολιασθεί η επίκαιρη νομοθεσία και νομολογία του ΔΕΚ, αλλά και να επισημανθούν οι ανησυχητικές διαστάσεις που λαμβάνει η παιδική εργασία.

Η έρευνα δε διαστρωματώνεται ως εξής :

A) Στην εισαγωγή, στην οποία εκτίθενται ορισμοί, τυποποίηση των μορφών της σύγχρονης δουλείας – εκμετάλλευσης και ανθρωπογεωγραφικά στοιχεία.

B) Στο πρώτο μέρος, που μελετάται η εμπορία ανθρώπων ως διεθνές οργανωμένο έγκλημα

Γ) Στο δεύτερο μέρος, που εξετάζεται το κανονιστικό πλαίσιο της καταπολέμησης της παιδικής εργασίας

Δ) Στο τρίτο μέρος, που μελετάται η εμπορία ανθρώπων ως παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου

E) Στο τέταρτο μέρος, που εξετάζεται η νέα ανθρωποκεντρική προσέγγιση και στο τελευταίο μέρος, που είναι

ΣΤ) Τα γενικά συμπεράσματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1) Εισαγωγή.....σελ : 9-25
A) Ιστορικά στοιχεία.....σελ: 9
B) Ορισμοί.....σελ: 13
Γ) Τυποποίηση μορφών σύγχρονης δουλείας – εκμετάλλευση...σελ: 16
Δ) Γεωγραφικά – στατιστικά στοιχεία.....σελ :21
2) ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : Η εμπορία ανθρώπων ιδωμένη ως διεθνές οργανωμένο έγκλημα : Η παραδοσιακή κατασταλτική προσέγγιση....σελ : 26-84
Κεφ. 1^ο) : Η εμπορία ανθρώπων και η παράνομη μετανάστευση.....σελ :26
Κεφ. 2^ο) : Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων ως μορφής οργανωμένου εγκλήματος.....σελ: 33
ΤΜΗΜΑ Α): Ισχύοντα νομικά κείμενα.....σελ :33
ΤΜΗΜΑ Β) : Κανονιστικό πλαίσιο του ΟΗΕ.....σελ: 35
ΤΜΗΜΑ Γ) : Κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....σελ:43
ΤΜΗΜΑ Δ) : Οι κυριότερες υποχρεώσεις των κρατών σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο .....σελ: 55
ΤΜΗΜΑ Ε): Οι πολιτικές εφαρμογής της κατασταλτικής προσέγγισης....σελ: 62
ΤΜΗΜΑ ΣΤ): Δράσεις προς το σκοπό συμμόρφωσης των κρατών προς ισχύον κανονιστικό πλαίσιο .....σελ : 69
3) ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ : Παιδική Εργασία : Νομοθετικό Πλαίσιο καταπολέμησής της, Μηχανισμοί Ελέγχου, Αξιολόγηση Δράσεων.....σελ.....85-114
Κεφ. 1^ο) : Διεθνείς συμβατικές και άλλες συμβατικές ρυθμίσεις στο πλαίσιο του ΟΗΕ.....σελ : 85
Κεφ. 2^ο): Πρακτική των οργάνων, ειδικευμένων οργανώσεων, προγραμμάτων και .....του ΟΗΕ .....σελ : 93

Κεφ. 3^ο): Ευρωπαϊκό Θεσμοθετημένο πλαίσιο.....σελ : **106**

Κεφ. 4^ο) : Άλλοι Περιφερειακοί Οργανισμοί .....σελ : **114**

4) ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ : Η εμπορία ανθρώπων ιδωμένη ως παραβίαση δικαιωμάτων του ανθρώπου : .....σελ...115-139

Κεφ. 1^ο) : Συσχετισμός με δουλεία – ειλωτεία- καταναγκαστική εργασία .....σελ : **115**

Κεφ. 2^ο) : Η νομική φύση των υποχρεώσεων των κρατών για την απαγόρευση της δουλείας.....σελ : **123**

Κεφ. 3^ο) : Οι υποχρεώσεις των κρατών σύμφωνα με τις ειδικές διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....σελ: **128**

Κεφ. 4^ο) : Οι υποχρεώσεις των κρατών κατά τις ειδικές διαδικασίες του ΟΗΕ .....σελ : **132**

5) ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ : Η διακίνηση ανθρώπων και το νέο ανθρωπιστικό κανονιστικό πλαίσιο : .....σελ : 140-169

Κεφ.1^ο): Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης (2005) για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων.....σελ.....: **140**

Κεφ. 2^ο) : Ο άνθρωπος στο επίκεντρο των διεθνικών και ευρωπαϊκών δράσεων.....σελ.....: **155**

ΤΜΗΜΑ Α) : Σε οικουμενικό επίπεδο.....σελ..... : **155**

ΤΜΗΜΑ Β) : Σε περιφερειακό ευρωπαϊκό επίπεδο : .....σελ.....: **160**

ΤΜΗΜΑ Γ): Στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.....: **162**

ΤΜΗΜΑ Δ): Σε εθνικό επίπεδο.....σελ.....: **163**

6) ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.....: 170

7) ΠΗΓΕΣ.....σελ.....:177

8) ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....σελ.....: 206

9) ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....σελ.....: 210

10) ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....σελ.....: 212

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α) ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η εμπορία ανθρώπων, είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που, εξελισσόμενο με πολύ ταχείς ρυθμούς και λαμβάνοντας συνεχώς νέες μορφές, έχει αναγνωριστεί σήμερα ευρέως ως διεθνές πρόβλημα, με πολιτικές, δικαιοϊκές, κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις.

Η εμπορία ανθρώπων δεν έκανε την εμφάνισή της πρόσφατα, αν και τα τελευταία χρόνια έχει ομολογουμένως βρεθεί στο επίκεντρο της δημοσιότητας. Όμοιες πρακτικές, κατά τις οποίες άνθρωποι διακινούνταν και προσέφεραν τις «υπηρεσίες» τους σε συνθήκες δουλείας, είναι γνωστό ότι συναντώνται σε όλη την ιστορική διαδρομή του ανθρώπινου πολιτισμού.

Στα αρχαία χρόνια, ακόμη και στις πιο εξελιγμένες πολιτισμικά κοινωνίες, χρησιμοποιούνταν οι σκλάβοι, κυρίως σε αγροτικές εργασίες και σε πολεμικές εκστρατείες, χωρίς μάλιστα το καθεστώς δουλείας να προκαλεί ηθική απαξία. Η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και η πολιτική ισχύς των μεγάλων αυτοκρατοριών συνοδευόταν πάντα από την διαδεδομένη χρήση των δούλων. Η έκπτωση ενός ατόμου στην κατηγορία του σκλάβου πραγματοποιούνταν με κριτήριο την καταγωγή ή τη φυλή, λόγω οικονομικής οφειλής, ή άλλων οικονομικών συνθηκών ή εξαιτίας αιχμαλωσίας κατά τη διάρκεια πολέμου.

Οι ρίζες του είναι πολύ παλιές και μπορεί κανείς να το συναντήσει σε όλες τις ιστορικές περιόδους και κοινωνίες (Ομηρική εποχή, δεύτερος ελληνικός αποικισμός, κλασική αρχαιότητα, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Μεσαίωνας) με διάφορες μορφές (αιχμαλωσία, δουλεία, αναγκαστική εργασία κ.λπ.).

Ήδη από την 4η ακόμα χιλιετία π.Χ., στη νομοθεσία των Σουμερίων υπάρχουν αποσπάσματα τα οποία αναφέρονταν στους δούλους με τον όρο «άρρηνες ξένων χωρών». Η ανακάλυψη της Αμερικής αποτέλεσε χρυσοφόρα πηγή πλουτισμού για Πορτογάλους, Ολλανδούς, Γάλλους, Εγγλέζους και Ισπανούς αποικιοκράτες

με τη μεταφορά εκατοντάδων χιλιάδων Αφρικανών στις φυτείες της Νέας Ηπείρου.

Τρεις βασικοί παράγοντες ξεχωρίζουν στα χρόνια της αποικιοκρατίας και επηρεάζουν την παγκόσμια μεταναστευτική κίνηση προς όφελος του δουλεμπορίου. Αυτοί οι παράγοντες είναι:

α) Η ανάπτυξη ενός διεθνούς εμπορίου πρώτων υλών και η μεταφορά τους από τις αποικίες στις μητροπόλεις του καπιταλισμού.

β) Η μεταφορά φθηνού εργατικού δυναμικού, δηλαδή το δουλεμπόριο που βασίστηκε στην εκμετάλλευση ανθρώπων, τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την εξαναγκαστική εργασία για διάφορες υπηρεσίες και την εξαναγκαστική εργασία μέσω συμβολαίου.

γ) Η δημιουργία και επιβολή πολιτικών συστημάτων διαχείρισης των αποικιών που επιτρέπουν τη συνεχή παροχή φθηνού εργατικού δυναμικού κυρίως από τις αποικίες.

Αναφορικά με τη μεταχείριση των δούλων αυτή παρουσίαζε μεγάλες διαφορές από αποικία σε αποικία.

Μπορεί ίσως να λεχθεί γενικά, ότι οι δούλοι στις αποικίες των καθολικών και λατινικών χωρών είχαν καλύτερους όρους ζωής από εκείνους των αποικιών των Προτεσταντικών χωρών.

Η κατάσταση των δούλων σε όλες τις χώρες κρινόταν από την προσωπική θέση τους και το είδος της εργασίας ή υπηρεσίας που τους είχε ανατεθεί. Το πιθανότερο είναι ότι γενικά η κατάσταση των δούλων δεν ήταν πολύ χειρότερη από εκείνη των εργατών με αναγκαστική σύμβαση που μεταφέρονταν από την Ευρώπη.

Οι Πορτογάλοι άρχισαν να εισάγουν δούλους από την Αφρική για καταναγκαστική εργασία σε φυτείες ζαχαροκαλάμου και καφέ (οι πρώτοι μαύροι δούλοι φορτώθηκαν το 1444) και επιδόθηκαν συστηματικά στο

δουλεμπόριο και εγκατέστησαν σταθμούς (εμπορεία δουλείας) για το σκοπό αυτό στις ακτές της Γουινέας.

Δουλεμπόριο Αφρικανών που προέρχονται από τη Δ. Αφρική και Αγκόλα εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1518 από τους Ισπανούς αποίκους της Ν. Αμερικής. Οι Ισπανοί άποικοι τους δούλους τους χρησιμοποιούσαν στις φυτείες καπνού, βαμβακιού, ζαχαροκάλαμου έως τα πρώτα χρόνια του 19ου αιώνα. Η Σεβίλλη της Ισπανίας αποτέλεσε τη μεγαλύτερη αγορά δούλων των Ισπανικών αποικιών. Στις Βορειοαμερικανικές Αγγλικές κτήσεις το πρώτο πλοίο με φορτίο εγχρώμους δούλους φτάνει στη Βιρτζίνια το 1619. Το 1714 καταμετρώνται 59.000 δούλοι, το 1754 263.000, ενώ το 1860 ο αριθμός τους ξεπερνάει τα 4 εκατομμύρια (4.441.000) ένα γεγονός που αποδίδεται στην εφεύρεση της εκκοκκιστικής μηχανής και στην ανάγκη αύξησης της καλλιέργειας του βαμβακιού.

Την αποικιοκρατική περίοδο στη Βόρεια Αμερική, ταυτόχρονα με την ίδρυση των αποικιών, εμφανίσθηκε η υποχρεωτική εργασία, μια μορφή αναγκαστικής σύμβασης εργασίας σε αποικίες, που υποχρέωνε άνδρες και γυναίκες από τη Δυτική Ευρώπη και κυρίως από τη Μεγάλη Βρετανία σε εξαναγκαστική εργασία κάθε μορφής, σε ορυχεία, φυτείες και κάθε είδους βαριά εργασία. Τον 18ο και 19ο αιώνα και οι Νότιες Πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής εφάρμοσαν την πρακτική του δουλεμπορίου στο πλαίσιο της κοινωνικής τους οργάνωσης και μόλις το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όπως και πολλές άλλες χώρες του Δυτικού κόσμου, υιοθέτησαν στις εθνικές τους νομοθεσίες την καθολική απαγόρευση της δουλείας.

Το δρομολόγιο του δουλεμπορίου κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας ήταν συνήθως τριγωνικό και ακολουθούσε τη διαδρομή Ευρώπη - Αφρική - Αμερική - Ευρώπη.

Το δουλεμπόριο έρχεται να αντικαταστήσει τον 19ο αιώνα η βία ή εξαναγκαστική μετανάστευση εργατικού δυναμικού. Η βία και εξαναγκαστική μετανάστευση εργατικού δυναμικού εξασφαλιζόταν με συμβόλαιο που

υποχρέωνε άνδρες και γυναίκες σε εξαναγκαστική εργασία κάτω από επαχθείς όρους.

Με το σύστημα αυτό οι αποικιοκρατικές χώρες μπορούσαν να στρατολογήσουν μεγάλες ομάδες εργατών από τις αποικίες (Κίνα, Ινδία, Αφρική) για να χρησιμοποιηθούν στις φυτείες, στα ορυχεία ή στις μεγάλες κατασκευαστικές μονάδες της Ευρώπης ή της Αμερικής (για παράδειγμα στην κατασκευή του σιδηροδρόμου στην Αμερική). Η στρατολόγηση και κατανομή της εργασίας γινόταν συνήθως με εθνικά κριτήρια και αυτού του είδους η εργασία συνήθως κόστιζε λιγότερο από το δουλεμπόριο. Αυτού του είδους η μετανάστευση εξαπλώνεται ταχύτατα το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και υπερβαίνει κατά πολύ το μέσο αριθμό μεταφερόμενου ανθρώπινου δυναμικού κατά την περίοδο του δουλεμπορίου.

Οι Βρετανικές αποικιοκρατικές διοικήσεις στρατολόγησαν πάνω από 30 εκατομμύρια ανθρώπους από την Ινδία τους οποίους έστειλαν στο Τρινιντάντ, στη Γουιάνα και άλλους στην Καραϊβική για να αντικαταστήσουν τους απελευθερωμένους σκλάβους στις φυτείες ζαχαροκάλαμου. Το σύστημα της εξαναγκαστικής εργασίας με συμβόλαιο στην Ινδία παρουσιάζεται στα μέσα με τέλη του 19ου αιώνα και το ίδιο φαινόμενο στην Κίνα ως συνέπεια του υπερπληθυσμού που σφραγίζει τη δυναστεία των Μαντσού στη διακυβέρνηση της χώρας. Κατά την περίοδο 1834-1912 αυτού του είδους η καταναγκαστική εργασία αριθμούσε παγκοσμίως 1,4 εκατομμύρια εργάτες οι περισσότεροι από την Κίνα και την Ινδία.

Το καθεστώς της δουλείας απαγορεύτηκε με διεθνείς συμβάσεις στο πλαίσιο της κοινωνίας των Εθνών (το 1926 μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με τη σύμβαση της Γενεύης που υπογράφηκε από 38 χώρες) και αργότερα η εξάλειψή της αποτέλεσε θεμελιακό σκοπό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Παρά το γεγονός απαγόρευσης της δουλείας η εμπορία ανθρώπων (παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση) την τελευταία εικοσαετία, όπως αναλύεται παρακάτω, έχει προσλάβει ανησυχητικές διαστάσεις παγκοσμίως.

B) ΟΡΙΣΜΟΙ :

Ο αγγλοσαξονικός όρος **trafficking**, που έκανε την εμφάνισή του στις αρχές του 17ου αιώνα ορίζοντας τη διακίνηση παράνομων αγαθών, χρησιμοποιείται από τον 19° αιώνα και στο εξής για να ορίσει επίσης τη διακίνηση ανθρώπων οι οποίοι πωλούνται ως εμπόρευμα . Όμως, η χρήση του όρου κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα γίνεται χωρίς να του έχει αποδοθεί ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός, με αποτέλεσμα να δημιουργείται πολύ συχνά σύγχυση ως προς το πεδίο εφαρμογής του.

Γύρω από την ακριβή απόδοση στα ελληνικά των ταυτόσημων αγγλικών όρων **“human trafficking”** και **“trafficking in human beings”** έχουν έως σήμερα υποστηριχθεί πολλές και διαφορετικές εκδοχές¹. Η δυσχέρεια υιοθέτησης ενός κοινού όρου για την απόδοση στην ελληνική γλώσσα του όρου «trafficking ανθρώπων» ενδεχομένως οφείλεται και στην πληθώρα των ορισμών που του έχουν κατά καιρούς δοθεί από τα διάφορα διεθνή κείμενα.

Ενδεικτικά αναφέρονται:

Σε ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 05.02.1996 το «trafficking ανθρώπων» οριζόταν ως *«η παράνομη πράξη, με την οποία κάποιος, κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο, ενθαρρύνει την είσοδο ή διαμονή πολίτη που προέρχεται από τρίτο κράτος, με στόχο την εκμετάλλευσή του, χρησιμοποιώντας δόλο ή κάθε άλλη μορφή εξαναγκασμού ή εκμεταλλεζόμενος την ευάλωτη κατάσταση αυτού του ατόμου ή του διοικητικού του καθεστώτος».*

---

¹ 1.Γίνεται έτσι συχνά λόγος για «διακίνηση ατόμων», «εμπορία» ή «εμπόριο» ανθρώπων, «παράνομη» ή «λαθραία» «διακίνηση και εμπορία προσώπων», «σωματεμπορία», «διεθνική σωματεμπορία», «διασυνοριακή μεταφορά» κ.ά. Η σύγχυση που υπάρχει γύρω από την απόδοση των προαναφερθέντων όρων σαφώς και συνδέεται με την ερμηνεία και το περιεχόμενο που κανείς θα επιλέξει να τους δώσει, αποτυπώνεται δε εύλογα στο γεγονός ότι από πλευράς επίσημων ελληνικών αρχών δεν έχει έως σήμερα ακολουθηθεί μια ενιαία γραμμή ούτε υιοθετηθεί μια κοινά αποδεκτή ορολογία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στην επίσημη μετάφραση, από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, του Πρωτοκόλλου “Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children” των Η.Ε. του 2000, χρησιμοποιείται ο όρος «διακίνηση προσώπων», η δε επίσημη ιστοσελίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών κάνει λόγο για «παράνομη διακίνηση προσώπων». Επίσημες ελληνικές μεταφράσεις εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και το Ελληνικό Υπουργείο Δημόσιας Τάξης χρησιμοποιούν τον όρο «εμπορία ανθρώπων», ενώ τέλος, το Υπουργείο Δικαιοσύνης μεταχειρίζεται τον όρο «παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων». Διευκρινίζεται ότι, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, έχει επιλεγεί η χρήση εναλλακτικά του ελληνικού όρου «παράνομη διακίνηση προσώπων» και του αγγλικού «trafficking προσώπων», ενώ ο δράστης του εν λόγω εγκλήματος αποδίδεται ως «διακινητής».

Σε Κοινή Δράση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 24.02.1997 ως «trafficking ανθρώπων» νοείται «κάθε συμπεριφορά που διευκολύνει την είσοδο, διέλευση, διαμονή ή έξοδο από την επικράτεια κράτους μέλους α) (για trafficking προσώπων πλην παιδιών) για λόγους κερδοσκοπίας και με την προοπτική της σεξουαλικής εκμετάλλευσης β) (για trafficking παιδιών) με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση ή κακοποίησή τους» .

Ένας επίσης διαφορετικός, τρίτος ορισμός δόθηκε στο **Παράρτημα της ιδρυτικής Συνθήκης της Ευροπoι της 26.07.1995**, όπου το «trafficking ανθρώπων», ως παράνομη δραστηριότητα που βάσει του άρθρου 2 παρ.2 εμπίπτει στις αρμοδιότητες της Ευροπoι, ορίζεται ως «η υπαγωγή ενός προσώπου στην πραγματική και παράνομη εξουσία (“sway”) άλλων προσώπων με χρήση βίας ή απειλών ή με κατάχρηση εξουσίας ή με εξαπάτηση με την προοπτική την εκμετάλλευση της πορνείας, άλλων μορφών σεξουαλικής εκμετάλλευσης και βίας κατά ανηλίκων ή εμπορίας έκθετων παιδιών».

Ωστόσο, ο πλέον ολοκληρωμένος και κοινά αποδεκτός ορισμός παρέχεται στο Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Η.Ε. κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Παλέρμο, 2000), με το οποίο επιχειρήθηκε η, έως σήμερα, πλέον συστηματική και συνολική αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης διακίνησης από πλευράς καταστολής του εγκλήματος.

Ακριβέστερα :

«Εμπορία ανθρώπων συνιστά η στρατολόγηση, μεταφορά, απόκρυψη ή αποδοχή προσώπων, με τη χρήση απειλής, βίας ή άλλων μέσων εξαναγκασμού, απαγωγής, απάτης, κατάχρησης εξουσίας, εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης του θύματος, καθώς και με παροχή ή λήψη αμοιβής, ώστε να επιτευχθεί η συναίνεση προσώπου που έχει εξουσία πάνω σε άλλο, με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει τουλάχιστον την εκμετάλλευση της πορνείας ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, την αναγκαστική εργασία ή παροχή

υπηρεσιών, τη δουλειά ή παρόμοιες με αυτήν πρακτικές , την αφαίρεση των οργάνων του σώματος» .

Για πρώτη φορά λοιπόν με τον όρο εμπορία ανθρώπων, προσδιορίστηκαν όλες οι σύγχρονες μορφές της. Αν και έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στην εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση , στο πεδίο εφαρμογής του όρου εμπίπτουν και άλλες μορφές εκμετάλλευσης, μεταξύ των οποίων, η καταναγκαστική εργασία, η στρατολόγηση μαχητών για ένοπλες συρράξεις και το εμπόριο οργάνων και ιστών.

Η σεξουαλική εκμετάλλευση περιλαμβάνει τόσο την εκμετάλλευση της πορνείας γυναικών και παιδιών, που αποτελεί και την συνηθέστερη μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης, όσο και την πορνογραφία ανηλίκων, την εμπορία ανηλίκων από κυκλώματα παιδεραστών κλπ. Η καταναγκαστική εργασία περιλαμβάνει την εκμετάλλευση της εργασίας η οποία παρέχεται εξαναγκαστικά τόσο σε μεγάλες βιομηχανικές όσο και σε αγροτικές μονάδες. Στην κατηγορία αυτή εμπίπτει και η εκμετάλλευση της επαιτείας. Η στρατολόγηση ανθρώπων με σκοπό τη χρήση τους σε ένοπλες συρράξεις εντοπίζεται σε περιοχές με έντονη πολιτική αστάθεια και συχνούς πολέμους. Τέλος, το εμπόριο οργάνων και ιστών, που πραγματοποιείται με σκοπό τη χρήση αυτών σε παράνομες μεταμοσχεύσεις, αποτελεί την πλέον απεχθέστερη μορφή εκμετάλλευσης. Το εμπόριο οργάνων² συνάπτεται με το κανονιστικό πλαίσιο που διέπει τις μεταμοσχεύσεις, το οποίο ωστόσο συνιστά ένα διακριτό ζήτημα που δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

---

2. Επιλέγεται στο σημείο αυτό να γίνει μια σύντομη αναφορά σε μια επιμέρους διάσταση της παράνομης διακίνησης, και συγκεκριμένα σ' αυτήν που αφορά στη διακίνηση ανθρωπίνων οργάνων και ιστών, φαινόμενο που, ακόμη κι αν δε συνιστά, με τη στενή έννοια του όρου, σύγχρονη έκφανση δουλείας, σε κάθε περίπτωση αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας του ανθρώπου. Γεγονός είναι ότι, σήμερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση εμφανίζεται μείωση του αριθμού των μοσχευμάτων κατά τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στην Ελλάδα, ο μέσος όρος αναμονής για ένα νεφρικό μόσχευμα ξεπερνά τα οκτώ χρόνια. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύεται το οργανωμένο έγκλημα, προσφέροντας διεξόδους μέσω του λεγόμενου «μεταμοσχευτικού τουρισμού» και της συναλλαγής με κυκλώματα παράνομης διακίνησης οργάνων και ιστών. Αποτελεί κοινό μυστικό ότι τα μεγαλύτερα «παζάρια οργάνων» λειτουργούν στην Ινδία, τη Βραζιλία, το Πακιστάν, τη Ν. Αφρική και την Κίνα. Ένα επίσης σημαντικό θέμα είναι οι επιπτώσεις των παράνομων μεταμοσχεύσεων στη δημόσια υγεία, καθώς το συνήθως άγνωστο ιατρικό ιστορικό του δότη δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους για το δέκτη. Το 2003 κατατέθηκε με πρωτοβουλία της Ελλάδας σχέδιο απόφασης πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τη δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου για τη ρύθμιση της πρόληψης και καταστολής της παράνομης διακίνησης ανθρωπίνων οργάνων και ιστών. Η πρόταση θεσπίζει κοινούς ορισμούς των αδικημάτων που θα περιληφθούν στο πεδίο της «παράνομης διακίνησης

Γ) ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ – ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ :

1.Σύγχρονη μορφή δουλείας θεωρείται και ο ακούσιος/ εξαναγκαστικός γάμος. Είναι πολύ διαδεδομένη πρακτική, σε πολλές περιοχές του κόσμου, να μην έχει η γυναίκα το δικαίωμα να επιλέξει το σύζυγό της ή να αρνηθεί αυτόν που της προορίζουν για σύζυγο. Επίσης πολλές γυναίκες εξαναγκάζονται να παντρευτούν ή άλλοτε, λόγω του θανάτου του συζύγου τους, «κληροδοτούνται» αυτομάτως σε έναν άλλο άνδρα. Υφίσταται δε ακόμη και σήμερα η πρακτική της «νύφης κατά παραγγελία» (“mail order brides”)³ ή η «πώληση συζύγων». Βάσει του άρθρου 1 της Συμπληρωματικής Συνθήκης για την Εξάλειψη της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και πρακτικών και θεσμών παρόμοιων με τη Δουλεία (1956)⁴, απαγορεύονται πρακτικές ή θεσμοί βάσει των οποίων «α) μια γυναίκα, χωρίς το δικαίωμα να αρνηθεί, δίδεται δι’ υποσχέσεως σε γάμο, μεσολαβούσης συναλλαγής σε χρήμα ή σε είδος, του ανταλλάγματος καταβληθέντος προς τους γονείς της, τον κηδεμόνα της, την οικογένειά της ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο ή ομάδα ή β) ο σύζυγος μιας γυναίκας, η οικογένεια ή η φυλή (“clan”) αυτού έχουν το δικαίωμα να την παραχωρήσουν σε τρίτον έναντι επαχθούς ανταλλάγματος ή με άλλο τρόπο ή

ανθρωπίνων οργάνων», το οποίο μέχρι στιγμής δεν καλύπτει τα αναπαραγωγικά όργανα και τα εμβρυϊκά κύτταρα, το αίμα και τα παράγωγα του αίματος. Επιπλέον, θεωρείται ελάχιστη ποινή φυλάκισης δέκα ετών για αδικήματα που διαπράττονται υπό επιβαρυντικές συνθήκες, όπως π.χ. κατά νεαρών ατόμων ή στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης. Η ελληνική πρόταση ήρθε να καλύψει το ευρωπαϊκό νομοθετικό κενό, δεδομένου ότι η εμπορία οργάνων είχε έως σήμερα αποκλειστεί από το πεδίο των σχετικών οδηγιών της Ε.Ε., ενώ υφίστανται και σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών- μελών σε επίπεδο νομοθεσίας σχετικά με το θέμα αυτό. Από το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε υιοθετηθεί, ήδη από το 1978, απόφαση, σύμφωνα με την οποία κανένα ανθρώπινο μόσχευμα δε θα διατίθεται με σκοπό το κέρδος. Ένα επίσης σημαντικό βήμα για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ανθρωπίνων οργάνων έγινε με τη Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοϊατρική που υπογράφηκε στο Οβιέδο στις 04.04.1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 1999, το άρθρο 21 της οποίας καλεί τα συμβαλλόμενα μέρη να προβλέψουν κυρώσεις, όχι απαραίτητως ποινικής φύσεως, φύσης, κατά οποιοδήποτε παραβιάζει τις προβλέψεις της Συνθήκης. Στις 24.01.2002 η Συνθήκη συμπληρώθηκε από Πρόσθετο Πρωτόκολλο. Στο άρθρο 21 του Πρωτοκόλλου και πάλι προβλέπει ότι το ανθρώπινο σώμα και τα μέλη του δε μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο οικονομικής συναλλαγής και επίσης απαγορεύεται η «διαφήμιση» της ζήτησης ή της προσφοράς ανθρωπίνων οργάνων και ιστών, με την προοπτική κερδοσκοπίας, το δε άρθρο 22 ρητά απαγορεύει το trafficking ανθρωπίνων οργάνων και ιστών. Το trafficking ανθρωπίνων οργάνων και ιστών καταδικάζεται επίσης από την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας με τις αποφάσεις 40.13 (1987), για πρώτη φορά, και έκτοτε με τις αποφάσεις 42.5 (1989) για την απαγόρευση της αγοραπωλησίας ανθρωπίνων οργάνων και την 44.25 (1991), η οποία διακήρυττε ότι κανένα όργανο δε θα αφαιρείται από ανηλίκους, εκτός εάν πρόκειται για εξαιρετικές περιστάσεις και η οποία εισήγαγε την αρχή της ισοτιμίας αναφορικά με τις δωρεές οργάνων. Το Πρωτόκολλο του Trafficking (Παλέρμο, 2000) αναφέρεται στην αφαίρεση οργάνων στον ορισμό της εκμετάλλευσης του άρθρου 3. Εντούτοις, η απόφαση πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 19.07.2002 για την καταπολέμηση του trafficking ανθρώπων δεν προβλέπει την απαγόρευση της διακίνησης ανθρωπίνων οργάνων.

γ) μια γυναίκα, μετά το θάνατο του συζύγου της, μπορεί να μεταβιβάζεται κληρονομικώς σε άλλο πρόσωπο».

Διαπιστώνεται άρα ότι η Συνθήκη απαιτεί την πλήρη και ελεύθερη συναίνεση και των δύο μερών . Κορίτσια 13 ετών (κυρίως από την Ασία και την Ευρώπη) διακινούνται ως ‘ νύφες διά αλληλογραφίας. Κατά πλειοψηφία, τα κορίτσια αυτά είναι αδύναμα, απομονωμένα, και με μεγάλες πιθανότητες να υποστούν βία.

Παιδιά από το Τογκό, το Μαλί, τη Μπουρκίνα Φάσο και τη Γκάνα διακινούνται προς τη Νιγηρία, την Ακτή Ελεφαντοστού, το Καμερούν και τη Γκαμπόν. Παιδιά διακινούνται προς και από το Μπενίν και τη Νιγηρία. Μερικά από αυτά τα παιδιά διακινούνται μέχρι τη Μέση Ανατολή και την Ευρώπη (unicef statistics).

2. Το φαινόμενο των «παιδιών-στρατιωτών» μέσω της υποχρεωτικής ή εξαναγκαστικής στρατολόγησης παιδιών σε ένοπλες συγκρούσεις συναντάται ευρέως σήμερα σε πολλές εμπόλεμες περιοχές του πλανήτη και συνιστά μια ακόμη σύγχρονη μορφή δουλείας. Ως γνωστόν, στις διεθνείς συρράξεις τυγχάνει εφαρμογής το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο των Συνθηκών της Γενεύης (1977), ωστόσο σπάνια πλέον παιδιά μετέχουν σε διεθνείς συρράξεις. Ωστόσο, το Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο που αφορά στις εμφύλιες συρράξεις, στις οποίες μετέχουν και παιδιά- στρατιώτες, δεν έχει έως σήμερα επικυρωθεί από πολλά κράτη, ενώ το κοινό άρθρο 3 δε θέτει όρια για τη στρατολόγηση ή συμμετοχή παιδιών στις ένοπλες συγκρούσεις.

3.Dottridge, Michael and Weissbrodt, David, “Review of the Implementation of and Follow-up to the Conventions on Slavery”, in: German Yearbook of International Law, Vol. 42, 1999, σελ. 274 επ.

4.Το δε άρθρο 2 της ίδιας Συνθήκης προβλέπει ότι «τα κράτη πρέπει να εισάγουν, όπου παρίσταται ανάγκη, ένα ελάχιστο όριο ηλικίας γάμου, να ενθαρρύνουν την προσφυγή στη διαδικασία που επιτρέπει και στους δύο συζύγους να εκφράσουν ελεύθερα τη συναίνεσή τους για το γάμο, παρουσία αρμόδιας πολιτικής ή θρησκευτικής αρχής και να ενθαρρύνουν την καταχώρηση των γάμων». Σημειώνεται ότι υπάρχει και Διεθνής Σύμβαση για τη συναίνεση, το ελάχιστο όριο ηλικίας γάμου και την καταχώρηση των γάμων (1962), που ωστόσο δεν έχει επικυρωθεί από πολλά κράτη.

Σε κάθε περίπτωση, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) προέβλεπε σεβασμό των κανόνων του ανθρωπιστικού δικαίου για τα παιδιά και υιοθέτηση μέτρων από τα κράτη για τη μη συμμετοχή παιδιών κάτω των 15 ετών σε συγκρούσεις (άρθρο 38). Σήμερα το όριο ηλικίας έχει ανέλθει στα 18 έτη, βάσει του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλες συρράξεις (2002).

3.Ως τελευταία χαρακτηριστική περίπτωση σύγχρονης μορφής δουλείας και γενικότερα, εκμετάλλευσης του ανθρώπου, επιλέγεται να παρουσιαστεί το φαινόμενο του γεννητικού ακρωτηριασμού κοριτσιών και γυναικών. Πρόκειται για μια υποτιθέμενη «παραδοσιακή πρακτική» ορισμένων περιοχών του κόσμου, που ωστόσο παραπέμπει στο «στιγματισμό» των δούλων κατά το παρελθόν. Η συνολική προβληματική έγκειται στο γεγονός ότι, λόγω των πολιτισμικών διαφορών όλων των περιοχών του πλανήτη, δεν είναι εύκολο να εξευρεθεί ένας ασφαλής γνώμονας περί του τι εμπίπτει π. χ. στα ήθη και τις θρησκευτικές ή ηθικές παραδόσεις ενός λαού ή μιας φυλής, και τι όχι.

Σε κάθε περίπτωση όμως, πρακτικές όπως ο γεννητικός ακρωτηριασμός, τα εγκλήματα τιμής, ο λιθοβολισμός γυναικών για εγκυμοσύνη εκτός γάμου κτλ., δε μπορούν σήμερα να γίνουν αποδεκτά. Κατά δε το άρθρο 5 της Συμπληρωματικής Συνθήκης για την Εξάλειψη της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και πρακτικών και θεσμών παρόμοιων με τη Δουλεία (1956), απαγορεύεται ο «ακρωτηριασμός, ο στιγματισμός ή οποιοδήποτε άλλο μαρκάρισμα δούλου.», ενώ το άρθρο 2 παρ. 6 της Συνθήκης για την εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (1979) ζητά από τα κράτη να «λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να αλλάξουν ή να εξαλείψουν υπάρχοντες νόμους, κανόνες, πρακτικές ή έθιμα, που αποτελούν διάκριση εις βάρος των γυναικών». Γενεσιουργά αίτια της εμπορίας ανθρώπων εντοπίζονται τόσο στις χώρες προέλευσης⁵ όσο και στις χώρες προορισμού των θυμάτων. Σε κάθε περίπτωση όμως, πρακτικές όπως ο γεννητικός ακρωτηριασμός, τα εγκλήματα τιμής, ο λιθοβολισμός γυναικών για εγκυμοσύνη εκτός γάμου κτλ., δε μπορούν σήμερα να γίνουν αποδεκτά.

Κατά δε το άρθρο 5 της Συμπληρωματικής Συνθήκης για την Εξάλειψη της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και πρακτικών και θεσμών παρόμοιων με τη Δουλεία (1956), απαγορεύεται ο «ακρωτηριασμός, ο στιγματισμός ή οποιοδήποτε άλλο μαρκάρισμα δούλου.», ενώ το άρθρο 2 παρ. 6 της Συνθήκης για την εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (1979) ζητά από τα κράτη να «λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να αλλάξουν ή να εξαλείψουν υπάρχοντες νόμους, κανόνες, πρακτικές ή έθιμα, που αποτελούν διάκριση εις βάρος των γυναικών». Γενεσιουργά αίτια της εμπορίας ανθρώπων εντοπίζονται τόσο στις χώρες προέλευσης⁵ όσο και στις χώρες προορισμού των θυμάτων.

Επιπλέον δε, επειδή, ως επί το πλείστον οι μεταναστευτικές πολιτικές των χωρών προορισμού είναι συχνά πολύ αυστηρές και αποσκοπούν κυρίως στον περιορισμό των εισερχομένων μεταναστών, δυσχεραίνουν σημαντικά τη δυνατότητα μετακίνησης όσων επιδιώκουν να μεταναστεύσουν. Έτσι, πολλές φορές οι τελευταίοι εξαναγκάζονται να στραφούν σε παράνομους τρόπους μετακίνησης που διοργανώνονται από οργανωμένα κυκλώματα διακίνησης προσώπων. Η ελλιπής αποτελεσματικότητα του νομοθετικού πλαισίου και των εγγυήσεων εφαρμογής του στις χώρες προορισμού συντελούν στην εξάπλωση της εμπορίας ανθρώπων.

---

5. Παραδοσιακές χώρες προέλευσης διακινούμενων προσώπων είναι η Αλβανία, το Αφγανιστάν, το Βιετνάμ, η Βιρμανία, η Βουλγαρία, η Ινδία, η Ινδονησία, η Καμπότζη, η Κίνα, η Κολομβία, η Κροατία, η Λετονία, η Λευκορωσία, η Λιθουανία, το Μεξικό, το Μπαγκλαντές, το Νεπάλ, η Ουγγαρία, η Ουκρανία, το Πακιστάν, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Ρωσία, η Σλοβακία, η Ταϊλάνδη, η Τζαμάικα, οι Φιλιππίνες κ.ά., ενώ στις χώρες προορισμού συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, εκτός των χωρών της Ε.Ε., η Αυστραλία, η Ελβετία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, το Ισραήλ, ο Καναδάς, η Κύπρος, το Ντουμπάι κ.ά. Σχετικά και: <http://www.paremvassi.gr/art910>: Πετρουλά, Ελένη, «Παράνομη εμπορία και διακίνηση γυναικών: μιας σύγχρονη μορφή βίας», πρόσβαση στις 10.08.2004. συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, εκτός των χωρών της Ε.Ε., η Αυστραλία, η Ελβετία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, το Ισραήλ, ο Καναδάς, η Κύπρος, το Ντουμπάι κ.ά. Σχετικά και: <http://www.paremvassi.gr/art910>: Πετρουλά, Ελένη, «Παράνομη εμπορία και διακίνηση γυναικών: μιας σύγχρονη μορφή βίας», πρόσβαση στις 10.08.2004.

Είναι προφανές ότι η εγκληματική αυτή δραστηριότητα, όπως υποδηλώνει και η ονομασία της, λειτουργεί με τους όρους της αγοράς και του εμπορίου. Τα οργανωμένα κυκλώματα εμπορίας, εκμεταλλεζόμενα την αύξηση της ζήτησης στις χώρες προορισμού, και την απελπισία των θυμάτων στις χώρες προέλευσης, μεταφέρουν, με τη χρήση Μέσα στη σύγχρονη πραγματικότητα της παγκοσμιοποίησης, η εμπορία ανθρώπων, η οποία, κατά μία εκτίμηση, επιφέρει κέρδη της τάξεως των 32 δις δολαρίων ετησίως, κατατάσσεται στην τρίτη θέση σε κερδοφορία μετά το εμπόριο όπλων και το εμπόριο ναρκωτικών .

Υπολογίζεται ότι ο συνολικός αριθμός των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων τα οποία ζουν σε συνθήκες εκμετάλλευσης αγγίζει παγκοσμίως τα 12.3 εκατομμύρια .

Το βασικό στοιχείο στο οποίο εντοπίζεται η διαφορά της εμπορίας ανθρώπων από τις περισσότερες μορφές οργανωμένου εγκλήματος, κυρίως δε το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, είναι το ότι το αδίκημα αυτό στρέφεται ευθέως κατά προσώπων, θίγει μάλιστα τον πυρήνα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αξίας.

Για το λόγο αυτό, **αναγνωρίζεται ως παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και έχει χαρακτηριστεί από εκπροσώπους διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων ως σύγχρονη μορφή δουλείας .**

Εκτός δε από κοινωνικό πρόβλημα, έχει αναγνωριστεί ως διεθνές πολιτικό ζήτημα, καθώς σπάνια εξαντλείται εντός των συνόρων μίας χώρας, ενώ τα αποτελέσματά της έχουν αντίκτυπο στο σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Η εμπορία ανθρώπων εντοπίζεται σε όλα τα κράτη της γης, είτε αναγνωρίζεται ρητά ως πρόβλημα είτε όχι. Γι αυτό, η αντιμετώπιση της απαιτεί πολιτική βούληση για την ανάπτυξη συντονισμένης διακρατικής συνεργασίας όλων των χωρών. Μέχρι στιγμής δυστυχώς, αν και καταβάλλονται ολοένα και εντατικότερες προσπάθειες αντιμετώπισής του φαινομένου, ο σχεδιασμός μιας αποτελεσματικής στρατηγικής για την πρόληψη και καταπολέμησή του, αποδεικνύεται εξαιρετικά δυσχερές.

Δ) ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ :

Οι περισσότεροι μαστροποί που εκμεταλλεύονται τις γυναίκες-θύματα ανήκουν σε οργανωμένα κυκλώματα (μαφίες) , αν και υπάρχουν μεμονωμένοι μαστροποί που εκμεταλλεύονται λίγες γυναίκες . Στις περισσότερες χώρες οι προαγωγοί διακρίνονται σε μικρούς που στρατολογούν 1-2 γυναίκες, σε μεσαίους που ειδικεύονται στην εμπορία γυναικών από μια ή δυο χώρες τις οποίες χρησιμοποιούν σε δικές τους λέσχες ή οίκους ανοχής και σε μεγάλους που στρατολογούν γυναίκες από πολλές χώρες διά μέσου τοπικών κυκλωμάτων, τις οποίες και πωλούν σε τρίτους.

Για την Ελλάδα στα μέσα της δεκαετίας του 1990 η έρευνα του Καθ. Γρ. Λάζου έδειξε ότι κυριαρχούν δυο τύποι προαγωγών: οι «μεγάλοι» που διακινούν μεγάλο αριθμό γυναικών (εκατοντάδες), ιδιαίτερα εύποροι που βλέπουν το μέλλον τους αισιόδοξα στο χώρο του trafficking και οι «μικροί» που διακινούν 1-2 εκδιδόμενες γυναίκες αλλά αισθάνονται την απειλή της αστυνομίας και βλέπουν απαισιόδοξα την «επιχείρηση» trafficking. Οι «μεσαίοι» τείνουν να περιθωριοποιηθούν ή να εξαφανισθούν. Οι «μεγάλοι» διατηρούν επαφή και συνεργασία με άτομα υψηλού κύρους από την τοπική κοινωνία, πέραν κάθε υποψίας.

Στην Ελλάδα οι περισσότερες γυναίκες-θύματα εισέρχονται από τα βόρεια χερσαία σύνορα κρυμμένες σε φορτηγά, τρένα ή και με τα πόδια από μυστικά περάσματα) και τις μεθόδους ελέγχου που τα εγκληματικά δίκτυα χρησιμοποιούν έχοντας στη διάθεσή τους τεχνολογική υποδομή και μέσα για την επιτυχή διαδικασία της επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένης και της συμπεριφοράς που τα μέλη τους εκφράζουν για την επιτυχή έκβαση της επιχείρησης (ψέματα, απειλές, σωματική και ψυχολογική βία, στέρηση βιοτικών αναγκών, απαγόρευση επαφής με συγγενείς και φίλους, εγκατάσταση σε άγνωστα μέρη παρακράτηση χρημάτων κ.λπ.).

Τα θύματα του trafficking προέρχονται από όλες τις χώρες του κόσμου. Σε παγκόσμιο επίπεδο η Ταϊλάνδη και οι Φιλιππίνες από την Ασία, η Γκάνα, το Μαρόκο και η Νιγηρία (τα τελευταία χρόνια του 20ού αιώνα) από την Αφρική, η

Κολομβία και η Βραζιλία από τη Ν. Αμερική είναι οι χώρες με τα περισσότερα θύματα .

Τα κορίτσια από φυλετικές και εθνικές μειονότητες, απάτριδες και πρόσφυγες αποτελούν εύκολη λεία ως θύματα trafficking. Σημαντική αύξηση της εμπορίας γυναικών και ανηλίκων παρατηρήθηκε από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης μετά την κατάρρευση των Ανατολικοευρωπαϊκών κοινωνιών από το 1989, ιδιαίτερα της τέως Σοβιετικής Ένωσης ως αποτέλεσμα της ανεργίας, της έλλειψης ευκαιριών απασχόλησης, της πτώσης του βιοτικού επιπέδου, φαινόμενα που χαρακτηρίζουν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού και περιθωριοποιούν ένα μεγάλο τμήμα των γυναικών. Η συνεχιζόμενη κρίση, οικονομική, κοινωνική αλλά και η εύθραυστη πολιτική κατάσταση στις χώρες της Αν. Ευρώπης, ειδικότερα της Βαλκανικής Χερσονήσου⁶, αποτέλεσαν επιβαρυντικό παράγοντα στην αύξηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών και παιδιών (κορίτσια από διαλυμένες, μονογονεϊκές οικογένειες, ορφανοτροφεία). Η διαφθορά της αστυνομίας και της διοίκησης στις χώρες προέλευσης βοηθούν τους μαστροπούς με διάφορους τρόπους και καθιστούν τη νομοθεσία που υπάρχει αναποτελεσματική. Οι μαστροποί βρίσκουν εύκολα θύματα στις χώρες που έχουν καταστραφεί από τον πόλεμο, όπως στην τέως Γιουγκοσλαβία και ιδιαίτερα στη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο (Κόσοβο). Η Αλβανία, Τσεχία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Λιθουανία, Ρωσία, Ουκρανία, Μολδαβία, Γεωργία, Σλοβακία, Γιουγκοσλαβία, Λετονία, Λιθουανία είναι πλέον οι χώρες προέλευσης και διέλευσης γυναικών και ανηλίκων για τη βιομηχανία του σεξ στην Κεντρική και Δ. Ευρώπη. Σύμφωνα με έρευνα του Καθηγητή Λάζου Γρ. τη δεκαετία 1980-1990 οι περισσότερες αλλοδαπές εκδιδόμενες γυναίκες στην Ελλάδα ήταν Ασιατικής καταγωγής, κυρίως από την Ταϊλάνδη, τις Φιλιππίνες και την Πολωνία.

---

6. Τα περισσότερα διαθέσιμα στοιχεία για εμπλοκή των ειρηνευτικών αποστολών των Η.Ε. με υποθέσεις παράνομης διακίνησης γυναικών σχετίζονται, εκτός από την αποστολή του Κοσόβου (UNMIK), με τις αποστολές των Η.Ε. στη Βοσνία- Ερζεγοβίνη (UNMIBH) και στο Ανατολικό Τιμόρ (UNMISSET).

Το 1996 οι Ανατολικοευρωπαίες⁷ αποτελούσαν το 52-53% του αλλοδαπού πορνικού πληθυσμού, οι Βαλκάνιες και Κεντροευρωπαίες το 32-33% και οι Αλβανίδες το 7-8% του συνόλου. Η έρευνα καταλήγει σε ένα εντυπωσιακό αποτέλεσμα. Το 36% των εκδιδόμενων αλλοδαπών γυναικών χαρακτηρίζεται από σαφή απώλεια της αίσθησης του χώρου και του χρόνου, μόνο το 27% γνώριζε σε ποιο σημείο της Αθήνας βρισκόταν, ενώ το 32% δεν γνώριζε που βρίσκεται η Αθήνα .

Μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 στην Ελλάδα δεν υπήρχε αγορά παιδιών για σεξουαλικές υπηρεσίες αλλά ούτε και πελατεία για το σκοπό αυτό. Ο μηχανισμός που θέτει σε κίνηση αλλαγές στην πορνεία παιδιών είναι κυρίως Αλβανοί σωματέμποροι με ντόπιους συνεργάτες τους. Το αλβανικό δίκτυο άρχισε την προώθηση και εγκατάσταση γυναικών και ανήλικων στην πορνεία στην Ελλάδα από το 1991. Η πορνεία παιδιών γνωρίζει σημαντική αύξηση από τον Οκτώβριο 1994 έως τον Ιούλιο 1997. Τα παιδιά προέρχονταν κυρίως από την Ελλάδα, τη Νότια Βαλκανική, τη Μέση Ανατολή και τη Δυτική Ασία και κάποια από τη Μολδαβία, Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Ιράκ και Πακιστάν, αγόρια και κορίτσια ηλικίας από 10 έως 14 ετών. Από το καλοκαίρι του 1997 σημειώνεται υποχώρηση στην εξαναγκαστική πορνεία παιδιών.

Μεταξύ 5.000 και 7.000 κοριτσιών από το Νεπάλ διακινούνται κάθε χρόνο προς την Ινδία. Τα περισσότερα από αυτά τα κορίτσια καταλήγουν ως πόρνες σε οίκους ανοχής στη Βομβάη και το Νέο Δελχί. Υπολογίζεται ότι περίπου 200.000 γυναίκες από το Νεπάλ, οι περισσότερες κορίτσια κάτω των 18 ετών, εργάζονται σε πόλεις της Ινδίας.

---

7. Λάζος, Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα- 2. Ο πελάτης», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 14-15., Λάζος, Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα- 1. Η εκδιδόμενη», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 109-111., Λάζος, Γρηγόρης, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα- 2. Ο πελάτης», ό.π., σελ. 61-90 και «1. Η εκδιδόμενη», σελ. 234-235.

Περίπου 10.000 γυναίκες και κορίτσια από γειτονικές χώρες έχουν εισαχθεί για εργασία στη σεξουαλική βιομηχανία της Ταϋλάνδης. Η πρόσφατη πολιτική της κυβέρνησης της Ταϋλάνδης για καταπολέμηση του εμπορίου παιδιών είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της διακίνησης κοριτσιών από τη βόρεια Ταϋλάνδη και την αύξηση της εισαγωγής κοριτσιών από τη Μιανμάρ, τη νότια Κίνα, το Λάος και την Καμπότζη. «Το 2001 η συντριπτική πλειονότητα των γυναικών - θυμάτων του trafficking στην Ελλάδα προέρχονταν από χώρες της Κεντρικής, Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής Χερσονήσου, με σειρά κατάταξης στις χώρες προέλευσης τη Ρουμανία, Μολδαβία, Ουκρανία, Βουλγαρία, Ρωσία, Λευκορωσία, Νιγηρία, Αλβανία, Ουζμπεκιστάν, Πολωνία και άλλες σε μικρότερο ποσοστό. Οι αλλοδαπές γυναίκες στην Ελλάδα είναι ηλικίας 20-30 ετών με μικρές εξαιρέσεις από 18-20 ή άνω των 30 χρόνων οι περισσότερες άνεργες στις χώρες τους ή δεν έχουν εργασθεί ποτέ. Εκδίδονται κυρίως σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους εντός των κέντρων διασκέδασης, μπαρ κ.λπ., σε ινστιτούτα μασάζ, σε κρυφούς οίκους ανοχής, σε διαμερίσματα ή ξενοδοχεία, στο σπίτι του πελάτη ή σε χώρο της επιλογής του. Ο πιο διαδεδομένος τρόπος άσκησης της πορνείας είναι η διαφήμιση παρεχομένων υπηρεσιών μέσα από τις εφημερίδες κυρίως (αγγελίες γνωριμιών), τα περιοδικά και το διαδίκτυο, με τη χρήση της κινητής τηλεφωνίας. Οι δράστες που εμπλέκονται στην παράνομη δραστηριότητα διακίνησης γυναικών εκτός από Έλληνες είναι Αλβανοί, Ρουμάνοι, Ρώσοι, Βούλγαροι και σε μικρότερο ποσοστό άλλες υπηκοότητες» .

Το γραφείο Δημόσιας Ασφάλειας της Κίνας κατέγραψε 6.000 υποθέσεις εμπορίας παιδιών το 1997, με σταθερή αύξηση στην εμπορία κοριτσιών ηλικίας 14 και 15 ετών.

Η UNICEF⁸ υπολογίζει ότι περίπου 1.000 με 1.500 βρέφη και παιδιά από τη Γουατεμάλα εμπορεύονται από τα δίκτυα σωματεμπορίας κάθε χρόνο για υιοθεσία από ζευγάρια στη βόρεια Αμερική και την Ευρώπη.

---

8. UNICEF, *Facts on children: Child protection*, UNICEF Press Centre, Απρίλιος 2007, www.unicef.org.

Σύμφωνα με έκθεση της Ελληνικής Πρεσβείας στα Τίρανα, 3.800 ανήλικοι είχαν διακινηθεί από το Ελμπασάν και την Κορυτσά στην Ελλάδα και 1.245 από αυτούς δεν βρέθηκαν ποτέ. Εξάλλου, την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων εντοπίστηκαν στην Ελλάδα (Ολυμπιακές Πόλεις και Αίγινα) 136 παιδιά, 73 αγόρια και 63 κορίτσια κυρίως από την Αλβανία (76,81 %) τα οποία καταναγκάστηκαν σε επαιτεία .

Η παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση ανθρώπων αποτελεί μια κερδοφόρα οικονομική επιχείρηση για τα εγκληματικά κυκλώματα και ταξινομείται από άποψη κέρδους στην τρίτη θέση μετά το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών .

Μόνο για την Αττική και για το έτος 1999 κατασχέθηκαν, εκτός των άλλων, 14.031.500 δρχ., 2.400 μάρκα Γερμανίας και 1.290 δολάρια Αμερικής . Στην Ελλάδα, την περίοδο 1990-2000 το Ρωσικό και Ουκρανικό δίκτυο έχουν κερδίσει τα μεγαλύτερα ποσοστά από τα έσοδα της εξαναγκαστικής πορνείας, 42% και 37% αντίστοιχα, το Αλβανικό 12,5% και το Βαλκανικό 8,5% με τελευταίο το πολωνικό .

Δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία σε ό,τι αφορά στα οικονομικά του εγκλήματος του trafficking⁹ ανθρώπων, υπολογίζεται όμως πως το κέρδος από τη σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών το έτος 1996 ανήλθε σε 5 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ ο ΟΗΕ εκτίμησε το εισόδημα για το ίδιο έτος σε 8 δισεκατομμύρια δολάρια. Η πορνογραφία αποφέρει τεράστια κέρδη, επίσης, υπολογίζεται πως οι περίπου 10.000 δικτυακοί τόποι στο διαδίκτυο αποφέρουν έσοδα της τάξης του 1 δισεκατομμυρίου δολλαρίων το χρόνο από συναλλαγές με τη χρήση ηλεκτρονικών καρτών.

9.Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί το γεγονός της έκδοσης, από το 2000, σε ετήσια βάση, έκθεσης του State Department προς το Κογκρέσο ("Trafficking in Persons Report/ TIP Report") που αφορά στις διαστάσεις που λαμβάνει η παράνομη διακίνηση ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο. Η έκθεση αυτή βασίζεται στο νόμο "Trafficking Victims Protection Act", που ψηφίστηκε στις ΗΠΑ το έτος 2000 και αφορά στην καταπολέμηση του φαινομένου επιδιώκοντας την ενεργοποίηση προς αυτήν την κατεύθυνση της αμερικανικής κρατικής μηχανής και συγκεκριμένα των Υπουργείων Εξωτερικών, Εσωτερικών Υποθέσεων, Δικαιοσύνης, Υγείας, Εργασίας καθώς και την Αμερικανική Υπηρεσία Διεθνούς Ανάπτυξης (US Agency for International Development/ USAID). Μάλιστα, για το σκοπό αυτό συστάθηκαν ειδική Ομάδα δράσης για την επίβλεψη εφαρμογής του νόμου (President's Interagency Task Force to

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η εμπορία ανθρώπων ιδωμένη ως διεθνές οργανωμένο έγκλημα: Η παραδοσιακή κατασταλτική προσέγγιση.

Κεφάλαιο 1ο

Η εμπορία ανθρώπων και η παράνομη μετανάστευση

Στο πλαίσιο της σχέσης μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και μετανάστευσης αλλά και των πολιτικών αντιμετώπισής τους, τίθεται το ζήτημα της **διάκρισης μεταξύ της εμπορίας ανθρώπων και της παράνομης διακίνησης μεταναστών (migrants smuggling)**. Πρόκειται για δύο ξεχωριστά αδικήματα, που διαφέρουν ως προς τη νομική φύση, τα υποκείμενά τους αλλά και το κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισής τους. Ωστόσο, η σαφής εννοιολογική, νομική και κοινωνιολογική διάκριση μεταξύ των δύο δεν είναι πάντοτε προφανής, γιατί τα δύο φαινόμενα εμφανίζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Τα κυριότερα από αυτά αφορούν στα γενεσιουργό αίτια των δύο φαινομένων στις χώρες προέλευσης, στη ζήτηση των υπηρεσιών των υποκειμένων τους στις χώρες προορισμού αλλά, όχι σπάνια και στο νομικό καθεστώς των εν λόγω προσώπων στις χώρες υποδοχής.

Monitor and Combat Trafficking in Persons, Φεβρουάριος 2002) και ειδικό Γραφείο του ΥπΕξ (Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, U.S. Department of State, Οκτώβριος 2001). Στις ετήσιες εκθέσεις "TIP Reports" οι χώρες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες (Tiers 1,2, και 3) ανάλογα με το βαθμό συμμόρφωσής τους στα ελάχιστα κριτήρια που θέτει ο νόμος.

Ειδικότερα, τα γενεσιουργά αίτια της μετακίνησης που εντοπίζονται στις χώρες προέλευσης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και των παρανόμως διακινηθέντων μεταναστών, σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές είναι κατά μεγάλο μέρος κοινά . Η φτώχεια, η ανεργία, η έλλειψη πρόσβασης σε εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, οι ένοπλες συρράξεις και οι φυσικές καταστροφές, συγκαταλέγονται μεταξύ των φαινομένων που συναντώνται συνήθως στις χώρες προέλευσης και αποτελούν τα στοιχεία εκείνα που προκαλούν τη μετακίνηση και των δύο κατηγοριών προσώπων. Η μετακίνηση αυτή μπορεί να αποτελεί συνειδητή επιλογή, ή προϊόν εξαπάτησης, ή αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης των εν λόγω προσώπων.

Η ζήτηση των υπηρεσιών των θυμάτων στις χώρες προορισμού αποτελεί επίσης έναν σημαντικό παράγοντα που ευνοεί τη μετακίνηση. Τόσο τα θύματα εμπορίας ανθρώπων όσο και οι παρανόμως διακινηθέντες μετανάστες παρέχουν παρόμοιες υπηρεσίες στις χώρες προορισμού. Μεγάλη ζήτηση των υπηρεσιών τους σημειώνεται ως επί το πλείστον σε ιδιωτικά νοικοκυριά, σε μεταλλεία και εργοστάσια, σε αγροτικές μονάδες, σε οικοδομές, σε κυκλώματα εκμετάλλευσης της επαιτείας, στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών και στην βιομηχανία του σεξ . Το στοιχείο του νομικού καθεστώτος των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και των παρανόμως διακινηθέντων μεταναστών στη χώρα προορισμού παρουσιάζει ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον. **Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, αν δεν αναγνωριστούν επίσημα από τις αρμόδιες κρατικές αρχές, τελούν στο ίδιο αντικανονικό καθεστώς με τους παράνομους, όπως συνήθως αποκαλούνται, μετανάστες .** Δυστυχώς δεν αναγνωρίζονται όλα τα πραγματικά θύματα εμπορίας ανθρώπων. Αυτό συμβαίνει γιατί η επίσημη αυτή αναγνώριση τους προϋποθέτει πολλές φορές μία τεχνοκρατική διαδικασία συγκέντρωσης, επεξεργασίας και αξιολόγησης των σχετικών με την υπόθεσή τους στοιχείων από τις αρμόδιες αστυνομικές ή δικαστικές αρχές των χωρών προορισμού. Ειδικότερα, είναι πιθανόν ένα θύμα να μην έχει αναγνωριστεί επίσημα, είτε γιατί δεν έχει έρθει σε επαφή με τις αρμόδιες αρχές, είτε γιατί δεν κατέστη δυνατή η συγκέντρωση από αυτές των απαραίτητων για την αναγνώριση αποδεικτικών στοιχείων. Από την άλλη πλευρά, καταγράφονται περιπτώσεις θυμάτων, στα οποία έχουν έγκυρα εκδοθεί από τους «εργοδότες»

τους τα σχετικά με την παραμονή τους νομιμοποιητικά έγγραφα. Τα έγγραφα αυτά όμως, συνήθως, αφαιρούνται από την κατοχή τους και παρακρατούνται από τους εργοδότες/ εκμεταλλευτές τους. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις το θύμα δεν έχει στην κατοχή του έγκυρα νομιμοποιητικά της παραμονής και της εργασίας του στην χώρα προορισμού έγγραφα. Ως εκ τούτου, δεν διαφέρει, ως προς το νομικό καθεστώς του, από το μετανάστη χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα.

Στο τελευταίο αυτό στοιχείο του νομικού καθεστώτος των εν λόγω προσώπων στη χώρα υποδοχής έγκειται το πρακτικό ενδιαφέρον της διάκρισης μεταξύ των δύο αδικημάτων. Τα τελευταία χρόνια, και ιδιαίτερα **μετά τη υιοθέτηση του Πρωτοκόλλου των ΗΕ για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Ανηλίκων, που Συμπληρώνει τη Σύμβαση κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Πρωτόκολλο του Παλέρμω)**, έχει σημειωθεί, σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, μεγάλη πρόοδος ως προς την προστασία που χορηγούν τα κράτη προορισμού στα επισήμως αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Κατά συνέπεια, **η αναγνώριση της ιδιότητας¹⁰ του θύματος εμπορίας σε ένα πρόσωπο παρέχει σε αυτό δυνατότητα πρόσβασης σε μέτρα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του, μεταξύ των οποίων στέγαση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη, γεγονός που δεν ισχύει στις περιπτώσεις ατόμων που ανήκουν στην κατηγορία του μη νόμιμου μετανάστη.** Ωστόσο, δεδομένου ότι οι ευεργετικές διατάξεις που προβλέπουν μέτρα αρωγής, στήριξης και προστασίας για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, ενεργοποιούνται συνήθως με την έκδοση της πράξης επίσημης αναγνώρισης, ένας σημαντικός αριθμός θυμάτων δεν αποκτά πρόσβαση σε αυτές. Επειδή λοιπόν η μεταχείριση των υποκειμένων των δύο αδικημάτων διαφέρει ριζικά, η διάκριση μεταξύ των δύο έχει πρακτική σημασία.

---

10. Bastick & Grimm, (υπ.212) σελ 3, Brolan, An Analysis of the Human Smuggling Trade and the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea (2000) From a Refugee Perspective, *International Journal of Refugee Law*, 14 (4) (2002), Oxford University Press, 561- 596, σελ. 579.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου των ΗΕ κατά της Διευκόλυνσης της Παράνομης Μετανάστευσης :

«“smuggling of migrants” shall mean the procurement, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit, of the illegal entry of a person into a State Party of which the person is not a national or a permanent resident;»

Δεδομένης της διαφορετικής αντιμετώπισής τους στις χώρες υποδοχής, κρίνεται σκόπιμη και αναγκαία η εννοιολογική αποσαφήνιση των δύο κατηγοριών προσώπων σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό απαραίτητα εργαλεία είναι τα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα στη Σύμβαση του Παλέρμο κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος που υιοθετήθηκαν το 2000.

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, τα δύο στοιχεία που απαιτούνται για την στοιχειοθέτηση του αδικήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών είναι:

α) **η ενέργεια**, που συνίσταται στην εξασφάλιση της παράνομης εισόδου ενός προσώπου σε ένα κράτος. Η εξασφάλιση της παράνομης εισόδου περιλαμβάνει όλες τις αναγκαίες πράξεις που πραγματοποιούνται προκειμένου να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της εισόδου στη χώρα προορισμού.

β) **ο σκοπός**, που αφορά στην αποκόμιση άμεσου ή έμμεσου χρηματικού ή άλλου υλικού οφέλους.

Από τον ορισμό του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου των ΗΕ για την για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών που συμπληρώνει τη Σύμβαση ΟΗΕ κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, **τα στοιχεία που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων είναι:**

α) **η ενέργεια**, που συνίσταται στην **η στρατολόγηση, μεταφορά, απόκρυψη ή αποδοχή προσώπων,**

β) **το μέσο**, που μπορεί να περιλαμβάνει τη χρήση απειλής, βίας ή άλλων μέσων εξαναγκασμού, απαγωγής, απάτης, κατάχρησης εξουσίας,

εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης του θύματος, καθώς και την παροχή ή λήψη αμοιβής, και

γ) το σκοπό, δηλαδή την αποκόμιση κέρδους από την εκμετάλλευση.

Από την συγκριτική ερμηνεία των ως άνω ορισμών είναι φανερό ότι η σημαντικότερη διαφορά μεταξύ των δύο αδικημάτων εντοπίζεται στο στοιχείο του μέσου, που στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης μεταναστών δεν προβλέπεται. Δηλαδή, αντίθετα με τους παρανόμως διακινηθέντες μετανάστες, τα θύματα εμπορίας έχουν υποστεί απειλή, βία, εξαναγκασμό, εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης, κλπ. Τα μέσα αυτά χρησιμοποιούνται προκειμένου να αποσπασθεί εξαναγκαστικά η συναίνεση του θύματος. Συνιστούν λοιπόν, σύμφωνα με την ερμηνεία του ορισμού του άρθρου 3, πραγματικά ελαττώματα που ακυρώνουν τη συναίνεση του θύματος.

1. Η συναίνεση ως κριτήριο διάκρισης

Πράγματι, η έγκυρη συναίνεση¹¹ του διακινηθέντος προσώπου και τα μέσα με τα οποία αυτή αποσπάται αποτελούν τα βασικά στοιχεία στα οποία, τόσο σύμφωνα με την ερμηνεία των εφαρμοστέων κειμένων, όσο και την πλειονότητα των μελετητών εντοπίζεται η διαφορά μεταξύ παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων. Συγκεκριμένα, συνάγεται ότι ο παρανόμως διακινηθείς αλλοδαπός έχει συναινέσει απολύτως και από την αρχή στη διακίνησή του, ενώ στην περίπτωση του θύματος εμπορίας συναίνεση δεν έχει δοθεί ή αν έχει δοθεί δεν είναι έγκυρη.

---

11. Ό.π., κατ' αναλογία με το σκεπτικό της Απόφασης *De Wilde, Ooms and Veisyp v. Belgium*, App. No 2832/66, 2835/66, 2899/66, Judgment of 18 June 1971, παρ.65, ως προς το ρόλο της συναίνεσης στην θεμελίωση της παραβίασης του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, αντικείμενο διαβούλευσης αποτέλεσε το αν η εμπορία ανθρώπων έπρεπε να τιμωρείται ανεξάρτητα με τη συναίνεση του θύματος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ζήτημα της συναίνεσης, ως στοιχείου του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων προβληματίσε την Επιτροπή Κατάρτισης της Σύμβασης κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος.

Από τη μία πλευρά, υποστηρίχθηκε ότι η εμπορία ανθρώπων πρέπει να τιμωρείται στην περίπτωση που παράνομα μέσα χρησιμοποιήθηκαν για την απόσπαση της συναίνεσης του θύματος.

Από την άλλη πλευρά, ζητήθηκε να ορισθεί ρητά ότι η εμπορία ανθρώπων με σκοπό την πορνεία ή άλλου είδους σεξουαλική εκμετάλλευση πρέπει να τιμωρείται σε κάθε περίπτωση ανεξάρτητα με το αν το θύμα έχει συναινέσει στην εκμετάλλευσή του . Επίσης, διαφορετικές απόψεις εκφράστηκαν σχετικά με το αν, και με ποιον τρόπο, θα έπρεπε να γίνει ρητή αναφορά στο κείμενο στο στοιχείο της συναίνεσης. Ειδικότερα, υποστηρίχθηκε για παράδειγμα, ότι θα ήταν δύσκολο να περιέχεται ρητή εξαίρεση της συναίνεσης σε μία διάταξη η οποία περιέχει μέσα (απειλή, χρήση βίας, απαγωγή, κλπ), τα οποία από τη φύση τους, την ακυρώνουν. Άλλοι υποστήριξαν ότι μια σαφής αναφορά στη συναίνεση ενδεχομένως θα υπονοούσε ότι χωρεί συναίνεση σε πράξεις όπως η χρήση βίας, η απειλή και η εξαπάτηση .

Τελικά, επικράτησε η μέση λύση, σύμφωνα με την οποία σε κάθε περίπτωση, η συναίνεση του θύματος είναι αδιάφορη όταν αποσπάστηκε με παράνομα μέσα, εκτός βέβαια από την περίπτωση ανήλικων θυμάτων όπου η χρήση παράνομων μέσων για την απόσπαση της συναίνεσης δεν απαιτείται.

2. Ο εξαναγκασμός ως κριτήριο διάκρισης

Δεδομένου αυτού του προβληματισμού, ο εξαναγκασμός, ως παράγοντας ακύρωσης της συναίνεσης, είναι επίσης ένα στοιχείο που επιδέχεται εννοιολογικής αποσαφήνισης και ερμηνείας. Ο εξαναγκασμός στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων δεν περιορίζεται μόνο στη χρήση σωματικής βίας, ή έστω στην ψυχολογική υποταγή, αλλά περιλαμβάνει ακόμα και την εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης του θύματος. Το τελευταίο αυτό στοιχείο ωστόσο, αποτελεί έννοια ιδιαίτερα ασαφή η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ένα

ευρύ φάσμα περιπτώσεων. Η φτώχεια, η πείνα, η αρρώστια, η έλλειψη εκπαίδευσης και πρόσβασης στην αγορά εργασίας, οι φυσικές καταστροφές και οι ένοπλες συρράξεις είναι δυνατόν να θέσουν το υποκείμενο σε ευάλωτη θέση.

Ένας ασφαλής τρόπος ελέγχου της ύπαρξης, σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση, του στοιχείου της άκυρης συναίνεσης, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η υπόσταση του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων, είναι ο έλεγχος των εναλλακτικών επιλογών που διέθετε το θύμα στον τόπο προέλευσης, η αξιολόγηση δηλαδή των εναλλακτικών λύσεων που διέθετε το θύμα στον τόπο προέλευσης.

3. Η εκμετάλλευση ως κριτήριο διάκρισης

Λαμβάνοντας υπόψη τον προβληματισμό σχετικά με την ασάφεια και τη δυσκολία εφαρμογής των παραπάνω κριτηρίων διάκρισης, εκείνο που ανάγεται, κατά γενικότερη παραδοχή, στο **πιο ασφαλές τεκμήριο για τον χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων είναι το στοιχείο της εκμετάλλευσης του θύματος**.

Στην περίπτωση της εμπορίας ανθρώπων η πεμπτουσία του άδικου χαρακτήρα της πράξης, τόσο σε επίπεδο κανονιστικών ρυθμίσεων, όσο και από άποψη ηθικής τάξης, έγκειται στο ζήτημα της εκμετάλλευσης του θύματος, και πολύ λιγότερο στο γεγονός της παράνομης διέλευσης των συνόρων. Αντίθετα, στην παράνομη διακίνηση μεταναστών δεν απαιτείται εκμετάλλευση του προσώπου που διακινείται αλλά αντίθετα, η σχέση διακινητή-διακινηθέντα ολοκληρώνεται μετά τη διέλευσή των συνόρων της χώρας προορισμού. Στην εμπορία ανθρώπων η εκμετάλλευση των θυμάτων είναι συνεχής και συστηματική, δεδομένου δε ότι το «προϊόν» δεν είναι αναλώσιμο. Παρέχεται επομένως η δυνατότητα προσπορισμού κέρδους από τη συστηματική χρήση των υπηρεσιών του καθώς και από τη μεταπώλησή του. Το μεγαλύτερο κέρδος των εμπόρων αντλείται από την συνεχή εκμετάλλευσή και την ενδεχόμενη μεταπώληση των θυμάτων και όχι από τη διακίνηση τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Το διεθνές και κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων ως μορφής οργανωμένου εγκλήματος

Οι επί μέρους μεταναστευτικές πολιτικές που σχεδιάζονται έχουν δύο κύριους στόχους: την ένταξη των «νομίμων» μεταναστών και τον ταυτόχρονο περιορισμό της «αντικανονικής μετανάστευσης». Για την επίτευξη των στόχων αυτών υιοθετούνται αυστηρά μέτρα για την καταπολέμηση όλων των μορφών παράνομης διακίνησης ανθρώπων συμπεριλαμβανομένης και της εμπορίας ανθρώπων.

Παράλληλα, σε διεθνές επίπεδο, κεντρικό χαρακτηριστικό των πρωτοβουλιών που αναπτύσσονται για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και της εμπορίας ανθρώπων είναι η ένταξή τους στις πολιτικές που σχεδιάζονται και υλοποιούνται με βασικό στόχο την εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος. Σε αυτό το πλαίσιο, η εμπορία ανθρώπων αντιμετωπίζεται πρωτίστως ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος. Η επικράτηση της κατασταλτικής αυτής προσέγγισης σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο αναδεικνύεται τόσο από τη σχετική νομοθεσία και τη δράση των αρμοδίων οργάνων, όσο και από τις αρμοδιότητες με τις οποίες επιφορτίζονται τα σχετικά όργανα, αλλά και από τους βασικούς άξονες των στρατηγικών που εφαρμόζουν τα εθνικά κράτη στο εσωτερικό τους.

ΤΜΗΜΑ Α

Τα ισχύοντα νομικά κείμενα - Σύντομη ιστορική αναδρομή

Το διεθνές δίκαιο σχετικά με την εμπορία γυναικών χαρακτηρίζεται από μια μακρά σειρά διεθνών συμβάσεων που δυστυχώς έμειναν ανεφάρμοστες. Ξεκινώντας από το **1904**, όταν με την υιοθέτηση της **Διεθνούς Συμβάσεως για την Καταστολή του Εμπορίου Λευκής Σαρκός**, πρωτοεμφανίζεται σχετικό κείμενο με διεθνή νομική ισχύ. Ιστορικά, η πρώτη θεσμική κίνηση ενάντια στη διεθνική σωματεμπορία προήλθε από την ανησυχία για την « ηθική ακεραιότητα» των λευκών γυναικών και την ανάγκη προστασίας των λευκών

γυναικών από τη σωματεμπορία. Η σύμβαση του 1904 εστίαζε στην προστασία των θυμάτων του εμπορίου λευκής σαρκός και όχι στην τιμωρία των δραστών, και αποδείχθηκε αναποτελεσματική. Έτσι, το **1910 υιοθετήθηκε η Διεθνής Συνθήκη για την Καταστολή της Διακίνησης Λευκής Σάρκας**, η οποία προέβλεπε την τιμωρία των δραστών, και 13 κράτη την επικύρωσαν και δεσμεύθηκαν να την εφαρμόσουν. Οι παραπάνω διεθνείς συμβάσεις απαγόρευαν συγκεκριμένα μόνο την εμπορία λευκής σαρκός, και ως εκ τούτου χρησιμοποιήθηκαν ευρέως από τους πλούσιους ρατσιστές δουλεμπόρους ως επιχειρήματα ότι η εμπορία γυναικών από άλλες φυλές για σεξουαλική – οικονομική εκμετάλλευση, ήταν νόμιμη.

Στη συνέχεια, οι σχεδιαστές του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών θεώρησαν τη διεθνική σωματεμπορία τόσο σημαντικό θέμα, που συμπεριέλαβαν τη « γενική επίβλεψη της εφαρμογής των συμβάσεων σχετικά με τη διακίνηση γυναικών και παιδιών» μέσα στα πλαίσια της εντολής της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ). **Υπό την αιγίδα λοιπόν της ΚτΕ υπογράφηκε το 1921 η Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης Γυναικών και Παιδιών**, που καλούσε τα κράτη – μέλη στη δίωξη ατόμων που διακινούσαν παιδιά, στη χορήγηση αδειών σε γραφεία εξεύρεσης εργασίας και στην προστασία γυναικών και παιδιών που μετακινούνταν ως μετανάστες, και το **1933 η Σύμβαση για την Καταστολή της Διακίνησης Ενηλίκων Γυναικών**¹², που υποχρέωνε τα κράτη – μέλη να διώκουν και να τιμωρούν άτομα που διακινούσαν γυναίκες, άσχετα με το αν η γυναίκα είχε εκφράσει τη συγκατάθεσή της ή όχι.

---

12. Η αντικατάσταση του όρου « εμπόριο λευκής σαρκός» με τον όρο « διακίνηση γυναικών» απλά λειτούργησε στο να ξεχωρίσει η διεθνική σωματεμπορία από την εγχώρια πορνεία και να εστιάσει το ενδιαφέρον στα διεθνή δίκτυα. Έτσι, η διεθνική διακίνηση γυναικών για σεξουαλική εκμετάλλευση θεωρήθηκε παράνομη, χωρίς όμως να συζητηθούν οι συνθήκες δουλείας και η συνεχόμενη εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών στα εγχώρια δίκτυα σωματεμπορίας και πορνείας.

ΤΜΗΜΑ Β

Κανονιστικό πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Το κανονιστικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαπνέεται σαφώς από πνεύμα της ποινικής καταστολής. Στο επίκεντρο της διεθνούς νομοθεσίας για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος γενικότερα και της εμπορίας ανθρώπων ειδικότερα αυτή τη στιγμή βρίσκονται η **Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα (United Nations International Convention Against Transnational Organized Crime)** και τα Συμπληρωματικά της Πρωτοκόλλα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, της παράνομης διακίνησης μεταναστών και της παράνομης κατασκευής και διακίνησης όπλων και πυρομαχικών που υιοθετήθηκαν το 2000 (Σύμβαση και Πρωτόκολλα του Παλέρμο). Η επιλογή των θεματικών αυτών πεδίων για το περιεχόμενο των Συμπληρωματικών της Σύμβασης Πρωτοκόλλων καταδεικνύει τη σημασία που αποδίδεται σε αυτές τις εγκληματικές δραστηριότητες ως κυρίες μορφές υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων αναγνωρίζεται λοιπόν ως κεντρικός άξονας της καταπολέμησης της οργανωμένης εγκληματικότητας σε διεθνές επίπεδο .

Η Σύμβαση του 1949: παρωχημένη θεώρηση

Πριν προχωρήσουμε στην μελέτη της Σύμβασης και του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, είναι ανάγκη να αναφέρουμε ότι η πρώτη διεθνής Συνθήκη που υπογράφηκε στο πλαίσιο του ΟΗΕ για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων ήταν η Σύμβαση περί Καταστολής της Εμπορίας Προσώπων και της Εκμεταλλεύσεως της Πορνείας των Άλλων το 1949 . Η Σύμβαση αναγνωρίζει στο προοίμιό της ότι η εμπορία ανθρώπων, την οποία χαρακτηρίζει ως «κακό παρεπόμενο της πορνείας», δεν συνάδει με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τιμή. Ωστόσο, πέραν της δήλωσης αυτής, δεν περιέχει καμία διάταξη που να επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεώσεις ως προς την προστασία των θυμάτων. Πρόκειται για συμβατικό κείμενο καθαρά ποινικού χαρακτήρα που αποσκοπεί

στην ποινικοποίηση των αδικημάτων που προβλέπει και στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας για τη δίωξή τους.

Η προσέγγισή της θεωρείται παρωχημένη για τους εξής, κυρίως, λόγους. Καταρχάς, στο κείμενο δεν περιλαμβάνεται ορισμός της εμπορίας ανθρώπων. Τα αδικήματα τα οποία τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται να ποινικοποιήσουν, αφορούν κυρίως τη διακίνηση προσώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση και τη μαστροπεία.

Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης δεν καλύπτει όλες τις μορφές εμπορίας ανθρώπων, όπως αναγνωρίζονται σήμερα, παρά μόνο τη σεξουαλική εκμετάλλευση. Μάλιστα, η πορνεία εκλαμβάνεται ως η μοναδική έκφανση της εμπορίας ανθρώπων, και οι δύο όροι αντιμετωπίζονται ουσιαστικά ως συνώνυμοι. **Η εμπορία για καταναγκαστική εργασία, για επαιτεία, για εμπόριο οργάνων, καθώς και όλοι οι υπόλοιποι τρόποι εκμετάλλευσης των θυμάτων εμπορίας, που αναγνωρίζονται ευρέως στις μέρες μας, δεν αποτελούν μέρος του πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης αυτής.**

Τέλος, αν και, ως θύματα των αδικημάτων, αναφέρονται και τα δύο φύλα, από τη συνολική εκτίμηση του κειμένου, προκύπτει ότι η έμφαση αποδίδεται στις γυναίκες. **Σημαντικότερη έλλειψη, συνιστά η απουσία διατάξεων που να ρυθμίζουν με ειδικό τρόπο τα σχετικά με την εμπορία ανηλίκων.** Δεδομένου ότι τα παιδιά εκπροσωπούν μεγάλο μέρος των θυμάτων εμπορίας, και σίγουρα την πιο ευάλωτη κατηγορία τους, μία σύγχρονη συνθήκη πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ειδικές ανάγκες τους και να προβλέπει για ειδικό κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισής τους.

Η Σύμβαση του Παλέρμο¹³: το σύγχρονο πλαίσιο δίωξης του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος

---

13. Σύμβαση του Παλέρμο, Doc. A/ 55/383. Η Σύμβαση ετέθη σε ισχύ από τις 29 Σεπτεμβρίου του 2003, σύμφωνα με το άρθρο 38, το Πρωτόκολλο για την εμπορία ανθρώπων από τις 25 Δεκεμβρίου 2003, σύμφωνα με το άρθρο 17, το Πρωτόκολλο για την παράνομη διακίνηση μεταναστών από τις 28 Ιανουαρίου 2004, σύμφωνα με το άρθρο 22 και το Πρωτόκολλο για την παράνομη διακίνηση όπλων από τις 3 Ιουλίου 2005, σύμφωνα με το άρθρο 18 (1).

Με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών , στα τέλη του 1998, συστήθηκε Επιτροπή για την κατάρτιση διεθνούς Σύμβασης κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Ad Hoc Committee on the elaboration of an International Convention against Transnational Organized Crime). Η πρώτη συνεδρίαση της Επιτροπής πραγματοποιήθηκε στη Βιέννη της Αυστρίας τον Ιανουάριο του 1999. Οι διαβουλεύσεις των κρατών για την υιοθέτηση του τελικού κειμένου της Σύμβασης ολοκληρώθηκαν τον Οκτώβριο του 2000. Στο χρονικό αυτό διάστημα πραγματοποιήθηκαν έντεκα σύνοδοι της Επιτροπής. **Το Δεκέμβριο του 2000 στο Παλέρμο της Ιταλίας, υπεγράφη τελικώς η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος¹⁴.**

Οι συναντήσεις εργασίας της ως άνω Ειδικής Επιτροπής (Ad Hoc Committee) συνεχίστηκαν και μετά την υπογραφή της Σύμβασης και των Συμπληρωματικών της Πρωτοκόλλων το 2000 .

Επιπλέον, βάσει του άρθρου 32 της Σύμβασης συστήθηκε μόνιμη Επιτροπή Αντιπροσώπων των Συμβαλλόμενων Κρατών (Conference of the Parties to the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and its Protocols) προκειμένου να ενισχύσει τη δυνατότητα τους να καταπολεμήσουν το οργανωμένο έγκλημα καθώς και να προωθήσει την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης και των Συμπληρωματικών της Πρωτοκόλλων .

Η Σύμβαση του Παλέρμο και τα Συμπληρωματικά της Πρωτόκολλά έχουν ήδη τεθεί σε ισχύ, σύμφωνα με τις σχετικές τους διατάξεις .

14.Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για την Πρόληψη του Οργανωμένου Εγκλήματος λειτουργεί από το Μάιο του 2001 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή με σκοπό την προώθηση μίας ολοκληρωμένης προσέγγισης στην αντιμετώπιση της οργανωμένης εγκληματικότητας. Στο φόρουμ συμμετέχουν, εκτός από τους άμεσα εμπλεκόμενους φορείς, και άλλοι εταίροι, συμπεριλαμβανομένων εκπροσώπων της επιχειρηματικής και ακαδημαϊκής κοινότητας, της κοινωνίας των πολιτών κλπ. Οι θεματικές προτεραιότητες του Φόρουμ αυτή τη στιγμή περιλαμβάνουν: τα εγκλήματα που σχετίζονται με πιστωτικές κάρτες, την εμπορία ανθρώπων, τη συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην πρόληψη της εγκληματικότητας και την παράνομη διακίνηση έργων τέχνης, http://ec.europa.eu/justice_home.

Η υπογραφή και έναρξη ισχύος της Σύμβασης αποτελεί σημαντικότερη πρόοδο, καθώς για πρώτη φορά τα κράτη πέρασαν από τη φάση των πολιτικών διακηρύξεων για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στη θέσπιση ενός εμπειριστατωμένου κανονιστικού πλαισίου.

Κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη της Σύμβασης έγιναν σημαντικές προσπάθειες προσδιορισμού του όρου «οργανωμένο έγκλημα». Κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την κατάρτιση της Σύμβασης διατυπώθηκαν πολλές προτάσεις σχετικά με την οριοθέτηση, τόσο των επί μέρους δραστηριοτήτων που συνιστούν μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όσο και της δομής και της λειτουργίας των κυκλωμάτων οργανωμένου εγκλήματος.

Μεταξύ των εγκληματικών πράξεων που προτάθηκαν ως μορφές οργανωμένου εγκλήματος ήταν: η διακίνηση ναρκωτικών, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η σωματεμπορία, η παραχάραξη νομισμάτων, οι πράξεις τρομοκρατίας, η παράνομη διακίνηση και κλοπή όπλων και εκρηκτικών υλών και μηχανισμών, η παράνομη διακίνηση και κλοπή οχημάτων και η διαφθορά δημοσίων υπαλλήλων.

Τελικά όμως, στο άρθρο 2 του οριστικού κειμένου της Σύμβασης του Παλέρμο δεν πραγματοποιείται ρητή αναφορά, ούτε αποκλειστική ούτε ενδεικτική, των αδικημάτων που συνιστούν οργανωμένες εγκληματικές πράξεις. **Ως ορθότερη λύση επελέγη ο προσδιορισμός των παραγόντων εκείνων που καθορίζουν το οργανωμένο έγκλημα και όχι των επί μέρους δραστηριοτήτων που το συνιστούν.** Έτσι, η Σύμβαση ορίζει ότι στο πεδίο εφαρμογής της εμπίπτουν τα «σοβαρά αδικήματα», δηλαδή οι εγκληματικές πράξεις που τιμωρούνται με μέγιστη στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον τεσσάρων ετών, τελούνται από «κύκλωμα οργανωμένου εγκλήματος», δηλαδή από δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων ατόμων, που υφίσταται για κάποιο χρονικό διάστημα και δρα με το σκοπό να διαπράξει ένα ή περισσότερα αδικήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, με σκοπό να αποκομίσει, άμεσα ή έμμεσα, χρηματικό ή άλλο υλικό όφελος και έχουν «υπερεθνικό χαρακτήρα» .

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, υπερεθνικό χαρακτήρα έχουν τα αδικήματα που, είτε τελούνται σε περισσότερα του ενός κράτη, ή τελούνται σε ένα κράτος αλλά ένα ουσιαστικό μέρος του σχεδιασμού, προετοιμασίας, διαχείρισης ή ελέγχου τους λαμβάνει χώρα σε άλλο κράτος, ή τελούνται σε ένα κράτος αλλά από κύκλωμα οργανωμένου εγκλήματος¹⁵ που δραστηριοποιείται σε άλλο κράτος, ή τελούνται σε ένα κράτος αλλά έχουν ουσιαστικές επιπτώσεις σε άλλο κράτος .

Η Σύμβαση περιέχει διατάξεις ουσιαστικού ποινικού δικαίου (αρ. 5-9, 23) ποινικής δικονομίας (αρ. 10-15, 20, 24-26), και διατάξεις που αφορούν στη δικαστική συνδρομή και άλλες μορφές διεθνούς συνεργασίας (αρ. 16, 18, 19, 27). Διατρέχοντας τη Σύμβαση, συναντώνται τόσο ρυθμίσεις από τις οποίες απορρέουν σαφείς και αυστηρές υποχρεώσεις προς τα συμβαλλόμενα κράτη, όσο και ρυθμίσεις που ενθαρρύνουν τα κράτη να υιοθετήσουν τα προτεινόμενα μέτρα, από τις οποίες απορρέουν χαλαρές προς τα τελευταία υποχρεώσεις. Η διάκριση αυτή προκύπτει σαφώς από το λεκτικό των διατάξεων. Οι πρώτες εισάγονται με τις φράσεις «States Parties shall adopt» ή «States are required to..», ενώ οι διατάξεις προτρεπτικού χαρακτήρα εισάγονται με φράσεις όπως: «States shall consider implementing..» «A State Party may consider the possibility..» «States Parties may adopt..», «States may consider..», κλπ . Αντίθετα, σε πολλά σημεία στο κείμενο της Σύμβασης εντοπίζονται ρυθμίσεις, οι οποίες, είτε προτρέπουν τα κράτη να υιοθετήσουν κάποια μέτρα, είτε αφήνουν στην διακριτική τους ευχέρεια να επιλέξουν μεταξύ προτεινόμενων μέτρων.

15.Βλ. σχετικά, Καϊάφα-Γκμπάνι Μ., Συντονιστικά όργανα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση: από τον αστυνομικό (Europol) στο δικαστικό (Eurojust) συντονισμό -η προοπτική της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Ποινική Δικαιοσύνη 2/2003, 165 επ.

Τέτοιες διατάξεις εντοπίζονται στα άρθρα 7 (παρ.2 και 4), 8 (παρ.2) και 12(7) ως προς την υιοθέτηση πρόσθετων μέτρων καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος, τη δίωξη της διαφθοράς και την διευκόλυνση της δήμευσης κερδών από εγκληματική δραστηριότητα αντίστοιχα. Τα άρθρα 16 και 18 που αφορούν στην έκδοση και την αμοιβαία δικαστική συνδρομή περιέχουν διατάξεις (παρ. 2, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 14 και 4-6, 30 αντίστοιχα) που αφήνουν στη διακριτική ευχέρεια των κρατών να επιλέξουν την υιοθέτηση κάποιων από τα προτεινόμενα μέτρα.

Παράλληλα, **μπορούμε να διακρίνουμε τις διατάξεις της Σύμβασης σε αυτές από τις οποίες απορρέουν υποχρεώσεις αποτελέσματος και σε εκείνες από τις οποίες προκύπτουν υποχρεώσεις συμπεριφοράς προς τα συμβαλλόμενα μέρη.** Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι διατάξεις που επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων νομοθετικής, διοικητικής ή άλλης φύσεως. Αντίθετα, υποχρεώσεις συμπεριφοράς έχουμε όταν τα κράτη καλούνται να λάβουν όλα τα κατάλληλα και απαραίτητα μέτρα στην προσπάθειά τους να επιφέρουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Οι υποχρεώσεις αποτελέσματος απορρέουν από διατάξεις που είναι απόλυτες και στην εφαρμογή των οποίων δεν υπεισέρχεται κανένας αστάθμητος παράγοντας, όπως για παράδειγμα Συνταγματικοί περιορισμοί, αδυναμίες που οφείλονται σε κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, κλπ . Μία κατ' άρθρον επισκόπηση του κειμένου της Σύμβασης αποκαλύπτει ότι, στην υλοποίηση των υποχρεώσεων που προβλέπονται στο κείμενό της συνήθως υπεισέρχεται, μεταξύ άλλων, ο αστάθμητος παράγοντας της μη αντίθεσης τους με τις επί μέρους εθνικές νομοθεσίες . Άρα, από τις περισσότερες διατάξεις της Σύμβασης, η οποία εξάλλου δεν είναι αυτοδύναμη εφαρμογής αλλά προϋποθέτει τη λήψη νομοθετικών και εκτελεστικών μέτρων στο εσωτερικό των συμβαλλομένων κρατών, απορρέουν υποχρεώσεις συμπεριφοράς. Αυτό είναι λογικό γιατί από το μεγάλο αριθμού συμβαλλομένων κρατών στη Σύμβαση εκπροσωπούνται πολλά διαφορετικά νομικά συστήματα και παραδόσεις. Ένας **ακόμα λόγος για την ποσοτική επικράτηση των προτρεπτικών διατάξεων και των διατάξεων που επιβάλλουν υποχρεώσεις συμπεριφοράς, είναι λόγω του θεματικού**

πεδίου της Σύμβασης τίθενται ζητήματα εθνικής κυριαρχίας κατά την εφαρμογή των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτήν.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι λιγότες διατάξεις από τις οποίες απορρέουν υποχρεώσεις αποτελέσματος εντοπίζονται, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 5, 8 και 23, ως προς την ποινικοποίηση της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, της διαφθοράς και της παρεμπόδισης της δικαιοσύνης αντίστοιχα. Επίσης, με υποχρεώσεις αποτελέσματος δεσμεύονται τα κράτη, δυνάμει των άρθρων 11(1), ως προς την υποχρέωση επιβολής ποινών στους δράστες των αδικημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης και 18 (παρ. 1 και 2), ως προς την παροχή αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής.

Πρέπει να διευκρινισθεί ότι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 37(1) της Σύμβασης του Παλέρμο, μόνο τα κράτη που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση μπορούν να γίνουν συμβαλλόμενα μέρη στα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου, οι διατάξεις του ερμηνεύονται σε συνδυασμό με τη Σύμβαση. Κατά συνέπεια, το Πρωτόκολλο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη Σύμβαση, η σύναψη της οποίας πραγματοποιήθηκε, όπως είδαμε, με σαφή σκοπό την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. **Όπως και η Σύμβαση, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο δεν είναι αυτοδύναμης εφαρμογής αλλά προϋποθέτει τη λήψη εκτελεστικών και νομοθετικών μέτρων στο εσωτερικό των συμβαλλομένων κρατών.**

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των πρώτων Σχεδίων του κειμένου, αρχικά το πεδίο εφαρμογής του Πρωτοκόλλου περιοριζόταν στην εμπορία γυναικών και παιδιών. Σύντομα όμως τα κράτη συναίνεσαν στην επέκταση του πεδίου εφαρμογής σε όλα τα ανθρώπινα όντα, με έμφαση ωστόσο στην εμπορία γυναικών και παιδιών¹⁶.

---

16. Έτσι ο αρχικός όρος «women and children» αντικαταστάθη κε με τον όρο «human beings, especially women and children» .

Ως προς τη φύση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το Πρωτόκολλο, όπως και στη Σύμβαση, από τις διατάξεις του κειμένου πηγάζουν τόσο αυστηρές όσο και χαλαρές υποχρεώσεις προς τα κράτη. Έχουμε δηλαδή **ένα hard law συμβατικό κείμενο που περιέχει αρκετές soft law διατάξεις**. Η διάκριση προκύπτει και εδώ από το λεκτικό των διατάξεων. Δηλαδή, οι σαφείς διατάξεις εισάγονται με φράσεις όπως «States shall adopt..», «States Parties shall ensure..», «A State party shall comply..», κλπ, ενώ για προτροπές χρησιμοποιούνται φράσεις όπως: «States shall endeavor to undertake..» «a State Party shall consider adopting...» «States Parties shall consider implementing...».

Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρατηρεί κανείς ότι, από τις διατάξεις των άρθρων 6-8 που αφορούν στην προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, μόνο από τις διατάξεις καθαρά δικονομικής φύσεως, καθώς και από εκείνες που αφορούν στον επαναπατρισμό των θυμάτων απορρέουν σαφείς και αυστηρές υποχρεώσεις προς τα κράτη. Ειδικότερα, σαφείς υποχρεώσεις δεσμεύουν τα κράτη ως προς την προστασία του απορρήτου των θυμάτων (αρ. 6, παρ. 1), την πληροφόρηση τους κατά την ποινική διαδικασία (αρ. 6, παρ. 2) και το δικαίωμα τους προς αποζημίωση (αρ. 6, παρ. 6). Επιπλέον, από τις διατάξεις που αφορούν στη διευκόλυνση των επαναπατρισμών και της επανεισδοχής των θυμάτων εμπορίας (αρ. 8, παρ. 1 και 3, 4 αντίστοιχα). Αντίθετα, οι διατάξεις που ρυθμίζουν την σωματική, ψυχολογική και κοινωνική στήριξη και προστασία των θυμάτων (αρ. 6, παρ. 3), την ασφάλειά τους (αρ. 6, παρ. 4), καθώς και αφορούν στη μέριμνα των ιδιαίτερων τους αναγκών, ειδικά δε των ανηλίκων (αρθ. 6, παρ. 5) αφήνουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης στα συμβαλλόμενα κράτη.

Παράλληλα, όπως και στην περίπτωση της Σύμβασης, διατρέχοντας τα άρθρα του Πρωτοκόλλου, συναντάμε υποχρεώσεις¹⁷ αποτελέσματος και συμπεριφοράς προς τα κράτη.

17.Επίσης, ευρύ περιθώριο εκτίμησης στα συμβαλλόμενα κράτη αφήνουν οι διατάξεις των άρθρων 14, ως προς τη διάθεση των περιουσιακών στοιχείων που έχουν δημευτεί, 15 (παρ.2 και 4), που προτείνει νέες πρόσθετες βάσεις δικαιοδοσίας, και 20(2), για τη σύναψη διμερών και πολυμερών συμφωνιών με αντικείμενο τις ειδικές έρευνες στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας.

Ισχύουν και εδώ *mutatis mutandis* οι παρατηρήσεις που έγιναν ως προς την πλειοψηφία υποχρεώσεων συμπεριφοράς στο κείμενο της Σύμβασης, λόγω του αυξημένου αριθμού συμβαλλόμενων κρατών και ζητημάτων κυριαρχίας που είναι δυνατόν να τεθούν. Με αυτά τα δεδομένα, οι διατάξεις από τις οποίες απορρέουν υποχρεώσεις αποτελέσματος είναι λιγοστές. Ειδικότερα, σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι διατάξεις που αφορούν στην ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων (άρθρο 5), με εξαίρεση το στοιχείο (α) της παραγράφου 2 που αφορά στην απόπειρα, και στην πληροφόρηση και αποζημίωση των θυμάτων (άρθ. 6 παρ. 2 και 6 αντίστοιχα). Επίσης, από τις διατάξεις του άρθρου 9 ως προς την υλοποίηση προγραμμάτων πρόληψης (παρ.1) και την ανάληψη δράσης για την εξάλειψη των παραγόντων που ευνοούν την εμπορία ανθρώπων (παρ.4), συμπεριλαμβανομένης της ζήτησης (παρ.5) απορρέουν υποχρεώσεις αποτελέσματος προς τα συμβαλλόμενα κράτη.

ΤΜΗΜΑ Γ

Κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, κεφαλαίων και προσώπων και ο περιορισμός των ελέγχων, σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στη τεχνολογία, δημιούργησε εύφορο έδαφος για την εξάπλωση του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος. Κατέστη συνεπώς επιτακτική η ανάγκη υιοθέτησης αποτελεσματικών μέτρων για την αντιμετώπισή του. Προκειμένου να αναπτυχθεί αποτελεσματική δράση κατά του οργανωμένου εγκλήματος και να ενισχυθεί η προς τον στόχο αυτό συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, υιοθετήθηκε μία σειρά από νομικώς δεσμευτικά κείμενα και συστήθηκαν αρμόδια κοινοτικά όργανα και δομές.

Στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος υπάγεται στην αρμοδιότητα της Διεύθυνσης Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (Directorate General: Justice and Home Affairs)¹⁸. Στην ίδια Διεύθυνση υπάγεται και η αρμοδιότητα για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Σε Ανακοίνωσή της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ρητά χαρακτηρίζει την εμπορία ανθρώπων ως «σοβαρή

εγκληματική ενέργεια εις βάρος ατόμων», και ως «μορφή οργανωμένου εγκλήματος συνδεδεμένη με άλλες σοβαρές αξιόποινες πράξεις» που πρέπει να αντιμετωπιστεί ως «σαφής προτεραιότητα στην επιβολή του νόμου». Σύμφωνα με το ίδιο κείμενο, ως σκοπός του σχεδίου δράσης για την καταπολέμηση του φαινομένου αναγνωρίζεται η μετατροπή του από μία «χαμηλού κινδύνου - υψηλών προσόδων» επιχείρηση οργανωμένου εγκλήματος σε μία «υψηλού κινδύνου - χαμηλών προσόδων» δραστηριότητα. Το σύνολο του κανονιστικού και θεσμικού πλαισίου που ισχύει για την πρόληψη και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος απορρέει από τη Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτή τροποποιήθηκε με τη **Συνθήκη του Άμστερνταμ. Η Συνθήκη αυτή συνιστά επίσης και τη νομική βάση όλων των κανονιστικών κειμένων της ΕΕ¹⁹ ως προς την εμπορία ανθρώπων. Ο Τίτλος IV (άρθρα 61-69) ΣυνθΕΚ, που εισήχθη στη Συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από τις τροποποιήσεις που επέφερε η Συνθήκη του Άμστερνταμ, αφορά στις πολιτικές ως προς τις θεωρήσεις εισόδου, το άσυλο, τη μετανάστευση και την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και προσδίδει στα κοινοτικά όργανα νομοθετική αρμοδιότητα στους τομείς αυτούς, ενόψει του σκοπού της δημιουργίας ενός χώρου «ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» .**

---

18. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων - ολοκληρωμένη προσέγγιση και προτάσεις για σχέδιο δράσης, COM(2005) 514 final, Βρυξέλλες, 18-10-2005, σελ.4-5.

19. Το κερτημένο Σένγκεν συμπεριλήφθη στο κοινοτικό κερτημένο με το Πρωτόκολλο Σένγκεν που βρίσκεται στο Παράρτημα της Συνθήκης του Άμστερνταμ, ΕΕ C 340/10.11.1997. Ως γνωστόν, ο χώρος Σένγκεν δεν συμπίπτει με το χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικές ρυθμίσεις ισχύουν ως προς την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο που δεν έχουν υπογράψει, ούτε προσχωρήσει στη Συνθήκη. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο που προσαρτάται **στη συνθήκη ίου Άμστερνταμ, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο μπορούν να συμμετάσχουν στο σύνολο ή σε μέρος των διατάξεων του κερτημένου ίου Σένγκεν μετά από ομόφωνη ψήφο του Συμβουλίου των δεκατριών κρατών που συμμετέχουν στις συμφωνίες και του κυβερνητικού εκπροσώπου του συγκεκριμένου κράτους μέλους.**

Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 29 της Συνθήκης του Άμστερνταμ , τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. οφείλουν να αναπτύξουν «από κοινού δράση στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και να πραγματοποιήσουν δράσεις πρόληψης και καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας». Ο στόχος της επίτευξης «μέγιστου βαθμού ασφάλειας» στο έδαφος της Ένωσης επιτυγχάνεται, σύμφωνα με τη Συνθήκη, «με την καταπολέμηση και την πρόληψη της εγκληματικότητας (οργανωμένης ή μη), ιδίως της τρομοκρατίας, της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων σε βάρος ανηλίκων, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, της δωροδοκίας και της απάτης».

Από το άρθρο 29 μπορούμε να συνάγουμε ότι η Συνθήκη εντάσσει τις πολιτικές για την καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένης και της εμπορίας ανθρώπων, στο κοινοτικό κεκτημένο . Αντίθετα, ζητήματα ποινικού δικαίου που περιορίζονται εντός των συνόρων των κρατών-μελών, παραμένουν στην εθνική αρμοδιότητα των τελευταίων .

Από τα δεδομένα αυτά προκύπτει ότι οι δράσεις για την καταπολέμηση και την πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος, στο μέτρο που αφορούν αδικήματα με υπερεθνικό και διασυνοριακό χαρακτήρα, εμπίπτουν στην κοινοτική αρμοδιότητα. Ως εκ τούτου, η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ανήκει στην κοινοτική αρμοδιότητα, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που, είτε ο διασυνοριακός χαρακτήρας των άδικων πράξεων δεν προκύπτει, είτε το αδίκημα διενεργείται εντός των εθνικών συνόρων (internal trafficking). Στις περιπτώσεις αυτές αποκλειστική είναι η εθνική αρμοδιότητα.

Σε αυτήν τη νομική βάση, η ειδική Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ταμπέρε το 1999 έθεσε τις κατευθύνσεις του παράγωγου δικαίου της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση των ζητημάτων δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων υιοθετώντας τα Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ταμπέρε, κείμενο που αν και συνιστά σημείο αναφοράς, στερείται νομικής δεσμευτικότητας . Η σύγκλιση των νομοθεσιών των κρατών-μελών ως προς τα θέματα παροχής ασύλου, μεταναστευτικής πολιτικής, πρόληψης και δίωξης αδικημάτων που έχουν διασυνοριακό χαρακτήρα, καθώς και η ενίσχυση των

μηχανισμών δικαστικής συνεργασίας αποτελούν τα σημεία στα οποία εστιάζουν τα Συμπεράσματα της Συνόδου στο Ταμπέρε. Σε συμμόρφωση προς τις συστάσεις που περιέχονται στο κείμενο αυτό, η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει μεγάλο αριθμό νομοθετημάτων (κυρίως Αποφάσεις, Αποφάσεις-Πλαίσια και Οδηγίες) προκειμένου να αντιμετωπίσει τις διαφορετικές μορφές του οργανωμένου εγκλήματος.

Σε αντίθεση με τα Ηνωμένα Έθνη, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν υιοθετήθηκε ένα γενικό συμβατικό κείμενο που να αφορά στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος συνολικά.

Αντίθετα, εκδόθηκαν ξεχωριστά νομοθετήματα ανά κατηγορία αδικημάτων. Ειδικότερα, υιοθετήθηκαν Αποφάσεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, τα εγκλήματα στο διαδίκτυο, την αντιμετώπιση της διαφθοράς, την εμπορία ανθρώπων, κλπ. . Η μεθοδολογία αυτή, είναι ενδεχομένως πιο πρόσφορη και αποτελεσματική καθώς αρμόζει περισσότερο στη θεσμική δομή της Ένωσης, δεδομένης της αναγνωρισμένης υπεροχής του κοινοτικού δικαίου έναντι των εθνικών δικαίων των κρατών- μελών. Τα επί μέρους εφαρμοστέα κείμενα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι, ως εκ τούτου, πιο λεπτομερή και δεσμεύουν τα κράτη-μέλη με πιο συγκεκριμένες διατάξεις από ότι τα διεθνή.

Ειδικότερα για την εμπορία ανθρώπων, έχει υιοθετηθεί μία σειρά από νομικώς δεσμευτικά κείμενα, τα οποία άμεσα ή έμμεσα επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο, είτε συνολικά, είτε εστιάζοντας σε κάποιες πτυχές του.

Τα κείμενα αυτά είναι τα εξής:

- Η **Απόφαση-Πλαίσιο του 2002** «για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων»,
- Η **Οδηγία του 2004** «σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές»,

- Η **Απόφαση του 2000** «για την υπογραφή της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την καταπολέμηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος και των πρόσθετων πρωτοκόλλων που αφορούν την καταπολέμηση της εμπορίας προσώπων και ειδικότερα γυναικών και παιδιών και της μεταφοράς μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας»,

- Η **Απόφαση του 2000** «για την καταπολέμηση της παιδικής πορνογραφίας στο Ιντερνέτ» (θα εξετασθεί στο ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ της παρούσης)

- Η **Απόφαση- Πλαίσιο του 2003** «για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας». (θα εξετασθεί στο ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ της παρούσης)

1) Η Απόφαση Πλαίσιο του 2002

Γενικά, οι Αποφάσεις-Πλαίσια του Συμβουλίου της ΕΕ που αντικατέστησαν, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, τις Κοινές Δράσεις, αποτελούν τα κύρια κείμενα νομοθεσίας του τρίτου πυλώνα και αποσκοπούν στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών των κρατών-μελών. Δεσμεύουν τα κράτη μέλη ως προς το αποτέλεσμα που πρέπει να επιτευχθεί και αφήνουν τις εθνικές αρχές να αποφασίσουν τον τρόπο και τα μέσα με τα οποία θα το επιφέρουν.

Ερμηνεύοντας της Απόφαση Pupino²⁰ του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η νομική φύση των Αποφάσεων-Πλαισίου εξομοιώνεται με αυτήν των Κοινοτικών Οδηγιών : Ειδικότερα, το ΔΕΚ, με αφετηρία την παρόμοια διατύπωση των διατάξεων 249(3) ΣυνθΕΚ, περί της νομικής φύσης των Οδηγιών και 34 (2) β ΣυνθΕΕ, περί της νομικής φύσης των Αποφάσεων-Πλαισίου,

---

20 .Για την Απόφαση Pupino, ως προς τη νομική φύση των Αποφάσεων- Πλαισίου, βλ. ενδεικτικά, Lebeck C., Sliding Towards Supranationalism? The Constitutional Status of EU Framework Decisions, after Pupino - Part II/II, offprint from *German Law Journal* Vol.8 No5, 01.05.2007, www.germanlawjournal.com., Lorenzmeier St., The legal effect of Framework Decisions - A Case Note on the Pupino Decision of the European Court of Justice, ZIS 12/2006, σελ.583-588.

διαπιστώνει ότι η διαφορά τους έγκειται στο ότι οι τελευταίες δεν έχουν άμεσο αποτέλεσμα. Ωστόσο, ερμηνεύοντας τελολογικά και συστηματικά τη ΣυνθΕΕ, θεμελιώνει τη νομική δεσμευτικότητα των Αποφάσεων-Πλαισίου στην αρχή της «σύμφωνης ερμηνείας» (interpretation in conformity), κατά την οποία οι εθνικές αρχές και ο εθνικός δικαστής οφείλουν να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με το περιεχόμενο των Αποφάσεων-Πλαισίου, ακόμα και όταν αυτές δεν έχουν μετεγγραφεί στο εσωτερικό δίκαιο, ή έχουν μετεγγραφεί πλημμελώς. **Λαμβάνοντας υπόψη τα νέα δεδομένα που δημιούργησε η Απόφαση Pupino, οι Αποφάσεις-Πλαίσια, αν και κείμενα του τρίτου πυλώνα, αποκτούν άμεσο αποτέλεσμα και η νομική φύση τους εξομοιώνεται με αυτήν των Οδηγιών, παρόλο που ανήκουν σε ξεχωριστές δικαιοταξίες.**

Η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002, αποτελεί προς το παρόν τον κεντρικό άξονα του κανονιστικού πλαισίου της Ε.Ε. για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Επιβάλλει στα κράτη την ποινικοποίηση των πράξεων που συνιστούν εμπορία ανθρώπων (αρ. 1-2), ορίζει πλαίσιο ποινών (αρ. 3), προβλέπει τη θέσπιση αστικής και ποινικής ευθύνης για τα νομικά πρόσωπα (αρ. 4-5) και θεσπίζει κριτήρια αρμοδιότητας (αρ. 6).

Τα κράτη-μέλη δεσμεύονται να προσαρμόσουν τις εσωτερικές νομοθεσίες τους με τα οριζόμενα στο κείμενο της εν λόγω Απόφασης-Πλαισίου, έχοντας τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν τα προς το σκοπό αυτό κατάλληλα μέτρα. Σε πρακτικό επίπεδο το κείμενο αυτό αποτελεί εργαλείο για την υιοθέτηση από τα κράτη-μέλη μιας κοινής προσέγγισης στο φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, τόσο ως προς την εννοιολογική του διάσταση (άρ.1-2), όσο και ως προς το πλαίσιο των επιβαλλόμενων ποινών (αρ. 3 και 5), καθώς και την υποχρέωση παροχής προστασίας προς τα θύματα, τουλάχιστον προς αυτά που συνεργάζονται με τις αρχές (αρ. 7).

Ας σημειωθεί ότι μόνο στο άρθρο 7 γίνεται λόγος για την προστασία των ανήλικων θυμάτων. Αν και το άρθρο τιτλοφορείται «Προστασία και Συνδρομή στα θύματα», οι επί μέρους διατάξεις του αφορούν κυρίως σε ζητήματα ποινικής διαδικασίας, όπως το αυτεπάγγελτο της ποινικής δίωξης (παρ. 1), το καθεστώς των ανηλικών θυμάτων κατά την ποινική διαδικασία (παρ. 2) και η ιδιαίτερη

προστασία που χρήζουν τα παιδιά-θύματα (παρ. 3). Ως προς την τελευταία περίπτωση, τα κράτη καλούνται να προστατεύσουν τα παιδιά-θύματα και τις οικογένειές τους. Το λεκτικό της διάταξης πάντως αφήνει ευρεία περιθώρια διακριτικής ευχέρειας στα κράτη-μέλη ως προς τη λήψη μέτρων για την προστασία των ανηλίκων θυμάτων.

Κριτική της Απόφασης – Πλαισίου 2002 :

Αμφισβητείται πάντως το κατά πόσο το κείμενο αυτό **κατάφερε να επιφέρει την επιδιωκόμενη απόλυτη εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών-μελών ως προς την εμπορία ανθρώπων**. Ειδικότερα, η Απόφαση επικρίνεται ότι δεν έκανε σημαντικά βήματα προόδου σε σχέση με τις υφιστάμενες ρυθμίσεις του Πρωτοκόλλου των ΗΕ, παρόλο που είναι μεταγενέστερο και δεσμεύει πολύ μικρότερο αριθμό κρατών. Γενικά, τόσο σε επίπεδο ποινών, όσο και σε επίπεδο συνδρομής προς τα θύματα, αφήνεται αρκετά ευρύ περιθώριο διαφοροποίησης στα κράτη-μέλη να προσδιορίσουν τα επί μέρους ζητήματα με γνώμονα τους εσωτερικούς τους θεσμούς και παραδόσεις ως προς τη μετανάστευση, την εργασία, την πορνεία, κ.α. Για παράδειγμα, σε περίπτωση συνδρομής επιβαρυντικών περιστάσεων οι ποινές που επιβάλλονται κυμαίνονται στο χώρο της ΕΕ από έξι μήνες, ως ισόβια κάθειρξη.

2) Η Οδηγία του 2004

Με την ως άνω Απόφαση-Πλαίσιο η προστασία των θυμάτων μένει σχεδόν εκτός πεδίου εφαρμογής. Για να καλυφθεί αυτό το κενό και επειδή η παραμονή των θυμάτων εμπορίας στις χώρες προορισμού συνιστά κύριο στοιχείο της προστασίας τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε το 2004 Οδηγία «σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές»

Όπως είναι γνωστό, από νομικής απόψεως, **σύμφωνα με το άρθρο 249 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας :** «η οδηγία δεσμεύει κάθε κράτος

μέλος στο οποίο απευθύνεται, όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνει την επιλογή του τύπου και των μέσων στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών». Απαιτείται επομένως η μεταφορά της στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, σύμφωνα με το οριζόμενο στο κείμενό της χρονοδιάγραμμα. Τα κράτη-μέλη έχουν περιθώριο εκτίμησης ως προς την επιλογή της φύσης και του ακριβούς περιεχομένου των μέτρων που θα λάβουν για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας. Ωστόσο αν δεν πραγματοποιήσουν τη μεταφορά ή αυτή γίνει πλημμελώς, οι διατάξεις της Οδηγίας αυτομάτως αποκτούν άμεση ισχύ, τα κράτη-μέλη υπόκεινται στο δικαστικό έλεγχο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και τους καταλογίζεται ευθύνη για παραβίαση του κοινοτικού δικαίου. Κατά συνέπεια, οι διατάξεις των Οδηγιών γενικά, καθώς και της εν λόγω Οδηγίας ειδικότερα, είναι νομικά δεσμευτικές και παράγουν νομικές υποχρεώσεις στα κράτη-μέλη.

Είναι λοιπόν σημαντικό να σημειωθεί ότι, σε ό, τι αφορά ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, η συγκεκριμένη Οδηγία συνιστά, σε επίπεδο ΕΕ, το πιο σημαντικό από άποψη δεσμευτικότητας και δικαστικού ελέγχου κείμενο. **Ειδικότερα, αφενός δεσμεύει τον εθνικό δικαστή να εφαρμόσει τις διατάξεις της και αφετέρου θεμελιώνει ευθύνη του κράτους-μέλους για τη μη εφαρμογή ή την πλημμελή εφαρμογή τους. Κυρίως όμως συνιστά, τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε διεθνές επίπεδο, το μόνο κανονιστικό κείμενο ως προς την εμπορία ανθρώπων που μπορεί να υποβάλει το κράτος στο δικαστικό έλεγχο του υπερεθνικού δικαστή.**

Η εν λόγω Οδηγία θεσπίζει τη χορήγηση «προθεσμίας περίσκεψης²¹» στα πιθανολογούμενα θύματα εμπορίας (αρ. 6), καθώς και τη χορήγηση άδειας παραμονής στα θύματα που συνεργάζονται με τις αρχές μέχρι το πέρας της ποινικής διαδικασίας (αρ. 7-9).

---

21. Για τη ρύθμιση της χορήγησης της προθεσμίας περίσκεψης στην Ελλάδα βλ. μεταξύ άλλων, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Παρατηρήσεις επί του Ν.3386/2005* (οπ.725), Β.2.β. και *θέσεις και Προτάσεις για το Ζήτημα της Εμπορίας Ανθρώπων* (οπ.340), σελ.9-10, Παπαθανασοπούλου (οπ.279), 1428-1433.

Εξάλλου, θεμελιώνεται η υποχρέωση των κρατών-μελών να παρέχουν στα αναγνωρισμένα θύματα-κατόχους της άδειας παραμονής πρόσβαση σε στέγαση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη και κοινωνική προστασία. Τα μέτρα αυτά χορηγούνται και κατά τη διάρκεια της προθεσμίας περίσκεψης. Επίσης, οι κάτοχοι άδειας παραμονής αποκτούν πρόσβαση στην αγορά εργασίας, την επαγγελματική κατάρτιση και την κοινωνική επανένταξη. Οι διατάξεις αυτές είναι οι πρώτες που θεσπίζουν μέτρα προστασίας θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο της ΕΕ.

Οι αδυναμίες του κανονιστικού πλαισίου

1) Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο :

Τα θύματα έχουν τόσο άμεσες ανάγκες, όπως διατροφής, στέγης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, όσο και πιο μακροπρόθεσμες, όπως ψυχολογική και νομική υποστήριξη, κοινωνική επανένταξη και επαγγελματική αποκατάσταση. Το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή η Σύμβαση και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο και η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002, αποτελείται από κείμενα ποινικού πρωτίστως χαρακτήρα, που κατά συνέπεια αντιμετωπίζουν επικουρικά την ανάγκη προστασίας των θυμάτων.

Ειδικότερα, το Πρωτόκολλο των ΗΕ για την εμπορία ανθρώπων καλεί τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν μέτρα για την κάλυψη των άμεσων αναγκών των θυμάτων καθώς και την ψυχολογική και κοινωνική αποκατάσταση και ασφάλειά τους. Ειδικότερα, το άρθρο 6 προβλέπει ότι:

«3. Each State Party shall consider implementing measures to provide for the physical, psychological and social recovery of victims of trafficking in persons, including, in appropriate cases, in cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society, and, in particular, the provision of:

(a) Appropriate housing;

- (b) Counselling and information, in particular as regards their legal rights, in a language that the victims of trafficking in persons can understand;
- (c) Medical, psychological and material assistance; and
- (d) Employment, educational and training opportunities.

4. Each State Party shall take into account, in applying the provisions of this article, the age, gender and special needs of victims of trafficking in persons, in particular the special needs of children, including appropriate housing, education and care.

5. Each State Party shall endeavour to provide for the physical safety of victims of trafficking in persons while they are within its territory.

6. Each State Party shall ensure that its domestic legal system contains measures that offer victims of trafficking in persons the possibility of obtaining compensation for damage suffered.»

Δυστυχώς όμως από τη διατύπωση των ως άνω διατάξεων απορρέουν στην πλειοψηφία τους χαλαρές υποχρεώσεις προς τους συμβαλλομένους. Η χρήση των όρων «shall consider implementing» και «shall endeavour to provide» αναδεικνύει τον προτρεπτικό χαρακτήρα των διατάξεων που αφορούν στη λήψη προστατευτικών προς τα θύματα μέτρων.

2) Η Απόφαση-πλαίσιο του 2002

Από την άλλη πλευρά, η Απόφαση-Πλαίσιο της ΕΕ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων που συνιστά τον άξονα της πολιτικής της ΕΕ ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου, αντιμετωπίζει την εμπορία ανθρώπων σαφώς κατασταλτικά . Ας υπενθυμίσουμε ότι το θέμα της προστασίας των θυμάτων εμπορίας αντιμετωπίζεται στο μέτρο που πρόκειται για ανήλικα θύματα. Ειδικότερα, το άρθρο 7, αν και τιτλοφορείται Προστασία και Συνδρομή στα θύματα, αναφέρεται στο αυτεπάγγελτο της δίωξης του αδικήματος και στις ιδιαίτερες ανάγκες των ανηλικών και δεν περιέχει καμία ρύθμιση για την προστασία των ενήλικων θυμάτων. Συγκεκριμένα ορίζει ότι:

«1. Τα κράτη μέλη ορίζουν ότι η διεξαγωγή ανακρίσεων ή η άσκηση δίωξης για αδικήματα καλυπτόμενα από την παρούσα απόφαση πλαίσιο δεν θα εξαρτώνται από καταγγελία ή κατηγορία εκ μέρους του προσώπου που υπέστη το έγκλημα, τουλάχιστον στις περιπτώσεις στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α).

2. Τα παιδιά που είναι θύματα αδικήματος το οποίο αναφέρεται στο άρθρο 1 θα πρέπει να θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτα θύματα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 4, το άρθρο 8 παράγραφος 4 και το άρθρο 14 παράγραφος 1 της απόφασης πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, για το καθεστώς των θυμάτων κατά την ποινική διαδικασία (1).

3. Όταν το θύμα είναι παιδί, κάθε κράτος μέλος λαμβάνει όλα τα δυνατά μέτρα για να εξασφαλίσει την παροχή κατάλληλης συνδρομής στην οικογένειά του. Πιο συγκεκριμένα, κάθε κράτος μέλος, εφόσον ενδείκνυται και είναι εφικτό, εφαρμόζει στην προκειμένη οικογένεια, το άρθρο 4 της απόφασης πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ.»

3) Η Οδηγία του 2004

Πράγματι, σε αντίθεση με την Απόφαση-Πλαίσιο του 2002 που συνιστά κείμενο σαφώς ποινικού χαρακτήρα, η Οδηγία του 2004 αποτελεί μία σημαντική πρόοδο ως προς την προσέγγιση της ανθρώπινης διάστασης του φαινομένου αφού για πρώτη φορά τα κράτη μέλη καλούνται να υιοθετήσουν συγκεκριμένες προστατευτικές για τα θύματα ρυθμίσεις. Δημιουργεί ένα απαραίτητο υπόβαθρο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων. Τόσο η προθεσμία περίσκεψης, όσο και η άδεια παραμονής συνιστούν μέτρα μέσω των οποίων επιδιώκεται η εξισορρόπηση των αναγκών της ποινικής δίωξης των δραστών με τις ανάγκες προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων .

Όμως, αν και η χορήγηση άδειας παραμονής και προθεσμίας περίσκεψης από την εν λόγω Οδηγία συνιστούν σημαντικό μέτρο για την προστασία των θυμάτων, εγείρουν έναν προβληματισμό. Σύμφωνα με την Οδηγία, τα κράτη-μέλη έχουν την υποχρέωση χορηγήσουν άδεια παραμονής μόνο στα θύματα

εκείνα που αποφασίζουν να συνεργαστούν με τις αρχές για την ποινική δίωξη των κατηγορουμένων (αρ. 8β). Η χορήγηση της άδειας παραμονής και η παροχή των δικαιωμάτων που αυτή συνεπάγεται (κοινωνική ασφάλιση, πρόσβαση στην εργασία, κλπ.), υπό τον όρο της συνεργασίας των θυμάτων στη δίωξη, έχει ως αποτέλεσμα να αφήνει χωρίς προστασία τα θύματα εκείνα που δεν επιθυμούν ή φοβούνται ή δεν δύνανται να συνδράμουν τις διωκτικές αρχές .

Η χορήγηση της άδειας παραμονής²² μόνο στα θύματα που συνεργάζονται με τις αρχές αφήνει εκτός προστασίας τα θύματα εκείνα που συνήθως λόγω φόβου δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να συνδράμουν τις αρχές. Ως εκ τούτου η Οδηγία δεν παρέχει την αναγκαία προστασία σε όλα ανεξαιρέτως τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη τα παραπάνω είναι προφανές ότι μέχρι την έναρξη ισχύος της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, την οποία θα μελετήσουμε κατωτέρω , το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων παρουσίαζε σοβαρές ελλείψεις ως προς την παροχή προστασίας στα θύματα.

Χωρίς αμφιβολία, παρά τις αδυναμίες της, η Οδηγία του 2004 της ΕΕ, δεδομένης μάλιστα της σημασίας της ως το μόνο κανονιστικό κείμενο που μπορεί να υποβάλει τα κράτη στον έλεγχο του υπερεθνικού δικαστή, είναι το πρώτο κείμενο που προβλέπει τη σαφή νομική υποχρέωση των κρατών για λήψη συγκεκριμένων μέτρων προστασίας και στήριξης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.

22.Όπως είδαμε και ανωτέρω, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην Οδηγία 2004/81/ ΕΚ, ΕΕ L 261/19-24, τα κράτη-μέλη της ΕΕ, δεσμεύονται να χορηγήσουν άδεια παραμονής σε αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας που συνεργάζονται με τις Αρχές.

ΤΜΗΜΑ Δ

Οι κυριότερες υποχρεώσεις των κρατών σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο :

Δεδομένου ότι η εμπορία ανθρώπων, τόσο σε διεθνές όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, αντιμετωπίζεται κυρίως ως μορφή οργανωμένου υπερεθνικού εγκλήματος, για την αντιμετώπισή της τα κράτη συμμορφώνονται με κατασταλτικού χαρακτήρα υποχρεώσεις, όπως αυτές απορρέουν από το εφαρμοστέο διεθνές και ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο. Ειδικότερα, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να υιοθετήσουν μέτρα κατασταλτικής φύσεως για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων που αποσκοπούν κυρίως στη δίωξη των δραστών και στην εξάρθρωση των οργανωμένων εγκληματικών κυκλωμάτων. Οι κυριότερες υποχρεώσεις των κρατών, βάσει του υφισταμένου κανονιστικού πλαισίου περιλαμβάνουν την **υιοθέτηση αυστηρών ποινών για τους δράστες, την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των διωκτικών και δικαστικών αρχών των επί μέρους χωρών και την ενίσχυση των ικανοτήτων του ανθρωπίνου δυναμικού των αρχών αυτών για τον αποτελεσματικότερο χειρισμό των υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων.**

1. Η ποινικοποίηση του αδικήματος

Η ποινικοποίηση²³ της εμπορίας ανθρώπων αποτελεί την αφετηρία και τον κεντρικό άξονα των κατασταλτικών πολιτικών αντιμετώπισής της. Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, που χάραξε τις βασικές κατευθύνσεις που πρέπει να ακολουθήσουν οι επί μέρους εθνικές νομοθεσίες για την καταπολέμηση του φαινομένου, δίνει μεγάλη έμφαση στη δίωξη των δραστών. Με το Πρωτόκολλο θεσμοθετείται η υποχρέωση των κρατών να ποινικοποιήσουν την εμπορία ανθρώπων.

23..Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο: «1. Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences the conduct set forth in article 3 of this Protocol, when committed intentionally.2. Each State Party shall also adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences:

(a) Subject to the basic concepts of its legal system, attempting to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article;

Με την οριοθέτηση της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων στο άρθρο 3, τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται να προσαρμόσουν ανάλογα τις σχετικές διατάξεις του εθνικού ποινικού δικαίου τους. Ως προς την τιμωρία, το σχετικό άρθρο 5 δεν αναφέρει συγκεκριμένες ποινές που πρέπει να επιβάλλονται στους δράστες. Αναθέτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών τον προσδιορισμό τους για τις πράξεις που συνιστούν το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων. Επιπλέον, τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται να ποινικοποιήσουν την απόπειρα, τη συμμετοχή και την ηθική αυτουργία στις ως άνω πράξεις.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την άλλη, η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002, κείμενο με αμιγώς ποινικό χαρακτήρα, ρυθμίζει τα περί ποινικοποίησης με πολύ πιο συγκεκριμένο τρόπο.

Ειδικότερα, αφ' ενός το άρθρο 2 επιτάσσει στα κράτη-μέλη να ποινικοποιήσουν την απόπειρα, συμμετοχή και ηθική αυτουργία στο αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων. Το άρθρο 3 αφ' ετέρου, προβλέπει ότι οι ποινές που επιβάλλονται στους δράστες πρέπει να είναι «αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές». Επιπλέον όμως, ρητά επιβάλλει ότι το ανώτερο όριο της ποινής φυλάκισης δεν πρέπει να είναι χαμηλότερο των οχτώ ετών, στην περίπτωση που συντρέχουν επιβαρυντικές περιστάσεις. Παρατίθεται δε αποκλειστικός κατάλογος των περιστάσεων που χαρακτηρίζονται ως τέτοιες. Αυτές είναι: η διακινδύνευση της ζωής του θύματος, συντρέχουσας τουλάχιστον βαρείας αμέλειας του δράστη, η ιδιαίτερα ευάλωτη θέση του, η χρήση έντονης βίας ή η πρόκληση μεγάλης ζημίας στο θύμα και η τέλεση του αδικήματος στο πλαίσιο δραστηριότητας εγκληματικού κυκλώματος (άρθρο 3, παρ.2, πεδία α', β', γ', και δ').

(b) *Participating as an accomplice in an offence established in accordance with paragraph 1 of this article; and*

(c) *Organizing or directing other persons to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article.»*

Η Απόφαση Πλαίσιο περαιτέρω επιτάσσει στα κράτη να εγγυηθούν την επιβολή ποινικών και άλλων κυρώσεων σε νομικά πρόσωπα που εμπλέκονται στην τέλεση αδικημάτων εμπορίας ανθρώπων (άρθρα 4 και 5), τονίζοντας ότι το γεγονός αυτό δεν πρέπει να παρακωλύει την παράλληλη ποινική δίωξη φυσικών προσώπων (άρθρο 4, παρ. 3). **Στο ελληνικό δίκαιο, ο νόμος 3064/2002²⁴**, που αποτελεί τον κεντρικό άξονα του νομοθετικού πλαισίου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, υιοθετεί τις διατάξεις της Απόφασης-Πλαισίου ως προς την της Απόφασης-Πλαισίου ως προς την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων. Βέβαια, και πριν από τη θέσπιση του νόμου αυτού, οι βασικότερες μορφές εμπορίας ανθρώπων ήταν ήδη αξιόποινες πράξεις, βάσει των άρθρων του Ποινικού μας Κώδικα: 322, περί αρπαγής, 323, περί εμπορίου δούλων, 409 ως προς την εξώθηση σε επαιτεία, 327 περί απαγωγής με σκοπό ακολασίας, 336 περί βιασμού, 349(3) περί μαστροπείας, 351(1) για τη σωματεμπορία, καθώς και σύμφωνα με τα άρθρα 339, 342, 347 και 349 που προβλέπουν τα αδικήματα της αποπλάνησης, της κατάχρησης σε ασέλγεια, της παρά φύση ασέλγειας και της μαστροπείας εις βάρος ανηλίκων. Αν και η απαραίτητη αναθεώρηση της ισχύουσας νομοθεσίας ήταν εφικτή με διορθωτικές παρεμβάσεις στις υπάρχουσες διατάξεις, ο έλληνας νομοθέτης επέλεξε να τροποποιήσει ουσιωδώς τον Ποινικό Κώδικα προσθέτοντας νέα άρθρα (323Α περί εμπορίας ανθρώπων, 351Α περί ασέλγειας με ανήλικο αντί αμοιβής και 348Α περί πορνογραφίας ανηλίκων). Η επιλογή αυτή έχει επικριθεί από τη θεωρία, καθώς παρόλο που μεταφέρθηκαν αυτούσιες οι σχετικές διατάξεις της Απόφασης-Πλαισίου και του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, δημιουργούνται σε πολλά σημεία ζητήματα συρροών των διατάξεων των νέων άρθρων που προστέθηκαν στον Ποινικό Κώδικα με αυτές των υφιστάμενων .

2. Η ενίσχυση και η εκπαίδευση των αστυνομικών και δικαστικών αρχών :

---

24. Για ενδελεχή κριτική επισκόπηση του Ν 3064/2002 υπό το πρίσμα του ποινικού δικαίου, βλ., Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η εμπορία ανθρώπων στο διεθνές περιβάλλον και η ποινική της αντιμετώπιση στο ελληνικό δίκαιο, σελ.29-50 και Δημήτρηνα, Η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων μετά το Ν.3064/2002, σελ. 113-155 σελ

Στο επίκεντρο των κατασταλτικών πολιτικών και των επί μέρους δράσεων που στοχεύουν στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων τοποθετείται ο ρόλος των διωκτικών και δικαστικών αρχών.

Οι αρχές αυτές είναι ουσιαστικά οι φορείς υλοποίησης των πολιτικών καταπολέμησης της εγκληματικότητας, συμπεριλαμβανομένης και της εμπορίας ανθρώπων. Για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των αρχών αυτών επιδιώκεται η διεθνής και περιφερειακή συνεργασία και η πρακτική εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού τους. Η αστυνομία διαδραματίζει κομβικό ρόλο στον εντοπισμό και τη δίωξη των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων. Είναι η αρχή που πρώτη έρχεται σε επαφή με τους δράστες και με τα θύματα. Οι αστυνομικές αρχές στις χώρες προορισμού των θυμάτων είναι αρμόδιες για τον εντοπισμό των δραστών, την περαιτέρω διερεύνηση των υποθέσεων εμπορίας αλλά και τη συλλογή όλων των απαραίτητων στοιχείων για την συμπλήρωση της δικογραφίας.

Εξάλλου, σύμφωνα με τις περισσότερες εθνικές νομοθεσίες των κρατών προορισμού, η ενεργοποίηση των προστατευτικών για τα θύματα διατάξεων συνδέεται με την ποινική δίωξη των εμπόρων.

Παράλληλα, δεν είναι δυνατό να παραγνωρισθεί ο ρόλος των δικαστικών αρχών (σώμα εισαγγελέων και δικαστών), τόσο στην ποινική διαδικασία κατά των δραστών αδικημάτων εμπορίας ανθρώπων και άλλων σοβαρών εγκλημάτων, όσο και στην ενεργοποίηση των προστατευτικών για τα θύματα διατάξεων.

Συμεωνίδου-Καστανίδου (επ.), *Ο νέος νόμος 3064/2002 για την εμπορία ανθρώπων*, Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, εκδ. Σάκκουλα, 2003. Βλ. επίσης, Δημήτρηνα, Άρθρο 323^Α ΠΚ: Το ελληνικό κυρωτικό εγχείρημα στην «Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή τους εκμετάλλευση ή την αφαίρεση οργάνων του σώματός τους» (Δογματικές και ερευνητικές επισημάνσεις) σε *Τιμητικός Τόμος για το Ν Ανδρουλάκη*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή 2003, σελ143-182.

Στις περισσότερες εθνικές νομοθεσίες κρατών προορισμού θυμάτων, ο εισαγγελέας είναι αρμόδιος για την επίσημη αναγνώριση της ιδιότητας του θύματος, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη στήριξη και την προστασία του από την Πολιτεία. Επιπλέον, από τους δικαστές εξαρτάται προφανώς η ορθή εφαρμογή των σχετικών ποινικών διατάξεων και η καταδίκη των δραστών.

ΠΙΝΑΚΑΣ: ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ TRAFFICKING ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΧΩΡΑ	ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ TRAFFICKING	ΠΟΙΝΗ
ΑΜΕΡΙΚΗ	α) Τ.Η.Β (σεξ μεταξύ ανηλίκων και ενηλίκων < 18 χρ. πλήν εκείνων που εργάζονται σε υπηρεσίες σχετικές με το σεξ)	πρόστιμο + κατάσχεση ή 5 χρ. φυλάκιση
	β) Τ.Η.Β (σεξουαλική επίθεση - οικογενειακή, βία-μετανάστες)	
	γ) σκλαβιά ενηλίκων-ανηλίκων	
ΒΕΛΓΙΟ	trafficking ενηλίκων & ανηλίκων (πορνογραφία)	2.500 ευρώ, έως 15 χρόνια κάθειρξη
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	α) trafficking ενηλίκων με σκοπό το σεξ	1 χρ - 10 χρ. φυλάκιση

	β) πορνεία ανηλίκων < 21 χρ.	6μ.- 10 χρ. φυλάκιση
ΙΤΑΛΙΑ	α) σεξουαλική - οικονομική εκμετάλλευση - δουλεία	8- 20 χρ. φυλάκιση
	β) σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση ανηλίκων	12 χρ. φυλάκιση
ΚΑΝΑΔΑΣ	α) σεξουαλικές υπηρεσίες - πορνεία < 18 χρ.	5-14 χρ. φυλάκιση
	β) Trafficking - λαθρεμπορία - εκμετάλλευση	ισόβια+ 1εκ \$C
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	α) Trafficking για πορνεία με βάση τη βία	45,000€ + έως 8 χρ. φυλάκιση
	β) Trafficking σε ανήλικα < 16 χρ	45,000€ + έως 10 χρ. φυλάκιση
ΣΟΥΗΔΙΑ	α) Trafficking ενηλίκων- ανηλίκων < 18 χρ	1-2 χρ. φυλάκιση
	β) πελάτης σεξουαλικών υπηρεσιών	πρόστιμο ή 2-6 χρ. φυλάκιση
ΕΛΛΑΔΑ	α) Trafficking ενηλίκων	κάθειρξη μέχρι 10 χρ. και χρηματική ποινή από 10.000 έως 50.000 €
	β) Trafficking ανηλίκων	Κάθειρξη τουλάχιστον 10 χρ. και χρηματική ποινή από 50.000 έως

		100.0	€.
--	--	-------	----

Δεδομένης της σημασίας που αποδίδεται στο ρόλο της αστυνομίας και των εισαγγελικών και δικαστικών αρχών στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, αναδεικνύεται η καθοριστική σημασία της εκπαίδευσης του προσωπικού τους στο χειρισμό υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων και στην προστασία των θυμάτων. Η Σύμβαση του Παλέρμο, στο άρθρο 29, προβλέπει την εκπαίδευση αστυνομικών, ανακριτών, δικαστικών υπαλλήλων, τελωνιακών υπαλλήλων και συνοριοφυλάκων. Η εκπαίδευση αυτή αναφέρεται σε πολλά επί μέρους ζητήματα που σχετίζονται με τη δίωξη, μεταξύ των οποίων τις μεθόδους έρευνας, τη χρήση νέων τεχνολογιών, τη συλλογή στοιχείων, τις μεθόδους προστασίας θυμάτων και μαρτύρων κλπ.

3. Η διεθνής συνεργασία

Από τα διεθνή κείμενα που ρυθμίζουν την καταπολέμηση της εγκληματικότητας και τα αρμόδια όργανα των διεθνών οργανισμών αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη διεθνούς και περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ των κρατικών διωκτικών και δικαστικών αρχών. Ειδικότερα για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, επιδιώκεται η συνεργασία των εκτελεστικών αρχών των κρατών προέλευσης, διέλευσης και προορισμού των θυμάτων. Η ανάγκη αυτή επιβάλλεται τόσο από τη δυναμική του φαινομένου όσο και από τις υπερεθνικές του διαστάσεις. Έχει γίνει κατανοητό ότι η μεμονωμένη δράση των κρατών εντός των εθνικών συνόρων τους δεν επαρκεί για να καταστείλει και να τιμωρήσει την εμπορία ανθρώπων, αλλά περιορίζεται στην αντιμετώπιση κάποιων ενδημικών της στοιχείων .

Η Σύμβαση του Παλέρμο αφιερώνει το άρθρο 27 στην ανάδειξη της σημασίας της συνεργασίας των αστυνομικών αρχών για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Οι διατάξεις του άρθρου προβλέπουν την ανάπτυξη στενής συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών. Η συνεργασία αυτή περιλαμβάνει και την ανταλλαγή πληροφοριών καθώς και τη συνεργασία των

διωκτικών αρχών για τον εντοπισμό των δραστών, των θυμάτων και των μαρτύρων.

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμο τονίζει επίσης, στο άρθρο 10, τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ διωκτικών και άλλων εκτελεστικών αρχών των κρατών . Η συνεργασία αυτή, αποσκοπώντας, σύμφωνα με το κείμενο του Πρωτοκόλλου, στην αποτελεσματικότερη δίωξη υποθέσεων παράνομης διακίνησης ανθρώπων με σκοπό την εμπορία, περιλαμβάνει, όπως είδαμε παραπάνω, την εκπαίδευση των υπαλλήλων των αρμοδίων αρχών σε θέματα που άπτονται της αντιμετώπισης του φαινομένου και τη συστηματική ανταλλαγή πληροφοριών.

Ως προς την αστυνομική συνεργασία, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Συνθήκη του Άμστερνταμ παραθέτει στο άρθρο 30 τους επί μέρους τρόπους με τους οποίους μπορεί αυτή να αναπτυχθεί μεταξύ των κρατών-μελών σε επίπεδο πρόληψης, εντοπισμού και δίωξης εγκλημάτων.

Μεταξύ των αναφερόμενων μορφών συνεργασίας περιλαμβάνονται η συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών, η συνεργασία στην εκπαίδευση καθώς και η αμοιβαία αξιολόγηση μεθόδων δίωξης. Εξάλλου, η σημασία της συνεργασίας των διωκτικών αρχών για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, τονίζεται και στα Συμπεράσματα της Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης του Ταμπέρε (συμπεράσματα Προεδρίας . (κεφάλαια IV (Διαχείριση μεταναστευτικών ροών, παράγραφοι 22,23 και 26) και IX (Ενίσχυση της αστυνομικής συνεργασίας κατά του εγκλήματος, παράγραφος 48)²⁵ .

ΤΜΗΜΑ Ε

Οι πολιτικές εφαρμογής της κατασταλτικής προσέγγισης:

Όπως διαπιστώθηκε , η υιοθέτηση κατασταλτικής προσέγγισης στην καταπολέμηση και πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων απορρέει από τη κανονιστική αντιμετώπιση του φαινομένου ως μορφής οργανωμένου εγκλήματος. Η προσέγγιση αυτή έχει επικρατήσει, τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα μέτρα που υιοθετούνται στο πλαίσιο

της κατασταλτικής αντιμετώπισης του φαινομένου αποδίδουν ιδιαίτερη έμφαση στη δίωξη των δραστών και στην εξάρθρωση των κυκλωμάτων οργανωμένου εγκλήματος. Οι πολιτικές που υιοθετούν την κατασταλτική προσέγγιση, όπως πηγάζουν από τη διεθνή και ευρωπαϊκή νομοθεσία και υλοποιούνται από τα αρμόδια όργανα, εμφανίζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Έχει, στο σημείο αυτό ενδιαφέρον να εξετάσουμε τα επί μέρους μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Μεταξύ των μέτρων αυτών τα σημαντικότερα είναι: ο αυστηρός έλεγχος των συνόρων, η χρήση της τεχνολογίας για τη συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών και η δικαστική συνεργασία (έκδοση και δικαστική συνδρομή σε ζητήματα ποινικού δικαίου).

Ωστόσο, θα δούμε ότι τα μέτρα εφαρμογής των κατασταλτικών πολιτικών, αφ' ενός μεν αντιμετωπίζουν προσκόμματα ως προς την αποτελεσματική εφαρμογή τους, εφ' ετέρου δε εγείρουν ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

A. Ο συνοριακός έλεγχος: Μέτρα και προβληματισμοί

1) Σε διεθνές επίπεδο

Στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία ο ρόλος των εθνικών συνόρων έχει ατονήσει. Η ύπαρξή τους όμως σίγουρα εξυπηρετεί την αντιμετώπιση θεμάτων που άπτονται της δημόσιας ασφάλειας. Ο αυστηρός έλεγχος των συνόρων αποτελεί κεντρικό χαρακτηριστικό των πολιτικών καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και σε εθνικό επίπεδο.

---

25. Παράγραφος 22: «...Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προτρέπει να διοργανώνονται...ενημερωτικές εκστρατείες σχετικά με τις πραγματικές δυνατότητες νόμιμης μετανάστευσης, προκειμένου να αποτρέπονται όλες οι μορφές εμπορίας ανθρώπων...», παράγραφος 23: «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι αποφασισμένο να αντιμετωπίσει στην πηγή της την παράνομη μετανάστευση, ιδίως με την καταπολέμηση εκείνων που αναμειγνύονται στην εμπορία ανθρώπων και στην οικονομική εκμετάλλευση των μεταναστών.», παράγραφος 26: «Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνιστά να αναπτυχθεί βοήθεια προς τις χώρες καταγωγής και διέλευσης προκειμένου να προαχθεί ο εθελοντικός επαναπατρισμός καθώς και να βελτιωθεί η ικανότητα των αρχών των χωρών αυτών να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά την εμπορία ανθρώπων και να αντιμετωπίσουν τις υποχρεώσεις επανεισοδοχής που έχουν αναλάβει έναντι της Ένωσης και των κρατών-μελών» και παράγραφος 48: «...Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρεί ότι...οι προσπάθειες να συμφωνηθούν κοινοί ορισμοί, κατηγορίες και κυρώσεις θα πρέπει να εστιαστούν σε περιορισμένο αριθμό τομέων ιδιαίτερης σημασίας, όπως το οικονομικό έγκλημα, λαθρεμπόριο ναρκωτικών, εμπορία ανθρώπων, ιδίως δε η εκμετάλλευση γυναικών, η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών...». Σχετικά και: Diamantopoulou, Anna, "Trafficking in women: The misery behind the fantasy"^^., σελ. 329.

Συνιστά μέσο διαφύλαξης της δημόσιας ασφάλειας, καθώς αποτρέπει την είσοδο στη χώρα προσώπων και εμπορευμάτων που την θέτουν σε κίνδυνο. Ο αποτελεσματικός έλεγχος των συνόρων αποσκοπεί στην πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένης της τρομοκρατίας και της παράνομης διακίνησης όπλων και ναρκωτικών. Επίσης, εξυπηρετεί τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και, κατά συνέπεια, την πρόληψη όλων των μορφών αντικα-νονικής μετανάστευσης, μεταξύ των οποίων και της εμπορίας ανθρώπων.

2) Σε κοινοτικό επίπεδο: Το σύστημα Σένγκεν

Στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ελεύθερη μετακίνηση προσώπων, κεφαλαίων και αγαθών και η βαθμιαία κατάργηση των εσωτερικών συνόρων, οδήγησαν στην ανάγκη λήψης μέτρων για τον αυστηρό έλεγχο των εξωτερικών συνόρων. Ζητήματα που αφορούν στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε, καθώς και στην έκδοση θεώρησης εισόδου σε υπηκόους τρίτων χωρών καλύπτονται, μεταξύ άλλων, από τις ρυθμίσεις που περιέχονται στην αρχική Συμφωνία (1985) Σένγκεν και στη μεταγενέστερη Σύμβαση Εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν²⁶ (1990). Όπως είναι γνωστό, οι διατάξεις Σένγκεν συμπεριλήφθηκαν με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ στο κοινοτικό κεκτημένο, με αποτέλεσμα να δεσμεύουν τα συμβαλλόμενα μέρη ως κοινοτικό δίκαιο. Με την έναρξη ισχύος της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν (ΣΕΣΣ) τα συμβαλλόμενα μέρη προχωρούν σε σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορά τους και στη

---

26. Ως γνωστόν, ο χώρος Σένγκεν δεν συμπίπτει με το χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικές ρυθμίσεις ισχύουν ως προς την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο που δεν έχουν υπογράψει, ούτε προσχωρήσει στη Συνθήκη. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο που προσαρτάται στη συνθήκη του Άμστερνταμ, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο μπορούν να συμμετάσχουν στο σύνολο ή σε μέρος των διατάξεων του κεκτημένου του Σένγκεν μετά από ομόφωνη ψήφο του Συμβουλίου των δεκατριών κρατών που συμμετέχουν στις συμφωνίες και του κυβερνητικού εκπροσώπου του συγκεκριμένου κράτους μέλους.

Τα κράτη που έγιναν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την 1η Μαΐου 2004 συνδέονται εξ ολοκλήρου με το κεκτημένο του Σένγκεν, ορισμένες όμως διατάξεις θα εφαρμοστούν μόνο κατά την κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα. Σήμερα, τα κράτη αυτά εφαρμόζουν όλες τις διατάξεις του κεκτημένου του Σένγκεν ως προς την αστυνομική και δικαστική συνεργασία που δεν συνδέονται εγγενώς με την άρση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα.

Η Ισλανδία και η Νορβηγία ανήκουν μαζί με τη Σουηδία, τη Φινλανδία και τη Δανία στην Βόρεια Ένωση

διευκόλυνση της μεταφοράς και κυκλοφορίας των εμπορευμάτων εντός του χώρου Σένγκεν.

Το κεκτημένο Σένγκεν περιλαμβάνει μία σειρά από ρυθμίσεις που ισχύουν σε όλα τα κράτη του χώρου Σένγκεν. Ως προς τον έλεγχο των συνόρων και την έκδοση θεώρησης εισόδου, τα κυριότερα μέτρα Σένγκεν αφορούν: στην κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα και στη μεταφορά των ελέγχων αυτών στα εξωτερικά σύνορα, στον κοινό καθορισμό των όρων διέλευσης των εξωτερικών συνόρων, καθώς και στη θέσπιση ομοιόμορφων κανόνων και λεπτομερειών ελέγχου των προσώπων στα σύνορα αυτά. Τα μέτρα Σένγκεν επίσης ρυθμίζουν το διαχωρισμό στα αεροδρόμια και στους λιμένες μεταξύ των ταξιδιωτών που κυκλοφορούν στο εσωτερικό του χώρου Σένγκεν και εκείνων που έρχονται από το εξωτερικό της ζώνης, την εναρμόνιση των όρων εισόδου και θεώρησης για τις βραχείες διαμονές, την καθιέρωση ή εγκαθίδρυση συντονισμού μεταξύ των διοικήσεων για τον έλεγχο των συνόρων και τον καθορισμό του ρόλου των μεταφορέων στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Ακόμη προβλέπουν την υποχρέωση συμπλήρωσης δήλωσης για κάθε υπήκοο τρίτης χώρας που κυκλοφορεί από τη μία χώρα στην άλλη και τη δημιουργία ενός συστήματος πληροφόρησης Σένγκεν για την ανταλλαγή δεδομένων (Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν - SIS).

Διαβατηρίων η οποία κατήργησε τους ελέγχους στα κοινά τους σύνορα. Επειδή η Σουηδία, η Φινλανδία και η Δανία, υπέγραψαν τις συμφωνίες Σένγκεν χάρη στην ιδιότητά τους ως κράτη μέλη της ΕΕ, η Ισλανδία και η Νορβηγία συνδέθηκαν μ' αυτές στις 19 Δεκεμβρίου 1996. Χωρίς να διαθέτουν δικαίωμα ψήφου στο πλαίσιο της εκτελεστικής επιτροπής Σένγκεν, οι χώρες αυτές είχαν τη δυνατότητα να εισβάλλουν γνώμες και να διατυπώσουν προτάσεις. Προκειμένου να συνεχισθεί η σύνδεση αυτή, υπογράφηκε συμφωνία, στις 18 Μαΐου 1999, μεταξύ της Ισλανδίας, της Νορβηγίας και της ΕΕ (ΕΕ L 176 της 10.7.1999, σελ.35). Οι χώρες αυτές συνεχίζουν να συμμετέχουν στην επεξεργασία νέων νομοθετικών μέσων που έχουν σχέση με την ανάπτυξη του κεκτημένου Σένγκεν. Τέλος, έχει υπογράψει συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας για τη σύνδεση της Ελβετικής Συνομοσπονδίας στην εφαρμογή και την ανάπτυξη του κεκτημένου του Σένγκεν (ΕΕ L 370 της 17.12.2004, σελ. 6-16). www.europa.eu.int

Παράλληλα, για την ενίσχυση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης **συστήθηκε το 2005 ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRONTEX)²⁷**. Σκοπός της σύστασης του Οργανισμού είναι ο συντονισμός της επιχειρησιακής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων.

Στην πράξη, ο απόλυτος έλεγχος των συνόρων αποτελεί ένα δυσχερές εγχείρημα. Αυτό οφείλεται σε μία σειρά από παράγοντες, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι οι ιδιαιτερότητες της μορφολογίας των συνόρων, η στελέχωση των αρμοδίων εθνικών αρχών, καθώς και ζητήματα διακρατικής συνεργασίας.

Ένας καθοριστικός παράγοντας από τον οποίο εξαρτάται η αποτελεσματικότητα της φύλαξης των συνόρων ενός κράτους είναι η συνεργασία που αυτό αναπτύσσει με τα γειτονικά όμορα κράτη. Ο συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ γειτονικών κρατών ή κρατών προέλευσης και προορισμού μεταναστών ή/και θυμάτων εμπορίας συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα του συνοριακού ελέγχου και την επίτευξη των σκοπών που αυτός εξυπηρετεί. Στο πλαίσιο αυτό, υιοθετούνται συγκεκριμένα μέτρα συνεργασίας, μεταξύ των οποίων: η διενέργεια επιχειρήσεων συνοριοφύλαξης από κοινού, η ανταλλαγή πληροφοριών και η κοινή διοργάνωση σεμιναρίων εκπαίδευσης και κατάρτισης του προσωπικού.

B. Η συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών: Μέτρα και προβληματισμοί

Τα κυριότερα όργανα αρμόδια για τη συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών καθώς και την ανάλυσή τους προκειμένου να αντιμετωπιστεί το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, όπως προεξετέθη είναι

---

27. Βλ. www.frontex.europa.eu

η Interpol και η Europol²⁸ (για τις οποίες, οράτε κατωτέρω) . Οι τράπεζες πληροφοριών τους διαθέτουν στοιχεία για πρόσωπα και αντικείμενα που καταζητούνται. Ειδικότερα ως προς την εμπορία ανθρώπων, συλλέγονται πληροφορίες για πρόσωπα που εισέρχονται ή αποπειρώνται να εισέλθουν παράνομα στην επικράτεια των συνεργαζόμενων κρατών (δράστες ή θύματα του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων), για είδη ταξιδιωτικών εγγράφων που χρησιμοποιούνται για την παράνομη είσοδο των προσώπων αυτών, καθώς και για μέσα και μεθόδους που ακολουθούν τα οργανωμένα κυκλώματα εμπορίας ανθρώπων. Χρήσιμες είναι επίσης οι πληροφορίες που αφορούν στην ποινική δίωξη των εμπόρων, στην έκβαση της ποινικής διαδικασίας που ακολουθεί καθώς και στην εφαρμογή προγραμμάτων προστασίας μαρτύρων. Οι πληροφορίες περιλαμβάνουν ακόμα παραδείγματα καλών πρακτικών ως προς τη δίωξη των κυκλωμάτων αλλά και ως προς την προστασία των θυμάτων (προγράμματα επανένταξης, επαναπατριsmός, κλπ). Σημαντικότερη πρόοδο στον τομέα συλλογής και ανταλλαγής πληροφοριών, καθώς και στην προς τούτο ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των αρμοδίων εθνικών αρχών συνιστά το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν.

Η λειτουργία του SIS προβλέπεται από τη διάταξη του άρθρου 92 της ΣΕΣΣ. Πρόκειται για σύστημα πληροφοριών που παρέχει τη δυνατότητα στις αρμόδιες αρχές κάθε συμβαλλόμενου μέρους, μεταξύ των οποίων φύλακες συνόρων, αστυνομικές αρχές και προξενικοί αντιπρόσωποι, να έχουν πρόσβαση σε στοιχεία για συγκεκριμένα πρόσωπα ή αντικείμενα που αναζητούνται.

---

28. Η Europol ιδρύθηκε με την από 10 Μαρτίου 1995 Πράξη του Συμβουλίου, ΕΕ L 62 της 2.3.95. Η πλήρης δράση της όμως ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1999, βλ. www.europol.eu.int. Η Europol αποτελεί διάδοχο της Europol Drug Unit (Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία για τα Ναρκωτικά) η οποία συστήθηκε το 1994 με σκοπό το συντονισμό των αστυνομικών αρχών των κρατών-μελών για τη δίωξη των ναρκωτικών. Europol, Eurojust, forum on organized crime prevention - the EU is getting organized against crime, http://ec.europa.eu/justice_home. Η δημιουργία της Europol προβλεπόταν στη Σύμβαση γνωστή ως Europol Convention του Συμβουλίου τον Ιούλιο 1995, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Οκτωβρίου 1998.

Τα κράτη μέλη τροφοδοτούν το SIS μέσω των επί μέρους εθνικών κέντρων (N-SIS) που συνδέονται με ένα κεντρικό σύστημα (C-SIS) . Ας σημειωθεί ότι αυτή τη στιγμή αναπτύσσεται το σύστημα πληροφοριών Σένγκεν δεύτερης γενιάς (SIS II) που θα συμπεριλαμβάνει νέες λειτουργίες αλλά και θα παράσχει τη δυνατότητα συμμετοχής των μετά τη διεύρυνση του 2004 κρατών-μελών .

Γ. Η δικαστική συνεργασία: Μέτρα και προβληματισμοί

α. Σε διεθνές επίπεδο

Η ανάπτυξη και ενίσχυση της δικαστικής συνεργασίας συνιστά επίσης αναπόσπαστο μέρος των κατασταλτικών πολιτικών που υλοποιούνται για την δίωξη του οργανωμένου εγκλήματος. Τα σημαντικότερα μέτρα που περιλαμβάνει η δικαστική συνεργασία στις υποθέσεις ποινικού δικαίου αφορούν στην έκδοση και στην αμοιβαία δικαστική συνδρομή. Ως γνωστόν, δικαστική συνδρομή συνιστά η παροχή αρωγής από δικαστικές αρχές ή/και εισαγγελικές αρχές ενός κράτους στις αντίστοιχες αρχές ενός άλλου κράτους για την αποτελεσματικότερη διενέργεια της ποινικής δίωξης και τη διευκόλυνση της απρόσκοπτης ολοκλήρωσης της ποινικής διαδικασίας.

Ειδικότερα, ως προς την εμπορία ανθρώπων, αν και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο δεν περιέχει διατάξεις ρυθμίζουσες τη δικαστική συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, η σύμβαση του Παλέρμο συνιστά ένα κατεξοχήν κανονιστικό εργαλείο δικαστικής συνεργασίας. Περιέχει μεταξύ άλλων, σειρά ρυθμίσεων ως προς την έκδοση (αρ. 16), την αμοιβαία δικαστική συνδρομή (αρ. 18) , τη διενέργεια από κοινού ερευνών (αρ. 19) κλπ.

Στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταρτίστηκε Σύμβαση (με την από 29.05.2000 Πράξη του Συμβουλίου, EEC 197 της 12.07.2000) με σκοπό την προώθηση της δικαστικής συνδρομής μεταξύ αστυνομικών, δικαστικών και τελωνειακών αρχών σε θέματα ποινικού δικαίου. Η Σύμβαση , εκτός από τη διαδικασία αίτησης και παροχής δικαστικής συνδρομής, καθορίζει και τις ειδικές μορφές αυτής, όπως η απόδοση των παρανόμως αποκτηθέντων αντικειμένων, η προσωρινή μεταφορά προσώπων για ανακριτικούς σκοπούς, η εξέταση μαρτύρων και εμπειρογνομόνων με εικονοδιάσχεψη, κλπ.

Αργότερα, η Απόφαση - Πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, καταργώντας κάθε πολιτική και διοικητική διαδικασία υπέρ της δικαστικής συνεργασίας, ήρθε να ανατρέψει το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο που ίσχυε ως προς της έκδοση . Ειδικότερα, επιβάλλει σε κάθε εθνική δικαστική αρχή - αρχή εκτέλεσης- να αναγνωρίσει την αίτηση παράδοσης προσώπου που υποβάλλει η εθνική δικαστική αρχή άλλου κράτους - μέλους- αρχή έκδοσης. Επίσης, σύμφωνα με το κείμενο της απόφασης, τα κράτη - μέλη δεσμεύονται να προχωρήσουν σε έκδοση των κατηγορουμένων χωρίς έλεγχο του διττού αξιοποίνου της πράξης

ΤΜΗΜΑ ΣΤ

Δράσεις προς το σκοπό της συμμόρφωσης των κρατών προς ισχύον κανονιστικό πλαίσιο :

Για την προώθηση του κανονιστικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων και τη συμμόρφωση των κρατών προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτό, έχουν συστηθεί, σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, **ειδικά όργανα και δομές**. Δεδομένου του ότι το υφιστάμενο διεθνές και κοινοτικό δίκαιο αντιμετωπίζει την εμπορία προσώπων ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος, το συσταθέν θεσμικό πλαίσιο υιοθετεί αντίστοιχα κατασταλακτική προσέγγιση απέναντι στο φαινόμενο .

Α) ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΟΗΕ - ΛΟΙΠΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΦΟΡΕΙΣ ΔΡΑΣΗΣ :

Στη Σύμβαση και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο δεν προβλέπεται ειδικός μηχανισμός ελέγχου της συμμόρφωσης των συμβαλλομένων μερών με τα οριζόμενα στις διατάξεις τους. **Ωστόσο, στο πλαίσιο του ΟΗΕ, η πρόληψη και καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας υπάγεται στην αρμοδιότητα του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC)²⁹. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων³⁰, ως γνωστόν, αποτελεί το μοναδικό όργανο του ΟΗΕ που δραστηριοποιείται κατ' αποκλειστικότητα και καθ' ολοκληρία με την προαγωγή και προστασία των**

ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο . Κατά τις ετήσιες συνόδους της, εξετάζεται η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο, διατυπώνονται συστάσεις και λαμβάνονται αποφάσεις επί της ανάγκης βελτιώσεων ή καταδίκης, γίνεται επεξεργασία διεθνών κειμένων για την προοδευτική ανάπτυξη και κωδικοποίηση του δικαίου. Ειδικότερα ως προς την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, το Γραφείο, αναγνωρίζοντας τη δραματική εξάπλωση της, ενέταξε την καταπολέμηση του φαινομένου στις θεματικές του προτεραιότητες . Το Γραφείο έχει επίσης αναπτύξει πρωτοβουλίες για την εκπαίδευση των δικαστικών υπαλλήλων σε θέματα χειρισμού υποθέσεων οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και για τη διάχυση και ανταλλαγή πληροφοριών ως προς τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο δράσης των οργανωμένων εγκληματικών κυκλωμάτων.

Στο θέμα της παράνομης διακίνησης γυναικών και παιδιών έχουν εκδοθεί κατά τα τελευταία χρόνια πολλές αποφάσεις, πιο πρόσφατες εξ' αυτών οι E/CN.4/Res/2000/44, 2001/48, 2002/51, 2004/45, που καταδικάζουν την πρακτική της παράνομης διακίνησης προσώπων και καλούν τα κράτη-μέλη του Οργανισμού να ενισχύσουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της αντιμετώπισής της και της προστασίας των θυμάτων διακίνησης.

---

29. **United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)**, *Trafficking in Persons: Global Patterns (un.10)*. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Global Program against Trafficking in human Beings, *Toolkit to Combat Trafficking in Persons*, Σεπτέμβριος 2006, www.unodc.org

30. 10. Η ΕΑΔ ιδρύθηκε το 1946 και υπάγεται, ως γνωστόν, στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο (ECOSOC), είναι ωστόσο κατά κοινή παραδοχή κατά πολύ σημαντικότερη του εποπτεύοντος αυτήν οργάνου. Σχετικά και: Ρούκουνας, Εμ., Διεθνής προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ό.π., σελ. 62.

Στον πυρήνα του συστήματος επίβλεψης (“monitoring”) των Ηνωμένων Εθνών βρίσκονται οι **Επιτροπές των Συμβάσεων (“treaty monitoring bodies”)**³¹, που παρακολουθούν κι επιβλέπουν την εφαρμογή από τα συμβαλλόμενα στις συνθήκες κράτη κάθε μιας εξ’ αυτών . Πρόκειται για την **Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Committee/ HRC)** του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα (1966)³² , την **Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά δικαιώματα (Committee on Economic, Social and Cultural Rights/ CESCR)**³³ του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά δικαιώματα (1966) , την **Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (Committee on the Elimination of Racial Discrimination/ CERD)** της Διεθνούς Σύμβασης για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων (1965)³⁴ , την **Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (Committee on the Elimination of Discrimination against Women/ CEDAW)** της Σύμβασης για την εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (1979)³⁵ , την **Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων (Committee against Torture/ CAT)** της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης (1984)³⁶ , την **Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Committee on the Rights of the Child/ CRC)** της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού (1989) και εσχάτως, την **Επιτροπή για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και Μελών των Οικογενειών τους (CMW)** της ομώνυμης Σύμβασης (1990) , που ωστόσο δεν έχει ακόμη λειτουργήσει ως επιτροπή που επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασής της. «Ειδικές Διαδικασίες» καλούνται οι ειδικοί μηχανισμοί που συστήθηκαν από την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το ECOSOC και που ερευνούν, επιβλέπουν θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων είτε σε συγκεκριμένες χώρες ή εδάφη (country mandates) είτε αναφορικά με παγκόσμια φαινόμενα που προκαλούν παραβιάσεις ανθρωπίνων (thematic mandates) .

Στο πλαίσιο λοιπόν του μηχανισμού ειδικών διαδικασιών (Special procedures), που απαρτίζεται από **ειδικούς εισηγητές (special rapporteurs)**,

αντιπροσώπους (representatives), ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες (independent experts) ή από ομάδες εργασίας (working groups), με εξουσιοδότηση την παρακολούθηση και εμπάθυνση σε κρίσιμα, σύγχρονα θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως ήδη λέχθηκε, ανά χώρα ή ανά θεματική, περιλαμβάνεται και η επίβλεψη σε ζητήματα που άπτονται της παράνομης διακίνησης προσώπων.

Συγκεκριμένα, από το 1990, το 1994 και το 1999 αντίστοιχα, δραστηριοποιούνται στους κόλπους της Επιτροπής Στο πλαίσιο λοιπόν του μηχανισμού ειδικών διαδικασιών³⁷ (Special procedures), που απαρτίζεται από **ειδικούς εισηγητές (special rapporteurs), αντιπροσώπους (representatives), ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες (independent experts) ή από ομάδες εργασίας (working groups),** με εξουσιοδότηση την παρακολούθηση και εμπάθυνση σε κρίσιμα, σύγχρονα θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως ήδη λέχθηκε, ανά χώρα ή ανά θεματική, περιλαμβάνεται και η επίβλεψη σε ζητήματα που άπτονται της παράνομης διακίνησης προσώπων.

---

³² Περράκης, Στ., «Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τ. Α', Ηνωμένα Έθνη- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», β' έκδοση αναθεωρημένη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998, σελ. 70- 71.

³³ Αποτελείται από 18 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες εγνωσμένης ικανότητας στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Επιτροπή συστήθηκε το 1976, οπότε και τέθηκε σε ισχύ το Σύμφωνο. Το Α' Πρόσθετο Πρωτόκολλο, που κι αυτό τέθηκε σε ισχύ μαζί με το Σύμφωνο, εξουσιοδοτεί την Επιτροπή να εξετάζει ατομικούς ισχυρισμούς σχετικά με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ το Β' Πρόσθετο Πρωτόκολλο αφορά στην κατάργηση της θανατικής ποινής. Σχετικά και: Περράκης, Στ., «Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τ. Α', Ηνωμένα Έθνη- Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ό.π., σελ. 63.

³⁴ Αποτελείται επίσης από 18 διεθνώς αναγνωρισμένους ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και δημιουργήθηκε από το ECOSOC το 1985, εννέα χρόνια μετά τη θέση του Συμφώνου σε ισχύ. Σε αντίθεση με τις άλλες Επιτροπές, των οποίων τα μέλη εκλέγονται από τα κράτη- μέρη στις Συμβάσεις και αναφέρονται στη Γ.Σ., τα μέλη της CESCRC εκλέγονται απ' ευθείας απ' το ECOSOC, στο οποίο και αναφέρονται.

³⁵ Είναι και η αρχαιότερη Επιτροπή που επιβλέπει την εφαρμογή Συνθήκης, καθώς λειτουργεί ήδη από το 1969, όταν η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ. Αποτελείται επίσης από 18 εμπειρογνώμονες.

³⁶ Από τις 22.12.2000 έχει τεθεί σε ισχύ και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά γυναικών. Η Επιτροπή λειτουργεί από το 1981.

³⁷ Το έργο των «ειδικών διαδικασιών» αποτελεί αντικείμενο των εργασιών της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά την ετήσια σύνοδο της, διάρκειας έξι εβδομάδων, που πραγματοποιείται τον Μάρτιο- Απρίλιο στη Γενεύη, ενώ κάποιοι εκ των μηχανισμών των «ειδικών διαδικασιών» υποβάλλουν αναφορές στην ετήσια σύνοδο της Γ.Σ. στη Νέα Υόρκη. Σχετικά και: Ροΐκουνας, Εμ.,

Συγκεκριμένα, από το 1990, το 1994 και το 1999 αντίστοιχα, δραστηριοποιούνται στους κόλπους της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, **Ειδικός Εισηγητής** σε θέματα «πώλησης παιδιών, παιδικής πορνείας και παιδικής πορνογραφίας», (**Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography**), Ειδικός Εισηγητής σε θέματα «βίας κατά γυναικών, τα αίτια και οι συνέπειές της» (**Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences**), Ειδικός Εισηγητής σε θέματα «ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταναστών» (**Special Rapporteur on human rights of Migrants**), ενώ πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι με την πρόσφατη απόφαση 2004/110 της 19ης Απριλίου 2004, η Επιτροπή αποφάσισε το διορισμό, με θητεία τριών ετών σε πρώτη φάση, Ειδικού Εισηγητή σε θέματα «παράνομης διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών», γεγονός ενδεικτικό της σπουδαιότητας που αποδίδεται στο θέμα του trafficking (**Special Rapporteur on trafficking in persons, especially in women and children**).

Επίσης, με συναφή θέματα ασχολείται και η **Ομάδα εργασίας για την αυθαίρετη κράτηση (Working Group on Arbitrary Detention)**, που υποστηρίζει ότι πρέπει να επανεξεταστεί η κράτηση για «προστασία» των θυμάτων ή αυτή να επιβάλλεται από δικαστική αρχή. Ταυτοχρόνως βεβαίως, και οι εισηγητές³⁸ που έχουν εντολή να παρακολουθούν την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε συγκεκριμένες χώρες, στις αναφορές και εκθέσεις τους επισημαίνουν τυχόν φαινόμενα trafficking στη χώρα για την οποία είναι εξουσιοδοτημένοι. Με το ζήτημα της παράνομης διακίνησης προσώπων ασχολείται και η **Ομάδα εργασίας για τις σύγχρονες μορφές δουλείας (Working Group on Contemporary Forms of Slavery)** της Υποεπιτροπής για την Προαγωγή και Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώην Υποεπιτροπής για την Πρόληψη κατά των Διακρίσεων και την Προστασία των Μειονοτήτων). Η Ομάδα εργασίας συστάθηκε με την απόφαση 16 κατά την 56η Σύνοδο του ECOSOC το 1974, που ανέθετε στην Υποεπιτροπή να διορίσει πενταμελή ομάδα εμπειρογνομόνων για να «παρακολουθήσει τις εξελίξεις στο πεδίο του δουλεμπορίου σε όλες του τις πρακτικές και εκδηλώσεις, συμπεριλαμβανομένων πρακτικών παρεμφερών

στηδουλεία, μεταξύ δε αυτών και της παράνομης διακίνησης προσώπων (trafficking in persons)».

Η Ομάδα εργασίας καλεί, εκτός από τα κράτη, και άλλα όργανα των Η.Ε. ή ειδικευμένους οργανισμούς να υποβάλλουν εκθέσεις και αναφορές. Στις κλήσεις της έχουν έως σήμερα ανταποκριθεί και έχουν υποβάλει αναφορές, σε θέματα που σχετίζονται με το trafficking, μεταξύ άλλων, και η UNESCO, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, η Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών καθώς και πολλοί μη κυβερνητικοί οργανισμοί.

Τέλος, πάντοτε στο πλαίσιο των εποπτευομένων του ECOSOC οργάνων και επιτροπών, πρέπει να τονιστεί η ενασχόληση με θέματα trafficking ανθρώπων άλλων επιτροπών, όπως της **Επιτροπής για το status των Γυναικών (Commission on the Status of Women)** και της **Επιτροπής για την Πρόληψη του Εγκλήματος και την Ποινική Δικαιοσύνη (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice)**, που έχουν κατά καιρούς εκδώσει πολλές και σημαντικές αποφάσεις ενάντια στην παράνομη διακίνηση προσώπων.

Ειδικά η πρώτη Επιτροπή είναι επιφορτισμένη με την εποπτεία εφαρμογής της Διακήρυξης του Πεκίνου και της Πλατφόρμας Δράσης (1995) καθώς και των αποτελεσμάτων της 23ης έκτακτης συνόδου της Γ.Σ. 2000 («Γυναίκες 2000: φύλο, ανάπτυξη και ειρήνη στον εικοστό πρώτο αιώνα»). Προς το σκοπό αυτό συνεργάζεται στενά, αφ' ενός μεν με την Επιτροπή της Συνθήκης CEDAW, αφ' ετέρου δε με το Τμήμα για την Πρόοδο των Γυναικών (Division for the Advancement of Women/DAW).

---

38. *Report of the Independent Expert on the Right to Development* to the Open Ended Working Group on the Right to Development, E/CN.4/2000/WG.18/CRP.1, Βλ ενδεικτικά, Υπηρεσία Διεθνούς Ανάπτυξης ΗΠΑ, United States Agency for International Development, www.usaid.gov/, Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας, www.mfa.gr, Υπουργείο Εξωτερικών του Βασιλείου της Νορβηγίας, <http://www.regjeringen.no>, Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας Σουηδίας, Swedish International Development Cooperation Agency, www.sida.se

Όσο για Επιτροπή για την Πρόληψη του Εγκλήματος και την Ποινική Δικαιοσύνη, πέρα από τα κατά καιρούς σχετικά ψηφίσματά της, έχει συμβάλει σημαντικά σε επίπεδο καταπολέμησης του φαινομένου, προωθώντας τη δημιουργία και δράση του UN Global Programme against Trafficking in Human Beings/ GPAT, το οποίο και παρουσιάζεται στη συνέχεια. Με σεμινάρια και άλλες, ενημερωτικού και εκπαιδευτικού κατά κύριο λόγο χαρακτήρα, πρωτοβουλίες συνδράμουν στον αγώνα κατά του trafficking ανθρώπων και οι περιφερειακές οικονομικές και κοινωνικές Επιτροπές του ECOSOC, και συγκεκριμένα η Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (ECLAC), για την Ασία και τον Ειρηνικό (ESCAP), για τη Δυτική Αφρική (ESCWA) κ.ά .

Παγκόσμιο Πρόγραμμα των Η.Ε. ενάντια στην παράνομη διακίνηση προσώπων (UN Global Programme against Trafficking in Human Beings/ GPAT) : Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα των Η.Ε. ενάντια στην παράνομη διακίνηση προσώπων (UN Global Programme against Trafficking in Human Beings/ GPAT) δημιουργήθηκε το 1999 με τη συνεργασία του Γραφείου των Η.Ε. για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UN Office on Drugs and Crime/ UNODC) και του Διαπεριφερειακού Ερευνητικού Ινστιτούτου των Η.Ε. για το Έγκλημα και τη Δικαιοσύνη (UN Interregional Crime and Justice Research Institute/ UNICRI)³⁹ .

Αποστολή του Παγκοσμίου Προγράμματος των Η.Ε. ενάντια στην παράνομη διακίνηση προσώπων (GPAT) είναι η συνδρομή των κρατών των Η.Ε. στην προσπάθειά τους να καταπολεμήσουν την παράνομη διακίνηση προσώπων, με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη και προώθηση μέσων και μέτρων επαρκών για την αντιμετώπιση οργανωμένων ομάδων δραστών. διακινούμενων προσώπων καθώς και οποιεσδήποτε άλλες πληροφορίες αφορούν στους δράστες ή στα θύματα, ενώ καταγράφει και τις «βέλτιστες πρακτικές» καταπολέμησης του trafficking διεθνώς.

---

39. Το UNICRI δημιουργήθηκε το έτος 1968 από το ECOSOC, αρχικά με το όνομα “United Nations Social Defense Research Institute/ UNSDRI” με έδρα τη Ρώμη, ενώ το 1989 μετονομάστηκε σε UNICRI και από το 2000 εδρεύει στο Τορίνο. Στοχεύει στη ανάπτυξη, μέσω της έρευνας, της εκπαίδευσης, της συλλογής, ανταλλαγής και διάδοσης πληροφοριών, βελτιωμένων πολιτικών στους τομείς της πρόληψης του

Τα στοιχεία συλλέγονται σε βάσεις δεδομένων και αξιολογούνται, ανά χώρα ή γεωγραφική περιφέρεια, με κριτήριο, μεταξύ άλλων, και την ανταπόκριση των κυβερνήσεων με τυχόν π.χ. νομοθετικές μεταρρυθμίσεις κτλ.

Σε επίπεδο τεχνικής συνεργασίας, πιλοτικά προγράμματα εν εξελίξει συναντώνται σήμερα στις χώρες Μπενίν, Τόγκο και Νιγηρία της Δυτικής Αφρικής, στις Φιλιππίνες, στο Βιετνάμ, στις Τσεχία, Πολωνία, Σλοβακία καθώς και στις Βραζιλία και Κολομβία, ενώ εκκρεμούν αιτήσεις κι από άλλες χώρες της Αφρικής, Ασίας, Ανατολικής Ευρώπης και Λατινικής Αμερικής, που, λόγω των αυξημένων ποσοστών παράνομης διακίνησης προσώπων, επιθυμούν επίσης να ενταχθούν στην τεχνική συνεργασία του UN GPAT.

Θα μπορούσε να λεχθεί ότι οι κύριες κατευθύνσεις που ακολουθούνται στα εν λόγω προγράμματα τεχνικής συνεργασίας ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στους στόχους του Πρωτοκόλλου «για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών», που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Η.Ε. κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Trafficking Protocol) .

εγκλήματος και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σχετικά για το UNICRI και: Rumpf, Robin M., The new Slavery: The United Nations' Interregional Crime and Justice research Institute's Global Program against Trafficking in Human Beings, in: New York Law School Journal of Human Rights, Vol. XIX, Part 3, Summer 2003, pp. 879-888. Τα προγράμματα αυτά, που συνήθως χρηματοδοτούνται από ξένες κυβερνήσεις ή φορείς, περιλαμβάνουν συνδρομή των χωρών προκειμένου για την επικύρωση του Πρωτοκόλλου, εναρμόνιση της ποινικής νομοθεσίας, εκπαιδευτικές δράσεις και ενημερωτικά σεμινάρια για την ευαισθητοποίηση στα θέματα παράνομης διακίνησης ανθρώπων, ενίσχυση των περιφερειακών δικτύων δίωξης των δραστών, κατευθυντήριες αρχές για τις μεθόδους ανάκρισης και ποινικής δίωξης, προτάσεις για την προστασία και ενίσχυση των θυμάτων, υποστήριξη δομών που διευκολύνουν την επανένταξη των θυμάτων, εκπαίδευση των αστυνομικών ή συνοριακών αρχών, δημιουργία αξιόπιστων βάσεων στατιστικών δεδομένων, ενίσχυση της γενικότερης περιφερειακής και διεθνούς συνεργασίας.

Όπως ήδη λέχθηκε, η δημιουργία και ανάπτυξη του GPAT οφείλεται κατά κύριο λόγο σε πρωτοβουλία του Γραφείου των Η.Ε. για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UN Office on Drugs and Crime/ UNODC) και του ειδικού του Προγράμματος UNODC Crime Programme, που ενθαρρύνει την έρευνα και μελέτη κάθε νέας μορφής εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένου βεβαίως και του trafficking, εστιάζοντας την προσοχή του στη διεθνή ποινική διάσταση του φαινομένου. Απαραίτητη συνδρομή στις προαναφερθείσες δράσεις παρέχεται και μέσω του ηλεκτρονικού Δικτύου Πληροφοριών των Η.Ε. για το Έγκλημα και τη Δικαιοσύνη (Internet-based United Nations Crime and Justice Information Network/ UNCJIN).

Λόγω ακριβώς της σύνθετης φύσης του trafficking προσώπων, είναι αναγκαία για το GPAT και την αποτελεσματική λειτουργία του, η συνεργασία με διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, που μπορεί να του εξασφαλίσει την τόσο απαραίτητη συμπληρωματικότητα και τον απαιτούμενο συντονισμό στις δράσεις του.

Σ' αυτό το πλαίσιο το GPAT δέχεται τη στήριξη, μεταξύ άλλων, του ΔΟΜ, του Διεθνούς Κέντρου Ανάπτυξης Μεταναστευτικής Πολιτικής (International Centre for Migration Policy Development/ ICMPD), της UNICEF, του UNDP, του UNOPS (United Nations Office for Project Services), της INTERPOL, του ΟΑΣΕ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διεθνών και εθνικών μη κυβερνητικών οργανισμών αλλά και ιδιωτικών φορέων ή εμπειρογνομώνων. Σε ζητήματα έρευνας τυγχάνει της συνεργασίας, μεταξύ άλλων, του προαναφερθέντος UNICRI, του Κέντρου για τη Διεθνή Πρόληψη Εγκλήματος (Centre for International Crime Prevention/ CICP), του Ινστιτούτου Εγκληματολογίας της Αυστραλίας, του Πανεπιστημίου των Η.Ε. (United Nations University) κ.ά.

Στον αγώνα για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης προσώπων εμπλέκεται και το **Τμήμα των Η.Ε. για τις Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις (United Nations Department of Peacekeeping/DPKO⁴⁰)**, στο βαθμό που το trafficking γυναικών παρουσιάζεται συχνά και σε αυξημένο βαθμό σε χώρες ή περιοχές όπου, μετά από πολεμικές συγκρούσεις (post-conflict environments), είναι εγκαταστημένες ειρηνευτικές δυνάμεις των Η.Ε., έχουν δε εμφανιστεί κατά

καιρούς ουκ ολίγα κρούσματα εμπλοκής του προσωπικού ειρηνευτικών αποστολών, εν γνώσει ή εν αγνοία του, σε υποθέσεις παράνομης διακίνησης: προσωπικό των αποστολών κάνει χρήση των «σεξουαλικών υπηρεσιών» γυναικών-θυμάτων της παράνομης διακίνησης, συντηρώντας έτσι την παράνομη δραστηριότητα⁴¹.

Τέτοια περιστατικά σαφώς και τραυματίζουν την εικόνα, το κύρος και την αξιοπιστία των ειρηνευτικών αποστολών τόσο στη φιλοξενούσα χώρα αλλά και διεθνώς, δεδομένου ότι η ειρηνευτική δύναμη, αντί να δίνει τη λύση του προβλήματος, ουσιαστικά γίνεται μέρος αυτού.

Τα αρμόδια Τμήμα των Η.Ε. για τις Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις προώθησε, προκειμένου για την αντιμετώπιση του προβλήματος, σημαντικές πρωτοβουλίες κυρίως στην Κεντρική Ασία, την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια . Τέτοια πρωτοβουλία υπήρξε λόγω χάρη η υιοθέτηση, από την Προσωρινή Διοίκηση των Η.Ε. στο Κόσοβο (UNMIK), τον Ιανουάριο 2001, του κανονισμού 2001/04, που απαγόρευε την παράνομη διακίνηση προσώπων στην περιοχή του Κοσόβου, τιμωρούσε τους δράστες με ποινές από δύο έως είκοσι έτη και προέβλεπε μέτρα για τη βοήθεια των θυμάτων. Παράλληλα δημιουργήθηκε το 2002 μια υποστηρικτική μονάδα, που ενίσχυε τα θύματα του trafficking και παρακολουθούσε την τήρηση του κανονισμού. Επιπλέον, χαράσσοντας μια γενικότερη στρατηγική, το United Nations Department of Peacekeeping (DPKO)

---

40. Βλ. για παράδειγμα, NATO, NATO Guidelines on Combating Trafficking in Human Beings for Military Forces and Civilian Personnel in NATO-led Operations, Βρυξέλλες, NATO Policy Documents, 2004, www.nato.int, United Nations Peacekeeping, Human Trafficking and United Nations Peacekeeping, DPKO Policy Papers, Νέα Υόρκη, 2004, www.unmikonline.org.

41. "HUMAN TRAFFICKING AND UNITED NATIONS PEACEKEEPING"-DPKO Policy Paper (March 2004), στο: <http://www.un.org/womenwatch/news/documents/DPKOHumanTraffickingPolicy>, πρόσβαση στις 21.08.2004 καθώς και: Cerone, John, "The human rights framework applicable to trafficking in persons and its incorporation into UNMIK Regulation 2001/4", in: International Peacekeeping, 2001, pp. 43-98

κατευθύνει κατά τέτοιο τρόπο τις δράσεις του ώστε να εγκαθιδρύει συστήματα παρακολούθησης, ελέγχου, πρόληψης και καταστολής των πιθανών κρουσμάτων εμπλοκής προσωπικού ειρηνευτικών αποστολών σε δραστηριότητες που συντηρούν την παράνομη διακίνηση προσώπων και ταυτοχρόνως οι ίδιες οι ειρηνευτικές δυνάμεις να συμμετέχουν ενεργά στην καταπολέμηση του trafficking .

Ανάλογη σημασία αποδίδεται στη διεθνή συνεργασία και από τα διεθνή και περιφερειακά όργανα που συστήθηκαν για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας. **Στον τομέα αυτόν αναπτύσσει δράση η Διεθνής Αστυνομική Οργάνωση Ιντερπόλ (Interpol) που συστήθηκε το 1923 και αριθμεί 186 συνεργαζόμενα κράτη** . Στους κεντρικούς στόχους της δράσης της Οργάνωσης συγκαταλέγονται η λειτουργία προηγμένου τεχνολογικά συστήματος επικοινωνίας των αστυνομικών αρχών σε παγκόσμιο επίπεδο, η συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών σε σχέση με εγκλήματα διεθνούς χαρακτήρα καθώς και η λειτουργία σχετικής βάσης δεδομένων, και η υποστήριξη των αστυνομικών υπηρεσιών . Η Ιντερπόλ, έχοντας κατατάξει την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στις προτεραιότητες της, αναπτύσσει δράσεις που επιδιώκουν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των διωκτικών αρχών των κρατών-μελών της προς αυτήν την κατεύθυνση . Αναγνωρίζοντας τον καθοριστικό ρόλο των αστυνομικών αρχών στην καταπολέμηση του φαινομένου, ενθαρρύνει τα μέλη της να ενισχύσουν τη μεταξύ τους συνεργασία, αποτελώντας η ίδια πλατφόρμα για την ανάπτυξή της. Μέσα από την Ιντερπόλ προωθείται η συνεργασία των αστυνομικών αρχών των συνεργαζομένων κρατών για τη δίωξη της οργανωμένης εγκληματικότητας, συμπεριλαμβανομένης και της εμπορίας ανθρώπων.

Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας⁴² (WHO) και τα περιφερειακά γραφεία της συνεργάζονται με την Ύπατη Αρμοστεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας και αρκετούς Μ.Κ.Ο. σε προγράμματα που σχετίζονται με την υγεία και τα ανθρώπινα δικαιώματα μεταναστών και θυμάτων παράνομης διακίνησης. Πολλές είναι οι προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση των θυμάτων σε ιατρικές

υπηρεσίες, καθώς οι απάνθρωπες συνθήκες υπό τις οποίες «θυματοποιούνται» τους στερούν πολλές φορές τη δυνατότητα αυτή. Ομοίως, το **Πρόγραμμα των Η.Ε. για την Ανάπτυξη (UNDP)** έχει έως σήμερα παρέμβει αποτελεσματικά με πρωτοβουλίες κατά του trafficking στις χώρες Αλβανία, Μπουρούντι, Γεωργία, Ινδία, Νεπάλ, Μολδαβία, Ρουάντα, Τόγκο, Τουρκία και Βενεζουέλα, αλλά και στην ευρύτερη περιφέρεια Mekong (Βιετνάμ, Καμπότζη, Κίνα, Λάος, Μυανμάρ και Ταϊλάνδη). Το **UNIFEM** (UN Development Fund for Women) δίνει έμφαση στην πληροφόρηση του κοινού και στοχεύει στο να καταστήσει το trafficking θέμα πρώτης προτεραιότητας κυρίως στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, που πλήττονται σε εξαιρετικά μεγάλο βαθμό από φαινόμενα trafficking. Απ' την πλευρά της, πλούσιο έργο έχει να επιδείξει και η UNICEF, που εκτός από τις εκθέσεις και αναφορές που συντάσσει, έχει συμμετάσχει σε πολλά προγράμματα επανένταξης και αποκατάστασης παιδιών-θυμάτων της παράνομης διακίνησης (π.χ. στις χώρες Μπενίν, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Νεπάλ, Μολδαβία, Σερβία και Μαυροβούνιο και αλλού). Δε θα πρέπει να λησμονηθεί ότι σε θέματα παράνομης διακίνησης προσώπων σχετική δραστηριότητα συναντάται και στο πλαίσιο του **Παγκοσμίου Οργανισμού Τουρισμού (WTO)**, που από το Μάρτιο 2004 θεωρείται πλέον κι αυτός ειδικευμένος οργανισμός του συστήματος των Η.Ε.

Αξιόλογη είναι και η παρουσία της UNESCO, το παράρτημα της οποίας π.χ. στη Bangkok έχει αναπτύξει μέσω προγράμματός της κατά του trafficking, ένα αξιόλογο δίκτυο με ερευνητικά ινστιτούτα και κυβερνητικούς φορείς της περιφέρειας Mekong και έχει καταρτίσει πλούσια βάση στατιστικών δεδομένων (Trafficking Statistics Project). Στην ίδια δε περιοχή, λόγω ακριβώς της μεγάλης

42.Οι κίνδυνοι για την υγεία των θυμάτων αφορούν στην ψυχική τους κατάσταση, σε ασθένειες του αναπαραγωγικού συστήματος και σε μια σειρά μεταδιδόμενων νοσημάτων. Μεταξύ των πλέον διαδεδομένων μεταδοτικών ασθενειών που συνδέονται με το trafficking είναι το HIV/AIDS, εκτός των άλλων σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων. Καθοριστική είναι στο επίπεδο αυτό και η συμβολή του UNAIDS (Joint UN Programme on HIV/AIDS).

όξυνσης του προβλήματος, έχει ενεργοποιηθεί από τον Ιούνιο 2000 ειδική Υπηρεσία των Η.Ε. (UN Inter-Agency Project on Human Trafficking in the Greater Mekong Sub-region/UNIAP), με έδρα επίσης στη Bangkok , που καταφέρνει να «συντονίζει» για το επίμαχο θέμα του trafficking όλους ανεξαιρέτως τους εμπλεκόμενους φορείς, δηλαδή τις έξι κυβερνήσεις, δεκατρείς υπηρεσίες των Η.Ε. και οκτώ διεθνείς Μ.Κ.Ο .

Β) ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ :

Σε **ευρωπαϊκό επίπεδο** από την άλλη, αντίστοιχο ρόλο έχει αναλάβει η **Europol** (Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία) .

Η ίδρυση της είχε σκοπό την εφαρμογή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, ως προς την ανάπτυξη συνεργασίας για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας (αρ. 29). Ως εκ τούτου, η ίδρυση της Europol θεωρείται ότι συνιστά τη μεγαλύτερη πρόοδο της Ε.Ε. στον τομέα της αστυνομικής συνεργασίας για τη δίωξη του οργανωμένου εγκλήματος . Το 1999, με την επικύρωση από τα κράτη μέλη της Σύμβασης Ίδρυσης της Europol, οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας επεκτάθηκαν για να συμπεριλάβουν τη δίωξη ενός σημαντικού αριθμού εγκληματικών πράξεων.

Στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αποδοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της συνεργασίας των δικαστικών αρχών των κρατών-μελών για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. **Ο κύριος φορέας προώθησης της δικαστικής συνεργασίας είναι η Eurojust (Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας).** Πρόκειται για όργανο που συγκροτείται με τη συμμετοχή εθνικών εισαγγελέων, δικαστών και στελεχών της αστυνομίας με αντίστοιχα (ανακριτικά / δικαστικά) καθήκοντα. **Η Eurojust άρχισε να λειτουργεί, στην τελική της μορφή, το 2003 στη Χάγη της Ολλανδίας.** Στόχοι της Μονάδας είναι ο συντονισμός και η υποστήριξη των αρμοδίων αρχών των κρατών-μελών στις έρευνες και τις διώξεις που πραγματοποιούνται στο έδαφος της Ένωσης και η βελτίωση της συνεργασίας των αρχών αυτών ιδιαίτερα σε θέματα διεθνούς δικαστικής συνδρομής και έκδοσης . Η Eurojust έχει αναγνωριστεί ως φορέας ιδιαίτερα χρήσιμος για την καταπολέμηση και την

πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα της Ε.Ε. σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές, πρότυπα και διαδικασίες για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων τα κράτη-μέλη οφείλουν να ζητούν τη συνεισφορά της Eurojust για την αποτελεσματικότερη δίωξη των δραστών εγκλημάτων εμπορίας ανθρώπων .

Επίσης, στον τομέα της συνεργασίας των φορέων των κρατών-μελών της Ε.Ε. για την καταπολέμηση και την πρόληψη της εγκληματικότητας σημαντική είναι η συνεισφορά του **Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου (European Judiciary Network⁴³)** και του **Ευρωπαϊκού Φόρουμ για την Πρόληψη του Οργανωμένου Εγκλήματος** .

Τα δύο όργανα προωθούν τη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, παρέχοντας μία πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών και προωθώντας της ανάπτυξη κοινών δράσεων.

Γ) ΑΛΛΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ :

Υπό το Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (**Stability Pact for South Eastern Europe/ SEE**), την εποπτεία του οποίου έχει το OSCE/ODIHR, δημιουργήθηκε στις 18.09.2000 η λεγόμενη **Ομάδα Δράσης για την Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων (“Task Force on Trafficking in Human Beings”)** με αποστολή την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας φορέων της περιοχής των Βαλκανίων προς τον κοινό στόχο της καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων μέσω της εκπόνησης εθνικών σχεδίων δράσης (national action plans) και της υποστήριξης μηχανισμών συντονισμού .

---

43. Το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο συστήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1998, βάσει της από 29 Ιουνίου 1998 Κοινής Πράξης 98/428 ΔΕΥ, ΕΕ L 19 της 7.7.98, σελ. 4, προκειμένου να διευκολύνει τη δικαστική συνεργασία σε ποινικά θέματα, μέσω ενός δικτύου εθνικών σημείων επαφής το οποίο υποστηρίζει τη διαχείριση πληροφοριών. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. www.ejn-crimjust.eu.int.

Κύριοι τομείς δράσης της Ομάδας Δράσης, που κινείται βάσει ενός πολυετούς σχεδίου δράσης (Multi-year Anti-Trafficking Action Plan for South- Eastern Europe), είναι η ευαισθητοποίηση (awareness raising), η πρόληψη, η εκπαίδευση και ανταλλαγή προγραμμάτων, η συνεργασία στην επιβολή του νόμου, η κατάρτιση προγραμμάτων προστασίας θυμάτων. **Ένα από τα πρώτα επιτεύγματα της υπήρξε η υπογραφή, στις 13 Δεκεμβρίου 2000 κατά την πρώτη Σύνοδο του Παλέρμω, Διακήρυξης κατά του Trafficking (Anti-Trafficking Declaration of SEE) από τις κυβερνήσεις των Αλβανίας, Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, ΠΓΔΜ, Μολδαβίας, Ρουμανίας, Σλοβενίας, Τουρκίας, Μαυροβουνίου και Κοσόβου, στην οποία τα κράτη συμφωνούσαν στην εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης, αρωγής και προστασίας θυμάτων, επιβολής του νόμου και ποινικής δίωξης των δραστών και δεσμεύονταν για τη θέσπιση συγκεκριμένων δομών (Εθνικός Συντονιστής, Εθνική Ομάδα εργασίας, Εθνικό Σχέδιο Δράσης) . Τα περισσότερα απ' τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν έως σήμερα καταρτίσει Εθνικό Σχέδιο Δράσης (National Action Plan).** Στο έργο της η "Task Force on Trafficking in Human Beings" υποβοηθάται από μία Γραμματεία και μια Ομάδα Συντονισμού Εμπειρογνομόνων (Expert Coordination Team), ενώ συνεργάζεται και με άλλες ομάδες του Συμφώνου Σταθερότητας, όπως αυτήν κατά του οργανωμένου εγκλήματος (SP Initiative against Organized Crime/SPOC), κατά της διαφθοράς (SP Anti-Corruption Initiative/SPAI) κ.ά.

Το Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OSCE/ODIHR) έχει επιπλέον εισαγάγει τα τελευταία χρόνια ένα μεγάλο αριθμό προγραμμάτων αντιμετώπισης του trafficking, που απευθύνονται σε συγκεκριμένες περιοχές ή σε συγκεκριμένες χώρες και συνήθως χρηματοδοτούνται από δυτικοευρωπαϊκές χώρες, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κ.ά . **Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στο Ταμείο για Προγράμματα Καταπολέμησης της Παράνομης Διακίνησης Ανθρώπων (Anti-Trafficking Project Fund), που επίσης δημιουργήθηκε από το OSCE/ODIHR, το Φεβρουάριο 2001,** για να ενθαρρύνει με οικονομική ενίσχυση την ανάπτυξη και εφαρμογή εθνικών και περιφερειακών πρωτοβουλιών . Επιδοτούνται αποστολές του ΟΑΣΕ στις εκάστοτε χώρες, εθνικά δίκτυα και φορείς

προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εκπονούν και εφαρμόζουν προγράμματα πρόληψης, προστασίας και αρωγής θυμάτων εκπαίδευσης κ.ά. Προγράμματα έχουν έως σήμερα εγκριθεί και εκτελεστεί στις Αλβανία, Αρμενία, Λευκορωσία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Γεωργία, Καζακστάν, Μολδαβία, Πολωνία, Τατζικιστάν, Ουκρανία, Ουζμπεκιστάν και αλλού .

Στις περιοχές του κόσμου όπου μετρώνται τα περισσότερα κρούσματα παράνομης διακίνησης ανθρώπων και τα κυκλώματα της δρουν και κερδοσκοπούν ανεξέλεγκτα, δηλαδή στην **Ασία, τη Λατινική Αμερική ή την Αφρική**, είτε δεν υπάρχουν συστήματα περιφερειακής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είτε τα υπάρχοντα αδυνατούν να κινητοποιηθούν επιτυχώς προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης του φαινομένου.

Στο πλαίσιο του **Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (OAS)**, το θέμα του trafficking εντάχθηκε επισήμως στην πολιτική agenda του μόλις το 2002, σε συνεργασία και με την Διαμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης (Inter-American Development Bank).

Στην Αφρικανική ήπειρο, πέρα από τη γενική προστασία του Χάρτη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Δικαιωμάτων των Λαών (1981) και του Χάρτη των Δικαιωμάτων και της Πρόνοιας των Παιδιών (Charter of the Rights and Welfare of the Child) της Αφρικανικής Ένωσης, **πρώτη ουσιαστική σχετική πρωτοβουλία που έχει αναληφθεί έως σήμερα υπήρξε μια Κοινή Πλατφόρμα Δράσης για τη Δυτική και Κεντρική Αφρική (Common Platform for Action of the Sub-regional Consultation on the Development of Strategies to Fight Child trafficking for exploitative labour purposes in West and Central Africa)**, που συμφωνήθηκε από 21 αφρικανικά κράτη το Φεβρουάριο 2000 στην Libreville της Gabon. Επιπλέον, κατά τη Σύνοδο Κορυφής των αρχηγών κρατών του ECOWAS στο Ντακάρ, το Δεκέμβριο 2001, υιοθετήθηκε Διακήρυξη για τον αγώνα κατά της Παράνομης διακίνησης προσώπων και Αρχικό Σχέδιο Δράσης ενάντια στην Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων . Το σχέδιο αφορά στα κράτη-μέλη του ECOWAS στη Δυτική Αφρική, που μαστίζεται από την παράνομη διακίνηση παιδιών αφ' ενός μεν για εργασία είτε στη γεωργία είτε ως οικιακοί βοηθοί, εντός εθνικών

συνόρων, αφ' ετέρου γυναικών και παιδιών για εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευση, κατά κύριο λόγο εκτός της ευρύτερης περιοχής .

Τέλος, **στην Ασία⁴⁴**, όπου ουσιαστικά ελλείπουν οποιοδήποτε δεσμοί περιφερειακής συνεργασίας, **άξια αναφοράς είναι μόνον η πραγματοποίηση μιας περιφερειακής Υπουργικής Συνδιάσκεψης για συναφή θέματα διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος ("People Smuggling, Trafficking in Persons and Related Transnational Crime"- Ινδονησία, 2002), αλλά και η υπογραφή Σύμβασης για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Παράνομης διακίνησης Γυναικών και Παιδιών με σκοπό την πορνεία, στο πλαίσιο του SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation) στις 05.01.2002 στο Κατμαντού.**

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Παιδική Εργασία : Νομοθετικό Πλαίσιο καταπολέμησής της, Μηχανισμοί Ελέγχου, Αξιολόγηση Δράσεων :

Κεφάλαιο 1ο

Διεθνείς συμβατικές και άλλες ρυθμίσεις στο πλαίσιο του ΟΗΕ

Με αφετηρία την Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Κορυφής για τα Παιδιά (1990) έως τη Σύνοδο Κορυφής των Η.Ε. για τα Παιδιά (2000) και έως σήμερα, πολλά και σημαντικά βήματα πραγματοποιήθηκαν προς την κατεύθυνση της

44.Ας σημειωθεί ότι μεταξύ της Ε.Ε. και δέκα ασιατικών χωρών λειτουργεί από το 1996 το λεγόμενο ASEM (Asia-Europe Meeting), μια ανεπίσημη ανοιχτή διαδικασία διαλόγου και συνεργασίας των δύο περιφερειών σε πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα, σε κάποιες από τις συναντήσεις του οποίου, σε υπουργικό επίπεδο, έχουν εξεταστεί οι διαστάσεις του trafficking προσώπων και αναζητηθεί πρωτοβουλίες και προοπτικές.

συνειδητοποίησης των δικαιωμάτων των παιδιών. Η Διακήρυξη της Βιέννης και το Σχέδιο Δράσης (1993) περιείχαν αναφορές στα δικαιώματα των παιδιών και ειδικά και για την καταπολέμηση της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας. Στην Παγκόσμια Διάσκεψη ενάντια στην εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών (World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children), τον Αύγουστο 1996 στη Στοκχόλμη, καταδικάστηκαν απερίφραστα η χρησιμοποίηση και κακοποίηση παιδιών, που τα μεταχειρίζονται ως φτηνή εργατική δύναμη και ως εμπορικό αντικείμενο. Κατά την Ειδική Σύνοδο της Γ.Σ. των ΗΕ για τα παιδιά, (8-10 Μαΐου 2002), που έλαβε χώρα στη Ν. Υόρκη, εξετάστηκε η πρόοδος που έχει επιτευχθεί από την Παγκόσμια Διάσκεψη για τα Παιδιά του 1990. Η Σύνοδος υιοθέτησε τον Οκτώβριο του ίδιου έτους Διακήρυξη και Σχέδιο Δράσης με τίτλο «Ένας κόσμος κατάλληλος για Παιδιά», όπου και γίνεται ειδική αναφορά στην καταπολέμηση της παιδικής εργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και στη βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο και τις βαθύτερες αιτίες του, ενώ ταυτόχρονα τονίζεται ότι οι εργασιακοί κανόνες δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για σκοπούς προστατευτισμού στο εμπόριο.

Η Γενική Συνέλευση των Η.Ε., κατά τις ετήσιες συνόδους της, εκδίδει ψηφίσματα για τα δικαιώματα του παιδιού (π.χ. A/Res/50/153, 53/128, 54/149, 55/79, 56/138, 57/190, 58/157) ή για τα δικαιώματα των κοριτσιών ("the girl child"- π.χ. 54/148, 55/78, 56/139, 57/189, 58/156), στις οποίες και υπάρχει πάντοτε ειδική αναφορά στην καταπολέμηση της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας, τα δε κράτη καλούνται να επικυρώσουν τις σχετικές Συμβάσεις και Πρωτόκολλα.

Απ' όλα τα παραπάνω προκύπτει σαφώς ότι σε παγκόσμιο επίπεδο έχει κατά τις τελευταίες δεκαετίες σημειωθεί μια τάση σύγκλισης των αντιλήψεων που αφορούν στα δικαιώματα των παιδιών. **Δεν είναι τυχαίο ότι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του παιδιού (CRC⁴⁵) του 1989, το πρώτο διεθνές νομικά δεσμευτικό κείμενο για τα δικαιώματα που πρέπει**

να απολαμβάνουν όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά, είναι η Σύμβαση που έχει επικυρωθεί απ' όλα σχεδόν τα κράτη παγκοσμίως . Πολλές από τις διατάξεις της Σύμβασης συνδέονται στενά με τα διεθνή πρότυπα της ΔΟΕ για την παιδική εργασία .

Κατ' αρχάς, το άρθρο 32 της CRC καλεί τα συμβαλλόμενα κράτη να «αναγνωρίσουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή του ή να βλάψει την υγεία του ή τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή του» (παρ.1). Τα κράτη οφείλουν να λάβουν όλα εκείνα τα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα που είναι σε θέση να εξασφαλίσουν το δικαίωμα των παιδιών, όπως αυτό εκτίθεται στην παρ. 1. Προς το σκοπό αυτό τα κράτη οφείλουν α) να ορίζουν ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική απασχόληση, β) να προβλέπουν κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας, γ) να προβλέπουν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις .

Μέτρα πρέπει να λαμβάνονται από τα κράτη και προκειμένου για την προστασία των παιδιών από την παράνομη χρήση ναρκωτικών ουσιών και τη χρησιμοποίησή τους στην παραγωγή και διακίνηση τους (άρθρο 33), από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και βία (άρθρο 34), από την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο (άρθρο 35) και γενικότερα από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πτυχή της ευημερίας τους (άρθρο 36). Τέλος, με το άρθρο 28 αναγνωρίζεται το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση, ενώ το άρθρο 39 προβλέπει τη λήψη μέτρων για τη διευκόλυνση της σωματικής και ψυχολογικής ανάρρωσης και κοινωνικής επανένταξης κάθε παιδιού θύματος.

---

45. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού με το Ν. 2101 της 02 Δεκεμβρίου 1992

Άλλα διεθνή κείμενα, στο πλαίσιο των Η.Ε., που άπτονται του θέματος της παιδικής εργασίας, και που παρουσιάστηκαν και στο πρώτο μέρος της εργασίας, είναι βεβαίως τα Διεθνή Σύμφωνα του 1966 για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (άρθρο 8) και για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (άρθρο 10 παρ. 3), η **Συμπληρωματική Σύμβαση για την Κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και πρακτικών παρόμοιων με τη δουλεία (1956⁴⁶)**, η **Σύμβαση για την Καταστολή της παράνομης διακίνησης προσώπων και της εκμετάλλευσης της εκπόρνευσης άλλων (1949)**, της **Σύμβασης κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων** . Επίσης, ως γνωστόν, το Μάιο 2000 υιοθετήθηκαν και τα δύο Προαιρετικά Πρόσθετα Πρωτόκολλα της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού (1989). Το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, που τέθηκε σε ισχύ στις 18.01.2002 αφορά στην πώληση παιδιών, παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία, ενώ το Δεύτερο, που τέθηκε σε ισχύ στις 12.02.2002, στην εμπλοκή παιδιών σε ένοπλες συρράξεις . Στο προοίμιο και των δύο γίνεται ρητή αναφορά στη Σύμβαση της ΔΟΕ Νο. 182, που θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Πέρα όμως από τις προαναφερθείσες διεθνείς συμβατικές πράξεις, το κέντρο βάρους, από πλευράς Ηνωμένων Εθνών, για την αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας βρίσκεται στο έργο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, για την οποία η εργασία των παιδιών αποτελούσε ανέκαθεν ένα εκ των βασικότερων μελημάτων της .

Το κύριο εργαλείο της ΔΟΕ στην προσπάθεια εξάλειψης της παιδικής εργασίας ήταν ανέκαθεν η θέσπιση, προώθηση και εποπτεία της εφαρμογής (στα κράτη που έχουν επικυρώσει τις αντίστοιχες συμβάσεις) διεθνών προτύπων εργασίας που αναφέρονται στο ελάχιστο όριο ηλικίας των εργαζομένων και που στοχεύουν στην προστασία των παιδιών από επαγγέλματα που εμποδίζουν την πλήρη ανάπτυξή τους .

Τα διεθνή πρότυπα εργασίας της ΔΟΕ λαμβάνουν τη μορφή Σύμβασης ή Σύστασης, που είναι αποτέλεσμα τριμερών διαπραγματεύσεων, από εκπροσώπους κυβερνήσεων και εκπροσώπους εργοδοτών κι εργαζομένων των κρατών-μελών κατά τη Διεθνή Συνδιάσκεψη Εργασίας, που συνέρχεται ετησίως.

Οι Συμβάσεις της ΔΟΕ είναι διεθνείς συνθήκες ανοιχτές προς επικύρωση από τα κράτη-μέλη. Απ' τη στιγμή που ένα κράτος-μέλος επικυρώσει μια Σύμβαση, υποχρεούται να προσαρμόσει την εθνική νομοθεσία και πρακτική του με τις προβλέψεις της Σύμβασης και να υποβάλλει εκθέσεις ενώπιον οργάνων εποπτείας για την πρόοδο που έχει σημειώσει. Ως «θεμελιώδεις» Συμβάσεις της ΔΟΕ θεωρούνται έως σήμερα οκτώ και συγκεκριμένα οι δύο Συμβάσεις για την καταναγκαστική εργασία (No. 29 και 105), οι Συμβάσεις για την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και των συλλογικών διαπραγματεύσεων (No. 87 και 98), οι Συμβάσεις για την απαγόρευση των διακρίσεων (No. 100 και 111) και βεβαίως οι Συμβάσεις No. 138 (1973) για το κατώτατο όριο ηλικίας για την απασχόληση και **No. 182 (1999) για τις χείριστες μορφές παιδικής εργασίας**. Όσον αφορά στις Συστάσεις της ΔΟΕ, αυτές δεν είναι δεσμευτικές ούτε δέχονται επικύρωση από τα κράτη. Παρέχουν καθοδηγητικές και κατευθυντήριες γραμμές στα κράτη για την εφαρμογή των πολιτικών που αφορούν στην αντίστοιχη Σύμβαση. Τα κράτη-μέλη της ΔΟΕ⁴⁷ που επικυρώνουν τις Συμβάσεις της ΔΟΕ υπόκεινται σε μηχανισμούς παρακολούθησης της εφαρμογής των Συνθηκών που περιλαμβάνουν α) την υποβολή τακτικών εκθέσεων προς τη ΔΟΕ σχετικά με την εφαρμογή των επικυρωμένων Συμβάσεων, β) την εξέταση από ειδικές επιτροπές παρακολούθησης/ εποπτείας (την Επιτροπή Εμπειρογνομόνων και την Επιτροπή της Συνδιάσκεψης) σχετικά με το βαθμό συμμόρφωσής τους και γ) τη διαδικασία υποβολής αναφορών (complaints) από άλλες κυβερνήσεις ή από εργοδοτικές και εργατικές οργανώσεις .

---

46. Άρθρο 1^ο της Συμπληρωματικής Συνθήκης για την Εξάλειψη της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και πρακτικών παρόμοιων με τη Δουλεία (1956). Σχετικά στο: Ιωάννου, Κ., Περράκης, Στ., Νάσκου- Περράκη, Π., «Διεθνής Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1987, σελ. 85.

47. Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, Ένα μέλλον χωρίς παιδική εργασία, εκδ. Οδυσσέας, 2002, σελ. 21 επ., Smolin, David M., "Strategic Choices in the International Campaign against Child Labour", in: Human Rights Quarterly, Vol. 22, No. 4, November 2000, σελ. 958, Arat, Zehra F., "Analyzing Child Labour as a Human Rights Issue: Ist Causes, Aggravating Policies, and Alternative Proposals", in: Human Rights Quarterly, Vol. 24, No. 1, February 2002, σελ. 185 επ.

Εξάλλου, από καιρού εις καιρόν τα κράτη-μέλη της ΔΟΕ καλούνται να υποβάλουν εκθέσεις γύρω από το ισχύον νομοθετικό καθεστώς και τις εφαρμοζόμενες πρακτικές τους σε εθνικό επίπεδο σχετικά με συγκεκριμένες Συμβάσεις, ακόμη κι αν δεν τις έχουν επικυρώσει.

Από πολύ νωρίς, ήδη από την πρώτη Συνεδρίαση της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας (Ουάσιγκτον, 1919), είχε υιοθετηθεί η Σύμβαση Νο. 5 (και Νο. 6 για τη νυχτερινή εργασία στη βιομηχανία) που όριζε τα 14 έτη ως την ελάχιστη αποδεκτή ηλικία των εργαζομένων στη βιομηχανία (“industrial undertaking”). Ακολούθησαν η Σύμβαση Νο. 7 (Γένοβα, 1920) για την ελάχιστη ηλικία εργαζομένων στη ναυτιλία, Νο. 10 (Γενεύη, 1921) για την αγροτική οικονομία, Νο. 33 (Γενεύη, 1932) για επαγγέλματα εκτός της βιομηχανίας, σε όλες στα 14 έτη. Τα έτη 1936 και 1937 οι Συμβάσεις Νο. 5, 7 και 33 αντικαταστάθηκαν από τις Νο. 59 (1937), 58 (1936) και 60 (1937). Οι αναθεωρημένες συμβάσεις «ανέβαζαν» την ελάχιστη αποδεκτή ηλικία στα 15 έτη. Το 1959 υιοθετήθηκε η Σύμβαση Νο. 112 για την ελάχιστη ηλικία εργαζομένων στην αλιεία (15 έτη) και το 1965 η Σύμβαση Νο. 123 για την ελάχιστη ηλικία εργαζομένων σε εργασίες κάτω από την επιφάνεια της γης (16 έτη) .

Εκτός από τις παραπάνω Συμβάσεις που αφορούσαν στην επιβολή κατώτατου ορίου ηλικίας, στο πλαίσιο της ILO, είχε υιοθετηθεί το 1930 και η Σύμβαση Νο. 29 για την καταναγκαστική εργασία, στην οποία έχει ήδη γίνει αναφορά και στο πρώτο μέρος της εργασίας.

Η Σύμβαση Νο. 138 (1973) για το ελάχιστο όριο ηλικίας στην απασχόληση (Minimum Age for Admission to Employment), που τέθηκε σε ισχύ στις 19.06.1976, καθώς και η Σύσταση Νο. 146, που τη συνοδεύει, καλύπτουν όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας και ανεξάρτητα απ’ το εάν πρόκειται για απασχόληση επ’ αμοιβή ή μη, αφ’ ης στιγμής δε ένα κράτος επικυρώσει την Σύμβαση Νο. 138, παύει να δεσμεύεται απ’ όλες τις προηγούμενες συμβάσεις που αφορούσαν σε επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας . Η Διακήρυξη της Κοπεγχάγης για την Κοινωνική Ανάπτυξη, που υιοθετήθηκε στην Παγκόσμια Σύνοδο για την Κοινωνική Ανάπτυξη το

Μάρτιο του 1995 συμπεριέλαβε τη Σύμβαση Νο. 138 στον κατάλογο των Συμβάσεων εκείνων της ΔΟΕ, που θεωρούνται απαραίτητες για την υπεράσπιση των βασικών δικαιωμάτων των εργαζομένων .

Πρόθεση της Σύμβασης Νο. 138 ήταν να αποτελέσει ένα δυναμικό κείμενο, που δε θα ορίζει απλώς ένα ελάχιστο ηλικιακό όριο αλλά θα ενθαρρύνει τη διαρκή και προοδευτική βελτίωση της νομοθεσίας εκ μέρους των συμβαλλόμενων κρατών. Κάθε κράτος υποχρεούται να καθορίσει ένα κατώτατο ηλικιακό όριο για είσοδο στην απασχόληση, που όμως δε μπορεί να είναι μικρότερο της ηλικίας, έως την οποία προβλέπεται η υποχρεωτική εκπαίδευση (“compulsory schooling”), σε καμία δε περίπτωση κάτω της ηλικίας των 15 ετών (άρθρο 2 παρ. 3)

Για ελαφριά εργασία (light work) που δεν είναι πιθανό να βλάψει την υγεία ή την ανάπτυξη των παιδιών και δεν εμποδίζει την εκπαίδευσή τους (άρθρο 7), οι εθνικές νομοθεσίες μπορούν να επιτρέψουν το κατώτατο όριο των 13 έως 15 ετών (και αντιστοίχως 12 έως 14 για τις χώρες του άρθρου 2 παρ. 4). Το άρθρο 9 της Σύμβασης αφορά στις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων κρατών που οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα προσήκοντα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της πρόβλεψης ποινών για την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης .

Η Σύσταση Νο. 146 (1973) περί ελάχιστης ηλικίας που συνοδεύει τη Σύμβαση Νο. 138 παρέχει κάποιες επιμέρους κατευθυντήριες γραμμές και καθοδήγηση προς τα συμβαλλόμενα κράτη αναφορικά με την εφαρμογή της Σύμβασης. Ειδικότερα ως προς τις εθνικές πολιτικές των κρατών-μερών, αντιλαμβάνεται την ανάπτυξη των σχετικών εθνικών πολιτικών ως μια ενιαία, βαθμιαία διαδικασία που, μεταξύ άλλων, απαιτεί α) δεσμευτική τήρηση της πλήρους απασχόλησης, β) διεύρυνση οικονομικών και κοινωνικών μέτρων ανακούφισης της φτώχειας και διασφάλισης του οικογενειακού επιπέδου ζωής και εισοδήματος ούτως ώστε να καθίσταται μη αναγκαία η οικονομική δραστηριότητα των παιδιών, γ) επέκταση, χωρίς διακρίσεις, της κοινωνικής προστασίας και των μέτρων πρόνοιας της οικογένειας, δ) ανάπτυξη

κατάλληλων θεσμών εκπαίδευσης, επαγγελματικού προσανατολισμού και επαγγελματικής κατάρτισης κ.ά.

Η υιοθέτηση το 1998 της Διακήρυξης της ΔΟΕ για τις Θεμελιώδεις Αρχές και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα στην εργασία (Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work) επανεπιβεβαίωσε τη δέσμευση των κρατών-μελών της ΔΟΕ, ως αναγκαίο όρο της ιδιότητάς τους των μελών της Οργάνωσης, ακόμη κι εκείνων που δεν έχουν επικυρώσει τις σχετικές συμβάσεις, να σέβονται, να προωθούν και να εφαρμόζουν, μεταξύ άλλων θεμελιωδών αρχών και δικαιωμάτων στην εργασία, και την αρχή της αποτελεσματικής κατάργησης (“effective abolition”) της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας.

Η Σύμβαση Νο. 182 σχετικά με την Απαγόρευση και Άμεση Δράση για την Εξάλειψη των Χείριστων Μορφών Παιδικής Εργασίας του 1999 (Worst Forms of Child Labour) υιοθετήθηκε ομόφωνα στις 17.6.1999, κατά την 87η ετήσια Διεθνή Συνδιάσκεψη Εργασίας, μαζί με τη συμπληρωματική Σύσταση Νο. 190, και τέθηκε σε ισχύ στις 19.11.2000. Η ταχύτητα επικύρωσης της εν λόγω Σύμβασης ήταν πραγματικά εντυπωσιακή, καθώς π.χ. έως το τέλος του 2002 η Σύμβαση είχε επικυρωθεί από περίπου 120 κράτη. Η Σύμβαση Νο. 182 θεωρείται ως η όγδοη κατά σειρά «θεμελιώδης» Σύμβαση στο πλαίσιο της ΔΟΕ, όπως ήδη λέχθηκε, μετά τις Συμβάσεις για την καταναγκαστική εργασία Νο. 29 και 105, για την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και των συλλογικών διαπραγματεύσεων Νο. 87 και 98, για την απαγόρευση των διακρίσεων Νο. 100 και 111 και βεβαίως την Σύμβαση Νο. 138.

Ιδιαίτερα σε σχέση με την τελευταία, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Σύμβαση δεν την αναθεωρεί ή την αντικαθιστά, απεναντίας η Σύμβαση Νο. 138 εξακολουθεί να παραμένει ο ακρογωνιαίος λίθος για την εθνική και διεθνή δράση κατά της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας.

Τα κράτη οφείλουν να συστήσουν εθνικούς μηχανισμούς εποπτείας της εφαρμογής των προβλέψεων της Σύμβασης (άρθρο 5) και να σχεδιάσουν ειδικά προγράμματα δράσης για την εξάλειψη των χείριστων μορφών παιδικής εργασίας (άρθρο 6). Τα αποτελεσματικά και ορισμένου χρόνου (time-bound)

μέτρα που καλούνται να λάβουν τα κράτη θα πρέπει να κινούνται προς την κατεύθυνση της α) πρόληψης της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας, β) απομάκρυνσης των παιδιών από τις χειρόστες μορφές εργασίας, γ) διασφάλισης της πρόσβασης στη βασική εκπαίδευση, δ) προφύλαξης των κατηγοριών παιδιών που διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο (“children at special risk”) και ε) ευαισθητοποίησης γύρω από το ειδικό καθεστώς (“special situation”) που αφορά στα κορίτσια (άρθρο 7 παρ. 2). Το δε άρθρο 8 καλεί τα κράτη-μέρη να συμβάλουν στην εφαρμογή των προβλέψεων της Σύμβασης μέσω ενισχυμένης διεθνούς συνεργασίας και/ ή βοήθειας συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, για εξάλειψη της φτώχειας και διάδοση της εκπαίδευσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η Σύσταση Νο. 190 (1999) που συνοδεύει τη Σύμβαση Νο. 182 επίσης εξειδικεύει τις προβλέψεις της Σύμβασης και παρέχει κατευθύνσεις σχετικά με τα προγράμματα δράσης των συμβαλλομένων κρατών και την εφαρμογή της Σύμβασης.

Κεφάλαιο 2^ο

Πρακτική των οργάνων, ειδικευμένων οργανώσεων, προγραμμάτων και ταμείων του ΟΗΕ

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με την απόφασή της 1993/79 στις 10.3.1993 υιοθέτησε ένα Πρόγραμμα Δράσης για την Εξάλειψη της εκμετάλλευσης της Παιδικής εργασίας⁴⁸ (Programme of Action for the Elimination of the Exploitation of Child Labour), συνιστώντας στα κράτη-μέλη του Οργανισμού, αλλά και στα άλλα όργανά του, τις ειδικευμένες οργανώσεις του καθώς και τους Μ.Κ.Ο. συγκεκριμένα μέτρα και προσεγγίσεις για την εφαρμογή του Προγράμματος και προτρέποντας όλους τους ανωτέρω, να ενημερώνουν την «Ομάδα Εργασίας για τις σύγχρονες μορφές δουλείας» της Υποεπιτροπής για την πρόοδό τους σχετικά με την εξάλειψη του φαινομένου, η δε Υποεπιτροπή ανέλαβε έκτοτε την υποχρέωση να υποβάλλει, ανά διετία, μια έκθεση προόδου της εφαρμογής του προγράμματος.

Υπολογίζεται σήμερα ότι 246 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 5 έως 17 ετών (δηλαδή, ένα στα έξι παγκοσμίως) είναι θύματα παιδικής εργασίας, εξ' αυτών 186 εκατ. κάτω των 15 και 110 εκατ. κάτω των 12 ετών. 171 εκατ. παιδιά εργάζονται υπό επικίνδυνες συνθήκες και όρους, εκ των οποίων 111 εκατ. κάτω των 15 ετών. Κατά προσέγγιση 8,4 εκατομμύρια παιδιά εμπλέκονται στις «χειρίστες μορφές εργασίας» του άρθρου 3 της Σύμβασης Νο. 182 (5,7 εκατομμύρια σε καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία, 0,3 εκατ. σε ένοπλες συγκρούσεις, 1,8 εκατ. στην παιδική πορνεία και πορνογραφία και 0,6 εκατομμύρια σε άλλες παράνομες δραστηριότητες). Τουλάχιστον, 1,2 εκατ. αυτών των παιδιών έχουν πέσει θύματα παράνομης διακίνησης. Από τα 246 εκατομμύρια παιδιών στην «παιδική εργασία», 132 εκατομμύρια είναι αγόρια και 114 εκατομμύρια κορίτσια. Τέλος, κάθε χρόνο, 22 χιλιάδες παιδιά πεθαίνουν από εργατικά ατυχήματα. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξάλλου, σε όλες τις ετήσιες συνόδους της, εκδίδει αποφάσεις σχετικές με τα δικαιώματα του παιδιού και με ειδικότερες αναφορές στην παιδική εργασία.

Οι Επιτροπές των Συμβάσεων και οι Ειδικές Διαδικασίες της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων παρουσιάστηκαν ήδη εκτενώς στο πρώτο μέρος της εργασίας. Ειδικά στο θέμα της παιδικής εργασίας, κεντρικό ρόλο διαδραματίζει, εύλογα, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Committee on the Rights of the Child/ CRC) της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού (1989), που εξετάζει τις εκθέσεις που, αρχικά, δύο χρόνια μετά την επικύρωση της Σύμβασης κι έπειτα, ανά πενταετία, οφείλουν να υποβάλλουν τα κράτη-μέρη της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της.

---

48. Υπό τον όρο «οικονομική δραστηριότητα» νοείται η οποιαδήποτε παραγωγική δραστηριότητα παιδιών: περιλαμβάνει «εργασία» που επιτρέπεται από τις Συμβάσεις για την παιδική εργασία της ILO αλλά και αυτήν που απαγορεύεται. Ο όρος «παιδική εργασία» (“child labour”) είναι στενότερος, καθώς αποκλείει δραστηριότητες παιδιών 12 ετών και άνω που απασχολούνται μόνο μερικές ώρες εβδομαδιαίως σε επιτρεπόμενη ελαφριά εργασία και αποκλείει επίσης δραστηριότητες παιδιών ηλικίας 15 και άνω, που δουλεύουν νόμιμα με ή χωρίς αμοιβή κάνοντας δουλειές συμβατές με την ηλικία τους και το επίπεδο της ωριμότητάς τους, κι εφόσον η φύση της εργασίας δεν θεωρείται «επικίνδυνη». Η δράση της ILO, ειδικευμένης οργάνωσης του συστήματος των Η.Ε. στοχεύει ακριβώς στην εξάλειψη της παιδικής εργασίας, όπως αυτή καθορίζεται στη Σύμβαση ILO για το ελάχιστο όριο ηλικίας του 1973 (No. 138) και στη Σύμβαση ILO για τις χειρότερες μορφές παιδικής εργασίας του 1999 (No. 182), που θα εξεταστούν στη συνέχεια, και άρα όχι όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται από παιδιά.

Η Επιτροπή συντάσσει μια λίστα θεμάτων (“list of issues”) πριν εξετάσει την έκθεση από κοινού με την ενδιαφερόμενη κυβέρνηση. Στις καταληκτικές παρατηρήσεις της, στην αξιολόγηση της έκθεσης της εκάστοτε χώρας, προβαίνει πολλές φορές σε ρητή αναφορά στην παιδική εργασία και στις χειρίστες μορφές της. Η Επιτροπή αυτή, σε αντίθεση με άλλες Επιτροπές Συμβάσεων, δεν εξετάζει ατομικές αναφορές (individual complaints).

Στο βαθμό που η παιδική εργασία συνδέεται με την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και πορνογραφία, ως χειρίστες μορφές παιδικής εργασίας κατά τη Σύμβαση της ΔΟΕ Νο. 182, του θέματος επιλαμβάνεται, στο πλαίσιο των ειδικών διαδικασιών της ΕΑΔ, ο αρμόδιος Ειδικός Εισηγητής. Παραδείγματος χάριν, η έκθεσή του για το 2005 θα επικεντρωθεί στο θέμα της παιδικής πορνογραφίας στο Internet. Εκτός αυτού, ο Γ.Γ. του Οργανισμού έχει ορίσει Ειδικό Αντιπρόσωπό του αρμόδιο για θέματα ανάμιξης παιδιών σε ένοπλες συρράξεις.

Εξάλλου, όπως είδαμε σε σχέση και με το trafficking ανθρώπων, η παιδική εργασία, ως κατ’ εξοχήν σύγχρονη μορφή δουλείας, αποτελεί ένα από τα κεντρικότερα ζητήματα ενασχόλησης της Ομάδα εργασίας για τις σύγχρονες μορφές δουλείας της Υποεπιτροπής για την Προαγωγή και Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που στο πλαίσιο των καθηκόντων της συμβάλλει στην παραγωγή πολλών και αξιόλογων μελετών σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα, στην επεξεργασία διατάξεων και κειμένων διεθνών συμβάσεων και διεθνών διακηρύξεων του Οργανισμού, και σ’ ότι αφορά γενικότερα στο έργο της ΕΑΔ.

2^α. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπογράφηκε το 1989 και ετέθη σε ισχύ το 1990. Αναγνωρίζει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών και περιέχει διατάξεις ως προς την υποχρέωση των κρατών-μερών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, να προστατεύσουν τους ανηλίκους και να προασπίσουν τα δικαιώματά τους.

Όπως και η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών, έτσι και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν είναι αυτοδύναμης εφαρμογής. Ως προς την εμπορία ανθρώπων ειδικότερα, το άρθρο 35 προβλέπει ότι:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή».

Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, τα κράτη οφείλουν να λάβουν στο εσωτερικό τους τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να αποτρέψουν την εμπορία παιδιών. Η επιλογή των μέτρων αυτών υπόκειται στη διακριτική τους ευχέρεια.

Το 2000 υιοθετήθηκε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο αναφορικά με την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Πορνογραφία, το οποίο μάλιστα πρόσφατα κυρώθηκε από την Ελλάδα . Το Πρωτόκολλο έχει προφανώς μεγάλη συνάφεια με την εμπορία ανθρώπων καθώς προβλέπει την καταπολέμηση της πώλησης παιδιών, της παιδικής πορνογραφίας και πορνείας και ρυθμίζει τις σχετικές υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κρατών ως προς την πρόληψη και δίωξη των αδικημάτων αυτών, την τιμωρία των ενόχων και την προστασία και στήριξη των ανηλίκων θυμάτων.

Ως προς την εμπορία ανθρώπων στο άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου εξειδικεύεται η διάταξη του άρθρου 35 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ως προς την πώληση παιδιών. Επιβάλλεται, μεταξύ άλλων, στα συμβαλλόμενα κράτη να ποινικοποιήσουν την πώληση παιδιών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την εμπορία οργάνων και την καταναγκαστική εργασία. Η διάταξη του άρθρου 3 επιβάλλει σαφή υποχρέωση αποτελέσματος στα κράτη, καλώντας τα να υιοθετήσουν συγκεκριμένες διατάξεις ποινικού δικαίου ως προς την τιμωρία των εν λόγω αδικημάτων που συνιστούν μορφές εμπορίας ανθρώπων.

Ειδικότερα, το άρθρο 3(1) ορίζει:

«Κάθε Κράτος Μέρος οφείλει να εξασφαλίσει ότι, τουλάχιστον, οι ακόλουθες πράξεις και δραστηριότητες καλύπτονται πλήρως στο ποινικό του δίκαιο, ανεξάρτητα από το αν τα εν λόγω εγκλήματα τελούνται στο

εσωτερικό ή διεθνώς ή σε μεμονωμένη ή οργανωμένη βάση:(α) Όσον αφορά στην εμπορία παιδιών, όπως ορίζεται στο άρθρο 2:(ί) προσφορά, παράδοση ή αποδοχή, με οποιοδήποτε μέσο, παιδιού με σκοπό: α. τη γενετήσια εκμετάλλευση του παιδιού, β. τη μεταφορά οργάνων του παιδιού έναντι κέρδους, γ. τη συμμετοχή του παιδιού σε καταναγκαστική εργασία (ίί) ανάρμοστη πρόκληση συγκατάθεσης, από μεσολαβητή, για την υιοθεσία του παιδιού κατά παράβαση των ισχυόντων διεθνών κειμένων περί υιοθεσίας.

(β) Προσφορά, λήψη, προμήθεια ή παροχή παιδιού για παιδική πορνεία, όπως ορίζεται στο άρθρο 2.(γ) Παραγωγή, διάθεση, διάδοση, εισαγωγή, εξαγωγή, προσφορά, πώληση ή κατοχή για τους ανωτέρω σκοπούς παιδικής πορνογραφίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 2.»

2β.Πρόγραμμα IPEC⁴⁹ της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας :

Το Διεθνές Πρόγραμμα για την Εξάλειψη της Παιδικής Εργασίας (IPEC) πρωτολειτούργησε ως ένα πρόγραμμα συνεργασίας της ΔΟΕ, το έτος 1992, με την οικονομική υποστήριξη της γερμανικής κυβέρνησης, και με αποστολή την υποστήριξη κυβερνήσεων και συνεργαζόμενων οργανισμών να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν δράσεις και προγράμματα για την εξάλειψη της παιδικής εργασίας . Κεντρικοί άξονες της δράσης του είναι η πρόληψη της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας, η απομάκρυνση παιδιών από την παιδική εργασία και η αποκατάστασή τους. Σήμερα πλέον λειτουργεί σε περισσότερες από 80 χώρες, οι οποίες είτε συμμετέχουν στο πρόγραμμα και έχουν υπογράψει σχετικό Μνημόνιο συνεργασίας με την ILO (participating countries) είτε φιλοξενούν απλώς κάποιο εξειδικευμένο πρόγραμμα ή ειδική δράση (associated countries). Μέσα στα δώδεκα χρόνια λειτουργίας του έχει διευρυνθεί κατά πολύ ο αριθμός των δωρητών και πηγών χρηματοδότησης του προγράμματος, όπως επίσης έχει αυξηθεί και το φάσμα των εταίρων του IPEC που πλέον σήμερα περιλαμβάνει

---

49. Το IPEC βρίσκεται σε στενή συνεργασία με αντίστοιχα προγράμματα των UNICEF και UNESCO.

κυβερνητικούς φορείς, ιδιωτικές επιχειρήσεις, κοινοτικές ομάδες ή οργανώσεις, Μ.Κ.Ο., οργανώσεις εργοδοτών κι εργαζομένων, εκπαιδευτικούς φορείς, ΜΜΕ κ.ά . Ξεκινώντας από εθνικά προγράμματα δράσης, σιγά-σιγά το IPEC προχώρησε στην εκπόνηση και προγραμμάτων που καλύπτουν ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές ή αφορούν σε περιφερειακές διακρατικές δράσεις. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι από το 1998, σε μία προσπάθεια της ΔΟΕ να εξελίξει και να βελτιώσει τις μεθόδους συλλογής μετρήσιμων δεδομένων για την εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας, λειτουργεί και Πρόγραμμα Στατιστικής Πληροφόρησης και ελέγχου της Παιδικής Εργασίας (Statistical Information and Monitoring Programme on Child Labour/ SIMPOC) του Γραφείου Στατιστικής του IPEC, που παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια σε χώρες που θέλουν να πραγματοποιήσουν ανάλογες έρευνες, να δημιουργήσουν εθνικές τράπεζες πληροφοριών και να διαδώσουν τις πληροφορίες που θα συλλέξουν, ενώ ταυτοχρόνως επεξεργάζεται δείκτες προκειμένου να ενισχύσει την παρακολούθηση των προγραμμάτων και τη συγκριτική μελέτη μεταξύ χωρών .

Προγράμματα που εκπονήθηκαν από το ILO/IPEC καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας '90 σταδιακά αντικαταστάθηκαν από μεγαλύτερης κλίμακας ολοκληρωμένα προγράμματα.

Τέτοια είναι τα Προγράμματα ορισμένου χρόνου (time-bound Programmes/ TBP) δημιουργήθηκαν και λειτούργησαν για πρώτη φορά το 2001, έπειτα από αιτήματα χωρών-μελών της ΔΟΕ να τους παρασχεθεί βοήθεια για την εφαρμογή των προβλέψεων της Σύμβασης Νο. 182 μέσα σε συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα . Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, επιμόρφωση στελεχών διαφόρων εμπλεκόμενων φορέων, υποστήριξη επεξεργασίας πληροφοριών και δημιουργία τραπεζών δεδομένων, ανάπτυξη ειδικών τεχνικών χαρτογράφησης παράνομων δραστηριοτήτων και των επικίνδυνων μορφών εργασίας κ.ά. Κατά την 89η Συνεδρίαση της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας υιοθετήθηκαν τα τρία πρώτα προγράμματα ορισμένου χρόνου για το Ελ Σαλβαδόρ, το Νεπάλ και η Τανζανία , ενώ έκτοτε στον κατάλογο των συμμετεχόντων κρατών προστέθηκαν η Δομινικανή Δημοκρατία, η Κόστα Ρίκα, οι Φιλιππίνες (2002-2003) και ακόμη πιο πρόσφατα το

Μπαγκλαντές, η Βραζιλία, το Εκουαδόρ, η Ινδονησία, το Πακιστάν, η Σενεγάλη, η Ν. Αφρική και η Τουρκία. Στο πλαίσιο της ΔΟΕ έχει επίσης δημιουργηθεί από το Νοέμβριο 2001 και το Ειδικό Πρόγραμμα Δράσης για την Καταπολέμηση της Καταναγκαστικής Εργασίας (Special Action Programme to Combat Forced Labour/ SAP-FL), λίγους μήνες μετά τη δημοσίευση έκθεσης του Γ.Γ. της ΔΟΕ για το ίδιο θέμα, κατέστη δε επιχειρησιακά ενεργό το Φεβρουάριο 2002.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί, ως κύριο χαρακτηριστικό της τεχνικής συνεργασιών της ΔΟΕ, η τριμερής από κοινού δράση κυβερνήσεων, εργοδοτικών και εργατικών οργανώσεων, των λεγόμενων κοινωνικών εταίρων της ΔΟΕ. Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη συνδιαμόρφωση πολιτικών της Οργάνωσης και στην ανάληψη δράσης κατά της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας έχει έως σήμερα αναδειχθεί συχνά σε βασικό συντελεστή επιτυχίας και έχει αποδειχτεί ως πρωτεύουσας σημασίας στον αγώνα εξάλειψης του φαινομένου τόσο σε διεθνές, σε περιφερειακό αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Οι εργοδοτικές οργανώσεις, τα συνδικάτα εργαζομένων, τα αντιπροσωπευτικά τους όργανα και φορείς είναι π.χ. σε θέση, όπως πολλές φορές συμβαίνει, να ενθαρρύνουν και να κινητοποιούν την υιοθέτηση κωδίκων συμπεριφοράς ("Codes of Conduct") και αρχών δεοντολογίας από εταιρίες στις αγορές των εμπορευμάτων ή να προωθούν τη χρήση πιστοποιητικών ή κάθε άλλου είδους σήμανσης των προϊόντων ("social labelling"), να οργανώνουν εκστρατείες πληροφόρησης και κατάρτισης και γενικότερα να επεμβαίνουν δυναμικά, σε συνεργασία και με το IPEC, σε ζητήματα προάσπισης των δικαιωμάτων των παιδιών και, εν προκειμένω, εξάλειψης της παιδικής εργασίας. Παραδείγματος χάριν, το 1996, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Διεθνούς οργάνωσης Εργοδοτών (International Organization of Employers/IOE) υιοθέτησε ψήφισμα κατά της παιδικής εργασίας, ενώ το 2001 εξέδωσε και «Εγχειρίδιο Εργοδοτών για την παιδική εργασία». Πολιτική και δράσεις κατά του φαινομένου έχουν διατυπωθεί επίσης από τις περισσότερες παγκόσμιες συνομοσπονδίες εργαζομένων (Global Union Federations), που, μεταξύ άλλων, διεξάγουν έρευνες και πραγματοποιούν μελέτες για την παιδική εργασία σε πολλές χώρες του κόσμου.

2γ. Άλλες ειδικευμένες οργανώσεις του ΟΗΕ

Η συνεργασία μεταξύ οργανισμών με αντικείμενο μέριμνας τα παιδιά, τη φτώχεια και την ανάπτυξη έχει αυξηθεί κατά τα τελευταία χρόνια. Με την αντιμετώπιση των δομικών στοιχείων της παιδικής εργασίας, όπως είναι η φτώχεια, η ανισότητα, η αδυναμία πρόσβασης στην εκπαίδευση, η ανεπάρκεια των συστημάτων υγείας και προστασίας των παιδιών, είναι εξουσιοδοτημένοι πολλοί ειδικευμένοι οργανισμοί του συστήματος του ΟΗΕ. Η ΔΟΕ, ως η κατ'εξοχήν αρμόδια οργάνωση, συνεργάζεται στενά με τη UNICEF, την Παγκόσμια Τράπεζα, την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας⁵⁰, την UNESCO κ.ά., χωρίς όμως αυτό να αποκλείει την αυτόνομη και ανεξάρτητη δράση των προαναφερθεισών οργανώσεων. Θα επιχειρηθεί λοιπόν μια σύντομη επισκόπηση των πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων που έχουν, συχνά με αρκετή επιτυχία, εισαγάγει, κάποιες απ' αυτές.

Εάν η ΔΟΕ θεωρείται ο βασικός κορμός, στο πλαίσιο των Η.Ε., προστασίας ενάντια στην εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας, ο φυσικός της εταίρος στην προσπάθεια καταπολέμησης του φαινομένου είναι, όπως εξάλλου είναι αυτονόητο, η UNICEF. Κατ' αρχήν, η αποστολή της UNICEF στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην προώθηση της εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ενώ σε χώρες που εμφανίζουν έντονο πρόβλημα εφαρμόζει ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης προσαρμοσμένα στις πρακτικές ανάγκες των παιδιών.

2δ. Ο Ειδικός Εισηγητής για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία

Ο θεσμός του Ειδικού Εισηγητή για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία συστήθηκε το 1990 με απόφαση της Επιτροπής

---

50. Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας και το αρμόδιο Τμήμα της (Department of Child and Adolescent Health and Development/ CAH) επιδεικνύουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε θέματα υγείας που άπτονται της παιδικής εργασίας. Επίσης το Πρόγραμμα της ΠΟΥ για τη Χρήση Ουσιών (Programme on Substance Abuse/ PSA) εγκαίνιασε το 1992 μια ειδική δράση για τα «παιδιά του δρόμου» και τη χρήση ουσιών, που χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα των Η.Ε. για τον έλεγχο των Ναρκωτικών (UNDCP).

των Η.Ε για ία Ανθρώπινα Δικαιώματα . Ως Ειδικοί Εισηγητές για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία έχουν ως τώρα υπηρετήσει οι Vitit Muntarbhom (1991-1994), Ofelia Calcetas-Santos (1994-2001) και Juan Miguel Petit (2001-2008). Το Μάιο του 2008 ως Ειδική Εισηγήτρια διορίστηκε η Najat M'jid Maalla.

Η αρμοδιότητα του Ειδικού Εισηγητή επικεντρώνεται σε τρεις επιμέρους κεντρικούς άξονες: την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνογραφία και την παιδική πορνεία. Τα φαινόμενα αυτά, αν και βρίσκονται σε μία σχέση αμοιβαίας αλληλεξάρτησης, πάντως μελετώνται ως τρία διακριτά και ζητήματα. Στο σημείο αυτό ας σημειωθεί ότι ενώ η πορνεία και η πορνογραφία συνιστούν έννοιες ευρέως κατανοητές που δεν παρουσιάζουν ανάγκη περαιτέρω προσδιορισμού, ο ακριβής προσδιορισμός του όρου «πώληση παιδιών» (sale of children) απασχόλησε τους Ειδικούς Εισηγητές. Σε κάθε περίπτωση πάντως η πώληση παιδιών (sale of children) αντιμετωπίζεται από τους Εισηγητές ως όρος ταυτόσημος με την εμπορία παιδιών (trafficking), καθώς τα διαχωριστικά όρια μεταξύ των δύο όρων κρίνονται ως δευτερεύουσας σημασίας .

Ένα επίσης σημαντικό ζήτημα που πρόσφατα απασχόλησε τον Ειδικό Εισηγητή είναι η εμπορία ανηλίκων για εμπόριο οργάνων. Το θέμα έχει απασχολήσει τους Ειδικούς Εισηγητές από το 1991 και έχουν γίνει εκτενείς σχετικές έρευνες με αφορμή αναφορές περιστατικών διακίνησης παιδιών για εμπόριο οργάνων, όπως για παράδειγμα, υποθέσεις διακίνησης παιδιών από το Νεπάλ στην Ινδία για αφαίρεση και μεταμόσχευση των οργάνων τους. Οι δύο πρώτοι Εισηγητές έχουν αναφερθεί διεξοδικά το θέμα, καλώντας επίμονα τα κράτη να διερευνήσουν τα σχετικά περιστατικά και να υιοθετήσουν επαρκές νομοθετικό πλαίσιο . Διευκρινίζεται μάλιστα ότι αν και δεν υπάρχει εξειδικευμένη νομοθεσία ως προς τη ρύθμιση του θέματος αυτού, εφαρμογή έχει η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ειδικότερα οι διατάξεις της που αφορούν στο δικαίωμα στη ζωή και στην απαγόρευση κακομεταχείριση και εκμετάλλευσης . Στο μεταξύ βέβαια, υιοθετήθηκαν το Πρωτόκολλο του Παλέρμο και το Πρωτόκολλο για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Πορνογραφία, στα

κείμενα των οποίων γίνεται ρητή αναφορά στην απαγόρευση του εμπορίου οργάνων .

Τέλος, ο Ειδικός Εισηγητής έχει ασχοληθεί με το θέμα της εμπλοκής του προσωπικού των ειρηνευτικών δυνάμεων διεθνών οργανισμών στην εμπορία ανθρώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση. Όπως είδαμε παραπάνω το ζήτημα αυτό έχει απασχολήσει και την Ειδική Εισηγήτρια για τη Βία κατά των Γυναικών. Αν και ο Ειδικός Εισηγητής για την Πώληση Παιδιών εξετάζει το φαινόμενο υπό το πρίσμα των ανηλίκων θυμάτων εμπορίας, ενώ η Ειδική Εισηγήτρια για τη Βία κατά των Γυναικών υπό το πρίσμα των γυναικών θυμάτων, και οι δύο καταλήγουν σε κοινά συμπεράσματα και υιοθετούν παρόμοια προσέγγιση ως προς τις συστάσεις τους προς τα κράτη.

Ο Ειδικός Εισηγητής για την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Πορνογραφία, καλεί τους διεθνείς οργανισμούς που διατηρούν ειρηνευτικές δυνάμεις σε διάφορα σημεία του κόσμου, να θεσπίσουν σαφείς κώδικες συμπεριφοράς ώστε να προστατεύσουν την ασφάλεια των παιδιών που βρίσκονται σε περιοχές που πλήττονται από ένοπλες συρράξεις ή πολιτική αστάθεια. Επίσης, συστήνει τη διενέργεια εκπαιδευτικών και ενημερωτικών δράσεων προς τους προϊσταμένους των ειρηνευτικών δυνάμεων καθώς και την σύσταση πειθαρχικών και δικαιοδοτικών οργάνων για την απόδοση ευθυνών σε αυτούς για αδικήματα που διαπράττονται από τους υφισταμένους τους, είτε αυτοί ανήκουν σε στρατιωτικές δυνάμεις είτε στο πολιτικό προσωπικό.

Η **Παγκόσμια Τράπεζα** έχει επίσης εδώ και χρόνια τοποθετηθεί, μέσω και της δράσης της, υπέρ της εξάλειψης της παιδικής εργασίας. Αρμόδιο τμήμα στους κόλπους του Οργανισμού για θέματα παιδικής εργασίας είναι η Μονάδα Κοινωνικής Προστασίας του Δικτύου για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη (Human Development Network's Social Protection Unit). Με την υποστήριξη της νορβηγικής κυβέρνησης συστήθηκε το Μάιο 1998 το Παγκόσμιο Πρόγραμμα για την Παιδική Εργασία (Global Child Labour Programme/ GCLP) ως το κατ' εξοχήν όργανο της Τράπεζας σε θέματα εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας, που εντάσσεται στην ευρύτερη στρατηγική της Παγκόσμιας Τράπεζας «Παιδιά και Νεολαία». Κεντρικός του στόχος είναι η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της

Παγκόσμιας Τράπεζας σε θέματα που αφορούν την καταπολέμηση του φαινομένου.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι από κοινού με τη ΔΟΕ και τη UNICEF, το GCLP και η Παγκόσμια Τράπεζα εγκαινίασαν το Δεκέμβριο 2000 το ερευνητικό πρόγραμμα «Κατανοώντας την παιδική εργασία και τον αντίκτυπό της» (“Developing New Strategies for Understanding Children’s Work and its Impacts”/UCW Project) που εδρεύει στο ερευνητικό Κέντρο Innocenti (Innocenti Research Centre/ IRC) στη Φλωρεντία.

Το εν λόγω πρόγραμμα στην ουσία ανταποκρίνεται στους στόχους της Agenda Δράσης που υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Συνδιάσκεψη για την παιδική εργασία που έλαβε χώρα στο Όσλο το 1997, παρέχει πρόσβαση σε αναλυτικές πληροφορίες για τους δείκτες της παιδικής εργασίας, στατιστικά στοιχεία και το status των παιδιών σε περισσότερες από 50 χώρες του κόσμου. Παράλληλα ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των τριών οργανισμών⁵¹ ώστε να καλυφθούν τυχόν κενά στην δημόσια ενημέρωση επί του θέματος και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Η ελεύθερη πρόσβαση στην εκπαίδευση θεωρείται αναγκαία προϋπόθεση για τη μείωση της φτώχειας, την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού και κατ’ επέκταση την εξάλειψη της παιδικής εργασίας. Εντούτοις, παρά τις προσπάθειες πολλών χωρών να προωθήσουν την καθολική υποχρεωτική εκπαίδευση και κυρίως την πρόσβαση σ’ αυτήν των κοριτσιών, μικρή μόνο πρόοδος έχει επιτευχθεί.

Είναι, τέλος, περιττό να τονιστεί, η συνάφεια της παιδικής εργασίας με την υγεία. Η παιδική εργασία υπό ανεπίτρεπτες συνθήκες και σε ανθυγιεινό περιβάλλον, όπως π.χ. σε έκθεση σε επικίνδυνες ουσίες, σε θορύβους και κάθε άλλους παράγοντες και διαδικασίες επιβλαβείς για την υγεία εντείνουν τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα εργαζόμενα παιδιά, ενώ η εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευσή τους αυξάνει κατακόρυφα τους κινδύνους να μολυνθούν από τον ιό του HIV/AIDS ή από άλλα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

28. Πρακτική άλλων διεθνών οργανισμών: η περίπτωση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου λειτουργεί, ως γνωστόν, από το 1995, ως ένα forum πολυμερών διαπραγματεύσεων για διεθνείς εμπορικές συμφωνίες και ως ρυθμιστικό σώμα επιβολής των συμφωνιών. Η προβληματική της υιοθέτησης, εκ μέρους του ΠΟΕ, κοινωνικών, εργασιακών και περιβαλλοντικών προτύπων (standards) και ελάχιστων προδιαγραφών, έχει αποτελέσει αντικείμενο μακροχρόνιου προβληματισμού και αντιπαραθέσεων. Κι αν κανείς δεχόταν ότι, αναφορικά με τα περιβαλλοντικά θέματα, σημειώνεται τα τελευταία χρόνια, στους κύκλους του ΠΟΕ, κάποια κινητικότητα, εντούτοις, για το θέμα της εισαγωγής «κοινωνικών ρητρών» (“social clauses”) στις εμπορικές συμφωνίες, χρειάζεται ακόμη να διανυθεί πολύς δρόμος. Ως κοινωνική ρήτρα νοείται η επιβολή μιας ομοιόμορφης βάσης κοινωνικής προστασίας ως όρος συμμετοχής στο πολύπλευρο σύστημα εμπορικών συναλλαγών, με άλλα λόγια πρόκειται για μια πρόβλεψη που θα δέσμευε τις συμβαλλόμενες κυβερνήσεις να σεβαστούν ένα σύνολο θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων ή αλλιώς ένα πυρήνα ελάχιστων προδιαγραφών εργασίας (“core labour standards”) με κόστος την απώλεια των οφελών μιας εμπορικής συμφωνία ή ενδεχομένως της επιβολής εμπορικών κυρώσεων. Η προβληματική που εγείρεται με τα κοινωνικά και εργασιακά θέματα έγκειται στο γεγονός ότι αυτά δεν έχουν συμφωνηθεί ως ισχυροί λόγοι για τους οποίους θα μπορούσαν να γίνουν εξαιρέσεις από τις βασικές εμπορικές αρχές του μάλλον ευνοούμενου κράτους (Most Favoured Nation/ MFN) και της Εθνικής Μεταχείρισης (National Treatment) .

---

51 .Από το 1990 η UNESCO έχει θεσμοθετήσει ειδικό Πρόγραμμα για την Εκπαίδευση Παιδιών που διαβιώνουν υπό δύσκολες συνθήκες, παιδιά του δρόμου και εργαζόμενα παιδιά (“Programme for the Education of Children in Difficult Circumstances- Street and Working Children”), ως συνέχεια (follow-up) της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης για την Εκπαίδευση για όλους (World Conference on Education for All), που έλαβε χώρα στην Ταϊλάνδη το 1990. Κύριος στόχος του προγράμματος είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης στη βασική εκπαίδευση και κατάρτιση στα παιδιά του δρόμου και τα εργαζόμενα παιδιά μέσω της οικονομικής ενίσχυσης δράσεων τεχνικής συνεργασίας και εκπαίδευσης παιδαγωγών ή κοινωνικών λειτουργών, με τη βοήθεια και άλλων φορέων (οπουργείων και τοπικών Μ.Κ.Ο.). Παρόμοιες δράσεις έχουν έως σήμερα αναληφθεί στις χώρες Ναμίμπια, Μάλι, Τόγκο, Ρουμανία, Βραζιλία, Γουινέα, Ρωσία και αλλού .

Πρόκειται σε κάθε περίπτωση για ένα θέμα που εγείρει σοβαρές αντιπαραθέσεις στους κόλπους του ΠΟΕ και που είχε ήδη τεθεί από τη δημιουργία του Οργανισμού. Στην Υπουργική Συνδιάσκεψη της GATT στο Μαρακές, τον Απρίλιο 1994, οπότε και θα υπογραφόταν η ιδρυτική συνθήκη του ΠΟΕ, δεν μπόρεσε να επιτευχθεί συμφωνία επί του θέματος. Το Δεκέμβριο του 1996, κατά την πρώτη Υπουργική Συνδιάσκεψη του ΠΟΕ στη Σιγκαπούρη, τα κράτη-μέλη του Οργανισμού απέρριψαν πρόταση των ΗΠΑ και Μ.Κ.Ο. του δυτικού κόσμου για την εισαγωγή κοινωνικών ρητρών στις συμφωνίες του Οργανισμού. Στη τελική Διακήρυξη της Συνδιάσκεψης ουσιαστικά «παρέπεμψαν» τα θέματα προτύπων εργασίας στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΔΟΕ και απλώς στήριξαν την προοπτική συνεργασίας μεταξύ των Γραμματειών ΠΟΕ και ΔΟΕ, ενώ ρητά απέρριπταν τη χρησιμοποίηση προτύπων εργασίας προς όφελος του προστατευτισμού.

Κατά την τρίτη Υπουργική Συνάντηση του ΠΟΕ στο Seattle, το Δεκέμβριο 1999, το θέμα επανήλθε στην agenda των συνομιλιών. Οι ΗΠΑ πρότειναν τη σύσταση μιας Ομάδας εργασίας του ΠΟΕ για το Εμπόριο και την Εργασία, η δε Ε.Ε. προέκρινε την προοπτική δημιουργίας ενός κοινού μόνιμου forum εργασίας, σε συνεργασία του ΠΟΕ και της ΔΟΕ για το ίδιο θέμα. Παρ' ότι δεν τέθηκε καν στις συζητήσεις το ενδεχόμενο της επιβολής εμπορικών κυρώσεων, εντούτοις και πάλι οι προτάσεις αυτές συνάντησαν την αντίδραση πολλών κρατών-μελών του ΠΟΕ, κι όχι αποκλειστικά αναπτυσσόμενων.

Στον αντίποδα της μέχρι τώρα πρακτικής του ΠΟΕ, υπάρχει η πεποίθηση ότι η θέσπιση ενός πυρήνα δικαιωμάτων των εργαζομένων από τον ΠΟΕ θα εξασφάλιζε τη δεσμευτικότητα της προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων και θα ενεργούσε ως φρένο στην ασυγκράτητη εκμετάλλευση των δικαιωμάτων τους στην παγκόσμια οικονομία. Ως υποστηρικτές μιας τέτοιας προοπτικής εμφανίζονται δυτικές κυβερνήσεις που υποστηρίζουν ότι κατ' αυτό τον τρόπο θα ενισχυθεί η δημόσια εμπιστοσύνη στον ΠΟΕ και θα ισχυροποιηθεί το διεθνές εμπορικό σύστημα. Υποστηρίζεται ότι η κοινωνική προστασία πρέπει να περιλαμβάνει τα ελάχιστα δικαιώματα των εργαζομένων, μεταξύ αυτών,

βεβαίως, και τη ρητή απαγόρευση της παιδικής εργασίας με τη θέσπιση κατώτατων ορίων ηλικίας στην εργασία²⁰⁹. Η δε επιβολή ελάχιστων προδιαγραφών δεν θα πρέπει να παρερμηνεύεται ως προστατευτισμός, αλλά ως πρόκληση για την ανάπτυξη ουσιαστικών ανεξάρτητων συστημάτων κοινωνικής προστασίας.

Βεβαίως τα κίνητρα των χωρών της Δύσης, αναφορικά με την εισαγωγή κοινωνικών ρητρών, αμφισβητούνται έντονα: στην πραγματικότητα, οι επιχειρήσεις πολλών χωρών της Ε.Ε. (π.χ. υφαντουργία, παραγωγή ενδυμάτων) νιώθουν να απειλούνται από τις αγορές της Ανατολικής Ευρώπης, της Νοτιοανατολικής Ασίας ή της Λατινικής Αμερικής και θεωρούν εαυτές θύματα του «κοινωνικού dumping» ως ευρισκόμενες σε ανταγωνιστικά δυσμενέστερη θέση λόγω του χαμηλότερου κόστους εργασίας που επιτυγχάνεται στις αγορές των αναπτυσσόμενων χωρών και που βεβαίως οφείλεται, μεταξύ άλλων, και στην εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας. Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες και οι χώρες που ανέπτυξαν σχετικά πρόσφατα μεγάλη βιομηχανία (newly industrializing countries/ NIC's) με προεξέχουσες χώρες όπως η Ινδία, η Μαλαισία ή η Σιγκαπούρη, υποστηρίζουν ότι το ζήτημα των θεμελιωδών προτύπων εργασίας δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα του ΠΟΕ και θεωρούν το ενδεχόμενο θέσπισης τέτοιων προτύπων ως προκάλυμμα προστατευτισμού και ως ουσιαστική υποβάθμιση του συγκριτικού πλεονεκτήματος του χαμηλού κόστους εργασίας των ιδίων.

Έως σήμερα, ο ΠΟΕ έχει ουσιαστικά αποφύγει να κινητοποιηθεί αυτόνομα σε σχέση με τη θέσπιση προτύπων εργασίας και την ενδεχόμενη συσχέτισή τους με εμπορικές κυρώσεις. Μ' αυτό τον τρόπο, η προώθηση και προστασία των εν λόγω προτύπων ανατίθεται αποκλειστικά στην αρμοδιότητα της ΔΟΕ, μιας οργάνωσης απ' την οποία όμως ελλείπει η δυνατότητα ουσιαστικής επιβολής επί των κρατών-μελών της.

Κεφάλαιο 3ο

Ευρωπαϊκό Θεσμοθετημένο πλαίσιο

A) Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης παρέχει ένα ευρύ πλαίσιο προστασίας των παιδιών και των νέων. Όσον αφορά στην εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας θα πρέπει κατ' αρχάς να γίνει αναφορά στις προβλέψεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (1961) καθώς και του αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη (1996). Το άρθρο 7 εγγυάται το δικαίωμα στην προστασία των παιδιών και των νέων ανθρώπων και, μεταξύ άλλων, στην παρ. 1 απαγορεύει την εργασία σε παιδιά κάτω των 15 ετών. Η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό και με την παρ. 3, στοχεύει κατά κύριο λόγο στην προστασία των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των παιδιών.

Στην υπόθεση της προσφυγής της ICJ κατά Πορτογαλίας Νο 1/1998, έγινε η πρώτη «συλλογική προσφυγή» (collective complaint) από τη Διεθνή Επιτροπή Νομικών (International Commission of Jurists/ ICJ) κατά της Πορτογαλίας υπό τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη σχετικά με την αυξανόμενη εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας στη χώρα. Η ICJ ισχυρίστηκε ότι, ενώ η νομοθεσία της χώρας συνάδει με το άρθρο 7 παρ. 1 του Χάρτη, στην πραγματικότητα η παιδική εργασία ήταν πολύ διαδεδομένη στη χώρα. Σε έκθεσή της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ECSR) του Συμβουλίου, το επιβλέπον την εφαρμογή του Χάρτη ειδικό σώμα εμπειρογνομόνων, παραδέχτηκε ότι η νομοθεσία δεν πρέπει μόνο να υπάρχει, αλλά και να εφαρμόζεται αποτελεσματικά καθώς επίσης και να ελέγχεται η εφαρμογή της, γι' αυτό το λόγο δέχτηκε την παραβίαση του άρθρου 7 παρ. 1.

Ο Χάρτης επιτρέπει εξαιρέσεις που αφορούν την ελαφριά εργασία, όπως αυτή πρέπει να καθορίζεται από την εθνική νομοθεσία. Ειδικοί όροι εργασίας (αμοιβή, επαγγελματική κατάρτιση, άδειες, κ.ά.) προβλέπονται στο άρθρο 7 παρ. 2, 4-9 για νέους μεταξύ 15 και 18 ετών. Τα 18 έτη είναι το ελάχιστο όριο για απασχόληση σε επαγγέλματα που θεωρούνται επικίνδυνα ή ανθυγιεινά, όπως αυτά πρέπει να ορίζονται από τις εθνικές νομοθεσίες, ενώ απαγορεύεται η νυχτερινή εργασία, με ορισμένες εξαιρέσεις που επίσης καθορίζονται από τον εθνικό νομοθέτη.

Στη βάση της εφαρμογής της CRC και σε συνεργασία με τη UNICEF, η Επιτροπή Υπουργών⁵² εισήγαγε με τη Σύσταση 1286 (1996) μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική

για τα Παιδιά (European Strategy for Children), επιθυμώντας να εγγυηθεί τα δικαιώματά τους και να καταστήσει την προστασία τους πολιτική προτεραιότητά της. Σημαντικότερη όμως πρωτοβουλία σε σχέση με το εξεταζόμενο φαινόμενο της παιδικής εργασίας υπήρξε η Σύσταση 1336 για την καταπολέμηση, ως θέμα προτεραιότητας, της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας (Recommendation 1336 on Combating Child Labour Exploitation as a Matter of Priority) που υιοθετήθηκε στις 26.6.1997 από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση. Αναγνωρίζοντας την παιδική εργασία ως ένα πανευρωπαϊκό φαινόμενο (παρ. 5) και επισημαίνοντας την ελλιπή κάλυψη, από την άποψη της επάρκειας του συμβατικού πλαισίου, του φαινομένου της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, η εν λόγω Σύσταση καλούσε τα κράτη να αναπτύξουν δράση για την εξάλειψη του φαινομένου, μέσω της ανάληψης σχετικών προγραμμάτων ορισμένου χρόνου (time-bound programmes), της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης επί του θέματος, της συνεργασίας με σωματεία, συνδικάτα, Μ.Κ.Ο. και άλλους εμπλεκόμενους φορείς. Να σημειωθεί ότι προτεινόταν επίσης η εισαγωγή «κοινωνικών μέτρων» στις συμφωνίες του ΠΟΕ, ωστόσο η επιβολή εμπορικών κυρώσεων αναφερόταν ως το «τελευταίο καταφύγιο» κατά εκείνων των χωρών, που μαστίζονται από την παιδική εργασία.

Το Μάιο 1998 η Επιτροπή Υπουργών, κατά την 102η σύνοδό της, εγκαινίασε το Πρόγραμμα για τα Παιδιά του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe's Programme for Children) και πάλι στη βάση της εφαρμογής της Σύμβασης των Η.Ε. για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Μεγάλο ενδιαφέρον έχει επιδειχθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης και γύρω από την προβληματική της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών, ως μιας εκ των χειριστών μορφών παιδικής εργασίας. Και προς αυτή την κατεύθυνση, η δραστηριότητα των οργάνων του χρονολογείται επίσης από παλιά: το 1991, η Επιτροπή των Υπουργών υιοθέτησε τη Σύσταση R (91) 11 σχετικά με τη σεξουαλική εκμετάλλευση, πορνογραφία, εκπόρνευση καθώς και παράνομη διακίνηση εις βάρος παιδιών και εφήβων.

Η αυξανόμενη παγκόσμια ανησυχία για τον ολοένα μεγαλύτερο αριθμό παιδιών-θυμάτων ανά τον κόσμο οδήγησε στο 1ο Παγκόσμιο Συνέδριο για την εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευση (Στοκχόλμη 1996) και σε Ευρωπαϊκή Συνδιάσκεψη ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών (Στρασβούργο 1998). Το 1999, και πάλι η Επιτροπή των Υπουργών εγκαθίδρυσε Επιτροπή εμπειρογνομόνων για την προστασία παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση (Committee of Experts on the Protection of Children against Sexual Exploitation/ PC- SE) με αποστολή την εποπτεία εφαρμογής της Σύστασης R (91) 11. Στο μεταξύ, το 2001, υιοθετήθηκαν η Συνθήκη για το Ηλεκτρονικό Έγκλημα (Convention on Cybercrime), το άρθρο 9 της οποίας αφορά σε εγκλήματα που σχετίζονται με την παιδική πορνογραφία, αλλά και η Σύσταση (2001) 16 για την προστασία παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση, που επεξεργάστηκε η Επιτροπή.

Σκοπός της Οδηγίας, σύμφωνα και με το άρθρο 1, είναι «να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα από τα κράτη-μέλη ώστε να απαγορευτεί η παιδική εργασία» και η εφαρμογή της αφορά σε κάθε πρόσωπο κάτω των 18 ετών, που απασχολείται με οποιαδήποτε μορφής σύμβαση εργασίας ή σχέση εργασία ή με σύμβαση έργου ή με σύμβαση ανεξάρτητων υπηρεσιών ή αυτοαπασχολείται.

B) Ευρωπαϊκή Ένωση

Το ενδιαφέρον της Ε.Ε. για το φλέγον ζήτημα της παιδικής εργασίας είχε εκδηλωθεί ήδη εμπράκτως από το 1994, οπότε και είχε εκδοθεί η **Οδηγία 94/33/ΕΚ στις 22.6.1994** για την προστασία νέων κατά την εργασία .

---

52. Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, *Revised Specific Terms of Reference*, 14 Απριλίου 2004, 881ⁿ Συνάντηση, άρθρο 4, [http://www.coe.int/T/E/human_rights/Trafficking/2_Cahteh/ Specific %20terms.asp](http://www.coe.int/T/E/human_rights/Trafficking/2_Cahteh/Specific%20terms.asp) Από την Επιτροπή Υπουργών, εκτός απ' αυτές που αναφέρθηκαν, επίσης η Σύσταση Νο. R (2000) 11 προς τα κράτη-μέλη για δράση ενάντια στην παράνομη διακίνηση ανθρώπων για το σκοπό της σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Σχετικά και στο Μέρος Α' της παρούσας εργασίας.

Η εργασία παιδιών απαγορεύεται ρητά στο άρθρο 4, ενώ ρυθμίζονται ακόμα τα χρονικά όρια εργασίας των εφήβων, οι γενικές υποχρεώσεις του εργοδότη, οι απαγορευμένες, λόγω της ευάλωτης φύσης των νέων, εργασίες, η απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας, όπως και οι χρόνοι ανάπαυσης και διαλειμμάτων.

Στις 15.9.2000 η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε Σύσταση προς τα κράτη-μέλη σχετικά με την επικύρωση της Σύμβασης Νο. 182 της ΔΟΕ.**

Μια εξίσου σημαντική πρωτοβουλία έλαβε χώρα το 2002, όταν με ψήφισμά του, στις 13 Ιουνίου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καταδίκασε κάθε μορφή παιδικής εκμετάλλευσης και ζήτησε την εξάλειψη της παιδικής εργασίας, ιδίως στη βιομηχανία του ποδοσφαίρου. Ταυτοχρόνως, κάλεσε την Διεθνή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου (FIFA) και τις βιομηχανίες παραγωγής αθλητικών ειδών να διαβεβαιώσουν ότι δε χρησιμοποιούνται παιδιά στην παραγωγή αθλητικών ενδυμάτων και μπαλών ποδοσφαίρου με άδεια της FIFA και να συμφωνήσουν επί ενός διαφανούς συστήματος ελέγχου των συνθηκών παραγωγής της βιομηχανίας ποδοσφαίρου, ενώ, τέλος, ζήτησε από τη FIFA και τις εθνικές ομοσπονδίες ποδοσφαίρου να συμβάλουν ώστε το Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου, που θα διεξαγόταν το 2006 στη Γερμανία, να αποτελέσει το πρώτο διεθνές αθλητικό γεγονός χωρίς παιδική εργασία και σε συμμόρφωση με τις κατάλληλες εργασιακές προδιαγραφές.

Πέρα από τις προαναφερθείσες δράσεις και πρωτοβουλίες, η Ε.Ε. επιχειρεί να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της παιδικής εργασίας και μέσω των ευρύτερων πολιτικών της για την απασχόληση ή την εκπαιδευτική και επαγγελματική κατάρτιση και προγραμμάτων της για την καταπολέμηση της φτώχειας και τον κοινωνικό αποκλεισμό, συμπεριλαμβάνοντας συγκεκριμένους στόχους για τη μείωση του αριθμού νέων, σε όλη την Ευρώπη, που εγκαταλείπουν το σχολείο.

Τέλος, στις εξωτερικές της σχέσεις με τον αναπτυσσόμενο κόσμο, η Ε.Ε. επίσης στηρίζει την καταπολέμηση της παιδικής εργασίας, π.χ. μέσω των προγραμμάτων για παροχή βοήθειας, συμπεριλαμβανομένης της **20ετούς συμφωνίας της Cotonu με 77 χώρες της Αφρικής και της Καραϊβικής**, που αντιμετωπίζει ειδικά θέματα παιδικής εργασίας και εκπαίδευσης ή μέσω της

Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που χρηματοδοτεί σχέδια για την καταπολέμηση της εκμετάλλευσης των παιδιών.

Όπως στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, έτσι και στην Ελλάδα, το φαινόμενο της παιδικής εργασίας εμφανίζει ανησυχητικές διαστάσεις και σε κάθε περίπτωση απαιτείται δραστική αντιμετώπιση εκ μέρους της ελληνικής Πολιτείας. Θα μπορούσε κανείς ενδεχομένως να συναγάγει μια ολοκληρωμένη εικόνα του φαινομένου στην Ελλάδα, αν συνεκτιμήσει ότι, σύμφωνα με έρευνες της UNICEF, περίπου 15.000 παιδιά ετησίως εγκαταλείπουν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της εννεαετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή ότι, το έτος 2002 περί τα 8.000 παιδιά δούλευαν στους δρόμους ή στα φανάρια, σ' ένα κύκλωμα που απέφερε ετήσιο «τζίρο» ενός δις. δρχ. Περισσότερο ευάλωτα στην παιδική εργασία είναι δε τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών/προσφύγων, τσιγγάνων, μουσουλμάνων, αλλά και παιδιά απομακρυσμένων ορεινών ή νησιωτικών περιοχών με περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση. Η συντριπτική πλειοψηφία παιδιών ηλικίας έως 14 ετών (περίπου 64%), ως φτηνή και ανειδίκευτη εργατική δύναμη, εργάζεται στην αγροτική παραγωγή και ακολουθούν το εμπόριο, η βιομηχανία και οι κατασκευές. Ο εξαναγκασμός από τους γονείς για ίδιο οικονομικό όφελος θεωρείται ως η σημαντικότερη αιτία για το φαινόμενο της παιδικής εργασίας, ενώ ως δεύτερη σημαντικότερη αναφέρεται η ύπαρξη οργανωμένων παράνομων κυκλωμάτων.

Γ) Εθνικό ισχύον νομικό πλαίσιο :

Το ισχύον νομοθετικό καθεστώς στην Ελλάδα όσον αφορά στην παιδική εργασία έχει σε γενικές γραμμές ως εξής: Η προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση ρυθμίζεται σύμφωνα με το Ν. 1837/1989⁵³ «Για την προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση και άλλες διατάξεις», κατ' αρχάς βάσει του οποίου «ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους απαγορεύεται να απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία». Οι ανήλικοι δεν επιτρέπεται να απασχολούνται, εάν δεν είναι εφοδιασμένοι με βιβλιάριο εργασίας, ειδικό για τη συγκεκριμένη εργασία ή ομάδα εργασίας που εκτελούν.

Με το Π.Δ. 62/1998 η ελληνική νομοθεσία προσαρμόστηκε προς τις διατάξεις της κοινοτικής οδηγίας 94/33/ΕΚ της 22.6.1994 «Για την προστασία των νέων».

Ωστόσο το άρθρο 33 του Ν. 2956/2001 για την «Αναδιάρθρωση του ΟΑΕΔ και άλλες διατάξεις» προσέθεσε στην διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 3 του Π.Δ. 62/1998, που εξαιρούσε την απαγόρευση της εργασίας ανηλίκων «σε περιστασιακές και σύντομης διάρκειας ελαφριές εργασίες που αφορούν τις οικογενειακού χαρακτήρα γεωργικές, δασικές και κτηνοτροφικές εργασίες» τη φράση «...και με την προϋπόθεση ότι οι εργασίες αυτές εκτελούνται κατά τη διάρκεια της ημέρας», διασφαλίζοντας έτσι με επαρκέστερο τρόπο την απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας ανηλίκων. Με το Ν. 2918 της 5/15.6.2001, κυρώθηκε η Σύμβαση Νο. 182 για την απαγόρευση των χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους .

Το 2003 ψηφίστηκε ο Ν. 3144/2003 «Κοινωνικός διάλογος για την προώθηση της απασχόλησης και την κοινωνική προστασία και άλλες διατάξεις », το άρθρο 4 του οποίου υιοθετεί ποινικές διατάξεις για την προστασία εργαζομένων ανηλίκων σύμφωνα με τη Σύμβαση Νο. 182.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παράγραφο 4, εργοδότης που απασχολεί ανηλίκους σε εργασίες, έργα ή δραστηριότητες που απαγορεύονται εκ του νόμου, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και με χρηματική ποινή.

53.Όργανα εφαρμογής των διατάξεων του νόμου είναι οι Επιθεωρήσεις Εργασίας, οι οποίες υποχρεούνται να τηρούν μητρώα ανηλίκων που έχουν εφοδιαστεί απ' αυτή με βιβλιάριο εργασίας . Μητρώα εργασίας καλούνται να τηρούν και οι εργοδότες, τα οποία πρέπει να περιλαμβάνουν όλα τα στοιχεία του ανήλικου εργαζομένου και ακόμη το είδος της εργασίας και τις ημερομηνίες έναρξης και λήξης της σχέσης εργασίας . Ο νόμος καθορίζει επίσης τα σχετικά με τα χρονικά όρια εργασίας ανηλίκων, τις αμοιβές, τις άδειες, θέματα ιατρικής περίθαλψης, ιατρικών εξετάσεων και πιστοποιήσεων, θέματα εργασιακού περιβάλλοντος και εργασιακών κινδύνων και βεβαίως τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις των εργοδοτών, των εκπροσώπων τους, εάν αυτοί παραβαίνουν το νόμο, καθώς επίσης και εκείνων που ασκούν την επιμέλεια του ανήλικου.

Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος έχει την επιμέλεια ανηλίκου που απασχολείται σε εργασία, έργο ή δραστηριότητες κατά παράβαση των προβλεπόμενων διατάξεων. Με την Υπουργική Απόφαση υπ. αριθ. 130621 καθορίστηκαν οι εργασίες, τα έργα και οι δραστηριότητες που από τη φύση τους ή τις συνθήκες υπό τις οποίες εκτελούνται, είναι πιθανό να βλάψουν την υγεία, την ασφάλεια ή να προσβάλουν την ηθική των νέων εργαζομένων που δεν έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους («επικίνδυνη εργασία»). Οι απαγορεύσεις διακρίνονται σε κατηγορίες (π.χ. ανθυγιεινό περιβάλλον, εργασίες με χρήση επικίνδυνου εξοπλισμού, πολύωρη ή νυχτερινή απασχόληση κ.ά.) βάσει της κατάταξης που πρότεινε η Σύσταση Νο. 190.

Ένα σημαντικό βήμα της ελληνικής Πολιτείας προς την κατεύθυνση της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών και βεβαίως της απαγόρευσης της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση, με το Ν. 2909 της 26.4/02.5.2001 «Ρυθμίσεις θεμάτων εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα δικαιώματα του παιδιού υπό τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς με αποστολή την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού . Στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη συνεργασίας με τη UNICEF, την UNESCO και Μ.Κ.Ο. για την ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας, η οργάνωση και λειτουργία κέντρου τεκμηρίωσης για τη συγκέντρωση και επεξεργασία στατιστικών, νομοθετικών και άλλων σχετικών δεδομένων και η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων του παιδιού . Το Παρατηρητήριο είναι επίσης υπεύθυνο για τη σύνταξη της έκθεσης που η Ελλάδα υποβάλλει ανά πενταετία στην Επιτροπή των Η.Ε. για τα δικαιώματα του παιδιού, όπως εξάλλου προβλέπεται και από το άρθρο 44 της Σύμβασης.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί η λειτουργία, από τον Ιούλιο 2003, στο πλαίσιο του θεσμού του Συνηγόρου του Πολίτη, του Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού, σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου 3094/2003 και κατά το πρότυπο του διεθνώς καταξιωμένου θεσμού του Συνηγόρου του Παιδιού . Του Κύκλου

Δικαιωμάτων του Παιδιού προΐσταται Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη, που πλαισιώνεται από επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων, ώστε να εξασφαλίζεται η διεπιστημονική προσέγγιση στα ζητήματα που εξετάζει.

Κεφάλαιο 4^ο

Άλλοι περιφερειακοί οργανισμοί

Η παιδική εργασία προφανώς και συνδέεται στενά με την οικονομική ανάπτυξη των κρατών. Στο πλαίσιο του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ/ OECD) λειτουργεί Πρόγραμμα για την Παιδική Εργασία και την Οικονομική Ανάπτυξη (Project on Child Labour and Economic Development) υπό τη Γενική Διεύθυνση για την Απασχόληση, την Εργασία και τις Κοινωνικές Υποθέσεις (Directorate for Employment, Labour and Social Affairs) του Οργανισμού που αποσκοπεί στη διακρίβωση των αιτίων και παραγόντων που συντελούν στην εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας και των λόγων για τους οποίους τα πρότυπα παιδικής εργασίας δεν επιβάλλονται πλήρως και στην εμβάθυνση του φαινομένου στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Συνεργασία για την καταπολέμηση της παιδικής εργασίας υπάρχει και σε επίπεδο άλλων ευρύτερων περιφερειών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Σχέδιο για την Εξάλειψη της Παιδικής Εργασίας⁵⁴ που εγκαινιάστηκε μεταξύ της ΔΟΕ και της MERCOSUR το Δεκέμβριο 2001. Πρόκειται για ένα τριετές Σχέδιο, στο οποίο συμμετέχει, εκτός από τις χώρες του Οργανισμού, και η Χιλή, και που ενεργοποίησε τις εμπλεκόμενες χώρες στη σύσταση Εθνικών Επιτροπών και στην κατάρτιση εθνικών σχεδίων δράσης προκειμένου να δημιουργηθεί θεσμικό πλαίσιο για την εφαρμογή των Συμβάσεων Νο. 138 και 182, να σχεδιαστούν προγράμματα για την αντιμετώπιση των χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας, να βελτιωθούν τα υπάρχοντα εθνικά συστήματα επιθεώρησης εργασίας κ.ά. Τα κράτη-μέλη της MERCOSUR είχαν εξάλλου υπογράψει το Δεκέμβριο 1998 τη Διακήρυξη "Social Labour Declaration", για τα δικαιώματα των εργαζομένων, στην οποία γινόταν αναφορά και στην απαγόρευση της παιδικής εργασίας.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η διακίνηση ανθρώπων ιδωμένη ως παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου:

Οι σύγχρονες ανθρωποκεντρικές τάσεις :

Λαμβάνοντας υπόψη την ανεπάρκεια του υφιστάμενου ειδικού κανονιστικού πλαισίου και των εφαρμοζόμενων κατασταλτικών πολιτικών να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την εμπορία ανθρώπων, στο τρίτο μέρος της παρούσας μελέτης θα αναδειχθεί η αντιμετώπιση του φαινομένου ως μορφής παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξετάζοντας τα επί μέρους χαρακτηριστικά της εφαρμοστέας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης.

Κεφάλαιο 1^ο

Διακίνηση ανθρώπων και συσχετισμός με δουλεία - ειλωτεία - καταναγκαστική εργασία

Η απαγόρευση της δουλείας⁵⁵ και ανάλογων πρακτικών

Η απαγόρευση της δουλείας και ανάλογων με αυτήν πρακτικών έχει την ευρύτερη συνάφεια ως προς το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων. Η απαγόρευση της δουλείας, της ειλωτείας και της καταναγκαστικής εργασίας συνιστά θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα που κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στην Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ) , αλλά και σε άλλες περιφερειακές συμβάσεις, όπως η Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και

---

54. Στις κατηγορίες α-δ άρθρο 3 της Σύμβασης Νο. 182 σχετικά με την Απαγόρευση και Άμεση Δράση για την Εξάλειψη των Χείριστων Μορφών Παιδικής Εργασίας του 1999 (Worst Forms of Child Labour) μπορεί να γίνει περαιτέρω διάκριση. Συγκεκριμένα, οι κατηγορίες α-γ μπορούν να οριστούν και ως «άνευ όρων ("unconditional") χείριστες μορφές παιδικής εργασίας». Είναι δηλαδή εκείνες που αντιβαίνουν σε τέτοιο βαθμό στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα του παιδιού, ώστε απαγορεύονται χωρίς κανέναν όρο για όλα τα άτομα ηλικίας κάτω των 18

ο Αφρικανικός Χάρτης⁵⁶ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τα Δικαιώματα των Λαών.

A. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Οι όροι δουλεία, ειλωτεία και καταναγκαστική εργασία ακούγονται μάλλον παρωχημένοι στη σύγχρονη εποχή. Ωστόσο, εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι, αν και το δουλεμπόριο με την παραδοσιακή έννοια του όρου έχει προ πολλού εκλείψει, πρακτικές ανάλογες με τη δουλεία, που χαρακτηρίζονται ως σύγχρονες μορφές δουλείας, παρατηρούνται σε όλες τις περιοχές της γης, συμπεριλαμβανομένης της ανεπτυγμένης Δύσης.

1. Η δουλεία

Στη **Σύμβαση κατά της Δουλείας του 1926** η δουλεία προσδιορίζεται ως «η κατάσταση ατόμου υποκειμένου εις τας περί δικαίου της ιδιοκτησίας αρχάς ή τινάς εξ αυτών». Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 1 ορίζει ότι: «η εμπορία των δούλων περιλαμβάνει πάσαν πράξιν συλλήψεως, αποκτήσεως, διαθέσεως ατόμου, σκοπούσαν την εις δουλείαν υπαγωγή αυτού, πάσαν πράξιν προσκτήσεως Δούλου επί σκοπώ μεταπωλήσεως ή ανταλλαγής αυτού, πάσαν πράξιν παραχωρήσεως ως κεκτημένου δούλου δια πράξεως πωλήσεως ή ανταλλαγής και εν γένει πάσαν πράξιν εμπορίας ή μεταφοράς δούλου».

ετών. Η κατηγορία δ' θεωρείται ως «επικίνδυνη εργασία» (hazardous work). Η επικίνδυνη εργασία μπορεί να εντάσσεται σε νόμιμους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά παρά ταύτα είναι καταστροφική για το εργαζόμενο παιδί. Σχετικά και: Anker, Richard, "The economics of child labour: A framework for measurement", in: *International Labour Review*, Vol. 139, No. 3, 2000, σελ. 269 επ.

55..**American Convention on Human Rights, 1969, O.A.S. Treaty Series No. 36, 1144 U.N.T.S.123:** «1. *No one shall be subject to slavery or to involuntary servitude, which are prohibited in all their forms, as are the slave trade and traffic in women.* 2. *No one shall be required to perform forced or compulsory labor. This provision shall not be interpreted to mean that, in those countries in which the penalty established for certain crimes is deprivation of liberty at forced labor, the carrying out of such a sentence imposed by a competent court is prohibited. Forced labor shall not adversely affect the dignity or the physical or intellectual capacity of the prisoner.*»

56..**African Charter on Human and Peoples' Rights, 1981, OAU Doc.CAB/LEG/67/3 rev.5, 21 I.L.M.58 (1982)**

Ως **δουλοπαροικία** (“serfdom”) νοείται η κατάσταση ή θέση οποιουδήποτε υποχρεούται εκ του νόμου, εθίμου ή συμφωνίας να ζει και να εργάζεται σε γη που ανήκει σε άλλο πρόσωπο και να παρέχει καθορισμένες υπηρεσίες σε αυτό το άλλο πρόσωπο, με ή χωρίς αμοιβή, και δεν είναι ελεύθερος να αλλάξει αυτή του τη θέση. Ακόμη κι αν υπάρχει συναίνεση του «υποτελούς», η πρακτική αυτή είναι παράνομη, όπως κι αν δημιουργήθηκε.

Σύμφωνα με τους ορισμούς που περιέχονται στις δύο Συμβάσεις⁵⁷ το στοιχείο της ιδιοκτησίας (ownership) συνιστά απαραίτητο συστατικό της δουλείας. Με αυτό το δεδομένο, το πρόσωπο που βρίσκεται υπό καθεστώς δουλείας στερείται την αναγνώριση της δικαιοϊκής του προσωπικότητας. Ωστόσο, η φράση «εις τας περί δικαίου της ιδιοκτησίας αρχάς ή τινάς εξ αυτών» εισάγει το στοιχείο της διάζευξης, σύμφωνα με το οποίο, σε καθεστώς δουλείας βρίσκεται το πρόσωπο στο οποίο εξασκούνται είτε όλες ή κάποιες από τις εξουσίες που συνδέονται με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Η διάζευξη αυτή είναι σημαντική γιατί επιτρέπει τη διασταλτική ερμηνεία του στοιχείου της ιδιοκτησίας. **Κατά συνέπεια, προκειμένου να αποφανθούμε για το αν μία πρακτική συνιστά δουλεία, είναι απαραίτητη η εκτίμηση των επί μέρους συνθηκών που προσδιορίζουν το καθεστώς του υποκειμένου.** Ωστόσο, το 1956 υιοθετήθηκε η Συμπληρωματική Σύμβαση για την Κατάργηση της Δουλείας, προκειμένου να καλύψει νέες πρακτικές ανάλογες με τη δουλεία, που είχαν στο μεταξύ κάνει την εμφάνισή τους, μεταξύ των οποίων η δουλεία για χρέη (debt bondage), η δουλοπαροικία (serfdom), οι καταναγκαστικοί γάμοι, καθώς και η μεταφορά ανηλίκων για εκμετάλλευση της εργασίας. **Δουλεία λόγω χρέους** (“debt bondage”) ονομάζεται η κατάσταση που προκύπτει από το γεγονός ότι ένας οφειλέτης είναι αναγκασμένος να παρέχει τις προσωπικές του υπηρεσίες ή αυτές ενός προσώπου επί του οποίου ασκεί εξουσία, ως εγγύηση για χρέος, εάν η αξία αυτών των υπηρεσιών, όπως εκτιμάται λογικά, δεν εφαρμόζεται για την εκκαθάριση του χρέους ή η διάρκεια ή η φύση αυτών των υπηρεσιών δεν είναι περιορισμένη ή καθορισμένη.

Οι πλέον καθοριστικές από αυτές είναι ο βαθμός περιορισμού της ελεύθερης μετακίνησης του υποκειμένου, ο βαθμός ελέγχου που ασκείται στα προσωπικά του αντικείμενα, η έγκυρη συναίνεση του υποκειμένου και το στοιχείο της απειλής βίας .

Με βάση αυτήν την προσέγγιση, στην υπόθεση Prosecutor v. Kunarac το Εφετείο του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία, λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική του φαινομένου, ερμήνευσε *latu sensu* τον ορισμό της δουλείας από τη Σύμβαση του 1926. Αναγνώρισε δηλαδή ότι η έννοια της δουλείας στο διεθνές δίκαιο έχει εξελιχθεί, ώστε να περιλαμβάνει τις σύγχρονες μορφές δουλείας, κατά τις οποίες, λόγω της άσκησης εξουσίας ιδιοκτησίας, τίθεται εν αμφιβόλω η νομική προσωπικότητα του ατόμου.

Ταυτόχρονα όμως τόνισε ότι για να εμπίπτει μία πρακτική στην έννοια της σύγχρονης μορφής δουλείας πρέπει να συντρέχουν περισσότεροι παράγοντες, μεταξύ των οποίων ο έλεγχος, που εξασκείται επί του θύματος, τα μέτρα που λαμβάνονται για να αποτρέψουν την απόδραση, η άσκηση βίας ή εξαναγκασμού, πιθανά στοιχεία κακοποίησης, κλπ. Το Δικαστήριο, για να προσδιορίσει την αντικειμενική υπόσταση της δουλείας, υιοθέτησε τον ως άνω ορισμό της Σύμβασης για τη Δουλεία του 1926, δηλαδή την άσκηση κάποιας ή όλων των εξουσιών που συνδέονται με την ιδιοκτησία. Έκρινε δε ότι *mens rea* της παραβίασης συνιστά η πρόθεση (*intention*) άσκησης των εξουσιών αυτών .

Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η ιδιοκτησία (*ownership*), αν και συνιστά ουσιαστικό στοιχείο για τη θεμελίωση της δουλείας, δεν είναι προϋπόθεση *sine qua non*. Δηλαδή, η αντικειμενική υπόσταση της δουλείας είναι δυνατόν να θεμελιωθεί και υπό τις ως άνω περιστάσεις που χαρακτηρίζονται περισσότερο ως συνθήκες ελέγχου παρά ιδιοκτησίας .

57.Άρθρο 1^β της Συμπληρωματικής Συνθήκης για την Εξάλειψη της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και πρακτικών παρόμοιων με τη Δουλεία (1956). Η σύγχρονη δουλοπαροικία μοιάζει με το φεουδαρχικό σύστημα της μεσαιωνικής Ευρώπης, όπου, λόγω απουσίας μέσης αστικής τάξης και κατοχής της γης από λίγους, δημιουργούνταν αποκλειστικά η κυρίαρχη τάξη των ευγενών και αυτή των υποτελών, που θεωρούνταν «αντικείμενα»(*res*). Υφίσταται και σήμερα σε

Σε ό,τι αφορά τη συναίνεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν απαιτείται να αποδειχθεί από τον Εισαγγελέα ως στοιχείο του αδικήματος αλλά ζήτημα που έχει ενδεικτική συνάφεια ως προς την θεμελίωση του στοιχείου της άσκησης εξουσίας ιδιοκτησίας. Έκρινε μάλιστα ότι σε συνθήκες, υπό τις οποίες καθίσταται αδύνατον να εκφραστεί η συναίνεση συνάγεται η απουσία της .

Στο σημείο αυτό, είναι χρήσιμο να **γίνει ειδική αναφορά στην πρόσφατη αυτή υπόθεση καθώς εξετάζει καίρια εννοιολογικά ζητήματα ως προς τη διάκριση των εν λόγω εννοιών που μάλιστα άπτονται της εμπορίας ανθρώπων. Η υπόθεση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη αφού αφορά εμπορία ανηλίκου για καταναγκαστική εργασία.**

Ειδικότερα, η αιτούσα προσέφυγε κατά της Γαλλίας για παραβίαση του άρθρου 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, βάσει κατηγορίας για εμπορία ανηλίκου με σκοπό την καταναγκαστική εργασία. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, η αιτούσα, ανήλικη υπήκοος του Τόγκο, είχε μεταφερθεί στη Γαλλία, από Γαλλίδα υπήκοο με την υπόσχεση της εξασφάλισης άδειας παραμονής και της εκπαίδευσής της. Στην πραγματικότητα η Γαλλίδα υπήκοος που την μετέφερε στη Γαλλία την «παραχώρησε» σε οικογένεια προκειμένου να εργαστεί ως εσωτερική οικιακή βοηθός. Η ανήλικη εργάστηκε επί τρία χρόνια για δεκαπέντε ώρες ημερησίως, επί επτά μέρες εβδομαδιαίως. Εις βάρος της οικογένειας ασκήθηκε ποινική δίωξη βάσει των διατάξεων 225-13 και 225-14 του Γαλλικού Ποινικού Κώδικα. Το πρώτο άρθρο απαγορεύει την χρήση υπηρεσιών ενός προσώπου χωρίς αμοιβή, ή με αμοιβή σαφώς δυσανάλογη της παρεχόμενης εργασίας, κατά την εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης ή της σχέσης εξάρτησης του προσώπου αυτού. Η δεύτερη διάταξη τιμωρεί την υποβολή προσώπου σε συνθήκες διαβίωσης και εργασίας που δεν συνάδουν με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, κατά την εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης του προσώπου αυτού ή της σχέσης εξάρτησης.

ορισμένες υπανάπτυκτες χώρες και η εξάλειψή της απαιτεί ριζικές αναδιαρθρώσεις της ιδιοκτησίας της γης και βιομηχανικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τα Γαλλικά Δικαστήρια, τα πραγματικά περιστατικά δεν κρίθηκαν επαρκή για τη στοιχειοθέτηση του ποινικού αδικήματος του άρθρου 225-14. Θεωρώντας ότι οι συνθήκες εργασίας της απύσας δεν ήταν ασυμβίβαστες με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, καταδίκασαν το ζευγάρι μόνο για τη χρήση των υπηρεσιών της απύσας χωρίς αμοιβή στην οποία επιδίκασαν αποζημίωση . Κατόπιν αυτού, η αιτούσα προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου, ισχυριζόμενη ότι το Γαλλικό κράτος παραβίασε το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ, εφόσον δεν έχει θεσπίσει τις απαραίτητες και κατάλληλες ποινικές διατάξεις προκειμένου να προστατεύσει τα, βάσει του άρθρου 4, δικαιώματά της.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου, εξετάζοντας την αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 4, αποφάσισε ότι από τα πραγματικά περιστατικά δεν προκύπτει ότι η αιτούσα τελούσε σε συνθήκες δουλείας, καθώς το ζευγάρι δεν εξασκούσε εφ' αυτής δικαιώματα ιδιοκτησίας . Ωστόσο, κατά το Δικαστήριο, η αιτούσα τελούσε σε καθεστώς ειλωτείας γιατί της είχαν στερήσει την αυτονομία, και επιπλέον είχε υποβληθεί σε εξαναγκασμό. Επίσης, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η αιτούσα ήταν θύμα καταναγκαστικής εργασίας, εφόσον εξαναγκαζόταν να εργάζεται παρά τη θέλησή της, λόγω φόβου σύλληψης εξαιτίας της παράνομης παραμονής της στη χώρα και του νεαρού της ηλικίας της .

Ως προς την παραβίαση της ΕΣΔΑ από τη Γαλλία, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο Γαλλικός Ποινικός Κώδικας δεν ποινικοποιεί με σαφείς διατάξεις τα αδικήματα της δουλείας και της ειλωτείας. Σύμφωνα με την Απόφαση, η Γαλλία παραβίασε το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ λόγω της ανυπαρξίας ρυθμίσεων ποινικού δικαίου, κατάλληλων να επιφέρουν αποτελεσματική προστασία του θύματος και τιμωρία των ενόχων .

Στην σημαντικότερη αυτή υπόθεση το δικαιοδοτικό όργανο του συμβουλίου της Ευρώπης, εφαρμόζοντας *strictu sensu* τον ορισμό της δουλείας που περιέχει η Σύμβαση κατά της Δουλείας του 1926, χρησιμοποίησε το στοιχείο της ιδιοκτησίας ως μοναδική προϋπόθεση για τη θεμελίωση της δουλείας. Με βάση αυτό το συλλογισμό, υποστήριξε ότι η στέρηση της προσωπικής αυτονομίας δεν

επαρκεί για τη θεμελίωση της δουλείας γιατί δεν συνεπάγεται από μόνη της την άσκηση εξουσίας ιδιοκτησίας .

Ωστόσο, στην πολύ πρόσφατη Απόφασή του στην υπόθεση Rantsev⁵⁸ v. Cyprus and Russia που αφορά εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, δεδομένων των διαστάσεων που έχει λάβει το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων και του ότι η ΕΣΔΑ αποτελεί ζωντανό κείμενο που πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως των σύγχρονων συνθηκών, η εμπορία ανθρώπων πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 4 συνολικά και όχι της κάθε μίας ξεχωριστά από τις πρακτικές που περιγράφονται στις διατάξεις του άρθρου. Ειδικότερα σημειώθηκε ότι:

2. Η ειλωτεία

Αν και στην Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και στην Αμερικανική Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα η απαγόρευση της δουλείας και της ειλωτείας περιέχονται στην ίδια διάταξη, στα κείμενα του ΔΣΑΠΔ και της ΕΣΔΑ οι δύο απαγορεύσεις περιέχονται σε δύο ξεχωριστές παραγράφους του ίδιου άρθρου προκειμένου να τονιστεί η εννοιολογική τους αυτοτέλεια και να διακρίνονται σαφώς. Έτσι, **ενώ η δουλεία, όπως προσδιορίστηκε ανωτέρω, συνιστά περιορισμένη και τεχνική έννοια, ο όρος ειλωτεία άπτεται μίας γενικής ιδέας η οποία συμπεριλαμβάνει όλες τις δυνατές μορφές υποταγής ενός ανθρώπου σε έναν άνθρωπο .**

3. Η καταναγκαστική εργασία

Στην υπόθεση Siliadin v. France, το Δικαστήριο επίσης αναγνώρισε ότι η αιτούσα είχε υποβληθεί σε καταναγκαστική εργασία (forced labour) . Με αφετηρία το συλλογισμό του Δικαστηρίου στην εν λόγω υπόθεση θα εξετάσουμε εννοιολογικά την καταναγκαστική εργασία, η οποία έχει απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία περισσότερο απ' ό, τι η δουλεία και η ειλωτεία. Υποστηρίζεται ότι η δουλεία και η ειλωτεία διακρίνονται από την καταναγκαστική εργασία καθώς οι πρώτες αφορούν στο καθεστώς ενός προσώπου στο σύνολο του ενώ η τελευταία έχει χαρακτήρα προσωρινό και περιστασιακό .

Εννοιολογικός προσδιορισμός της καταναγκαστικής εργασίας δεν συναντάται ούτε στις προπαρασκευαστικές εργασίες της ΕΣΔΑ ούτε στα λοιπά κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες για τη συγγραφή του άρθρου 4 έγινε αναφορά στον ορισμό της Σύμβασης 29 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας σχετικά με την Αναγκαστική Εργασία .

Ο ορισμός αυτός, ιδιαίτερα σε συνδυασμό με τις εξαιρέσεις του άρθρου 4(3) της ΕΣΔΑ δεν κρίθηκε ικανοποιητικός ώστε να συμπεριληφθεί στο κείμενο . Ωστόσο, το Δικαστήριο του Στρασβούργου, στην υπόθεση Van der Musselle v. Belgium, έκρινε ότι είναι ορθό να χρησιμοποιήσει τη Σύμβαση αυτή, ως αφετηρία για την ερμηνεία του άρθρου 4(2) της ΕΣΔΑ .

Ας σημειωθεί ότι η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας έχει ασχοληθεί εκτενώς με το ζήτημα της καταναγκαστικής εργασίας, τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας, όσο και σε επίπεδο ελεγκτικών μηχανισμών. Η Σύμβαση 29 του 1930 συνιστά τη μία από τις επτά θεμελιώδεις Συμβάσεις της ΔΟΕ για την εργασία, όπως προκύπτει από την Διακήρυξη Θεμελιωδών Αρχών και Δικαιωμάτων της Εργασίας , που εξέδωσε η Οργάνωση το 1998. Βέβαια, η νομική φύση της Διακήρυξης και κατά συνέπεια η αναγωγή της ως άνω Σύμβασης σε θεμελιώδη έχει διχάσει τη θεωρία.

Ειδικότερα, από την μία πλευρά, υποστηρίζεται ότι η Διακήρυξη συνιστά κείμενο καταστατικού χαρακτήρα για την ΔΟΕ η οποία θεσπίζει τα τέσσερα θεμελιώδη (core) δικαιώματα εργατικού δικαίου που δεσμεύουν ακόμα και τα κράτη που δεν έχουν επικυρώσει τις επί μέρους συμβάσεις της Οργάνωσης. Τα δικαιώματα αυτά είναι το δικαίωμα συνεταιρίζεσθαι, η απαγόρευση της καταναγκαστικής και της παιδικής εργασίας και η απαγόρευση διακρίσεων στην εργασία.

---

58. Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vokovic, Judgment, ICTY Trial Chamber III, IT-96-23-T και IT-96-23/1-T, 12 Ιουνίου 2001, παρ.117-119, Rantsev v. Cyprus and Russia, (2010) ECHR 22, παρ.279-282.

Από την άλλη πλευρά βρίσκονται όσοι βλέπουν ότι η Διακήρυξη, επειδή δεν θεσπίζει σύστημα κυρώσεων, υπονομεύει τους ελεγκτικούς μηχανισμούς των υφιστάμενων συμβάσεων της Οργάνωσης . Ανεξάρτητα πάντως με τον προβληματισμό αυτό, η Σύμβαση του 1930 αναμφισβήτητα συνιστά μεγάλης σημασίας πηγή δικαίου και χρήσιμο εργαλείο για τον εννοιολογικό προσδιορισμό της καταναγκαστικής εργασίας.

Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 2 της εν λόγω Σύμβασης, καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία συνιστά «πάσα εργασία ή υπηρεσία απαιτούμενη παρά ατόμου επ' απειλή οποιασδήποτε ποινής και δι' ην το εν λόγω άτομο δεν προσεφέρθη οικεία βουλήσει».

Κεφάλαιο 2^ο

Η νομική φύση των υποχρεώσεων των κρατών για την απαγόρευση της δουλείας

1. Η αυξημένη τυπική ισχύς της απαγόρευσης

Σύμφωνα με το άρθρο 15(2) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης⁵⁹ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το άρθρο 27(2) της Αμερικανικής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το άρθρο 4(2) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Πολιτικά και τα Ατομικά Δικαιώματα, τα δικαιώματα που απορρέουν από την απαγόρευση της δουλείας και της ειλωτείας έχουν χαρακτήρα απόλυτο και δεν υπόκεινται σε κανένα περιορισμό . Από τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τα δικαιώματα αυτά δεν είναι δυνατόν να επιτραπεί παρέκκλιση, ούτε σε συνθήκες πολέμου ή κατάστασης έκτακτης ανάγκης.

Αντίθετα, ήδη από τη γραμματική ερμηνεία των διατάξεων ως προς την καταναγκαστική εργασία, προκύπτει ότι η απαγόρευση είναι δυνατόν να υπαχθεί σε περιορισμούς. Το λεκτικό τόσο του ΔΣΑΠΔ και της ΕΣΔΑ όσο και της ΑΣΔΑ περιορίζουν το πεδίο εφαρμογής της απαγόρευσης προσδιορίζοντας

εννοιολογικά τον όρο καταναγκαστική εργασία έτσι ώστε να μην περιλαμβάνει μία σειρά από κατηγορίες εργασίας, μεταξύ των οποίων, η εργασία κατά την υπηρεσία της στρατιωτικής θητείας, η εργασία κατά την έκτιση σωφρονιστικής ποινής, κλπ. Οι εξαιρέσεις αυτές δεν αποσκοπούν στον περιορισμό της άσκησης των δικαιωμάτων που απορρέουν από την απαγόρευση, αλλά περιορίζουν το περιεχόμενο της. Από την άλλη πλευρά, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εντάσσει την απαγόρευση της δουλείας στον σκληρό πυρήνα των δικαιωμάτων του ανθρώπου εκείνων από τα οποία απορρέουν υποχρεώσεις *erga omnes*, δηλαδή υποχρεώσεις των κρατών απέναντι στην διεθνή κοινότητα στο σύνολό της.

Τέτοιας φύσεως υποχρεώσεις απορρέουν από δικαιώματα που λόγω της σημασίας τους απασχολούν όλα τα κράτη, ώστε όλα τα κράτη έχουν νομικό ενδιαφέρον για την προστασία τους.

Επιπλέον, η απαγόρευση της δουλείας και της ειλωτείας έχει πλέον αποκρυσταλλωθεί ως εθιμικός κανόνας διεθνούς δικαίου που έχει αποκτήσει αναγκαστικό χαρακτήρα (*jus cogens*). **Ως γνωστόν ο ορισμός του *jus cogens* παρέχεται στο άρθρο 53 της Συνθήκης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συμβάσεων, σύμφωνα με το οποίο αναγκαστικοί κανόνες δικαίου είναι εκείνοι που γίνονται αποδεκτοί και αναγνωρίζονται από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας των κρατών ως κανόνες από τους οποίους δεν επιτρέπεται καμία παρέκκλιση και είναι δυνατόν να τροποποιηθούν μόνο από μεταγενέστερο κανόνα διεθνούς δικαίου της ίδιας φύσεως.**

59.Ειδικότερα για την απαγόρευση της δουλείας ως κανόνα *jus cogens*, βλ. ενδεικτικά, *Compilation* (οπ.223), *General Comment No.24 of the Human Rights Committee*, 1994, (Issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant), παρ.8, *Aloeboetoe Case* (Reparations), Inter-American Court of Human Rights, Series C, No 15 (1993), παρ.57, Nowak, (οπ.358) σελ.197, Jayawickrama, (οπ.363) σελ.356, Bassiouni, *Enslavement as International Crime*, *New York University Journal of International Law and Politics*, (1991) 23 (2), 445-517, Rassam, *Contemporary Forms of Slavery and the Evolution of the Prohibition of Slavery and the Slave Trade Under Customary International Law*, *Virginia Journal of International Law*, (1998) 39, 303-352, Neuman, *Import, export, and regional consent in the Inter-American Court of Human Rights*, *EJIL* 2008 19(1), 101-123, σελ.118.

Ενώ όμως η έννοια έχει τις ρίζες της στη Σύμβαση της Βιέννης ως προς την ερμηνεία των συνθηκών, ωστόσο, υποστηρίζεται πια από μεγάλη μερίδα της θεωρίας ότι η εφαρμογή της έννοιας του *jus cogens* εκτείνεται και πέρα από το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Βιέννης. Ως προς τη διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών, *jus cogens* και *erga omnes*, που έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό τη θεωρία, σύμφωνα με την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου, οι δύο όροι κατά μεγάλο μέρος έχουν κοινό πεδίο εφαρμογής. Δεν ταυτίζονται όμως απόλυτα καθώς διαφέρουν τουλάχιστον ως προς την έμφαση. Δηλαδή, ενώ οι αναγκαστικού χαρακτήρα υποχρεώσεις αποδίδουν έμφαση στην προτεραιότητα που πρέπει να αποδίδεται στους θεμελιώδεις κανόνες διεθνούς δικαίου, οι *erga omnes* υποχρεώσεις επικεντρώνονται στο ενδιαφέρον που έχει όλη η διεθνής κοινότητα για την εφαρμογή τους⁴¹³. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, οι δύο έννοιες αντιμετωπίζονται ως δύο όψεις του ίδιου νομίσματος⁴¹⁴. Πάντως, οι υποχρεώσεις *erga omnes*⁶⁰ συνιστούν ευρύτερη κατηγορία από τις υποχρεώσεις *jus cogens*. Έτσι, οι δύο κατηγορίες υποχρεώσεων μπορούν να παρουσιαστούν σχηματικά ως δύο ομόκεντροι κύκλοι όπου οι δεύτερες αποτελούν μέρος των πρώτων. Αυτό σημαίνει ότι ενώ όλοι οι κανόνες *jus cogens* δημιουργούν υποχρεώσεις *erga omnes*, οι υποχρεώσεις *erga omnes* δεν απορρέουν πάντα από κανόνες αναγκαστικού χαρακτήρα⁴¹⁵.

2. Οι θετικές υποχρεώσεις των κρατών

Για τον προσδιορισμό της φύσης των υποχρεώσεων των κρατών που απορρέουν από την απαγόρευση της δουλείας, είναι χρήσιμο να εξετάσουμε τη σχετική νομολογία των δικαιοδοτικών και οιονεί δικαιοδοτικών οργάνων

---

60. Σύμφωνα με την σημαντικότερη Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην υπόθεση *Barcelona Traction*: «...an essential distinction should be drawn between the obligations of a State towards the international community as a whole, and those arising vis-a-vis another State in the field of diplomatic protection. By their very nature the former are the concern of all States. In view of the importance of the rights involved, all States can be held to have a legal interest in their protection; they are obligations erga omnes. Such obligations derive, for example, in contemporary international law from the outlawing of acts of aggression, and of genocide, as also from the principles and rules concerning the basic rights of the human person, including protection from slavery and racial discrimination.» *Barcelona Traction, Light and*

προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην υπόθεση Siliadin⁶¹ για πρώτη φορά απασχόλησε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο υπόθεση που αφορά εμπορία ανθρώπων και θεμελιώνεται νομολογιακά η υποχρέωση των κρατών να υιοθετήσουν νομοθετικά μέτρα για την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων και άλλων μορφών καταναγκαστικής εργασίας. Ωστόσο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην υπόθεση αυτή κάνει λόγο μόνο για την ουσιαστικού χαρακτήρα θετική υποχρέωση της Γαλλίας να υιοθετήσει ποινικές ρυθμίσεις. Για το λόγο αυτό η Απόφαση έχει επικριθεί ότι δεν προχώρησε σε αναγνώριση περαιτέρω θετικών υποχρεώσεων των κρατών, πέρα από τις ποινικές ρυθμίσεις, για την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων. Βέβαια, είναι αλήθεια ότι οι ουσιαστικές υποχρεώσεις προηγούνται των δικονομικών, αφού οι τελευταίες προϋποθέτουν την ύπαρξη ουσιαστικού ποινικού νόμου και στη συγκεκριμένη υπόθεση δεν υπήρχε η απαραίτητη ποινική διάταξη. Σύμφωνα όμως με όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω περί δικονομικών υποχρεώσεων των κρατών, το Δικαστήριο θα μπορούσε να προχωρήσει περαιτέρω και να αναφερθεί ρητά στις υποχρεώσεις δικονομικού χαρακτήρα που αναδύονται στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 4 σε υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων. Δηλαδή να κάνει αναφορά στις υποχρεώσεις των κρατών να διασφαλίσουν την αποτελεσματική διενέργεια ερευνών, ανακρίσεων και διώξεων, την αποτελεσματική εκδίκαση υποθέσεων εμπορίας και την παροχή στα θύματα προστασίας και πρόσβασης σε αποζημίωση.

Power Co. Ltd Case (Belgium v. Spain), ICJ Reports 1970, 3, σελ.32, παρ.33. Αργότερα, το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου υιοθετεί την προσέγγιση αυτή ορίζοντας ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δημιουργούν προς τα κράτη υποχρεώσεις erga omnes. Στο άρθρο 2 της Απόφασής του ως προς την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και την Αρχή της μη Παρέμβασης στις Εσωτερικές Υποθέσεις των Κρατών διακηρύσσει ότι: «Human rights are a direct expression of the dignity of the human person. The obligation of States to ensure their observance derives from the recognition of this dignity as proclaimed in the Charter of the United Nations and in the Universal Declaration of Human Rights. This international obligation, as expressed by the International Court of justice, is 'erga omnes'; it is incumbent upon every State in relation to the international community as a whole, and every State has a legal interest in the protection of human rights. The obligation further implies a duty of solidarity among all States to ensure as rapidly as possible the effective protection of human rights throughout the world.», *International Law*

Την αδυναμία αυτή της νομολογίας του ΕΔΔΑ ήρθε να καλύψει η Απόφαση *Rantsev v. Cyprus and Russia*, που αναγνώρισε τις δικονομικού χαρακτήρα υποχρεώσεις των κρατών ως προς την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ.

Η πρόσφατη Απόφαση *Rantsev v. Cyprus and Russia* επιβεβαίωσε τα όσα είχε κρίνει το Δικαστήριο περί θετικών υποχρεώσεων των κρατών στο πλαίσιο του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ στην υπόθεση *Siliadin v. France*, αλλά προχώρησε και ένα βήμα περαιτέρω. Ειδικότερα, έκρινε ότι πέρα από την ποινικοποίηση του αδικήματος, τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν βάσει του άρθρου 4 ευρύτερες θετικές υποχρεώσεις δικονομικής φύσεως. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται η υποχρέωση να διερευνούν αποτελεσματικά υποθέσεις εμπορίας, να υιοθετούν μέτρα που αποσκοπούν στην αποτροπή της θέσης των προσώπων σε κατάσταση κινδύνου, η υποχρέωση να παρέχουν ασφάλεια στα θύματα που βρίσκονται στο έδαφος τους, να υλοποιούν προγράμματα πρόληψης και καταπολέμησης του φαινομένου και να εκπαιδεύουν το προσωπικό των αρμοδίων αρχών. Επίσης, υπογραμμίζεται η υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να θεσπίσουν μέτρα για τον έλεγχο των επιχειρήσεων που συχνά χρησιμοποιούνται ως «κάλυψη» για δίκτυα εμπορίας ανθρώπων καθώς και να υιοθετήσουν το κατάλληλο μεταναστευτικό κανονιστικό πλαίσιο που να αντιμετωπίζει ζητήματα ανοχής και ανάπτυξης της εμπορίας ανθρώπων .

Οι δικονομικού χαρακτήρα θετικές υποχρεώσεις των κρατών έχουν αναγνωριστεί και από το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο έκρινε ότι τα κράτη έχουν την υποχρέωση να ερευνήσουν όλα τα περιστατικά που ενέχουν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονται από την Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Institute, The Protection of Human Rights and the Principle of Non-Intervention in Internal Affairs of States, 63 Institut de Droit International Annuaire 338 (1989).

Οι Αποφάσεις αυτές έχουν επίσης μεγάλη σημασία γιατί **για πρώτη φορά εξετάζεται η τριτενέργεια⁶² (Drittwirkung) του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ, το πεδίο εφαρμογής του οποίου έχει εξάλλου λιγοστές φορές απασχολήσει την Επιτροπή και το Δικαστήριο** . Ως γνωστόν, η έμμεση τριτενέργεια διακρίνεται από την άμεση, η λειτουργία της οποίας αναγνωρίζεται ως επί το πλείστον στο Συνταγματικό δίκαιο. Σύμφωνα με την άμεση τριτενέργεια, οι κανόνες που κατοχυρώνουν θεμελιώδη δικαιώματα αναγνωρίζονται ως «αντικειμενικοί κανόνες δικαίου» που ισχύουν για όλη την έννομη τάξη και συνεπώς και για το ιδιωτικό δίκαιο. Αντίθετα, σύμφωνα με την έμμεση τριτενέργεια, οι διατάξεις που κατοχυρώνουν θεμελιώδη δικαιώματα εφαρμόζονται στις σχέσεις ιδιωτών μέσα από γενικές ρήτρες και αόριστες νομικές έννοιες του ιδιωτικού δικαίου, όπως η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη, κλπ . Αν και η θεωρία της τριτενέργειας επικρατεί στο Συνταγματικό Δίκαιο υποστηρίζεται ότι έχει εφαρμογή και στο πλαίσιο της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου .

Κεφάλαιο 3ο

Οι υποχρεώσεις των κρατών σύμφωνα με τις ειδικές διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Οι συμβάσεις αυτές είναι: 1) η Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών , 2) η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού , 3) η Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων , 4) η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης και Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας και 5) η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Εργαζόμενων Μεταναστών και των Μελών των Οικογενειών τους .

---

61. Mowbray, *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights*, Oxford, Hart, 2004, Me Bride, *Protecting Life: A positive obligation to help*, *European Law Review* 1999, 24 Supp (Human rights survey), σελ.43-54, *Siliadin v. France* Case Comment, (un.405) σελ.660-664.

Οι δύο πρώτες περιέχουν στα κείμενά τους ρητή απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων, ενώ οι υπόλοιπες δεν περιέχουν τέτοια διάταξη. Ωστόσο, οι υποχρεώσεις που επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη είναι επίκαιρες ως προς την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων και για το λόγο αυτό εξετάζονται εδώ.

Πριν αναφερθούμε στο έργο των ελεγκτικών οργάνων των συμβάσεων, είναι απαραίτητο να προσδιορίσουμε τη νομική φύση των Συστάσεων και των Παρατηρήσεών τους. Καταρχάς, είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι ελεγκτικοί μηχανισμοί του ΟΗΕ δεν συνιστούν δικαιοδοτικά όργανα επιφορτισμένα με την αρμοδιότητα να αποφαινούνται για την ευθύνη των συμβαλλομένων κρατών για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατά συνέπεια, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι τα κείμενα που εκδίδουν έχουν μάλλον συμβουλευτικό παρά νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα.

Είναι όμως σημαντικό ότι **Παρατηρήσεις** (Concluding Observations), **τα Γενικά Σχόλια** (General Comments) και **Συστάσεις** (Recommendations) των ελεγκτικών μηχανισμών συνιστούν τα κύρια εργαλεία ερμηνείας των διατάξεων των συμβάσεων. Δεδομένου ότι οι διατάξεις των συμβάσεων έχουν κανονιστικό χαρακτήρα και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί είναι οι πλέον αρμόδιοι ερμηνευτές

---

62. Εμπνευστής της θεωρίας της τριτενέργειας ήταν ο γερμανός εργατολόγος και πρόην Πρόεδρος του Ομοσπονδιακού Εργατικού Δικαστηρίου, H.C Nipperdey (Gleicher Lohn der Frau fur gleiche Leistung, Rechtsgutachten, όπως παρατίθεται από Στράγγα- Ηλιοπούλου, *Η τριτενέργεια των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975*, Σάκκουλας, 1990, σελ.49, υπ.65). Βλ. Απόφαση του Ομοσπονδιακού Εργατικού Δικαστηρίου της 18.1.1955, NJW 1955, σελ.648 επ., Βλ. σχετικά, *Van Droogenbroeck v. Belgium*, App. No 7906/77, Report of 9 July 1980, Series B, No 44, *Iversen v. Norway*, App. No 1468/62, Admissibility Decision of 17 December 1963, Yearbook, Vol. VII, X v. *Germany*, App. No 4673/70, Admissibility Decision of 1 April 1974, *Van der Musselle v. Belgium*, App. No. 8919/80, Judgment of 23 November 1983, *Talmon v. Netherlands*, App. No 30300/96, Admissibility Decision of 26 February 1997, *Ould Barar v. Sweden*, App. No 42367/98, Admissibility Decision of 19 January 1999, Σχετικά με τη θεωρία της τριτενέργειας βλ. Ρουκουνας, *Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Εστία, 1995, σελ.27-28, Στράγγα-Ηλιοπούλου, (υπ.430) σελ.49-60 και 65-71.

τους, τα κείμενα που δημοσιεύουν δεν είναι απλώς συμβουλευτικής φύσης. Αποδίδεται σε αυτά ένας δεσπόζων ρόλος ως προς τον προσδιορισμό των υποχρεώσεων που επιβάλλονται στα κράτη από τις συμβάσεις.

A. Η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών

1. Οι σχετικές συμβατικές διατάξεις

Η Σύμβαση του ΟΗΕ για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών υπογράφηκε το 1979 και ετέθη σε ισχύ το 1981. Η Σύμβαση απαγορεύει όλες τις μορφές διακρίσεων κατά των γυναικών και επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, να λάβουν μέτρα για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών σε όλους τους τομείς του ανθρώπινου βίου, δηλαδή στο χώρο της πολιτικής, της κοινωνίας, της εργασίας, της οικονομίας και της εκπαίδευσης.

Ως προς την εμπορία ανθρώπων, το άρθρο 6 της Σύμβασης επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να καταστείλουν το φαινόμενο. Ειδικότερα ορίζει ότι: «Τα Κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και νομοθετικών διατάξεων, για να καταστείλουν, σε όλες τις μορφές τους, το εμπόριο των γυναικών και την εκμετάλλευση της πορνείας των γυναικών»

B. Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων⁶³

Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και άλλων Μορφών Σκληρής Απάνθρωπης και Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας υπογράφηκε το 1984 και ετέθη σε ισχύ το 1987. Η Σύμβαση απαγορεύει ρητά τα βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης και τιμωρίας, προσδιορίζοντας στο άρθρο 2 ως απόλυτη αυτήν την απαγόρευση από την οποία, όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, δεν επιτρέπεται καμία παρέκκλιση ή εξαίρεση και από την οποία κατά το διεθνές δίκαιο πηγάζουν υποχρεώσεις *erga omnes*. Η

Σύμβαση λοιπόν ρυθμίζει τις επί μέρους υποχρεώσεις των κρατών μερών που απορρέουν από την απαγόρευση.

Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων δεν περιέχει ρητή απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων. Ενόψει όμως της δυνατότητας επίκλησης της απαγόρευσης βασανιστηρίων στο πλαίσιο της εμπορίας ανθρώπων την οποία μελετήσαμε προηγουμένως, η Σύμβαση αποκτά συνάφεια ως προς το θέμα. Οι διατάξεις που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς άπτονται της εμπορίας ανθρώπων αφορούν στην υποχρέωση των κρατών να ποινικοποιήσουν τα βασανιστήρια (αρ.4) , να διερευνούν συστηματικά τις μεθόδους ανάκρισης, τις συνθήκες φυλάκισης κράτησης και σύλληψης (αρ.11, να ερευνούν αποτελεσματικά υποθέσεις βασανιστηρίων, να παρέχουν στα θύματα πρόσβαση στη δικαιοσύνη και να τα προστατεύουν κατά την ποινική διαδικασία (αρ. 12-13) . Τέλος, στο άρθρο 14 προβλέπεται η υποχρέωση των κρατών να αποκαταστήσουν τα θύματα των παραβιάσεων της απαγόρευσης , κλπ.. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων λοιπόν είναι επίκαιρη όταν γίνεται επίκληση της Σύμβασης σε περιπτώσεις θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που υφίστανται βασανιστήρια ή κακομεταχείριση είτε από κρατικούς φορείς είτε από ιδιώτες, στο μέτρο που το κράτος δεν λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για την ποινικοποίηση των αδικημάτων, τη δίωξη των δραστών και την αποκατάσταση των θυμάτων.

---

63. Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, 1465 UNTS 85, N 1782/1988 ΦΕΚ Α' 116. Σύμφωνα με το άρθρο 1: «Για τους σκοπούς αυτής της Σύμβασης, ο όρος «βασανιστήρια» σημαίνει κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλεται με πρόθεση σε ένα πρόσωπο με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν από αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μία πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο ή για κάθε άλλο λόγο που βασιζεται σε διάκριση οποιοσδήποτε μορφής, εφόσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή η οδύνη που προέρχονται μόνον από πράξεις συμφυείς ή παρεμπιπτούσες προς νόμιμες κυρώσεις».

Γ. Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Εργαζόμενων Μεταναστών και των Μελών των Οικογενειών τους .

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το παγκόσμιας κλίμακας φαινόμενο της μετανάστευσης, το 1990 υπογράφηκε η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία Όλων των Εργαζομένων Μεταναστών και των μελών των Οικογενειών τους, η οποία ετέθη σε ισχύ το 2003. Σύμφωνα με το προοίμιό της, η Σύμβαση, επιδιώκει την πρόληψη και καταπολέμηση της εκμετάλλευσης των μεταναστών κατά τη διαδικασία της μετανάστευσης για εξεύρεση εργασίας.

Δ. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Πορνογραφία

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπογράφηκε το 1989 και ετέθη σε ισχύ το 1990. Αναγνωρίζει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών και περιέχει διατάξεις ως προς την υποχρέωση των κρατών-μερών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, να προστατεύσουν τους ανηλίκους και να προασπίσουν τα δικαιώματά τους.

Όπως και η Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών, έτσι και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν είναι αυτοδύναμη εφαρμογής. Ως προς την εμπορία ανθρώπων ειδικότερα, το άρθρο 35 προβλέπει ότι:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή».

Κεφάλαιο 4^ο

Οι υποχρεώσεις των κρατών κατά τις Ειδικές Διαδικασίες του ΟΗΕ

Α. Ο Ειδικός Εισηγητής για τη Βία κατά των Γυναικών, τα Αίτια και τις Συνέπειές της

Ο θεσμός του Ειδικού Εισηγητή για τη Βία κατά των Γυναικών, τα Αίτια και τις Συνέπειές της, συστήθηκε το 1994 με σχετική απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών .

Στην αρμοδιότητα του Ειδικού Εισηγητή⁶⁴ εμπίπτουν όλες οι μορφές βίας κατά των γυναικών, δηλαδή οι βίαιες συμπεριφορές που πηγάζουν από διακρίσεις σε βάρος των γυναικών (gender-based violence), τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αίτια που τις προκαλούν και οι συνέπειες που επιφέρουν τόσο στα ίδια τα θύματα όσο και στο σύνολο της κοινωνίας. Ο Ειδικός Εισηγητής εξετάζει επίσης τα μέτρα και τις πολιτικές που εφαρμόζουν τα επιμέρους κράτη για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας και την προστασία και τη στήριξη των θυμάτων, καθώς και το κατά πόσο αυτά συμμορφώνονται με το σχετικό ισχύον διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το έτος 2000, η Ειδική Εισηγήτρια αφιέρωσε την Ετήσια Έκθεση της στην εμπορία ανθρώπων ως μορφή βίας κατά των γυναικών. Στην Έκθεση αυτή που προηγείται της υιοθέτησης του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων, Ειδικά Γυναικών και Παιδιών, εξετάζονται ζητήματα ορισμού του φαινομένου, διερευνώνται τα γενεσιουργό του αίτια και μελετάται το υφιστάμενο κανονιστικό πλαίσιο καθώς και οι πολιτικές που αναπτύσσουν τα κράτη για την αντιμετώπισή του.

---

64. Οι Ειδικοί Εισηγητές υποχρεούνται να υποβάλλουν ετήσιες εκθέσεις ενώπιον της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του ECOSOC, ενδεχομένως και της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε. Στις εκθέσεις αυτές καλούνται να προβούν σε συστάσεις και προτάσεις μέτρων για την καταπολέμηση του φαινομένου ή του προβλήματος που τους έχει ανατεθεί. Καθ' όλη τη διάρκεια του έτους συλλέγουν πληροφορίες σχετικές με το αντικείμενο της έρευνάς τους σε συνεργασία με κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς φορείς, ακόμη και σε συνεργασία μεταξύ τους. Επίσης, αποστέλλουν στις κυβερνήσεις ερωτηματολόγια ή πραγματοποιούν επιλεγμένες επί τόπου επισκέψεις (country visits ή αποστολές factfinding) για τη συλλογή στοιχείων και πληροφοριών. Κάποιες φορές, οι ειδικοί εισηγητές ανταποκρίνονται ακόμη και σε ατομικές καταγγελίες (από ιδιώτες ή από μη κυβερνητικούς οργανισμούς), των οποίων λαμβάνουν γνώση, αποστέλλοντας στην εκάστοτε κυβέρνηση επείγουσες εκκλήσεις (urgent appeals), στις οποίες ζητούν διευκρινήσεις για την πιθανή παραβίαση, προβαίνουν σε συστάσεις και καλούν το παραβιάζον κράτος σε συμμόρφωση.

Επειδή από το 2000 και μετά σημειώθηκαν πολλές κανονιστικές εξελίξεις στο θέμα της εμπορίας ανθρώπων και στην αντιμετώπισή της, πολλά από τα σχετικά συμπεράσματα και παρατηρήσεις που περιλαμβάνονται στην εν λόγω Έκθεση έχουν, εν μέρει τουλάχιστον, ξεπεραστεί. Ωστόσο η Έκθεση, εμπεριέχει προβληματισμούς που είναι επίκαιροι και υπό τις σημερινές συνθήκες.

Ένα τέτοιο ζήτημα είναι σίγουρα η σχέση μεταξύ μεταναστευτικής πολιτικής των κρατών προορισμού και της εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα, η Ειδική Εισηγήτρια παρατηρεί ότι τα κράτη προορισμού υιοθετούν αυστηρές μεταναστευτικές πολιτικές με στόχο τον περιορισμό του αριθμού των εισερχόμενων μεταναστών. Με τον τρόπο αυτό όμως, τα άτομα που είναι αποφασισμένα, ή αναγκασμένα από τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες στις χώρες προέλευσης, να μεταναστεύσουν, μη έχοντας νόμιμες μεταναστευτικές επιλογές, είναι ευάλωτα στην επιρροή των οργανωμένων κυκλωμάτων λαθρομετανάστευσης και εμπορίας.

Ιδιαίτερη αναφορά έχει επίσης γίνει στη σχέση εμπορίας γυναικών και ένοπλων συρράξεων. Αναγνωρίζεται ότι σε περιπτώσεις πολέμων οι γυναίκες και τα παιδιά συνιστούν τις πλέον ευάλωτες πληθυσμιακές κατηγορίες. Κατά συνέπεια, κατά την Ειδική Εισηγήτρια, τα κράτη στο έδαφος των οποίων λαμβάνουν χώρα ένοπλες συρράξεις έχουν ευθύνη να καταπολεμήσουν την εξάπλωση του φαινομένου και να αποδώσουν ευθύνες στους δράστες. Εκείνο μάλιστα που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι η Εισηγήτρια αναφέρει ότι έχουν έρθει σε γνώση της υπηρεσίας της εκθέσεις στις οποίες το προσωπικό των ειρηνευτικών δυνάμεων διεθνών οργανισμών φέρεται να εμπλέκεται σε υποθέσεις εμπορίας γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, σε περιοχές που πλήττονται από ένοπλες συρράξεις. Συγκεκριμένα, παραπέμπει σε σχετική αναφορά σε Έκθεση του Ειδικού Αντιπροσώπου του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, σύμφωνα με την οποία σε 14 υποθέσεις εμπορίας γυναικών στην περιοχή, προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις εμπλοκής του προσωπικού της δύναμης σταθεροποίησης του NATO (SFOR)595. Υπογραμμίζοντας ότι η εμπορία ανθρώπων στο πλαίσιο ενόπλων συρράξεων συνιστά έγκλημα πολέμου και

έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, τονίζει την υποχρέωση της διεθνούς κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων των κρατών και των διεθνών οργανισμών να λάβουν μέτρα για την πρόληψη και την τιμωρία των αδικημάτων αυτών .

Το σημαντικότερο, ενδεχομένως, στοιχείο του έργου της Ειδικής Εισηγήτριας είναι ότι αντιμετωπίζει την εμπορία ανθρώπων λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πτυχές της. Δηλαδή, αν και σύμφωνα με τη θεματική της αρμοδιότητα η εμπορία ανθρώπων αντιμετωπίζεται ως βία κατά των γυναικών, οι Ειδικές Εισηγήτριες έχουν εξετάσει το θέμα σφαιρικά, πέρα από το περιοριστικό αυτό πλαίσιο.

B. Ο Ειδικός Εισηγητής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών

Ο θεσμός του Ειδικού Εισηγητή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών συστήθηκε το 1999 . Στη θέση του Ειδικού Εισηγητή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών έχουν υπηρετήσει η Gabriella Rodriguez Pizarro (1999-2005) και ο Jorge A. Bustamante (2005-σήμερα). Ο Ειδικός Εισηγητής είναι επιφορτισμένος με την αρμοδιότητα να συλλέγει πληροφορίες ως προς παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών, να προωθεί την εφαρμογή των εγγυήσεων του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και να διατυπώνει σχετικές συστάσεις προς τα κράτη.

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, κατανοώντας προφανώς την πολυπλοκότητα της εμπορίας ανθρώπων, τις διαστάσεις που έχει λάβει παγκοσμίως, αλλά και τη σημασία της ως σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως σύγχρονη μορφή δουλείας, αναγνώρισε την ανάγκη σύστασης Ειδικής Διαδικασίας με αποκλειστική αρμοδιότητα ως προς το φαινόμενο. Με απόφαση της Επιτροπής, διορίστηκε τον Οκτώβριο του 2004 η Sigma Huda ως η πρώτη Ειδική Εισηγήτρια για την Εμπορία Ανθρώπων, Ειδικά Γυναικών και Παιδιών . Το καλοκαίρι του 2008 η Joy Ngozi Ezeilo διαδέχτηκε την Sigma Huda στη θέση της Ειδικής Εισηγήτριας.

Η μέθοδος εργασίας της Ειδικής Εισηγήτριας διακρίνεται σε τέσσερις βασικούς άξονες: 1) στις ατομικές αναφορές ως προς επίκαιρα

συγκεκριμένα ζητήματα (Communications), 2) στις επισκέψεις της στα κράτη για τη διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας (Country visits), 3) στη συνεργασία με άλλους διεθνείς φορείς και θεσμούς, ειδικότερα δε με τις άλλες Ειδικές Διαδικασίες (Cooperation) και 4) στην σύνταξη Ετήσιων ή Θεματικών Εκθέσεων (Annual or Thematic Reports).

Υπηρετώντας το θεσμό της Ειδικής Εισηγήτριας για την Εμπορία Ανθρώπων η Sigma Huda εξέδωσε δύο Ετήσιες Εκθέσεις. Στην πρώτη Έκθεση που δημοσιεύτηκε στο τέλος του 2004 η Ειδική Εισηγήτρια παρουσιάζει τη μέθοδο εργασίας της καθώς και την προσέγγιση που υιοθετεί ως προς την εμπορία ανθρώπων γενικά. Στην Έκθεση αυτή δεν προχωρά στη διατύπωση συστάσεων καθώς πρόκειται για κείμενο που εκδόθηκε μόλις δύο μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων της και ως αντικείμενο έχει μία αρχική τοποθέτηση επί του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων. Η Έκθεση περιλαμβάνει αναφορές στις διαστάσεις και τις επί μέρους πτυχές του ζητήματος, καθώς και ενημερώνει για τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί και για τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν.

Ειδικότερα, η Εισηγήτρια σημειώνει ότι στο πεδίο αρμοδιότητάς της εμπίπτουν όλες οι μορφές εμπορίας ανθρώπων, δηλαδή η εμπορία για σεξουαλική εκμετάλλευση, για καταναγκαστική εργασία, η εμπορία στο πλαίσιο διεθνούς κυκλώματος παράνομων υιοθεσιών, οι καταναγκαστικοί γάμοι, και οι περιπτώσεις οικιακής εργασίας κατά τις οποίες οι -κυρίως γυναίκες- οικιακοί βοηθοί εργάζονται σε συνθήκες κατ' οίκον δουλείας.

Η προσέγγιση της Ειδικής Εισηγήτριας ως προς την εμπορία ανθρώπων :

Με αυτά τα δεδομένα, με μεγάλο ενδιαφέρον αναμενόταν η δεύτερη Έκθεση της εισηγήτριας που δημοσιεύτηκε το 2006. Δυστυχώς όμως, η Έκθεση αυτή εστιάζει σχεδόν αποκλειστικά στην αντιμετώπιση της ζήτησης των υπηρεσιών των θυμάτων εμπορίας στις χώρες προορισμού ως καθοριστικό παράγοντα για την κλιμάκωση του φαινομένου.

Ειδικότερα, η Εισηγήτρια διακρίνει τους χρήστες των υπηρεσιών των θυμάτων σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι χρήστες εκείνοι που είναι

ταυτόχρονα ενεργά μέρη της αλυσίδας της εκμετάλλευσης, θεωρούνται δηλαδή δράστες του αδικήματος, όπως για παράδειγμα οι χρήστες των σεξουαλικών υπηρεσιών των θυμάτων. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα πρόσωπα εκείνα που αν και έμμεσα χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των θυμάτων, όμως δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως δράστες του αδικήματος της εμπορίας. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν για παράδειγμα όσοι αγοράζουν αντικείμενα τα οποία κατασκευάζονται με την εργασία θυμάτων εμπορίας για καταναγκαστική εργασία. Τα πρόσωπα που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία δεν έχουν διαπράξει καμία από τις πράξεις που, σύμφωνα με τον ορισμό της εμπορίας στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο, συνθέτουν την αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος της εμπορίας (στρατολόγηση, μεταφορά, απόκρυψη ή αποδοχή προσώπων).

Η νέα Ειδική Εισηγήτρια, κυρία Joy Ngozi Ezeilo, που διορίστηκε το 2008 εξέφρασε την επιθυμία να ασχοληθεί διεξοδικά με όλα τα παραπάνω ζητήματα. Στην πρώτη της Έκθεση προς το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που εκδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2009, παρουσίασε τη μέθοδο εργασίας της και εξέφρασε τις βασικές τις θέσεις πάνω στο φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα, από την Έκθεση προκύπτει ότι η δεύτερη Ειδική Εισηγήτρια αναγνωρίζει την ανάγκη αντιμετώπισης όλων των μορφών εκμετάλλευσης που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της εμπορίας ανθρώπων, όπως η σεξουαλική εκμετάλλευση, η εκμετάλλευση της εργασίας, οι μορφές δουλείας και το εμπόριο οργάνων, αλλά και την ανάπτυξη της εμπορίας ανθρώπων που διενεργείται εντός των εθνικών συνόρων (internal trafficking) .Τις κύριες αυτές κατευθυντήριες γραμμές ακολουθεί η Ειδική Εισηγήτρια στην Έκθεση που υπέβαλε το Σεπτέμβριο του 2009 στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ . Τα συμπεράσματα της Έκθεσης αυτής εστιάζουν κυρίως στην ανάγκη προστασίας των θυμάτων. Ειδικότερα, η Ειδική Εισηγήτρια υπογραμμίζει τη σημασία της έγκυρης και έγκαιρης αναγνώρισης των θυμάτων, τόσο για την προστασία των ίδιων, όσο και για την αποτελεσματικότητα της δίωξης των δραστών . Στο ίδιο πλαίσιο, τονίζει την ανάγκη θέσπισης συστημάτων προστασίας μαρτύρων που να εγγυώνται την ασφάλεια και την προστασία των θυμάτων-μαρτύρων τόσο κατά τη διάρκεια, όσο και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας . Εξάλλου

παραθέτει λεπτομερή κατάλογο των μέτρων προστασίας και αρωγής που πρέπει να λαμβάνουν τα κράτη για τα θύματα, συμπεριλαμβανομένων μέτρων φιλοξενίας, υποστήριξης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, κοινωνικής επανένταξης, εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης . Τέλος, σημειώνει ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν πρέπει να κρατούνται, να απελαύνονται ή να διώκονται για παραβίαση της μεταναστευτικής νομοθεσίας των κρατών προορισμού. Επίσης, πρέπει να αποφεύγονται οι μαζικοί επαναπατρισμοί και η επιστροφή των θυμάτων στις χώρες προέλευσης πρέπει να διενεργείται, μόνο αν αυτό αποτελεί την ενδεδειγμένη για την προστασία τους επιλογή, με τρόπο ασφαλή που εγγυάται την προστασία των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων .

Ο Οικουμενικός Περιοδικός Έλεγχος (Universal Periodic Review)⁶⁵

Στο σημείο αυτό, είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά στον προσφάτως συσταθέντα από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ Οικουμενικό Περιοδικό Έλεγχο, κατά την άσκηση του οποίου ελέγχεται η συμμόρφωση των κρατών με τις διεθνείς υποχρεώσεις τους, ως προς την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το Universal Periodic Review (UPR) είναι ένας νέος μηχανισμός ελέγχου που συστήθηκε βάσει της Απόφασης της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ ως προς την αντικατάσταση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων . Δεδομένης της ανάγκης διασφάλισης της ενότητας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και προώθησης του πνεύματος συνεργασίας των κρατών, κατά τη διαδικασία του UPR, κάθε κράτος μέλος του ΟΗΕ ελέγχεται, ανά τέσσερα χρόνια, από άλλα κράτη μέλη . Ειδικότερα, στο πλαίσιο του **UPR** παράγονται δύο ειδών πράξεις: οι **Συστάσεις** (Recommendations), που διατυπώνουν τα κράτη που ασκούν τον έλεγχο προς τα υπό έλεγχο κράτη, και οι **Δεσμεύσεις** (Voluntary Pledges and Commitments).

Πριν εξετάσουμε το περιεχόμενο των πράξεων που απορρέουν από τον **Οικουμενικό Περιοδικό Έλεγχο** ως προς την εμπορία ανθρώπων, είναι απαραίτητο να διευκρινίσουμε τη νομική τους φύση. μπορούν να αναλάβουν τα υπό έλεγχο κράτη, αποδεχόμενα κάποιες από τις Συστάσεις που τους

απευθύνονται. Οι πράξεις τις πρώτης κατηγορίας, οι Συστάσεις, αφορούν στη συμμόρφωση των υπό έλεγχο κρατών με τις υποχρεώσεις τους για την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτές απορρέουν από τις ισχύουσες σχετικές διεθνείς συμβάσεις. Όπως και οι Παρατηρήσεις, Συστάσεις και Συμπεράσματα που εκδίδονται από τα συμβατικά όργανα και τις Ειδικές Διαδικασίες, έτσι και οι Συστάσεις στο πλαίσιο του UPR, δεδομένου ότι δεν προέρχονται από δικαιοδοτικά όργανα, **στερούνται νομικής δεσμευτικότητας**. Έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα και, μολονότι δεν δεσμεύουν τα επί μέρους κράτη ως προς τη λήψη μέτρων για τη συμμόρφωσή τους με αυτές, συνιστούν χρήσιμο εργαλείο για την ερμηνεία των συμβατικών διατάξεων και γενικά των εφαρμοστέων κανόνων διεθνούς δικαίου για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Από την άλλη πλευρά, οι πράξεις της δεύτερης κατηγορίας, οι Δεσμεύσεις που διατυπώνονται από τα υπό έλεγχο κράτη συνιστούν μία από τις κυριότερες καινοτομίες του Οικουμενικού Περιοδικού Ελέγχου. Ειδικότερα, σύμφωνα με την ισχύουσα διαδικασία, τα υπό έλεγχο κράτη έχουν τη δυνατότητα να αποδεχτούν κάποιες από τις Συστάσεις που τους έχουν απευθυνθεί, διατυπώνοντας Δέσμευση για την υλοποίησή τους . **Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι επίσημες αυτές δηλώσεις έχουν, σε αντίθεση με τις Συστάσεις, νομική δεσμευτικότητα, καθώς συνιστούν μονομερείς πράξεις διεθνούς δικαίου οι οποίες μπορούν να επιφέρουν έννομες συνέπειες .**

---

65. GA 60/251, A/RES/60/251, 3.04.2006. Η παράγραφος 5(e), ως προς την σύσταση του UPR, ορίζει **ότι:** «(The Council, shall:) Undertake a universal periodic review, based **on** objective and reliable information, of the fulfillment by each State of its human rights obligations and commitments in a manner which ensures universality of coverage and equal treatment with respect to all States; the review shall be a cooperative mechanism, based on an interactive dialogue, with the full involvement of the country concerned and with consideration given to its capacity-building needs; such **a mechanism** shall complement and **not** duplicate the work of treaty bodies; the Council shall develop the modalities and necessary time allocation for the universal periodic review mechanism within one year after the holding of its first session;»

Διατρέχοντας τις Εκθέσεις που συντάχθηκαν στο πλαίσιο του Οικουμενικού Περιοδικού Ελέγχου, μπορεί κανείς να διαπιστώσει την αξία των Δεσμεύσεων καθώς σε πολλές περιπτώσεις τα κράτη έχουν αποδεχθεί να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για την υλοποίηση των διατυπωθεισών προς αυτά Συστάσεων.

Οι Δεσμεύσεις των κρατών :

Στο σημείο αυτό έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε αν και σε ποιο βαθμό έχουν γίνει αποδεκτές οι Συστάσεις αυτές από τα υπό έλεγχο κράτη. Διατρέχοντας τις Δεσμεύσεις που έχουν ως τώρα αναλάβει τα υπό έλεγχο κράτη στο πλαίσιο του Οικουμενικού Περιοδικού Ελέγχου διαπιστώνεται ότι αρκετές από τις παραπάνω Συστάσεις έχουν γίνει δεκτές. Ειδικότερα, για παράδειγμα, το **Μεξικό και το Μπαγκλαντές αποδέχτηκαν την ανάγκη θέσπισης νομοθεσίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων**, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις των εν ισχύ διεθνών συμβάσεων . **Η Σερβία, το Αζερμπαϊτζάν και το Μπαγκλαντές δεσμεύτηκαν να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν ολοκληρωμένα σχέδια δράσης για την αντιμετώπιση όλων των επί μέρους πτυχών του φαινομένου** . Επίσης, η Σερβία και η Σρι Λάνκα δήλωσαν ότι θα αναπτύξουν διεθνή συνεργασία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων , ενώ η Νέα Ζηλανδία δεσμεύτηκε να μεριμνήσει για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με υποθέσεις εμπορίας . Παράλληλα, το Αζερμπαϊτζάν δήλωσε ότι θα εγγυηθεί ενώ ο Καναδάς ότι θα ενισχύσει την προστασία των θυμάτων . Τέλος, η Σερβία δεσμεύτηκε να λάβει μέτρα κατά της διαφθοράς, ως μέσο πρόληψης του φαινομένου .

Μ Ε Ρ Ο Σ   Τ Ε Τ Α Ρ Τ Ο

Η εμπορία ανθρώπων και το νέο ανθρωποκεντρικό κανονιστικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 1^ο

Η Σύμβαση (2005) του Συμβουλίου της Ευρώπης Για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα της μέχρι τώρα μελέτης είναι η έλλειψη επαρκούς κανονιστικού και εποπτικού πλαισίου που να εστιάζει στην ανθρωποκεντρική ρύθμιση του φαινομένου. Ειδικότερα, όπως είδαμε, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο και η Απόφαση-Πλαίσιο του 2002 της ΕΕ αν και αναμφισβήτητα συνιστούν πρόοδο στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων εισάγοντας κανονιστικές ρυθμίσεις για την καταστολή της, περιέχουν ελάχιστες διατάξεις προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από τις οποίες απορρέουν κυρίως χαλαρές υποχρεώσεις.

Το κενό αυτό ήρθε να καλύψει η σύναψη της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων το 2005 που συνιστά το πρώτο συμβατικό κείμενο για την εμπορία ανθρώπων που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρά τη σχετικά πρόσφατη υπογραφή του Πρωτοκόλλου των ΗΕ για την Εμπορία Ανθρώπων, η σύναψη της Σύμβασης ήταν, όπως προέκυψε αναγκαία. Σύμφωνα με την Αιτιολογική της Έκθεση, η Σύμβαση επιδιώκει να ενισχύσει την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων σε σχέση με το υφιστάμενο διεθνές και περιφερειακό κανονιστικό πλαίσιο. Εξάλλου, σύμφωνα πάντα με την Αιτιολογική Έκθεση, ο περιφερειακός χαρακτήρας της Σύμβασης της επιτρέπει να εφαρμόσει πιο αποτελεσματικά την ανθρωποκεντρική προσέγγιση στο φαινόμενο, αλλά και να την προωθήσει σε οικουμενικό επίπεδο. Ειδικότερα σημειώνεται ότι: «Experience has shown that putting legal instruments in place at regional level valuably reinforces action at world level.».

Η Σύμβαση υπογράφηκε το Μάιο του 2005 και ετέθη σε ισχύ τον Φεβρουάριο του 2008, όταν, σύμφωνα με το άρθρο 42 της Σύμβασης, παρήλθαν τρεις μήνες από την δέκατη επικύρωση. Έχει ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι αρχικά, τα περισσότερα από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως επί το πλείστον δε κράτη προορισμού, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, έδειξαν επιφυλακτική στάση ως προς την επικύρωση της Σύμβασης. Το γεγονός αυτό εκφράζει την αρχική διστακτικότητα των κρατών να δεσμευτούν από ένα συμβατικό κείμενο που παρέχει αυξημένη προστασία στα θύματα και μάλιστα εισάγει ελεγκτικό μηχανισμό για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των διατάξεών του.

Ένα από τα επιχειρήματα που έχει εκφραστεί για την αιτιολογία της αρχικής επιφυλακτικότητας των κρατών να δεσμευτούν από τη Σύμβαση είναι η ανησυχία μήπως η παροχή αυξημένης προστασίας στα θύματα εμπορίας κινδύνευε να γίνει αντικείμενο κατάχρησης. Για παράδειγμα, η διάταξη περί χορήγησης άδειας παραμονής σε θύματα θα μπορούσε να γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από άτομα που εξαπατούν τις αρχές προσποιούμενα τα θύματα προκειμένου να παραμείνουν νόμιμα στα χώρα προορισμού. Ωστόσο, η σχετική επιχειρηματολογία δεν είχε νομικό έρεισμα, και επιπλέον ήταν άδικη γιατί δεν είναι θεμιτό ένα κράτος να αρνείται την παροχή προστασίας στους δικαιούχους προκειμένου να αποτρέψει την πιθανότητα κατάχρησης της προστασίας αυτής.

Ένας άλλος λόγος που ενδεχομένως εξηγεί την αρχική διστακτικότητα των κρατών να δεσμευτούν από τη Σύμβαση είναι η θέσπιση ελεγκτικού μηχανισμού. Είναι πιθανό, μέχρι να υιοθετηθεί το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του, κάποια κράτη να καθυστερούν την επικύρωση της Σύμβασης προκειμένου να παρακολουθήσουν τις διαδικασίες εποπτείας του εν λόγω μηχανισμού και στη συνέχεια να αποφασίσουν αν συναινούν να υπαχθούν στον έλεγχό του.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή των Υπουργών⁶⁶ του Συμβουλίου της Ευρώπης, τονίζοντας την ανάγκη να ενταχθεί η ανθρωποκεντρική κατεύθυνση στις πολιτικές και νομοθεσίες των κρατών-μελών του Συμβουλίου, κάλεσε την Επιτροπή Κατάρτισης της Σύμβασης (Ad Hoc Committee on Action against Trafficking in Human Beings - CAHTEH) να ακολουθήσει αυτήν τη γραμμή.

Η αναγνώριση της εμπορίας ανθρώπων ως μορφής παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστά, σύμφωνα με τους συντάκτες της Σύμβασης, το βασικότερο στοιχείο της προστιθέμενης αξίας του κειμένου. Το προοίμιο της Σύμβασης ρητά αναγνωρίζει το φαινόμενο ως σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που μπορεί να ανάγεται σε δουλεία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το κείμενο του προοιμίου:

«(...) trafficking in human beings constitutes a violation of human rights and an offence to the dignity and the integrity of the human being;

(...) trafficking in human beings may result in slavery for victims;»

Για πρώτη φορά συναντάται σε διεθνές κείμενο δεσμευτικού χαρακτήρα τόσο ισχυρή δήλωση ως προς τη φύση του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων, δήλωση που προφανώς αντανακλά την πρόθεση των συντακτών να προσεγγίσουν το φαινόμενο ανθρωποκεντρικά. Σκοπούς της Σύμβασης, όπως αναφέρεται ρητά στο άρθρο 1, συνιστούν η πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων και η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας. Δυστυχώς, όπως θα δούμε παρακάτω, οι σχετικές ρυθμίσεις, αν και συχνά ξεπερνούν το υφιστάμενο πλαίσιο προστασίας, δεν διαπνέονται από την ίδια αποφασιστικότητα. Ας σημειωθεί βέβαια ότι η Σύμβαση, όπως εξάλλου και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, ως διεθνές συμβατικό κείμενο περιλαμβάνοντας μάλιστα και διατάξεις ποινικής καταστολής που συνιστά κατεξοχήν έκφραση της κρατικής κυριαρχίας, δεν είναι άμεσα εκτελεστή. Προϋποθέτει την παρεμβολή του εθνικού νομοθέτη με την ψήφιση κυρωτικού νόμου στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλομένων.

66.Ειδικότερα, στις συνεδριάσεις της Επιτροπής έχουν δικαίωμα συμμετοχής, χωρίς όμως δικαίωμα ψήφου, εκπρόσωποι της Οργανωτικής Επιτροπής για την ισοτιμία μεταξύ γυναικών και ανδρών (CDEG), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ποινικών προβλημάτων (CDPC), της Οργανωτικής Επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα (CDDH), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κοινωνική συνοχή (CDCS), της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Μετανάστευση (CDMG), της Κυβερνητικής Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και του Συμβουλευτικού Συμβουλίου για τη Νεολαία. Επιπλέον, στις συνεδριάσεις της εν λόγω ad hoc Επιτροπής για τη δράση ενάντια στη λαθραία διακίνηση ανθρώπων μπορούν επίσης να λαμβάνουν μέρος, επίσης χωρίς δικαίωμα ψήφου, εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΟΑΣΕ, του ΟΟΣΑ, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, της UNICEF, του Διεθνούς Οργανισμού για τη Μετανάστευση (IOM), του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα (OHCHR), του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), της Ομάδας εργασίας του Σύμφωνου Σταθερότητας για την παράνομη διακίνηση προσώπων που αφορά την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της INTERPOL, της EUROPOL, του ευρωπαϊκού Lobby Γυναικών, της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ), του Υπατού Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες (UNHCR) και τέλος των κρατών που συμμετέχουν ως παρατηρητές στις εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, *Revised Specific Terms of Reference*,¹⁴ Απριλίου 2004, 881ⁿ Συνάντηση, άρθρο 4, [http://www.coe.int/T/E/human_rights/Trafficking/2_Cahteh/Specific %20terms.asp](http://www.coe.int/T/E/human_rights/Trafficking/2_Cahteh/Specific%20terms.asp)

A. Η πρόληψη⁶⁷ της εμπορίας ανθρώπων

Η Σύμβαση καλεί τα κράτη να ενισχύσουν τις στρατηγικές πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων και να υιοθετήσουν, κατά την εφαρμογή τους, ανθρωποκεντρική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά κάθε κατηγορίας ευάλωτων προσώπων που συνιστούν υποψήφια θύματα (παιδιά, γυναίκες, μετανάστες, κλπ) και κάθε μορφής εκμετάλλευσης . Από τις σημαντικότερες διατάξεις που αφορούν στην πρόληψη ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα άρθρα: 5(4) ως προς το σχεδιάσμα μεταναστευτικών πολιτικών, και 6 για τη μείωση της ζήτησης των υπηρεσιών των θυμάτων. Το άρθρο 5(4) της Σύμβασης αναφέρεται στη μεταναστευτική πολιτική αναγνωρίζοντας την προφανή σχέση της μετανάστευσης με την εμπορία ανθρώπων. Όπως αναδείχθηκε στο οικείο κεφάλαιο, οι αυστηρές, περιοριστικές της μετανάστευσης πολιτικές δεν έχουν καταφέρει να αποδυναμώσουν την εμπορία ανθρώπων, ενώ αντίθετα μάλλον συμβάλλουν στην εξάπλωσή της δεδομένου ότι οι υποψήφιοι μετανάστες δυσκολεύονται να μετακινηθούν με νόμιμο τρόπο . Λαμβάνοντας υπόψη τη διαπίστωση αυτή, η Σύμβαση καλεί τα κράτη να διευκολύνουν την νόμιμη μετανάστευση ώστε να περιορίσουν τη δράση των οργανωμένων κυκλωμάτων εμπορίας. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά, εμποδίζοντας τους εμπόρους να εξαπατούν υποψήφιους μετανάστες και να τροφοδοτούν με τον τρόπο αυτό τον εξαιρετικά προσοδοφόρο γι αυτούς κύκλο εμπορίας. Σύμφωνα με τους συντάκτες της Σύμβασης, είναι απαραίτητο οι υποψήφιοι μετανάστες να έχουν πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες που αφορούν τις νομικές προϋποθέσεις για τη μετακίνηση, την εγκατάσταση και την εργασία τους στις χώρες προορισμού, ώστε να μην πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης των εμπόρων .

67.Κεφάλαιο VI, συνθήκης Άμστερνταμ ,άρθρο 29 (πρώην άρθρο Κ.1): «...στόχος της Ένωσης είναι να παρέχει στους πολίτες υψηλό επίπεδο προστασίας εντός ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με την πρόληψη και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, οργανωμένης ή μη, ιδίως της τρομοκρατίας, της εμπορίας ανθρώπων και των εγκλημάτων κατά παιδιών, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, της δωροδοκίας και της απάτης..».

Δεδομένου ότι η ρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών, είναι λογικό η Σύμβαση να αφήνει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών να επιλέξουν τα μέτρα που εκείνα θεωρούν κατάλληλα, εφόσον το κρίνουν απαραίτητο, χωρίς να τα υποχρεώνει να υιοθετήσουν συγκεκριμένα μέτρα. Ωστόσο, το αόριστο λεκτικό της διάταξης (Each Party shall take appropriate measures, as may be necessary, to enable migration to take place legally) αφήνει στα κράτη ευρύτατο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας και αποδυναμώνει την ένταση της υποχρέωσης των συμβαλλομένων να δημιουργήσουν νόμιμες μεταναστευτικές επιλογές.

Από την άλλη, το άρθρο 6 της Σύμβασης προβλέπει την υποχρέωση των κρατών να υιοθετήσουν μέτρα για την καταπολέμηση της ζήτησης των υπηρεσιών των θυμάτων εμπορίας, μεταξύ των οποίων η εκπόνηση ερευνών και η υλοποίηση δράσεων ευαισθητοποίησης, εκστρατειών πληροφόρησης, και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Σε σχέση με το περιεχόμενο του άρθρου αυτού, αξίζει να σημειωθεί ότι η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης είχε προτείνει την προσθήκη διάταξης ως προς την ποινικοποίηση της εν γνώσει χρήσης των υπηρεσιών των θυμάτων, δεδομένου μάλιστα ότι τέτοια ρύθμιση δεν περιέχεται στο Πρωτόκολλο του Παλέρμιο. Η πρόταση αυτή δεν έγινε αυτούσια δεκτή, στο μέτρο που η προτεινόμενη διάταξη δεν εντάχθηκε στο Δεύτερο Κεφάλαιο της Σύμβασης που αναφέρεται στα μέτρα πρόληψης του φαινομένου. Η διάταξη για την καταπολέμηση της ζήτησης περιλήφθηκε τελικά στο Τέταρτο Κεφάλαιο που περιλαμβάνει διατάξεις ουσιαστικού ποινικού δικαίου.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, ας σημειωθεί ότι για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος **απαιτείται γνώση του δράστη ότι χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες ενός θύματος εμπορίας ανθρώπων**. Η δυσκολία απόδειξης του στοιχείου της γνώσης κατά την ποινική διαδικασία δυσχεραίνει σημαντικά την καταδίκη των χρηστών, λειτουργεί όμως στο πλαίσιο του σεβασμού των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, ιδίως δε του τεκμηρίου αθωότητας. Προφανώς, τα συμβαλλόμενα κράτη επέλεξαν τη ρύθμιση αυτή γιατί δεν θέλησαν να πάρουν θέση υπέρ της απόλυτης ποινικοποίησης της αγοράς σεξουαλικών υπηρεσιών.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον Ποινικό μας Κώδικα: «όποιος εν γνώσει δέχεται τις υπηρεσίες προσώπου το οποίο τελεί υπό τις συνθήκες που περιγράφονται στις παραγράφους 1 και 2 (θύμα εμπορίας ανθρώπων) τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών». Στην ίδια γραμμή με τα οριζόμενα στη Σύμβαση, η Ελληνική Πολιτεία έχει ποινικοποιήσει την χρήση των υπηρεσιών των θυμάτων εμπορίας, υπό τον όρο ότι ο δράστης τελεί σε γνώση ότι οι υπηρεσίες παρέχονται από θύμα εμπορίας ανθρώπων. Στην δυσκολία απόδειξης του στοιχείου του δόλου του κατηγορουμένου οφείλεται προφανώς η απουσία καταδικαστικών αποφάσεων βάσει της διάταξης αυτής. Είναι προφανές ότι σε ελάχιστες περιπτώσεις είναι δυνατόν να αποδειχθεί, η απαιτούμενη για την καταδίκη του χρήστη γνώση. Για παράδειγμα, γνώση του χρήστη των υπηρεσιών θύματος εμπορίας ανθρώπων θα μπορούσε να προκύψει, στην υποθετική περίπτωση που συνεργός σε κύκλωμα εμπορίας χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες των συγκεκριμένων θυμάτων. Ωστόσο, σε μία τέτοια περίπτωση, η ποινή του χρήστη καλύπτεται από την ποινή της συμμετοχής στο αδίκημα, με αποτέλεσμα οι διατάξεις περί ποινικοποίησης των χρηστών να μην έχουν πρακτική αξία.

B. Η καταστολή του αδικήματος

Ως προς την ποινικοποίηση του ίδιου του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων, πρέπει να σημειωθεί ότι η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθετεί τον ορισμό του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο. Βέβαια, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, το πεδίο εφαρμογής της εκτείνεται και στην εμπορία ανθρώπων που δεν περιλαμβάνει διέλευση των συνόρων, που πραγματοποιείται δηλαδή εντός του εδάφους ενός κράτους (internal trafficking), και που δεν προϋποθέτει την ανάμειξη ομάδας οργανωμένου εγκλήματος. Αντίθετα, το Πρωτόκολλο, σύμφωνα με το άρθρο 4, έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις αδικημάτων διεθνικού (transnational) χαρακτήρα που διεξάγονται με την εμπλοκή οργανωμένων κυκλωμάτων εμπορίας. Ο περιορισμός αυτός στο πεδίο εφαρμογής του Πρωτοκόλλου οφείλεται στη θέση του ως Συμπληρωματικού στη Σύμβαση κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος. Επομένως, αν και τα δύο συμβατικά κείμενα ορίζουν με τον ίδιο τρόπο το αδίκημα της

εμπορίας ανθρώπων, η Σύμβαση έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής από το Πρωτόκολλο.

Γ. Η προστασία των θυμάτων

Το τμήμα της Σύμβασης το οποίο περιέχει την πλειοψηφία των ρυθμίσεων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι προφανώς το Τρίτο Κεφάλαιο που αναφέρεται στην αρωγή και προστασία των θυμάτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Το Κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει διατάξεις ως προς την υποχρέωση των κρατών να λάβουν μέτρα προστασίας των θυμάτων. Οι σημαντικότερες από αυτές αφορούν στην αρωγή των θυμάτων, την αναγνώρισή τους, την χορήγηση προθεσμίας περίσκεψης και άδειας παραμονής και την αποζημίωση των θυμάτων, ως τρόπο αποκατάστασής τους.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ενώ το Πρωτόκολλο του Παλέρμο συστήνει στα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα για την προστασία των θυμάτων («Each State Party shall consider implementation of measures to provide for physical, psychological and social recovery of trafficked persons»), η Σύμβαση προβλέπει σαφή υποχρέωση των συμβαλλομένων να προστατεύσουν τα θύματα. Στο άρθρο 12 απαριθμούνται τα εν λόγω μέτρα, μεταξύ των οποίων η εξασφάλιση της διαμονής, η παροχή νομικής αρωγής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Ωστόσο, σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου, τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν υποχρέωση να παρέχουν ιατρική βοήθεια και πρόσβαση στην εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και την αγορά εργασίας μόνο στα θύματα που βρίσκονται νόμιμα στο έδαφος τους, εξαιρώντας έτσι από την προστασία του νόμου τα θύματα που δεν τελούν, για οποιοδήποτε λόγο, σε νόμιμο καθεστώς παραμονής. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν για παράδειγμα τα θύματα που επειδή δεν συνεργάζονται με τις αρχές για τη δίωξη των εμπόρων ενδέχεται να μην είναι δικαιούχοι άδειας παραμονής. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, αναγνωρίζοντας ότι τα ως άνω μέτρα είναι σημαντικά για την προστασία της ανθρωπίνης

αξιοπρέπειας, είχε καλέσει την Επιτροπή σύνταξης της Σύμβασης (Ad Hoc Committee on Action against Trafficking in Human Beings - CAHTEH) να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής τους σε όλα τα θύματα εμπορίας καταργώντας τη φράση; «victims lawfully resident» . Δυστυχώς η σύσταση αυτή δεν εισακούστηκε.

Δ. Η αναγνώριση των θυμάτων

Η διαδικασία αναγνώρισης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων έχει τεράστια σημασία για την προστασία τους καθώς συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση των προστατευτικών διατάξεων και την εφαρμογή των μέτρων στήριξης και αρωγής. Στην περίπτωση που ένα θύμα δεν αναγνωρίζεται ως τέτοιο από τις αρμόδιες αρχές συνήθως αντιμετωπίζεται ως λαθρομετανάστης ώστε διώκεται και τιμωρείται, γεγονός που συχνά έχει ως αποτέλεσμα την εκ νέου θυματοποίηση και εκμετάλλευσή του (revictimization, re-trafficking) ενώ παράλληλα δεν επιτυγχάνεται η καταδίκη των δραστών . Για το λόγο αυτό, η ορθή, έγκυρη και έγκαιρη αναγνώριση των θυμάτων εμπορίας λειτουργεί ως εγγύηση για την προστασία των δικαιωμάτων τους αλλά και την αποτελεσματικότητα της δίωξης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τη Σύμβαση τα κράτη οφείλουν να λάβουν όλα τα απαραίτητα νομοθετικά και άλλα μέτρα για να στελεχώσουν τις αρμόδιες υπηρεσίες τους με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό που να είναι σε θέση να αναγνωρίσει τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και να αντιμετωπίσει τις ειδικές ανάγκες τους . Επίσης τα συμβαλλόμενα κράτη καλούνται να συνεργαστούν μεταξύ τους αλλά και με άλλους αρμόδιους οργανισμούς στήριξης θυμάτων προκειμένου να αναγνωρίσουν αποτελεσματικά τα θύματα εμπορίας που βρίσκονται στο έδαφος τους .

Σύμφωνα με το ΠΔ 233/2003 και το Ν 3386/2005 , στην Ελλάδα η επίσημη αναγνώριση ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων διεξάγεται με πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Στην πράξη, η αναγνώριση του Εισαγγελέα συντρέχει συνήθως με την άσκηση ποινικής δίωξης κατά των

δραστών. Στο Πρωτοδικείο Αθηνών ο συντονισμός της δράσης ως προς τη δίωξη υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων έχει ανατεθεί, με πρωτοβουλία του

Προϊσταμένου της Εισαγγελίας, σε πολύ έμπειρη και καταρτισμένη Εισαγγελέα. Μάλιστα, έχουν ήδη υλοποιηθεί και συνεχίζουν να σχεδιάζονται και να πραγματοποιούνται πανελλαδικά προγράμματα κατάρτισης εισαγγελέων και δικαστικών υπαλλήλων ως προς το φαινόμενο της εμπορίας, τις ιδιαίτερες πτυχές του και τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των θυμάτων .

Ωστόσο, ο ελληνικός νόμος δεν παρέχει δυνατότητα προσφυγής κατά της απόφασης αναγνώρισης, στερώντας από πρόσωπα που ενδεχομένως είναι θύματα μία δεύτερη ευκαιρία πρόσβασης στις προστατευτικές ρυθμίσεις του νόμου. Στο σημείο αυτό, η ελληνική νομοθεσία έρχεται σε διάσταση με την ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, όπως είδαμε, κατά τη νομολογία του Στρασβούργου, υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων μπορούν να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 περί απαγόρευσης της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας . Εξάλλου, το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ θεσπίζει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής για όλα τα δικαιώματα της Σύμβασης. Με αυτά τα δεδομένα, από τη συνδυαστική ερμηνεία των δύο άρθρων, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, ότι η έλλειψη δυνατότητας προσφυγής κατά της πράξης μη αναγνώρισης της ιδιότητας του θύματος, σε περιπτώσεις θυμάτων εμπορίας που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς δουλείας, ειλωτείας ή καταναγκαστικής εργασίας, συνιστά παραβίαση της ΕΣΔΑ.

Ε. Η άδεια παραμονής

Μία ακόμη πτυχή της προστασίας των θυμάτων συνιστά το δικαίωμά τους να παραμείνουν στη χώρα προορισμού. Η επιστροφή στην χώρα προέλευσης δεν αποτελεί σε πολλές περιπτώσεις θυμάτων την ενδεδειγμένη λύση, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού, περιθωριοποίησης και αδυναμίας κοινωνικής επανένταξης, αλλά και επαναθυματοποίησης και εκ νέου εισόδου τους στον κύκλο εμπορίας. Για το λόγο αυτό, όπως είδαμε, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο στο άρθρο 7 ενθάρρυνε τα συμβαλλόμενα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα για την διευκόλυνση της παραμονής των θυμάτων στις χώρες προορισμού. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, με την υιοθέτηση της Οδηγίας του

2004, προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, δεσμεύοντας τα κράτη μέλη να χορηγήσουν άδεια παραμονής στα αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας, υπό τον όρο της συνεργασίας τους με τις αρχές κατά την ποινική διαδικασία.

Στην Ελλάδα, η χορήγηση άδειας παραμονής και προθεσμίας περίσκεψης ρυθμίζονται από το Νόμο 3386/2005. Ως προς τη χορήγηση άδειας παραμονής η οποία διενεργείται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, ο ελληνικός νόμος δεν διαφοροποιείται από το πλαίσιο της Σύμβασης και από την νομοθεσία της ΕΕ. Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, ο αρμόδιος Εισαγγελέας εξετάζει αν συντρέχει μία από τις εξής προϋποθέσεις:

«α. Εάν κρίνεται σκόπιμη η παράταση της διαμονής του εν λόγω προσώπου στην Ελληνική Επικράτεια, προς διευκόλυνση της διενεργούμενης έρευνας ή της ποινικής διαδικασίας,

β. Εάν το ανωτέρω πρόσωπο έχει επιδείξει σαφή βούληση συνεργασίας, και

γ. Εάν το ίδιο πρόσωπο έχει διακόψει κάθε σχέση με τους φερόμενους ως δράστες των αδικημάτων...» .

Παρά τη διάζευξη που εισάγει η διάταξη, είναι φανερό ότι η χορήγηση της άδειας παραμονής δεν έχει αποσυνδεθεί από τη συνεργασία του θύματος με τις αρχές. Δηλαδή, δίνεται η δυνατότητα απόρριψης της αίτησης για άδεια παραμονής των θυμάτων που δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να συνεργαστούν με τις αρχές. Έντονη κριτική έχει υποστεί και η διάταξη αυτή καθώς δεν εγγυάται την ομοιόμορφη προστασία όλων των θυμάτων εμπορίας .

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, η διάρκεια προθεσμίας περίσκεψης ορίζεται στις 30 μέρες χωρίς δυνατότητα παράτασης παρά μόνο σε περίπτωση ανηλίκων θυμάτων, οπότε και η διάρκεια μπορεί να παραταθεί στους δυο μήνες . Η μη ευέλικτη αυτή διάταξη έχει επικριθεί για το ότι εισάγει εξαιρετικά σύντομη προθεσμία. Σύμφωνα με τη θέση αυτή, η σύντομη αυτή προθεσμία ενδέχεται να

μην είναι επαρκής για την επίτευξη του σκοπού της, να μην επιτρέψει δηλαδή στο θύμα να συνέλθει, να διαφύγει από την επιρροή των δραστών και να αποφασίσει ανεπηρέαστα αν θα συνεργαστεί με τις αρχές .

Κατά τη γνώμη μας, η διάρκεια της προθεσμίας περίσκεψης είναι ένα ζήτημα που θα έπρεπε να αποφασίζεται ad hoc από μία ανεξάρτητη αρχή, για παράδειγμα τον Εισαγγελέα, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές περιστάσεις κάθε υπόθεσης και τις ανάγκες του κάθε θύματος.

ΣΤ. Η αποκατάσταση των θυμάτων

Τέλος, σημαντικό στοιχείο ως προς την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων συνιστά η αποκατάσταση του θύματος μέσω χρηματικής αποζημίωσης. Σχετική πρόβλεψη υπάρχει και στο Πρωτόκολλο του Παλέρμο που καλεί τα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα ως προς τη δυνατότητα των θυμάτων να αποζημιωθούν . Αν και δεν γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένα μέτρα και διαδικασίες, πρόκειται για διάταξη υποχρεωτικού χαρακτήρα. Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης ρυθμίζει το ζήτημα αυτό με τις διατάξεις του άρθρου 15 (3 και 4).

Οι αρχές λειτουργίας :

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία του ελέγχου για την αποτελεσματικότητα των κανόνων διεθνούς δικαίου γενικά, και αναγνωρίζοντας ότι η απουσία ελεγκτικού μηχανισμού αποδυναμώνει ενδεχομένως το κανονιστικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ειδικότερα, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Εμπορία Ανθρώπων προβλέπει στο Έβδομο Κεφάλαιο (άρθρα 36-38) τη θέσπιση μηχανισμού εποπτείας. Η σύστασή του συνιστά σημαντικότατο βήμα προόδου για την αντιμετώπιση του φαινομένου και την προστασία των θυμάτων και προσδίδει χωρίς αμφιβολία προστιθέμενη αξία στο κείμενο της Σύμβασης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων .

Η λειτουργία του ελεγκτικού μηχανισμού της Σύμβασης εμφανίζει σημαντικές ομοιότητες, ως προς τη σύνθεση και τη λειτουργία του, με τον μηχανισμό

ελέγχου της Σύμβασης-Πλαισίου για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων . Σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 36 και 37, ο εν λόγω μηχανισμός απαρτίζεται από δύο όργανα: την Ομάδα των Εμπειρογνώμων κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (Group of Experts Against Trafficking in Human Beings - GRETA) και την Επιτροπή των Μερών (Committee of the Parties). Την GRETA στελεχώνουν δέκα έως δέκα πέντε ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες με θητεία τεσσάρων ετών . Η ομάδα θα αξιολογεί τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη που δεσμεύονται από τη Σύμβαση για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Από την άλλη, η Επιτροπή των Μερών συνιστά πολιτικού χαρακτήρα σώμα στο οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των συμβαλλόμενων μερών.

Ο ρόλος της Επιτροπής των Μερών :

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα του ελεγκτικού μηχανισμού της Σύμβασης είναι οι αρμοδιότητες της Επιτροπής των Μερών, του πολιτικού δηλαδή οργάνου του μηχανισμού. Σύμφωνα με το σχετικό άρθρο της Σύμβασης που ορίζει ότι «..the Committee of the Parties may adopt, on the basis of the report and conclusions of GRETA⁶⁸, recommendations addressed to this Party..» , και τον Κανονισμό Λειτουργίας της , η Επιτροπή των Μερών θα μπορεί, με βάση τις Εκθέσεις και τα Συμπεράσματα που δημοσιεύει η GRETA, να υιοθετεί Συστάσεις προς τα επί μέρους συμβαλλόμενα κράτη για τη λήψη μέτρων προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης συμμόρφωσή τους με τη Σύμβαση. Η αρμοδιότητα αυτή της Επιτροπής των Μερών θα μπορούσε ενδεχομένως να αποδυναμώσει την GRETA. Η παρέμβαση του πολιτικού οργάνου είναι δυνατόν να έχει αρνητικό αντίκτυπο, αν παρεισφρήσουν κριτήρια πολιτικού χαρακτήρα που εμποδίζουν την ανεξάρτητη και δίκαιη ελεγκτική διαδικασία. Ειδικότερα, η αρμοδιότητα της Επιτροπής των Μερών να διατυπώνει Συστάσεις προς τα υπό έλεγχο κράτη της επιτρέπει ενδεχομένως να τονίζει ή αντίθετα να υποβαθμίζει τα επί μέρους ζητήματα που τίθενται ενώπιον της βασισμένη σε πολιτικά κριτήρια.

Για τους ως άνω λόγους έχει επικριθεί και ο ελεγκτικός μηχανισμός του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, στο πλαίσιο του οποίου έχει θεσμοθετηθεί ανάλογο σύστημα. Ειδικότερα, η Επιτροπή των Υπουργών, που έχει

χαρακτηρισθεί ως η «αχίλλειος πτέρνα» του συστήματος ελέγχου του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, έχει ως τώρα αντιμετωπίσει με επιφύλαξη την αρμοδιότητά της να υιοθετεί Συστάσεις προς τα κράτη, να τα καλεί να συμμορφωθούν με τις θέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων.

Η διαδικασία επίβλεψης (Follow-up⁶⁹):

Όπως είδαμε, αντίθετα με τα γνήσια δικαιοδοτικό όργανα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το ΔιΑμερικανικό και Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι συμβατικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί οιονεί δικαιοδοτικού χαρακτήρα υιοθετούν Συστάσεις ή θέσεις ή Συμπεράσματα χωρίς νομική δεσμευτικότητα, και δεν έχουν την εξουσία να επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη νομικής φύσεως υποχρεώσεις ή κυρώσεις. Κατά συνέπεια, το μόνο μέσο που διαθέτουν οι εν λόγω μηχανισμοί για την υλοποίηση των συστάσεών τους από τα κράτη είναι η άσκηση πολιτικής πίεσης. Η αποτελεσματική αξιοποίηση του μέσου αυτού μπορεί να προσδώσει κύρος στις αποφάσεις των συμβατικών ελεγκτικών οργάνων και να συνεισφέρει καθοριστικά στην εκπλήρωση του σκοπού της σύστασής τους, δηλαδή την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

---

68. Στην πρώτη Συνάντηση της GRETA παρευρέθησαν εκπρόσωποι των Secretariat of the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Secretariat of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) και European Committee for Social Rights., GRETA, List of Items Discussed and Decisions Taken, THB-GRETA(2009)LD2, 19.06.2009, και Rules of Procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties, THB-GRETA(2009)3, 17 Ιουνίου 2009, www.coe.int, GRETA, Rules of Procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties, THB- GRETA(2009)3, 17.06.2009, Part I, rule 4.

69. Schmidt, Follow-up Procedures to Individual Complaints and Periodic State Reporting Mechanisms, στο Alfredsson, Grimheden, Ramcharan & de Zayas, *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, Kluwer Law International, The Netherlands 2001, σελ.205

Χωρίς αμφιβολία, η υλοποίηση των συστάσεων των μη δικαιοδοτικών συμβατικών οργάνων αποτελεί σημαντική lacuna των ελεγκτικών μηχανισμών τόσο σε διεθνές, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο . Χωρίς αμφιβολία, η επίβλεψη της υλοποίησης των συστάσεων μη δικαιοδοτικών οργάνων συνιστά ιδιαίτερα δυσχερές εγχείρημα δεδομένου ότι τα κράτη δεν έχουν λάβει νομική δέσμευση για την τήρησή τους.

Πάντως, οι υφιστάμενες διαδικασίες follow-up⁷⁰ δεν έχουν αποσπάσει θετικές κριτικές, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζεται ότι τη μεγαλύτερη ευθύνη για την εφαρμογή των συμβατικών διατάξεων αλλά και των αποφάσεων των ελεγκτικών μηχανισμών φέρουν τα ίδια τα συμβαλλόμενα κράτη . Αναγνωρίζοντας τη σημασία της επίβλεψης (follow-up) της υλοποίησης των θέσεων τους για την αποτελεσματικότητα της ελεγκτικής διαδικασίας, τα περισσότερα συμβατικά όργανα έχουν πια υιοθετήσει διαδικασίες follow-up. Στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, η απουσία πολιτικού οργάνου επιφορτισμένου με αρμοδιότητες ως προς την εποπτεία της συμμόρφωσης των κρατών με τις συμβατικές τους υποχρεώσεις επέβαλλε τη σύσταση ειδικού μηχανισμού επίβλεψης.

---

70 Για τη σημασία της διαδικασίας επίβλεψης στην αποτελεσματικότητα των μηχανισμών εποπτείας, βλ., μεταξύ άλλων, .Ο.Π., σελ.201-215, Schmidt, Follow-up Mechanisms, Before UN Human Rights Treaty Bodies and the UN Mechanisms Beyond, στο Bayefsky, *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*, Kluwer Law International, The Netherlands, 2001, σελ.233-250, Pentassuglia, Monitoring Rights in Europe: The implementation machinery of the Framework Convention for the Protection of National Minorities - With special reference to the role of the Advisory Committee, *6 International Journal on Minority and Group Rights* (1999), 417-461, σελ.454.

Κεφάλαιο 2^ο

Ο Άνθρωπος στο επίκεντρο των διεθνικών και ευρωπαϊκών δράσεων

Έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε από ποια όργανα, σε ποιο πλαίσιο, και με τι έννομες συνέπειες εκφράζεται, με ολόένα αυξανόμενη επιτακτικότητα, η ανάγκη υιοθέτησης ανθρωποκεντρική προσέγγισης.

ΤΜΗΜΑ Α

1. Σε οικουμενικό επίπεδο

A) Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Η Ύπατη Αρμοστής του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναγνωρίζει το προβάδισμα που απαιτείται να αποδοθεί στην ανθρωπιστική προσέγγιση. Τονίζει ότι οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστούν αιτία και ταυτόχρονα συνέπεια της εμπορίας ανθρώπων. Κατά συνέπεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αποτελούν τον άξονα κάθε προσπάθειας καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, εντασσόμενης είτε στο πλαίσιο της πρόληψης, ή της προστασίας των θυμάτων, είτε της ποινικής δίωξης των εμπόρων.

Για την αποτελεσματικότερη ανθρωποκεντρική εφαρμογή των διατάξεων του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο το **Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** εξέδωσε, υπό τη μορφή Παραρτήματος Έκθεσης, κείμενο Συστάσεων και Οδηγιών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Εμπορία Ανθρώπων . Το κείμενο αυτό, μεταξύ άλλων, προτείνει προς το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ να απευθύνει προς τα κράτη-μέλη συστάσεις για τη λήψη μέτρων ως προς την προστασία των θυμάτων εμπορίας. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν τη στέγαση των θυμάτων, την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη, τη νομική και ψυχολογική αρωγή τους, τον ασφαλή επαναπατρισμό τους εφόσον το επιθυμούν και την

κοινωνική τους επανένταξη (Οδηγία 6). Βέβαια, οι συστάσεις που περιλαμβάνονται στο κείμενο αυτό στερούνται νομικής δεσμευτικότητας και άρα δεν επιβάλλουν ουδεμία νομική υποχρέωση στα επί μέρους κράτη.

Από την άλλη πλευρά με την εμπορία ανθρώπων έχουν ασχοληθεί και τα συμβατικά ελεγκτικά όργανα του ΟΗΕ. Το φαινόμενο, λόγω της πολυπλοκότητάς του, άπτεται των αρμοδιοτήτων των εν λόγω επιτροπών, καθώς ενέχει ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών, φυλετικών διακρίσεων, διακρίσεων κατά των γυναικών και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών. **Κατά συνέπεια, οι Επιτροπές⁷¹ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD), την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC) και για τους Εργαζόμενους Μετανάστες (CMW), έχουν ασχοληθεί τα τελευταία χρόνια κατά την ελεγκτική τους λειτουργία, με το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων.**

Παράλληλα με τη λειτουργία των συμβατικών οργάνων, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, πριν την αντικατάστασή της το 2006 από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, είχε αναπτύξει σημαντική δράση ως προς την εμπορία ανθρώπων, η οποία συνεχίζεται πλέον στο πλαίσιο του Συμβουλίου. Το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων άπτεται της αρμοδιότητας πολλών επί μέρους Ειδικών Διαδικασιών του Συμβουλίου -πρώην Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, μεταξύ των οποίων, των Ειδικών Εισηγητών για τη Βία κατά των Γυναικών, για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών, για το Ρατσισμό, καθώς και του Ανεξάρτητου Εμπειρογνώμονα για την Φτώχεια.

71..Επιτροπή για την Κατάργηση των Φυλετικών Διακρίσεων, 64th Session, 23.02- 12.3.2004, Rules of procedure of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, HRI/GEN/3/Rev.2, Rule 65. Terms of Reference for the Work of the CERD Follow-up Coordinator, CERD/C/66/Misc.II/ Rev.2 (2005) και Guidelines to Follow-up on Concluding Observations and Recommendations, CERD/ C/68/Misc.5/Rev. 1 (2006).

Μάλιστα, το 2004 η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας τις διαστάσεις και την πολυπλοκότητα της εμπορίας ανθρώπων και την απουσία οργάνων με αποκλειστική αρμοδιότητα πάνω στο ζήτημα, διόρισε **Ειδική Εισηγήτρια για την Εμπορία Ανθρώπων, ειδικά Γυναικών και Παιδιών**, η οποία έχει αρμοδιότητα να εξετάσει το φαινόμενο από όλες τις πτυχές του και σε όλη τη έκταση.

B) Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο, τόσο από άποψη νομοθεσίας, όσο από άποψη υλοποίησης αναπτυξιακών δράσεων. Η ΔΟΕ ιδρύθηκε το 1919 με στόχο την εδραίωση κοινωνικής δικαιοσύνης, μέσω της δίκαιης ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και της προστασίας των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Στη συνέχεια, το 1946, μετά την ίδρυση του ΟΗΕ, αποτέλεσε τον πρώτο εξειδικευμένο φορέα αυτού.

Καταρχάς πρέπει να γίνει αναφορά στο νομοθετικό έργο της Οργάνωσης που άπτεται της εμπορίας ανθρώπων. Η ΔΟΕ έχει συνάψει περισσότερες από 180 Συμβάσεις που ρυθμίζουν πληθώρα εργασιακών ζητημάτων, όπως η κοινωνική ασφάλιση, οι συνθήκες εργασίας, η επαγγελματική κατάρτιση, καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων παγκοσμίως. Αποτελώντας Οργανισμό ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που ασχολείται, μεταξύ άλλων, με την καταναγκαστική εργασία, την εκμετάλλευση της εργασίας των μεταναστών, τις διακρίσεις στην εργασία και την παιδική εργασία, η ΔΟΕ συνάπτει διεθνείς συμβάσεις που ρυθμίζουν τα ζητήματα αυτά.

Από τις Συμβάσεις αυτές, συνάφεια ως προς την εμπορία ανθρώπων έχουν η **Σύμβαση 29** «περί της αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας», η **Σύμβαση 105** «αφορώσα την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας», η **Σύμβαση 143** για τους Εργαζόμενους Μετανάστες και, ιδιαίτερα, η **Σύμβαση 182** «για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους».

Ήδη από το 1930, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας απαγορεύει ρητά την καταναγκαστική εργασία. Μάλιστα την προσδιορίζει εννοιολογικά ως εξής:«(...) ο όρος αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία δηλοί πάσαν εργασία ή υπηρεσίαν απαηουμένην παρά ατόμου επ' απειλή οιασδήποτε ποινής και δι' ην το εν λόγω άτομον δεν προσεφέρθη οικεία βουλήσει» .

Στη συνέχεια, το 1957, ενώ στο μεταξύ έχει απολύτως καταργηθεί κάθε μορφή δουλειάς , η ΔΟΕ συνάπτει νέα Σύμβαση για την απαγόρευση της αναγκαστικής εργασίας. Οι δύο αυτές Συμβάσεις άπτονται του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, καθώς η καταναγκαστική εργασία συνιστά μία από τις κύριες μορφές εκμετάλλευσης των θυμάτων εμπορίας. Η πιο πρόσφατη Σύμβαση περιέχει ανάλυση των πρακτικών που μπορεί να συνιστούν καταναγκαστική εργασία και των μορφών που μπορεί αυτή να λαμβάνει. Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης, καταναγκαστική εργασία μπορεί να συνιστά μέσο φυλετικής, θρησκευτικής, εθνικής διάκρισης, εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής πειθαρχίας, ή τιμωρίας για συμμετοχή σε απεργίες, ή τρόπο οικονομικής εκμετάλλευσης.

Η Σύμβαση για τους Εργαζόμενους Μετανάστες του 1975 έχει επίσης ιδιαίτερη σημασία για την εμπορία ανθρώπων, καθώς ρυθμίζει ζητήματα που άμεσα άπτονται αυτής, μεταξύ των οποίων την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών (αρ.1, 8, 9(1), 10, 12, 13), την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης (αρ.2-3) και την πάταξη της παράνομης απασχόλησης μεταναστών (αρ.1, 3(a)). **Μάλιστα, στο άρθρο 5 γίνεται για πρώτη φορά λόγος για εμπορία εργαζομένων (manpower trafficking).** Αν και κατά το χρόνο υιοθέτησης της Σύμβασης, δεν ίσχυε ένας παγκοσμίως αποδεκτός ορισμός για την εμπορία ανθρώπων, από τη συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 3-5, προκύπτει ότι η εμπορία εργαζομένων περιλαμβάνει την οργάνωση παράνομης μεταφοράς και εισόδου ανθρώπων σε μία χώρα για την παράνομη απασχόλησή τους . Ο εν λόγω ορισμός δεν περιέχει τα στοιχεία του εξαναγκασμού, της βίας και της ευάλωτης κατάστασης που περιλαμβάνονται στον ορισμό του Πρωτοκόλλου του Παλέρμo. Εξάλλου περιέχει χαρακτηριστικά που αναφέρονται τόσο στην εμπορία ανθρώπων όσο και στη λαθρομετανάστευση, δεδομένου ότι τον χρόνο υιοθέτησης της Σύμβασης οι δύο αυτές έννοιες δεν είχαν

προσδιοριστεί ούτε διακριθεί σαφώς. Παρόλα αυτά, πρόκειται για μία αρχική προσπάθεια εννοιολογικού προσδιορισμού του αδικήματος της εμπορίας για εκμετάλλευση της εργασίας.

Πιο πρόσφατα, η Σύμβαση για τις Χειρότερες Μορφές Παιδικής Εργασίας, αναγνώρισε ρητά την εμπορία ανηλίκων, ως πρακτική ανάλογη με τη δουλεία. Η Σύμβαση αυτή έχει συνάφεια με το θέμα της εμπορίας ανθρώπων στο μέτρο που αυτή αφορά σε ανήλικα θύματα που υφίστανται εκμετάλλευση της εργασίας τους. Εντάσσοντας την εμπορία παιδιών στις χειρότερες μορφές παιδικής εργασίας, υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να λάβουν μέτρα για την ποινικοποίησή της (αρ.7(1)) και την προστασία και υποστήριξη των ανηλίκων θυμάτων (αρ.7(2)). Μάλιστα, η Σύσταση που εξέδωσε η Γενική Σύνοδος της ΔΟΕ ως προς την εφαρμογή της εν λόγω Σύμβασης εφιστά την προσοχή των συμβαλλόμενων μερών σε περιπτώσεις παιδικής εργασίας που περιλαμβάνουν σωματική, ψυχολογική ή/και σεξουαλική κακοποίηση. Επιπλέον, η Σύσταση καλεί τα κράτη να ποινικοποιήσουν, μεταξύ άλλων, την εμπορία ανηλίκων (παρ. 12(1)), καθώς και να επιβάλλουν ποινές στους δράστες (παρ. 13).

Εκείνο όμως που έχει πρακτική σημασία για την εφαρμογή των διατάξεων όλων των ως άνω Συμβάσεων και την τήρηση από τα συμβαλλόμενα κράτη των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτές, είναι το γεγονός ότι η **ΔΟΕ έχει θεσπίσει σύστημα ελέγχου της συμμόρφωσης των συμβαλλόμενων μερών με τις συμβατικές τους υποχρεώσεις**. Μάλιστα, το ισχύον σύστημα δίνει τη δυνατότητα της προσφυγής σε κάθε εργαζόμενο ενάντια σε συμβαλλόμενο μέρος που δεν τηρεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις.

Γ) Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

Στο σημείο αυτό, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί η σημαντικότερη συνεισφορά του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ). Ο Οργανισμός ιδρύθηκε το 1951 με αποκλειστικό σκοπό την διαχείριση της μετακίνησης μεταναστών στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Παρόλα αυτά ήταν από τους πρώτους διεθνείς οργανισμούς που ανέλαβε ενεργό δράση ενάντια στην εμπορία ανθρώπων, ήδη από το 1994, αναγνωρίζοντας την ως παραβίαση ανθρωπίνων

δικαιωμάτων . Η δράση του ΔΟΜ ως προς την εμπορία ανθρώπων είναι σαφώς πολυδιάστατη. Προσεγγίζει την εμπορία ανθρώπων από πολλά διαφορετικά πρίσματα αναπτύσσοντας προγράμματα που στοχεύουν τόσο στην πρόληψη του φαινομένου, όσο και στην παροχή αρωγής και υποστήριξης στα θύματα. Ειδικότερα, τα προγράμματα που υλοποιεί ο ΔΟΜ περιλαμβάνουν ενημέρωση και δικτύωση φορέων, συγκέντρωση πληροφοριών και έρευνα, ανταλλαγή τεχνογνωσίας και συνεργασία, εκστρατείες ευαισθητοποίησης, δράσεις επαναπατρισμού και υπηρεσίες αρωγής (ιατροφαρμακευτική βοήθεια, νομική αρωγή, ψυχολογική υποστήριξη, κλπ) προς τα θύματα.

Ο ΔΟΜ αναγνωρίζει ρητά τη σημασία υιοθέτησης ανθρωποκεντρικών στοιχείων καθώς και την ανάγκη τοποθέτησης των θυμάτων και των αναγκών τους στο επίκεντρο κάθε δράσης καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων.

Η συνολική δράση του Οργανισμού ως προς την εμπορία ανθρώπων, που επικεντρώνεται σε επίπεδο αναπτυξιακών δράσεων, μπορεί να χαρακτηριστεί ως καλή πρακτική, καθώς υιοθετεί μία πολυδιάστατη προσέγγιση και λειτουργεί σε όλα τα επίπεδα του προβλήματος. **Δυστυχώς, ο Οργανισμός δεν έχει εξουσία να επιβάλει στα μέλη του νομικές υποχρεώσεις ως προς την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.**

ΤΜΗΜΑ Β

2. Σε περιφερειακό ευρωπαϊκό επίπεδο

A) Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) αρχικά αντιμετώπισε την εμπορία ανθρώπων ως μορφή οργανωμένου εγκλήματος που πλήττει τα κράτη μέλη του Οργανισμού. Σύντομα όμως συνειδητοποίησε την ανθρωποκεντρική διάσταση του φαινομένου και οργάνωσε την πολιτική του σε αυτή τη βάση. Η στροφή αυτή φαίνεται από το γεγονός ότι ο οργανισμός ανέθεσε την αρμοδιότητα για θέματα εμπορίας ανθρώπων στο Γραφείο του

ΟΑΣΕ για τους Δημοκρατικούς θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Office for Democratic Institutions and Human Rights - ODIHR) και διόρισε το 2003 Ειδικό Αντιπροσώπου και Συντονιστή για την Εμπορία Ανθρώπων (Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings).

Σε κανονιστικό επίπεδο ο Οργανισμός έχει συμβουλευτικό ρόλο εφόσον δεν νομιμοποιείται να επιβάλλει στα κράτη-μέλη του την υιοθέτηση συγκεκριμένου κανονιστικού πλαισίου. Ωστόσο, η εμπειρία και η τεχνογνωσία του προσωπικού του αποδεικνύεται πολύτιμη για τα κράτη, ιδιαίτερα τα νεοσύστατα κράτη της Ανατολικής και Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης, που χρήζουν συνδρομής στη διαδικασία υιοθέτησης κανονιστικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Ο συντονιστικός ρόλος του Οργανισμού είναι καθοριστικός. Ειδικότερα, σημαντικότερη είναι η σύσταση κεντρικού μηχανισμού αναφοράς ο οποίος συντονίζει τους επί μέρους κρατικούς μηχανισμούς αναφοράς. Το σύστημα αυτό δεν έχει βέβαια αρμοδιότητες αντίστοιχες με αυτές των ελεγκτικών μηχανισμών των διεθνών συμβάσεων ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ωστόσο, μπορεί να ενισχύσει τις προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου σε εθνικό επίπεδο και να συνδράμουν σημαντικά στην καταπολέμηση των ελλείψεων μέσω της περιφερειακής συνεργασίας.

B) Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτελεί Οργανισμό που συστηματικά προωθεί την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων. Ήδη από τη δεκαετία του '90 το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει αναλάβει σειρά πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων κυρίως στον τομέα της ευαισθητοποίησης και της κανονιστικής εναρμόνισης των κρατών-μελών.

Τόσο η Επιτροπή των Υπουργών, όσο και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού υιοθέτησαν μία σειρά από Συστάσεις για νομοθετικά και εκτελεστικά μέτρα που είναι αναγκαία να ληφθούν από τα κράτη-μέλη για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων. Οι Συστάσεις

αυτές αφορούν είτε στην εμπορία ανθρώπων συγκεκριμένα, είτε αναφέρονται σε αυτήν κατά τη ρύθμιση σχετικών ζητημάτων όπως η πορνεία, το οργανωμένο έγκλημα, η εκμετάλλευση ανηλίκων, κλπ. Το περιεχόμενο των Συστάσεων αντανακλά σαφώς το ανθρωποκεντρικό πνεύμα με το οποίο ο Οργανισμός προσεγγίζει το φαινόμενο. Δυστυχώς όμως τα εν λόγω κείμενα στερούνται νομικής δεσμευτικότητας.

Το πλέον όμως σημαντικό έργο του Οργανισμού ως προς την εμπορία ανθρώπων είναι η επί μακρόν αναμενόμενη υιοθέτηση της Σύμβασης για την Εμπορία Ανθρώπων το 2005 . **Η Σύμβαση αυτή αποτελεί το πιο τολμηρό, από άποψη ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κανονιστικό βήμα σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο.**

ΤΜΗΜΑ Γ

3. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση

A) Η νομοθεσία

Σε κανονιστικό επίπεδο, τομή στην εξελικτική πορεία του θεσμικού και νομικού πλαισίου της ΕΕ για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, συνιστά η διάταξη περί απαγόρευσης της εμπορίας ανθρώπων στον πρόσφατα υιοθετηθέντα Χάρτη των θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Ο Χάρτης υιοθετήθηκε στα τέλη του 2007, προκειμένου, σύμφωνα με το Προοίμιό του:

«να επιβεβαιώσει τα δικαιώματα που απορρέουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις και τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών, τους Κοινωνικούς Χάρτες που έχουν υιοθετηθεί από την Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου».

Προς το παρόν, δεδομένου ότι δεν πραγματοποιήθηκε τελικά η κύρωση της Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης στην οποία ενσωματώθηκε ο Χάρτης , το

κείμενο του στερείται νομικής δεσμευτικότητας. Ωστόσο, αν και δεν αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της Συνθήκης της Λισσαβόνας, αναμένεται να αντλήσει τη νομική δεσμευτικότητά του από το άρθρο 6(1) της τελευταίας, σύμφωνα με το οποίο:

«Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη των θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες» .

Όταν ο Χάρτης τεθεί σε ισχύ, αναμένεται, μαζί με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας να αναθεωρήσει τις υφιστάμενες ιδρυτικές Συνθήκες και να αποτελέσει πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ. Το εν λόγω κείμενο αναπτύσσει κανονιστική και δικαστική λειτουργία και χρησιμοποιείται από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), νυν ΔΕΕ, ως ερμηνευτικός οδηγός σε υποθέσεις που αφορούν σε δικαιώματα του ανθρώπου .

Στο άρθρο 5(3) του Χάρτη, συναντάται για πρώτη φορά σε τέτοιο επίπεδο κανονιστικής ισχύος στο πλαίσιο της ΕΕ η ρητή απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω διάταξη περιλαμβάνεται στο άρθρο 5 ως προς την απαγόρευση της δουλείας. Γίνεται με τον τρόπο αυτό αποδεκτό ότι η εμπορία ανθρώπων αποτελεί πρακτική συναφή με τη δουλεία, ή όπως συχνά ορίζεται «σύγχρονη μορφή δουλείας». Επιπλέον, η διάταξη 5(3) εντάσσεται στο κεφάλαιο για την Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια (κεφάλαιο I) μαζί με διατάξεις που αφορούν στο δικαίωμα στη ζωή, στην απαγόρευση των βασανιστηρίων και στην προστασία της ανθρώπινης ακεραιότητας και αξιοπρέπειας. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι η απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων αναγνωρίζεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα . Η διάταξη περί απαγόρευσης της εμπορίας ανθρώπων αναμένεται να αποτελέσει τη νομική βάση για περαιτέρω νομοθετικές πρωτοβουλίες στον τομέα καταπολέμησης του φαινομένου.

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζοντας την ανάγκη επικαιροποίησης της νομοθεσίας της ως προς την εμπορία ανθρώπων,

υπέβαλλε προς το Συμβούλιο, στα τέλη Μαρτίου του 2009, Πρόταση για την υιοθέτηση νέας Απόφασης-Πλαισίου «για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων», ανακαλώντας την υφιστάμενη 2002/629/ΔΕΥ Απόφαση-Πλαίσιο .

Β) Το θεσμικό πλαίσιο

Σημαντικό ρόλο, συμβουλευτικής βέβαια φύσεως, στην ανθρωποκεντρική προσέγγιση της εμπορίας ανθρώπων έχει διαδραματίσει η ομάδα των εμπειρογνομόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εμπορία ανθρώπων (Experts Group on Trafficking in Human Beings), που συστήθηκε με απόφαση της Επιτροπής το Μάρτιο του 2003 . Η ομάδα αυτή, αποτελούμενη από επιστήμονες με σημαντική εμπειρία στον ευρύτερο τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατέθεσε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Δεκέμβριο του 2004 Έκθεση ως προς την εμπορία ανθρώπων . Στην έκθεση αυτή, αφενός αναγνωρίζει την επικράτηση της μονοδιάστατης κατασταλτικής προσέγγισης ως αιτία της έλλειψης αποτελεσματικότητας της ευρωπαϊκής πολιτικής για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Αφετέρου δε, τονίζεται σε πολλά σημεία η ανάγκη υιοθέτησης της ανθρωπιστικής προσέγγισης και η τοποθέτησή της στο επίκεντρο όλων των δράσεων της ΕΕ για την αντιμετώπιση του φαινομένου .

Τέλος, το 2007, προκειμένου να ανταποκριθεί στην εξέλιξη της εμπορίας ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Επιτροπή υιοθέτησε Απόφαση, ως προς τη σύσταση της νέας ομάδας εμπειρογνομόνων για την εμπορία ανθρώπων . Δεδομένου ότι τα μέλη της διορίστηκαν το 2008 , αναμένεται σύντομα η δημόσια έκφραση της προσέγγισής της νέας ομάδας ως προς το φαινόμενο, με την πεποίθηση ότι δεν διαφοροποιηθεί από τις βασικές ανθρωποκεντρικές θέσεις της ομάδας του 2003.

Γ) Οι πολιτικές δράσεις

Σε επίπεδο δράσεων, αναμφισβήτητης σημασίας είναι οι πρωτοβουλίες που έχουν υλοποιηθεί με την χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και

αντιμετωπίζουν την εμπορία ανθρώπων και από ανθρωπιστικό πρίσμα. Τα προγράμματα , STOP⁷² και STOP II , DAPEINE και AGIS, υιοθετήθηκαν βάσει της Συνθήκης του Μάαστριχτ και στη συνέχεια της Συνθήκης του Άμστερνταμ που προβλέπει τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Πρόκειται για τα σημαντικότερα και τα πιο εξειδικευμένα από μια σειρά προγραμμάτων που σχεδιάστηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από την ΕΕ και υλοποιήθηκαν από κρατικούς και μη φορείς στα κράτη μέλη . Συνιστούν χρηματοδοτούμενες δράσεις που επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν την εμπορία ανθρώπων στο σύνολό της, σε επίπεδο δηλαδή πρόληψης του φαινομένου, δίωξης των εμπόρων και προστασίας των θυμάτων. Μέσα από τα προγράμματα αυτά προήχθη επίσης η συνεργασία μεταξύ αρμόδιων φορέων τόσο εντός των συνόρων των κρατών μελών όσο και μεταξύ γειτονικών και μη κρατών μελών της ΕΕ .

ΤΜΗΜΑ Δ

4.Σε εθνικό επίπεδο

Όπως είδαμε, ως προς την εμπορία ανθρώπων μπορούμε να διακρίνουμε δύο κατηγορίες κρατών, **τα κράτη προέλευσης θυμάτων και τα κράτη προορισμού**. Τα πρώτα είναι συνήθως φτωχά κράτη που πάσχουν από οικονομικές, κοινωνικές και συχνά πολιτικές αναταραχές. Τα τελευταία συνιστούν συνήθως πλούσια ανεπτυγμένα κράτη του Βορά και της Δύσης. Τα κράτη προέλευσης θυμάτων εμπορίας είναι και κράτη προέλευσης μεταναστών και τα κράτη προορισμού αποτελούν τόπους προορισμού τόσο μεταναστών όσο και θυμάτων εμπορίας. Είναι λογικό επομένως οι δύο κατηγορίες κρατών να αντιμετωπίζουν την εμπορία ανθρώπων από διαφορετικό πρίσμα.

---

72. .Κατά την πενταετία 1996-2000 το πρόγραμμα STOP, έχοντας στη διάθεσή του προϋπολογισμό της τάξης των 6,5 εκατ. Ευρώ, χρηματοδότησε περί τα 90 σχέδια δράσης που αφορούσαν στην ενίσχυση της επιβολής του νόμου και της δικαστικής συνεργασίας αλλά και στην υποστήριξη και προστασία των θυμάτων. Το πρόγραμμα παρατάθηκε για δύο ακόμη χρόνια υπό το όνομα STOP II, ενώ από την 01.01.2003 εντάχθηκε μαζί με άλλα προγράμματα υπό το γενικό πρόγραμμα AGIS (2003-2007), που αποβλέπει στην ενίσχυση αστυνομικών και δικαστικών αρχών στον

Α αξιοσημείωτο δε ότι τον Μάιο του 1999 η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η ΠΓΔΜ, η Μολδαβία, η Ρουμανία και η Τουρκία, υπέγραψαν ένα Σύμφωνο Συνεργασίας για την Πρόληψη και Καταστολή Διασυνοριακού Εγκλήματος (SECI). Η Κροατία προσχώρησε στο Σύμφωνο τον Νοέμβριο του 1999 και η Σλοβενία τον Αύγουστο 2000. Το Σύμφωνο SECI τέθηκε σε εφαρμογή το Φεβρουάριο 2000.

α. Στις χώρες προορισμού

Τα τελευταία χρόνια, στα κράτη υποδοχής μεταναστών και θυμάτων εμπορίας, παρατηρείται σταδιακά μία στροφή από την επικρατούσα κατασταλτική προσέγγιση που αποσκοπούσε κυρίως στη συγκράτηση των μεταναστευτικών ροών και στην δίωξη του οργανωμένου εγκλήματος. Τα κράτη προορισμού άρχισαν να υιοθετούν διατάξεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων κατόπιν πίεσης που ασκήθηκε στις κυβερνήσεις τους, τόσο από διεθνείς οργανισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσο και από μη κυβερνητικές οργανώσεις τοπικής και περιφερειακής εμβέλειας οι οποίοι ευαισθητοποίησαν την κοινωνία των πολιτών για το ζήτημα.

αγώνα για την πάταξη του εγκλήματος. Στις εκθέσεις δραστηριότητας που εκδίδει το πρόγραμμα καταγράφεται όλη η συντελεσθείσα πρόοδος των αναληφθέντων σχεδίων δράσης. Σχετικά στο http://europa.eu.int/comm/justice_home/funding/intro/funding_intro_en.htm, πρόσβαση στις 22.08.2004.

Απόφαση υπ' αριθ. 293/2000/EC του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου στις 24.01.2000. Το πρόγραμμα DAPHNE ακολούθησε την επιτυχημένη πορεία της πρωτοβουλίας DAPHNE, η οποία κατά την περίοδο 1997-1999 χρηματοδότησε περί τα 150 σχέδια δράσης με αποστολή τη δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων και τη διατομεακή δράση αναφορικά με τη λήψη προληπτικών μέτρων που αποσκοπούν στην καταπολέμηση οποιασδήποτε μορφής βίας κατά γυναικών, παιδιών και εφήβων. Το ομώνυμο πρόγραμμα διήρκεσε από το 2000 έως το 2003 διευρύνοντας τη διάρκεια της χρηματοδότησης των σχεδίων (που μπορούσε πλέον να υπερβαίνει το ένα έτος), το γεωγραφικό εύρος που κάλυπτε και το φάσμα των οργανώσεων που δικαιούνταν να διεκδικήσουν χρηματοδότηση. Πλέον σήμερα, έχει ενεργοποιηθεί το διάδοχο πρόγραμμα DAPHNE II (διάρκεια 2004-2008) με ακόμη μεγαλύτερο προϋπολογισμό της τάξης των 50 εκατ. Ευρώ για την τετραετία. Ακολουθεί τις βασικές αρχές του προηγούμενου προγράμματος, επικεντρώνοντας στην ευαισθητοποίηση, στη δικτύωση οργανώσεων και στην ανταλλαγή «καλών πρακτικών» σε δράσεις που μάχονται τη βία κατά γυναικών, παιδιών και εφήβων. Σχετικά και: Commission of the European Communities, Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Daphne Programme (2000-2003), January 2002.

Επίσης βαρύνουσα σημασία είχε σε πολλές περιπτώσεις η πολιτική συγκυρία. Πρωταγωνιστικό ρόλο στο σημείο αυτό έπαιξε η Αμερικανική Διπλωματία. Ειδικότερα, το νέο νομοθετικό πλαίσιο ως προς την εμπορία ανθρώπων των ΗΠΑ προβλέπει την αξιολόγηση των χωρών σε σχέση με τις προσπάθειες που καταβάλλουν για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου και την προστασία των θυμάτων . Ειδικότερα, το Υπουργείο Εξωτερικών της Αμερικής (Γραφείο για τον Έλεγχο και την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων) δημοσιεύει ετησίως Έκθεση για την κατάσταση που επικρατεί ως προς την εμπορία ανθρώπων σε κάθε κράτος . Η Έκθεση αυτή κατηγοριοποιεί τα κράτη ανάλογα με τις επιδόσεις τους στη δίωξη των δραστών, την πρόληψη του φαινομένου και την προστασία των θυμάτων . Σύμφωνα με τον εν λόγω νόμο, η κυβέρνηση των ΗΠΑ μπορεί να επιβάλλει, με απόφαση του Προέδρου, οικονομικές φύσεως ποινές στα κράτη που δε συμμορφώνονται επαρκώς με τα διεθνής πρότυπα .

Κατόπιν τούτων, η ανταπόκριση των κυβερνήσεων ήταν αναπόφευκτη. Έχουν μάλιστα ήδη σημειωθεί αρκετά θετικά βήματα ως προς την υιοθέτηση ανθρωποκεντρικών μέτρων για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων σε εθνικό επίπεδο.

Τα θύματα, όταν ξεφεύγουν από τη σφαίρα επιρροής των εμπόρων είναι ψυχολογικά και σωματικά ευάλωτα και τραυματισμένα και έχουν ανάγκη τόσο από άμεση, όσο και από μακροπρόθεσμη φροντίδα. Όπως είδαμε, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο και τα άρθρα 7,9, 10 και 11 της Οδηγίας του 2004 της ΕΕ, στα θύματα πρέπει να παρέχεται στέγη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη, νομική αρωγή, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Συμμορφούμενα με τα όσα ορίζονται σχετικά στο διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο, τα κράτη προορισμού, ως επί το πλείστον, προσάρμοσαν αναλόγως τις νομοθεσίες τους, υιοθετώντας διατάξεις σχετικά με την παροχή αρωγής και προστασίας στα θύματα . Ειδικότερα, περιλαμβάνουν μέτρα για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τη στέγη και διατροφή, την ψυχολογική και

νομική υποστήριξη. Μάλιστα, προβλέπονται μέτρα, με μακροπρόθεσμη προοπτική, για την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση των θυμάτων καθώς και άλλα μέτρα που αποσιωπούν στην ομαλή και αποτελεσματική κοινωνική επανένταξή τους,

Προκειμένου όμως όλα τα παραπάνω να έχουν ουσιαστικό νόημα και αποτέλεσμα, είναι αναγκαίο να παρέχεται στα θύματα η δυνατότητα μακροπρόθεσμης παραμονής στα κράτη προορισμού. Είναι αλήθεια, ότι τα περισσότερα θύματα από φόβο για το κοινωνικό στιγματισμό και την περιθωριοποίησή τους συνήθως δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στον τόπο προέλευσής τους.

Είναι απαραίτητο επομένως να παρέχεται στα πρόσωπα αυτά η δυνατότητα να επιλέξουν να παραμείνουν και να ενταχθούν στη χώρα προορισμού. Εξάλλου, το δικαίωμα των θυμάτων να παραμείνουν στις χώρες προορισμού προβλέπεται και στο άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου του Παλέρμου, παρόλο που από το λεκτικό της διάταξης δεν απορρέει σαφής νομική υποχρέωση, αλλά προτροπή, προς τα συμβαλλόμενα κράτη. Σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ, η Οδηγία του 2004 προβλέπει, όπως είδαμε τη χορήγηση άδειας παραμονής στα θύματα εμπορίας ανθρώπων που συνεργάζονται με τις αρχές.

Στην Ελλάδα, ο Ν 3386/2005, στα άρθρα 46-52, περιλαμβάνει διατάξεις για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Οδηγίας 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, προβλέπει την χορήγηση στα πιθανολογούμενα θύματα προθεσμίας περίσκεψης ενός μηνός (στην περίπτωση ανηλίκων μπορεί να παραταθεί στους δύο μήνες), προκειμένου να αποφασίσουν αν επιθυμούν να συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές για τη δίωξη των δραστών. Κατά το διάστημα αυτό παρέχεται στα πιθανολογούμενα θύματα η προστασία που προβλέπεται για τα αναγνωρισμένα θύματα, εκτός από την άδεια παραμονής και εργασίας. Επίσης με το Νόμο αυτό ρυθμίζεται η χορήγηση και ανανέωση άδειας παραμονής σε αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων που επιθυμούν να συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές για τη δίωξη των εμπόρων. Η άδεια παραμονής χορηγείται στα θύματα,

χωρίς την υποχρέωση καταβολής παραβόλου και παρέχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας και σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

Σε αντίθεση πάντως με την παραπάνω τάση, υπάρχουν περιπτώσεις νομοθεσιών που αποσύνδεσαν τη χορήγηση της άδειας παραμονής από τη συνεργασία με τις διωκτικές αρχές για την ποινική δίωξη, αποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό ότι η εξυπηρέτηση της δίωξης δε συνιστά προϋπόθεση της παροχής προστασίας προς τα θύματα. Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει αναφορά στη νομοθεσία της Ιταλίας η οποία ήδη από το 1998 συνειδητοποίησε και έμπρακτα αναγνώρισε ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων πρέπει να προστατευθούν ανεξάρτητα με την απόφασή τους να συνεργαστούν με τις αρχές. Αποσυνέδεσε λοιπόν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων από τη χρησιμότητά τους στην ποινική διαδικασία, θεσπίζοντας την χορήγηση αδειών παραμονής στα θύματα για ανθρωπιστικούς λόγους.

β. Στις χώρες προέλευσης

Στην περίπτωση των κρατών προέλευσης των θυμάτων, οι παράγοντες που συνετέλεσαν καθοριστικά για την ανάληψη εκ μέρους των κυβερνήσεων ανθρωποκεντρικών μέτρων για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων δεν διαφέρουν από εκείνους που αναφέραμε για τα κράτη προορισμού. Δηλαδή, η άσκηση πίεσης από διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς και από την κοινωνία των πολιτών ανάγκασαν τις κυβερνήσεις να αναλάβουν δράση. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, σαφώς επηρέασε και τις χώρες προέλευσης μεταξύ άλλων, η Αμερικανική Πολιτική ελέγχου και αξιολόγησης των τρίτων χωρών με τη δημοσίευση της Ετήσιας Έκθεσης για την εμπορία ανθρώπων.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εμπορία ανθρώπων είναι ποινικό αδίκημα που στρέφεται κατά προσώπων, των θυμάτων, θίγοντας την αξιοπρέπεια και την ανθρώπινη αξία τους. Η σχέση της με άλλα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά φαινόμενα, όπως η μετανάστευση, η πορνεία, το οργανωμένο έγκλημα, η δουλεία, η καταναγκαστική εργασία, η φτώχεια, η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι ένοπλες συρ-ράξεις, δυσχεραίνει το σχεδιάσμά ενός κανονιστικού πλαισίου για την καταπολέμησή της που να λαμβάνει υπόψη και να αντιμετωπίζει όλες τις επί μέρους πτυχές του αδικήματος. Έτσι, συνήθως παραγνωρίζεται η πολυεπίπεδη διάσταση του φαινομένου. Μέσα από την παρούσα εργασία αναδείχθηκαν οι δύο κύριες προσεγγίσεις ως προς την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η κατασταλτική και η ανθρωποκεντρική αντιμετώπισή της.

Η κατασταλτική προσέγγιση, η οποία επικράτησε απολύτως κατά τα πρώ-τα χρόνια δράσης της διεθνούς κοινότητας για την καταπολέμηση του φαινομένου και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να επικρατεί και σήμερα, λαμβάνει υπόψη της τη σχέση της εμπορίας ανθρώπων με τη μετανάστευση και το οργανωμένο έγκλημα και επιδιώκει να την αντιμετωπίσει μέσα από αυτό το πρίσμα.

Η σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και μετανάστευσης είναι προφανής και η προσπάθεια κοινής αντιμετώπισης των δύο φαινομένων δικαιολογημένη. Σε αυτό το πλαίσιο, πολλά κράτη υποδοχής μεταναστών επιχειρούν να καταπολεμήσουν την εμπορία ανθρώπων υιοθετώντας αυστηρές μεταναστευτικές πολιτικές που αποσκοπούν κυρίως στον περιορισμό του αριθμού των μεταναστών που εισέρχονται και διαμένουν στη χώρα. Αναμφισβήτητα, η διαχείριση της μετανάστευσης και ο έλεγχος εισόδου και παραμονής υπηκόων τρίτων χωρών αποτελούν άσκηση του δικαιώματος κυριαρχίας των εθνικών κρατών και είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Για τη διάκριση μεταξύ εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης μεταναστών ως κύρια εργαλεία χρησιμοποιούνται οι ορισμοί των δύο

αδικημάτων που παρέχονται στα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα της Σύμβασης του Παλέρμο για το Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, το Πρωτόκολλο για την Καταπολέμηση και την Πρόληψη της Εμπορίας Ανθρώπων, Ειδικά Γυναικών και Παιδιών και το Πρωτόκολλο κατά της Διευκόλυνσης της Παράνομης Μετανάστευσης. Από τη σύγκριση των ορισμών της εμπορίας ανθρώπων και της παράνομης διακίνησης μεταναστών που περιέχουν τα κείμενα αυτά, η διάκριση εντοπίζεται στα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη διακίνηση προσώπων στην περίπτωση της εμπορίας. Τα μέσα αυτά, η χρήση απειλής, βίας, απαγωγής, απάτης, κατάχρησης εξουσίας, εκμετάλλευσης της ευάλωτης θέσης καθώς και η παροχή ή λήψη αμοιβής, συνιστούν παράγοντες εξαναγκασμού των θυμάτων. Σχετικές έρευνες που εκπονήθηκαν από όργανα διεθνών οργανισμών και ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες έχουν υποδείξει και άλλα κριτήρια διάκρισης, μεταξύ των οποίων η νομική φύση των δύο αδικημάτων, η συναίνεση των διακινούμενων, ο εξαναγκασμός που αυτοί υφίστανται, η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ διακίνησης και εκμετάλλευσης και ο εντοπισμός του κύριου όγκου του άδικου χαρακτήρα σε κάθε ένα από τα δύο αδικήματα.

Επειδή επομένως η ορθή αναγνώριση των θυμάτων είναι καθοριστικής σημασίας, ως πιο ασφαλές κριτήριο για τον χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων είναι το στοιχείο της εκμετάλλευσής του. Από την άλλη πλευρά, λαμβάνοντας υπόψη τα μέσα με τα οποία τελείται και τον τρόπο οργάνωσης και δράσης των εμπόρων, το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων, χωρίς αμφιβολία, συνιστά μορφή οργανωμένου εγκλήματος και ως τέτοιο έχει αντιμετωπιστεί την τελευταία δεκαετία κανονιστικά και θεσμικά τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, το Πρωτόκολλο του Παλέρμο του 2000 για την Καταπολέμηση και την Πρόληψη της Εμπορίας Ανθρώπων, Ειδικά Γυναικών και Παιδιών είναι το πρώτο συμβατικό κείμενο που προσδιορίζει το φαινόμενο με τον πρώτο ευρέως αποδεκτό ορισμό της εμπορίας ανθρώπων, από τον οποίο αναδεικνύονται όλες οι σύγχρονες μορφές του αδικήματος. Το Πρωτόκολλο δεν είναι αυτοδύναμη εφαρμογής αφού προϋποθέτει την παρέμβαση του εθνικού νομοθέτη και την ψήφιση κυρωτικού νόμου για την εφαρμογή των διατάξεών του στο εσωτερικό

των συμβαλλόμενων κρατών. Οι περισσότερες διατάξεις του είναι ποινικού χαρακτήρα και επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα μέρη ένα πλαίσιο δίωξης του αδικήματος, στο μέτρο που αυτό διαπράττεται διασυνοριακά και εντάσσεται στη δράση οργανωμένου εγκλήματος. Στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ρυθμίζεται κυρίως από την Απόφαση-Πλαίσιο 2,002/629/ΔΕΥ η οποία, όπως και το Πρωτόκολλο, περιέχει κυρίως διατάξεις ποινικού δικαίου και αποσκοπεί στην εναρμόνιση των επί μέρους νομοθεσιών των κρατών μελών ως προς τη δίωξη του αδικήματος.

Ο κύριος όγκος των διατάξεων των δύο κειμένων αφορά στην ποινικοποίηση του αδικήματος, την ενίσχυση των αστυνομικών και δικαστικών αρχών και την εκπαίδευση του προσωπικού τους και την ανάπτυξη διεθνούς συνεργασίας.

Ο κύριος όγκος των μέτρων που υιοθετούνται στο πλαίσιο της εφαρμογής της κατασταλτικής προσέγγισης εστιάζει στον αυστηρό έλεγχο των συνόρων, τη συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών και τη δικαστική συνεργασία.

Ειδικότερα, σε παγκόσμιο επίπεδο, ασχολήθηκαν με την εμπορία ανθρώπων διεθνή όργανα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως ο Ύπατος Αρμοστής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και η Επιτροπή -κατόπιν Συμβούλιο- του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που τόνισαν την ανάγκη αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων υπό ανθρωποκεντρικό πρίσμα. Επίσης, διεθνείς οργανισμοί όπως η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης ενέταξαν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο έργο τους. Σε αυτό το πλαίσιο η πρώτη έχει υιοθετήσει διεθνείς συμβάσεις, τη Σύμβαση 29 «περί της αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας», τη Σύμβαση 105 «αφορώσα την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας», τη Σύμβαση 143 για τους Εργαζόμενους Μετανάστες και, ιδιαίτερα, τη Σύμβαση 182 «για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους», οι οποίες συνιστούν πολύτιμες πηγές δικαίου για την ανθρωποκεντρική αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων για εκμετάλλευση της εργασίας.

Σε περιφερειακό ευρωπαϊκό επίπεδο, ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη και το Συμβούλιο της Ευρώπης, αναγνωρίζοντας την εμπορία ανθρώπων ως κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, έχουν εκδώσει σειρά συστάσεων και δράσεων που προωθούν την ανθρωποκεντρική αντιμετώπιση του φαινομένου. Η πιο σημαντική πρωτοβουλία στον Ευρωπαϊκό χώρο είναι η σύναψη το 2005 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία αποτελεί το πρώτο συμβατικό κείμενο που υιοθετεί πανηγυρικά ανθρωπιστική προσέγγιση.

Στον ίδιο άξονα, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε το 2004 Οδηγία που ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, την παραμονή των θυμάτων εμπορίας στις χώρες προορισμού. Η Οδηγία επικρίθηκε γιατί συνδέει τη χορήγηση άδειας παραμονής με τη συνεργασία των θυμάτων στην ποινική διαδικασία και άρα δεν παρέχει την ίδια προστασία σε όλα ανεξαιρέτως τα θύματα. Ωστόσο, χωρίς αμφιβολία, συνιστά το πρώτο κείμενο νομοθεσίας που, υποβάλλοντας τα κράτη-μέλη στο δικαστικό έλεγχο του υπερεθνικού δικαστή, εισάγει με σαφήνεια και τους επιβάλλει, με τέτοιο βαθμό δεσμευτικότητας, το προστατευτικό αυτό μέτρο που συμβάλλει σημαντικά στην κοινωνική επανένταξη των θυμάτων εμπορίας. Επιπλέον, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αναγνώρισε το 2007, για πρώτη φορά ρητά, σε τέτοιο επίπεδο κανονιστικής ισχύος στο πλαίσιο της ΕΕ, την απαγόρευση της εμπορίας ανθρώπων ως θεμελιώδες δικαίωμα του ανθρώπου.

Ι. Από την ερμηνεία των διεθνών συμβάσεων και της σχετικής νομολογίας, προκύπτει ότι η απαγόρευση της δουλείας, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια είναι τα κυριότερα θεμελιώδη δικαιώματα που είναι δυνατόν να παραβιαστούν σε περιπτώσεις υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα, επίκληση της παραβίασης της απαγόρευσης της δουλείας, της ειλωτείας και της καταναγκαστικής εργασίας σε υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων είναι δυνατή στις περιπτώσεις που οι δράστες, είτε ασκούσαν επί των θυμάτων δικαιώματα ιδιοκτησίας ή εξουσίες που συνδέονται με την ιδιοκτησία, είτε τα υπέβαλλαν σε σοβαρό περιορισμό της αυτονομίας τους, είτε τα εξανάγκασαν να παρέχουν εργασία υπό όρους άδικους και καταπιεστικούς και υπό την απειλή κυρώσεων, αντίστοιχα.

Οι πρόσφατες Αποφάσεις Siliadin v. France (2006) και Rantsev v. Cyprus and Russia (2010) είναι οι μόνες που έχουν μέχρι σήμερα απασχολήσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με αφορμή υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων. Στις υποθέσεις αυτές το Δικαστήριο ενέταξε την εμπορία ανθρώπων στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ περί απαγόρευσης τη δουλείας, της ειλωτείας και της καταναγκαστικής εργασίας. Μάλιστα, στην πιο πρόσφατη Απόφαση, ερμηνεύοντας διασταλτικά τη δουλεία στο πλαίσιο μίας τελεολογικής ερμηνείας του συνόλου του κειμένου της ΕΣΔΑ, θεώρησε περιττή τη διάκριση μεταξύ των τριών επί μέρους πρακτικών του άρθρου 4 και ενέταξε την εμπορία ανθρώπων στο πεδίο εφαρμογής της απαγόρευσης της δουλείας γενικά. Εξάλλου, στις δύο Αποφάσεις το Δικαστήριο προσδιόρισε το περιεχόμενο των υποχρεώσεων των κρατών ως προς την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και ανέδειξε την πρακτική σπουδαιότητα της έμμεσης τριτενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ειδικότερα έκρινε ότι τα κράτη έχουν, όχι μόνο την ουσιαστική υποχρέωση να ποινικοποιήσουν τις άδικες πράξεις που συνιστούν παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου γενικά και της απαγόρευσης της δουλείας ειδικά, αλλά και τη δικονομική υποχρέωση να λάβουν μέτρα πρόληψης των παραβιάσεων αυτών, αποτελεσματικής έρευνάς τους, δίωξης και τιμωρίας των δραστών και αποκατάστασης και προστασίας των θυμάτων. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, οι ως άνω υποχρεώσεις δεν αφορούν μόνο σε πράξεις και παραλείψεις που καταλογίζονται ευθέως σε κρατικά όργανα, αλλά ισχύουν και στις περιπτώσεις που οι σχετικές παραβιάσεις διαπράττονται καταρχήν από ιδιώτες. Στις περιπτώσεις αυτές, το κράτος καλείται να παρέμβει στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών (έμμεση τριτενέργεια).

Το ζήτημα της εμπορίας ανθρώπων έχει απασχολήσει σοβαρά τα συμβατικά όργανα που ελέγχουν τη συμμόρφωση των κρατών με τις διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλλά και τους Ειδικούς Εισηγητές για τη Βία κατά των Γυναικών, τα Δικαιώματα των Μεταναστών, την Πώληση παιδιών και την Εμπορία Ανθρώπων, που διορίστηκαν από την Επιτροπή, σήμερα Συμβούλιο, Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ. Επίσης, η συμμόρφωση των κρατών με τις υποχρεώσεις τους ως προς την καταπολέμηση

της εμπορίας ανθρώπων έχει αποτελέσει αντικείμενο του νέου συστήματος οικουμενικού περιοδικού ελέγχου “Universal Periodic Review” που συστήθηκε από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.

Το 2005 υπεγράφη η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, η οποία ετέθη σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2008 και αυτή τη στιγμή αριθμεί 25 συμβαλλόμενα κράτη. Πρόκειται για το πρώτο συμβατικό κείμενο που ορίζει ρητά ότι η εμπορία ανθρώπων συνιστά παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ότι υιοθετεί την ανθρωποκεντρική προσέγγιση. Πράγματι το κείμενο περιέχει μία σειρά από διατάξεις προστασίας των θυμάτων, όπως η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της ζήτησης, η μη τιμωρία των θυμάτων, η χορήγηση άδειας παραμονής και προθεσμίας περίσκεψης και η παροχή ιατροφαρμακευτικής βοήθειας, ψυχολογικής υποστήριξης, νομικής αρωγής στα θύματα.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων έχει, χωρίς αμφιβολία, αδυναμίες, που εντοπίζονται κυρίως στη χαλαρότητα της διατύπωσης αρκετών από τις υποχρεώσεις των κρατών ως προς την προστασία των θυμάτων.

Ο μηχανισμός αυτός, που αποτελείται από μία ομάδα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, την GRETA, και ένα όργανο πολιτικού χαρακτήρα, την Επιτροπή των Μερών, δεν έχει ακόμα αρχίσει να ασκεί το ελεγκτικό του έργο. Η λειτουργία του αναμένεται να προσδιορίσει σαφέστερα τις υποχρεώσεις των κρατών για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων και να οδηγήσει τρόπους επίλυσης των προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν κατά την εφαρμογή της Σύμβασης.

Τέλος, στον απόηχο της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας την ανεπάρκεια της νομοθεσίας της ΕΕ ως προς την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, κατέθεσε πρόσφατα προς το Συμβούλιο Πρόταση για την υιοθέτηση Απόφασης-Πλαισίου για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την προστασία των θυμάτων. Όταν υιοθετηθεί, η υπό

διαμόρφωση Απόφαση-Πλαίσιο, που θα ανακαλέσει την ισχύουσα Απόφαση-Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ, θα συνιστά το πιο ολοκληρωμένο κείμενο νομοθεσίας ως προς την εμπορία ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και θα σηματοδοτήσει της στροφή της τελευταίας προς μία ανθρωποκεντρική αντιμετώπιση του φαινομένου. Η θέση της δε στη δικαιοταξία της ΕΕ ενισχύει την αποτελεσματικότητά της, σε σχέση με τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς της επιτρέπει να διεισδύσει πιο εύκολα στις εσωτερικές νομοθεσίες.

Η υιοθέτηση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων είναι το πρώτο πιο σημαντικό βήμα προς την ανθρωποκεντρική κανονιστική αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

Για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή αυτής της προσέγγισης είναι ανάγκη να προσδιορίζονται σαφώς τα δικαιώματα που παραβιάζονται στο πλαίσιο της εμπορίας καθώς και οι επί μέρους υποχρεώσεις των κρατών να τα προστατεύσουν. Έτσι, η αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων «ως παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου» δεν θα αποτελεί μία ασαφή γενική διακήρυξη, αλλά θα αποκτήσει σαφές περιεχόμενο και ουσιαστική εφαρμογή.

ΠΗΓΕΣ

ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ-ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ:

International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, 1 LNTS83 (1904)

International Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, III LNTS 278 (1910)

Διεθνής Σύμβαση περί Καταστολής της Σωματεμπορίας των Γυναικών και των Παίδων, 9LNTS416 (1921)

Σύμβαση κατά της Δουλείας, 60 ENTS 153 (1926)

Διεθνής Σύμβαση περί Καταστολής της Σωματεμπορίας των Ενηλίκων Γυναικών, 150 LNTS 431 (1933)

International Convention on the Suppression of the Traffic in Person and of the Exploitation of the Prostitution of Others, 96 UNTS 271 (1949)

Συμπληρωματική Σύμβασις των Ηνωμένων Εθνών σχετική προς την Κατάργησιν της Δουλείας, της Εμπορίας των Δούλων και Παρεμφερών προς την Δουλεία θεσμών και Πράξεων ή Συνηθειών, 266 UNTS 3 (1956)

Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων 660 U.N.T.S. 195 (1965)

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 999 UNTS 171 (1966).

Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεως κατά των Γυναικών, 1249 U.N.T.S.13 (1979)

Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, 1465 UNTS 85 (1984)

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1577 UNTS 3 (1989)

International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and the Members of their Families, 2220 UNTS 93 (1990)

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στην Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ αναφορικά με την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Πορνογραφία, Un Doc. A/54/49 (2000)

United Nations Convention against Transnational Organized Crime,

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime,

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών, CETS 5 (1950)

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, CETS 126 (1987)

Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS 197 (2005)

Σύμβαση για την προστασία των παιδιών από τη γενετήσια εκμετάλλευση και κακοποίηση, CETS 201 (2007)

ΑΛΛΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

American Convention on Human Rights, 1144 UNTS 123 (1969)

African Charter on Human and People's Rights, 1520 UNTS 217 (1981)

Inter-American Convention for the Prevention and Punishment of Torture, OAS TS 67 (1985)

ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Συνθήκη Άμστερνταμ για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 97/C 340/02, ΕΕ της 10.11.1997

Κοινή Πράξη 97/154/ΔΕΥ της 24.2.1997, βάση του άρθρου Κ.3 της Συνθήκης Ίδρυσης της ΕΕ σχετικά με τη δράση για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών, ΕΕ Γ 63 της 4.3.97

Χάρτης θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2000/С 364/01, ΕΕ της 18.12.2000

Απόφαση 2000/375/ΔΕΥ της 29ης Μαΐου 2000, για την καταπολέμηση της παιδικής πορνογραφίας στο Ιντερνέτ ΕΕ L 138 της 9.6.2000

Απόφαση 2001/87/ΕΚ της 8ης Δεκεμβρίου 2000, για την υπογραφή της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την καταπολέμηση του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος και των πρόσθετων πρωτοκόλλων που αφορούν την καταπολέμηση της εμπορίας προσώπων και ειδικότερα γυναικών και παιδιών και της μεταφοράς μεταναστών διά ξηράς, αέρος και θαλάσσης, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ΕΕ L 030 της 1.2.2001

Απόφαση-Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 19ης Ιουλίου 2002 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ΕΕ Γ 203, 01.08.2003

Απόφαση 2003/209/ΕΚ της 25ης Οκτωβρίου 2003 της Επιτροπής για τη σύσταση συμβουλευτικής ομάδας υπό την επωνυμία «ομάδα εμπειρογνομόνων για την εμπορία ανθρώπων», ΕΕ L 79 26.3.2003

Απόφαση-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου

2003, για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας, ΕΕ L 13 της 20.1.2004

Οδηγία 2004/81/ΕΚ, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, ΕΕ L 261/19-24 6.8.2004

Απόφαση 2007/675/ΕΚ της 17ης Οκτωβρίου 2007 της Επιτροπής για τη Σύσταση Ομάδας Εμπειρογνομόνων σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, ΕΕ L 277/29,20.10.2007

European Commission Proposal for Council Framework Decision on preventing and combating trafficking in human beings and protecting victims, repealing Framework Decision 2002/629/JHA, CQM(2009) 136 final, 25.03.2009

ΕΘΝΙΚΕΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΕΣ

Ελλάδα:

Ν 3064/02 περί καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγής στα θύματα των πράξεων αυτών

ΠΔ 233/03, Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323Α, 349, 351 και 351 Α του Ποινικού Κώδικα

Ν 3386/2005 περί εισόδου, διαμονής και κοινωνικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια

Νόμος 3536/2007: ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Η.Π.Α.:

Victims of Trafficking and Violence Protection Act, Pub. L. No 106 386, 114 Stat. 1464 (TVPA), 28.10.2000

Βέλγιο:

Υπουργική Απόφαση Omzendbrief betreffende de afgifte van verblijfs- en arbeidsvergunningen (arbeidskaarten) aan vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel, 07.07.1994

Γαλλία:

Loi 2003-239 sur la securite interieure, 18.03.2003 και Loi renforçant la lutte contre les differentes formes de l'esclavage aujourd'hui, 05.08.2002

ΜΗ ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

- Γενικός Γραμματέας:

Reports of the Secretary General: Integration of the Human Rights of Women and Gender Perspective, Traffic in women and girls, E/CN.4/2002/80, 2002, E/CN.4/2003/74, 2003

- Υπατος Αρμοστής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου:

Fact Sheet No.14: Contemporary Forms of Slavery, 1991

Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Trafficking, E/2002/68, Add.1, 2002

- Συμβατικά όργανα του ΟΗΕ

Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΔΣΑΠΔ:

Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective, Report to the Secretary General on activities of United Nations bodies and other international organizations pertaining to the problem of trafficking in women and girls, E/CN.4/2000/66, 2000

General Comment 7: Prohibition of Torture or Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment, 1982

General Comment 8: The right to liberty and security of persons, 1982

General Comment 15: The position of aliens under the Covenant, 1986

General Comment 20: Prohibition of Torture or Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment, 1992

General Comment 23: Rights of minorities, CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, 1994

General Comment 24: Issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant, CCPR/C/21/Rev. 1/Add.6, 1994

General Comment 25: participation in public affairs and the right to vote, CCPR/C/21/Rev.1/Add.7 1995

General comment 28: The equality of right between men and women, CCPR/C/21 /Rev. 1 /Add. 10, 2000

Rules of Procedure, CCPR/C/3/Rev.8, 2005

General Comment 33: The Obligations of States Parties under the International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/GC/33, 2008

Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα:

General Recommendation 16: The equal right of men and women to the enjoyment of all economic, social and cultural rights, E/C. 12/2005/4, 2005

General Recommendation 18: The right to work, Article 6, E/C.2/GC/18, 2005

Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών:

General Recommendation 19: Violence against Women (1992), Annual Report A/47/38, 1993

Reports of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: A/54/38, 1999, A/56/38, 2001, A/57/38, 2002, A/58/38, 2003, A/59/38, 2004, A/60/38, 2005, A/61/38, 2006, A/62/38, 2007 Background paper concerning article 6 of the CEDAW, CEDAW/2003/II/ WP.2,2003 .

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού:

General Comment 6: Treatment of unaccompanied and separated children outside their countries of origin, CRC/GC/2005/6, 2005 Report of the Seminar on Recommendations of United Nations Expert Bodies, HRI/MC/2007/7, 2006

Reports of the Committee on the Rights of the Child: A/61/41, 2006, A/63/41, 2008 Concluding Observations: CRC/C/41/3, CRC/C/42/3 2006, CRC/44/3, CRC/45/3, 2007, CRC/46/3, 2008

Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων:

Rules of Procedure, CAT/C/3/Rev.4, 2002

General Comment 2: Implementation of Article 2 by States-parties, CAT/C/GC/2, 2007

Annual Reports: A/61/44, 2006, A/62/44, 2007 A/63/44, 2008

Επιτροπή για την Κατάργηση των Φυλετικών Διακρίσεων:

Reports of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: A/55/18, 2000, A/56/18,2001, A/58/18,2003, A/59/18,2004, A/60/18,2005, A/61/18, 2006, A/62/18,2007

Concluding Observation: CERD/C/CHN/CO/IO-13 (2009)

General Recommendation 25: on gender-related dimensions of racial discrimination, 2000

General Recommendation 30: on discrimination against non citizens, 2004 Rules of procedure, HRI/GEN/3/Rev.2, 2004

Terms of Reference for the Work of the CERD Follow-up Coordinator, CERD/C/66/Misc.II/ Rev.2, 2005

Guidelines to Follow-up on Concluding Observations and Recommendations, CERD/C/68/Misc.5/Rev. 1, 2006

Επιτροπή για τους Εργαζόμενους Μετανάστες:

Report of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families: A/62/48, 2006-2007

Concluding Observations: CMW/C/MEX/CO/1 2006, CMW/C/EGY/CO/1

2007, CMW/C/ECU/CO/1 2007, CMW/C/BOL/CO/1 2008, CMW/C/ SYR/CO/1 2008, CMW/C/SLV 2009

- Ειδικές Διαδικασίες:

Ειδικός Εισηγητής για τη Βία κατά των Γυναικών, τα αίτια και τους συνέπειές τους: Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, on trafficking in women, women's migration and violence against women, E/CN.4/2000/68, 2000 Report of the Special Rapporteur on violence against women its causes and consequences, Radhika Coomaraswamy, Violence against women perpetrated and/or condoned by the State during times of armed conflict (1997-2000), E/CN.4/2001/73, 2001

Ειδικός Εισηγητής για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία:

Reports of the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, Mr. Vitit Muntarbhorn: E/CN.4/1991/51, 1991, E/CN.4/1994/84, 1994

Provisional Report of the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, Ms Ofelia Calcetos-Santos to the UN General Assembly, A/50/456, 1995

Report of the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, Ms Ofelia Calcetos-Santos, E/CN.4/1999/71, 1999 Reports of the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, Mr. Juan Miguel Petit, E/CN.4/2003/79, 2003, E/CN.4/2005/78, 2005, E/CN.4/2006/67, 2006, A/HRC/4/31, 2007

Ειδικός Εισηγητής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών:

Reports of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, Jorge Bustamante: E/CN.4/2006/73, 2006, A/HRC/7/12, 2008 Reports of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, Gabriella Rodriguez Pizarro: E/CN.4/2000/82, 2000, E/CN.4/2001/83,

2001, E/CN.4/2002/94 2002, E/CN.4/2003/85, 2003, E/CN.4/2004/76,

2004, E/CN.4/2005/71, 2005

Ειδικός Εισηγητής για την Εμπορία Ανθρώπων, ειδικά Γυναικών και Παιδιών:
Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children Sigma Huda - Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective, E/CN.4/2005/71, 2005, E/CN.4/2006/62, 2006 Promotion and protection of all human rights civil, political, economic, social and cultural rights including the right to development, Report submitted by the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Joy Ngozi Ezeilo, A/HRC/10/16, 2009 A/64/290(2009)

Ειδικός Εισηγητής για τις Σύγχρονες Μορφές Δουλείας, τα αίτια και τους συνεπείς τους:

Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, its causes and consequences, Gulnara Shahinian, A/HRC/9/20, 2008 Reports of the Independent Expert on Human Rights and Extreme Poverty, E/CN.4/2003/52, 2003, E/CN.4/2004/43, 2004, E/CN.4/2005/49, 2005 Ομάδα-Εργασίας για τις Σύγχρονες Μορφές Δουλείας:

Reports of the Working Group on Contemporary Forms of Slavery: UN doc. CES E/CN.4/Sub.2/1994/33, 1994, CES E/CN.4/Sub.2/1995/28, 1995

- Οικουμενικός Περιοδικός Έλεγχος:

Reports of the Working Group on the Universal Periodic Review, 2008: A/HRC/WG.6/1/ARG/4, A/HRC/WG.6/1/NLD/4, A/HRC/WG.6/2/L.6, A/HRC/WG.6/2/L.7, A/HRC/WG.6/2/L.1, A/HRC/WG.6/2/L.3, A/HRC/WG.6/2/L.4, A/HRC/WG.6/2/L.11, A/HRC/WG.6/3/L.10, A/HRC/WG.6/2/L.5, A/HRC/WG.6/1/DZA/4, A/HRC/WG.6/3/L.11, A/HRC/WG.6/5/L.9, A/HRC/WG.6/2/L.8, A/HRC/WG.6/1/BRA/4, A/HRC/WG.6/3/L.12, A/HRC/WG.6/2/L.7, A/HRC/WG.6/2/L.15

2009: A/HRC/WG.6/10/81, A/HRC/WG.6/4/L.10, A/HRC/WG.6/4/L.14, A/HRC/WG.6/4/L.9, A/HRC/WG.6/4/L.5, A/HRC/WG.6/4/L.12, A/HRC/WG.6/5/L.5, A/HRC/WG.6/5/L.11, A/HRC/WG.6/2/L.15, A/HRC/WG.6/5/L.7, A/HRC/WG.6/4/L.16,

A/HRC/WG.6/4/L.3, A/HRC/WG.6/4/L. 14, A/HRC/WG.6/5/L.6, A/HRC/WG.6/5/L.5, A/HRC/WG.6/4/L.7, A/HRC/WG.6/4/L. 13

- Γραφείο ΟΗΕ για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα:

Distinguishing between Human Trafficking and People Smuggling, UNODC, Regional Centre for East Asia and the Pacific, Iselin B. & Adams M., 2003

The Global Programme against Corruption, UN anti-corruption toolkit, 3η Έκδοση, 2004

Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Organized Crime and the Protocols thereto, 2004

Trafficking in Persons Global Patterns Report, 2006

Toolkit to Combat Trafficking in Persons, 2006

Global Report on Trafficking in Persons, 2009

- UN Global Initiative to Fight Human Trafficking:

The Global Initiative to fight human trafficking, 2007 Human Trafficking: An Overview, 2008

Global report on Trafficking in Persons, 2009

- Ειρηνευτικές Αποστολές:

United Nations Peacekeeping, Human Trafficking and United Nations Peacekeeping, DPKO Policy Papers, 2004

UNMIBH/OHCHR, Report on joint trafficking project of UNMIBH and OHCHR, 2000

- Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου:

International Law Commission, Reports, A/56/10, 2001, A/59/10, 2004, A/61/10, 2006

- Κατάρτιση Σύμβασης ΟΗΕ κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και Συμπληρωματικών Πρωτοκόλλων:

Draft UN Convention against Transnational Organized Crime, A/AC.254/4, 1999

Drafts Protocol to Prevent, Suppress, and Punish trafficking in Women and Children, Supplementing the UN Convention against Transnational Organized Crime, A/AC.254/4/Add.3/Rev. 1, A/AC.254/4/Add.3/Rev.2, A/AC.254/4/Add.3/ Rev.3, A/AC.254/4/Add.3/Rev.4, A/AC.254/4/Add.3/Rev.6, A/AC.254/4/ Add.3/Rev.7,1998-2000

Proposals and contributions Recommendations of the informal working group on article 2 bis of the revised draft Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, submitted at the request of the Chairperson, A/AC.254/L.248, 2000

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Work in freedom, Trafficking in Human in Beings: new approaches to combating the problem, 2003

Trafficking in Human Beings: New Approaches to Combating the Problem, 2003

A global alliance against forced labour, 2005

Human Trafficking and Forced Labour Exploitation - Guidelines for Legislation and Law Enforcement, 2005

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Trafficking in Migrants: IOM Policy and Responses, MC/EX/INF/58, 1999

Victims of Trafficking in the Balkans - A Study of trafficking in women and children for exploitation, to, through and from the Balkan region, 2001

Is Trafficking in Human Beings Demand Driven? A Multi-Country Pilot Study, Anderson B., O'Connell Davidson J. for IOM, 2003

Report of the Director General on the Work of the Organization for the Year 2006, MC/2224, 2007

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Council of Europe, Explanatory Report on the Collective Complaints Protocol, 1995

Recommendation No. 11 (1991) of the Committee of Ministers to member states concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in children and young adults

Recommendation No.1325 (1997) on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states

Recommendation No. 11 (2000) of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation

Recommendation No. 16 (2001) of the Committee of Ministers on the protection of children against sexual exploitation

Recommendation No.5 (2002) of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence

Recommendation No. 1545 (2002) on a campaign against trafficking in women

Recommendation No.1611 (2003) on trafficking in organs in Europe

- Κατάρτιση της Σύμβασης CETS 197:

Πρότασή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Opinion No. 253 (2005), 2005

Vermot-Mangold (Rapporteur), Report of the Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings, Doc. 10397, 2005

Me Namara (Rapporteur), Report of the Committee on Legal Affairs and Human Rights, Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings, Doc. 10433, 2005

Draft Council of Europe Convention on action against trafficking in human beings, CM(2004)222 Addendum (restricted) 14 December 2004, όπως υιοθετήθηκε στη 909η Συνάντηση της Συντακτικής Επιτροπής (Ad Hoc Committee on Action against Trafficking in Human Beings - CAHTEH) την 15η Δεκεμβρίου 2005

Αιτιολογική Έκθεση της Σύμβασης, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings - Explanatory Report, CM(2005) 32 Addendum 2 Final

Handbook for Parliamentarians: The Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 2η Έκδοση, 2007

- Λειτουργία ελεγκτικού μηχανισμού της Σύμβασης CETS 197:

Resolution CM/Res(2008)7 on rules of the election procedure of the members of the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA), 2008.

THB-GRETA (2009) 1, Internal Rules of Procedure of the Group of Experts on Action against trafficking in Human Beings, 2009

THB-GRETA (2009) LD1, List of Items Discussed and Decisions Taken, 1st Meeting of GRETA, 2009

Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, List of Items Discussed and Decisions Taken, THB-GRETA (2009) LD2, 2009

Rules of Procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties, THB-GRETA (2009)3, 2009

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Trafficking in Human Beings in SE Europe - 2004 Focus on Prevention, UNICEF - UNOHCHR_ODIHR/OSCE, 2004

From Policy to Practice: Combating Trafficking in Human Beings in the OSCE Region, 2006 Annual Report Submitted by the Anti-Trafficking Assistance Unit, OSCE Secretariat, Sec.GAL/152/06, 2006

A Summary of Challenges Facing Legal Responses to Human Trafficking for Labour Exploitation in the OSCE Region, 2006

Report on ODIHR Activities Relating to Trafficking in Human Beings in the OSCE Region, HDIM/ODIHR/34/06, 2006

ΜΗ ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ανακοίνωση της Επιτροπής της 20ης Νοεμβρίου 1996 για τη σωματεμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση, COM(96)567Final

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Κοινοβούλιο της 9.12.98 για περαιτέρω δράση για την καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών, COM/98/726 final, ΕΕ 59 της 23.2.2001

Συμπεράσματα Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ταμπέρε, 1999

Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings, 2004

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Κοινοβούλιο της 18.10.2005 για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων - ολοκληρωμένη προσέγγιση και προτάσεις για σχέδιο δράσης, COM(2005) 514 final

Πρόγραμμα δράσης σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές, πρότυπα και διαδικασίες για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, ΕΕ C311, 9.12.2005

Legislation on Trafficking in Human Beings and Illegal Immigrant Smuggling, 2005

Annual Report for 2005

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

Ελλάδα:

Ετήσια Έκθεση 2006 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2007:

Παρατηρήσεις και Προτάσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου επί της εφαρμογής του Νόμου 3251/2004 «Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, τροποποίηση του 2928/2001 για τις εγκληματικές οργανώσεις και άλλες διατάξεις», 2007

Ετήσια Έκθεση 2007 της εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2008:

Παρατηρήσεις επί του Ν 3536/2007 «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης», 2007 θέσεις και Προτάσεις στο θέμα της Εμπορίας Ανθρώπων - Η κατάσταση στην Ελλάδα, 2007

Ετήσια Έκθεση 2005 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2006:

Παρατηρήσεις επί του Ν 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 212) «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», 2005

ΗΠΑ:

US Department of State, Trafficking in Persons Reports: 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009

ΚΕΙΜΕΝΑ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

- Anti-Slavery International

Human Traffic, Human Rights: Redefining victim Protection, 2002

The migration and trafficking nexus, combating trafficking through the protection of migrants' human rights, 2003

Comments on Revised Draft European Convention on Action against Trafficking in Human Beings, 2004

Enhancing the Protection of the Rights of Trafficked Persons: Amnesty International and Anti-Slavery International's Recommendations to strengthen provisions of the July 2004 draft European Convention against Trafficking in Human Beings, 2004

Trafficking for Forced Labour in Europe, 2006

- Human Rights Watch:

Commentary on the European Commission Proposal for a Council Directive on the short-term residence permit issued to victims of action to facilitate illegal migration or trafficking in human beings who cooperate with the competent authorities, Briefing Paper, 2002

Hopes Betrayed: Trafficking of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution, 2002

Bottom of the Ladder: Exploitation and Abuse of Girl Domestic Workers in Guinea, 2007

- Amnesty International

Council of Europe Convention against Trafficking, 14 Recommendations to ensure the election of independent experts of the highest calibre to monitor implementation, 2007

- Global Alliance Against Trafficking in Women:

Response by the Global Alliance Against Traffic in Women (GAATW) to the Report of the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, Sigma Huda "Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective/CN.4/2006/62, 20 February 2006 for the 62nd Session of the Commission on Human Rights, 2006

BIBAIA:

Ελληνικά:

Δημόπουλος Χ., Έγκλημα της Γενετήσιας Εκμετάλλευσης Ανηλίκων: Εμπορία

- Πορνογραφία - Κατάχρηση σε ασέλγεια, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006

Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (επ.), Καταπολεμώντας την εμπορία ανθρώπων - προβλήματα και προοπτικές, Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα, 2007

Κιούπης Δ. & Ιωαννίδου Α. (επ.), Παιδική Πορνογραφία στο Διαδίκτυο, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007

Κυριαζή Τένια, Εμπορία Ανθρώπων, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΙΜΔΑ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010

Μπρεδήμας Α. & Σισιλιάνος Λ.-Α., Η Προστασία των Μειονοτήτων: Η Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2002

Νικολακοπούλου-Σιεφάνου Η. (επ.), Ασυνόδευτα ανήλικα. Υποδοχή, ένταξη και προστασία από την εμπορία και την εκμετάλλευση, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007

Παπαγιάννης Δ., Ο ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001

Παπαδημητρίου Γ., Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης, Σαββάλα, Αθήνα, 2003

Παπαδημητρίου Γ., Ο Χάρτης θεμελιωδών Δικαιωμάτων - Σταθμός στη θεσμική ωρίμανση της ΕΕ, Παπαζήση, Αθήνα, 2001

Ρομπόκου-Καραγιάννη Α., Κοινωνική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα, Τόμος Α', Σάκκουλα, Αθήνα, 2007.

Ρούκουνας Ε., Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εστία, Αθήνα, 1995

Σακελλαρίου Ν.Κ., Το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν, Αντ.Ν Σάκκουλα, Αθήνα 1995

Στράγγα-Ηλιοπούλου Τζ., Η τριτενέργεια των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975, Αντ.Ν Σάκκουλα, Αθήνα, 1990

Συιαώτου Α., Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια: θύμα, Δράστης και Κατασταλτικές Στρατηγικές, Αντ.Ν Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (επ.), Ο νέος νόμος 3064/2002 για την Εμπορία Ανθρώπων, Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003

Χλούπης Γ., Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005

Χρυσικός Δ., Η έκδοση ως θεσμός του ποινικού δικαίου, Π. Σάκκουλας, Αθήνα 2003

Ξενόγλωσσα:

Bossuyt M.J., Guide to the Travaux Preparatoires of the International Covenant on Civil and Political Rights, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1987

Clapham A., Human Rights in the private sphere, Clarendon Press, Oxford 1993

Cohen-Jonathan G., La Convention Europeenne des Droits de l'Homme, Economica-Puam, Paris 1989

Craig P., De Burca G., EU LAW, Text, Cases and Materials, 4th ed. Oxford University Press, Oxford, 2007

Fawcett J., The application of the European Convention on human Rights, Clarendon Press, Oxford 1987

Jayawickrama N., The Judicial Application of Human Rights Law - National, Regional

Kempadoo K, Sanghera J. & Pattanaik B., Trafficking and Prostitution Reconsidered, New Perspectives on Migration, Sex Work and Human Rights, Paradigm Publishers, Boulder, London 2005

Letsas G., A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights, Oxford University Press, New York 2007

Locher B., Trafficking in Women in the European Union: Norms, Advocacy-Networks and Policy-Change, Vs Verlag, Bremen 2002

Lillich R. & Hannum H., International Human Rights. Problems of Law, Policy and Practice, 3rd Edition, Little, Brown and Co., Boston/NY/Toronto/ London 1995

Martin F.F., Schnably S.J., Slye R.C., Wilson R., Falk R., Simon J.S. & Koren E., International Human Rights Law and Practices. Cases, Treaties and Materials, Centre for International Human Rights Law, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston 1997

Mowbray A.R., The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights, Hart, Oxford 2004

Sicilianos L.-A (ed.), The Prevention of Human Rights Violations, Marangopoulos Foundation for Human Rights, Martinus Nijhoff Publishers - Sakoulas, The Hague-Athens 2001

Sicilianos L.-A., L'expulsion des immigrés: a la recherche d'un cadre normative internationale, Marangopoulos Foundation for Human Rights, New forms of discrimination, Pedone, Paris 1995

Van Dijk P. & Van Hoof F., Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International, The Hague 1998

Weber A., Les mecanismes de control non contentieux du respect des droits de l'homme, Marangopoulos Foundation for Human Rights, Series 12, Pedone, Paris 2008

Zwart T., The admissibility of human rights petitions. The case law of the European Commission of Human Rights and the Human Rights Committee, Martinus Nijhoff Publishers, Dodrecht/Boston/London 1994

ΑΡΘΡΑ

Ελληνικά:

Ανδρουλάκης Ν., Τα όρια της ανακριτικής δράσης και η αρχή της αναγκαϊότητας, Ποινικά Χρονικά Ι(Ε (1975)

Δημήτραινας Γ., Άρθρο 323 Α' ΠΙ(: Το ελληνικό κυρωτικό εγχείρημα στην «Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή τους εκμετάλλευση ή την αφαίρεση οργάνων του σώματός τους» (Δογματικές και ερμηνευτικές επισημάνσεις), σε Τιμητικό Τόμο για τον Ν. Ανδρουλάκη, Αντ. Σάκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2003

Γιωιοπούλου - Μαραγκοπούλου Αλ., Σωματεμπορία - σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών Ένα διεθνές οργανωμένο έγκλημα, Σεμινάριο 21-22 Οκτωβρίου 1996, Ο Αγώνας της Γυναίκας, Τεύχος 63-64 (1997), 5-46

Ηλιοπούλου-Στράγγα Τζ, Απόλαση, Επαναπροώθηση, Έκδοση αλλοδαπών και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων, Το Σύνταγμα 1996

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Συντονιστικά όργανα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση: από τον αστυνομικό στο δικαστικό συντονισμό -η προοπτική της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Ποινική Δικαιοσύνη 2/2003

Κατσούφρος θ., Ο Χάρτης των θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Κοινοτικός Δικαστής, Δικαιώματα του Ανθρώπου 20, 2003

Κουρτη Β., Χορήγηση αδειών διαμονής σε θύματα εμπορίας ανθρώπων. Προϋποθέσεις. Συνέπειες, Το νομικό καθεστώς για της αλλοδαπές γυναίκες θύματα εκμετάλλευσης και παράνομης διεθνούς διακίνησης, Ζωή Παπασιώ-πη-Πασιά, 2008

Μανωλεδάκης Ι., Το νέο Σχέδιο Νόμου για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, Νομικά Χρονικά 23 (2004)

Μυλώνόπουλος Χ., Έκδοση ημεδαπού και εκτέλεση Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης κατά ημεδαπού, Ποινικός Λόγος, 1/2006

Παπαδημητρίου Γ., Ο Χάρτης των θεμελιωδών Δικαιωμάτων και η κανονιστική λειτουργία του, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 2001

Παπαθανασόπουλος Ε., Εμπορία ανθρώπων θυματολογικές όψεις και προθεσμία περίσκεψης κατά το Ν 3386/05, Ποινική Δικαιοσύνη 12/2006

Παπασιώπη-Πάσια Ζ., Προβληματισμοί στην προστασία και αρωγή προς τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου -Ειδικό Τεύχος

2008, Αφιέρωμα σε μετανάστες και πρόσφυγες, 2009

Σιάτιστα Η., Η εξέλιξη του μηχανισμού ελέγχου της Σύμβασης-Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων από τον Ιο στο 2ο Κύκλο Κρατικών Εκθέσεων. Αντιστροφή των Ρόλων προς Όφελος της αποτελεσματικότητας,, άρθρο υπό δημοσίευση, Δικαιώματα του Ανθρώπου

Σισιλιάνος Α.-Α., Ο μηχανισμός συλλογικών αναφορών του Προσθέτου Πρωτοκόλλου στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και η προσφυγή του ΙΜΔΑ: Ανατροπές, προκλήσεις και προοπτικές, Μαραγκοπούλου Α., Μπρεδήμας Α. & Σισιλιάνος Α.-Α (επ), Η προστασία του περιβάλλοντος στο δίκαιο και την πράξη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008

Σισιλιάνος Α.-Α, Η προστασία των μειονοτήτων στην Ευρώπη: Συλλογικές όψεις ατομικών δικαιωμάτων, Μπρεδήμας Α. και Σισιλιάνος Α.-Α (επ), Η Προστασία των Μειονοτήτων: Η Σύμβαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Εμπορία ανθρώπων: Ειδικά μέτρα αντιμετώπισης και προβλήματα εφαρμογής τους, Ποινική Δικαιοσύνη 2/2006

Τριαντάφυλλου Γ., Η ρύθμιση και η λειτουργία των ερευνών κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Ποινικά Χρονικά 41, 1993

Τριανταφύλλου Γ., Η αρχή της αναλογικότητας στην ποινική δίκη, Ελληνική Δικαιοσύνη 31 (1990)

Ξενόγλωσσα:

Alston Ph., "Core Labour Standards" and the Transformation of the International Labour Rights Regime, *European Journal of International Law*, 2004 15(3), 457-521

Arai-Takahashi Y., The margin of appreciation doctrine and the principle of proportionality in the jurisprudence of the ECHR, *British Yearbook of International Law*, Vol.74, 2004, 435

Brolan C., An Analysis of the Human Smuggling Trade and the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea (2000) From a Refugee Perspective, *International Journal of Refugee Law*, 14 (4) (2002), 561-596

Callejon C., Developments at the Human Rights Council in 2007: a reflection of its ambivalence, *Human Rights Law Review* 2008 8(2), 323-342

Churchill R. & Khaliq U., The collective complaints system of the European Social Charter: an effective mechanism for ensuring compliance with economic and social rights?, *European Journal of International Law*, 2004 15(3), 417-456

Carlier J.Y., La place des ressortissants de pays tiers dans la Charte, Carlier J.Y & de Schutter O. (eds), *La Charte des droits fondamentaux de l' UE*, Bruylant, Bruxelles 2002

Cohen-Jonathan G., Un Arret de principe de la nouvelle Cour Europeenne des Droits de l'homme: Selmouni c. France, *Revue Generale de Droit International Public*, Vol.

Egan S., Protecting the Victims of Trafficking: Problems and Prospects, *European Human Rights Law Review*, 2008(1), 106-119

Epstein R. & Squires N., A modern form of slavery; an update on human trafficking, *Coventry Law Journal*, 2007, 12(1), 2-16

Gaer F.D., A voice not an echo: universal periodic review and the UN treaty body

Leach Ph., The effectiveness of the Committee of Ministers in supervising the enforcement of judgments of the European Court of Human Rights, *Public Law*, 2006, Aut, 443-456

Linderfalk U., The effect of jus cogens norms: Who opened the Pandora's box, did you ever think about the consequences?, *European Journal of International Law*, 2007 18(5), 853-871

Malinverni G., *La Convention Europeenne des Droits de l'Homme, Commentaire article par article*, Pettiti L.-E., Decaux E., Imbert H. (Eds), Economica, Paris, 1999

Mantouvalou V., Servitude and forced labour in the 21st century: the human rights of domestic workers, *Industrial Law Journal*, 2006 35(4), 395-414

Mantouvalou V., Employment and Discrimination: treatment of unpaid household servant, Case Comment: *Siliadin v. France*, *European Human Rights Law Review*, 2005 6, 660-664

Oberleitner G., Monitoring Minority Rights under the Council of Europe's Framework Convention, Cumper P. & Wheatley S.C. (eds), *Minority Rights in the New Europe*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague 1999

Rogers N., Immigration and the European Convention on Human Rights: Are New Principles Emerging?, (2003) 8 *European Human Rights Law Review* 1, 53-64

Rudolf B. & Eriksson A., Women's rights under international human rights treaties: issues of rape, domestic slavery, abortion and domestic violence, *International Journal of Constitutional Law*, 2007 5(3), 507-525

Scheinin M., International Mechanisms and Procedures for Implementation, Hanski R. & Suksi M. (eds), *An Introduction to the International Protection of*

Human Rights : A Textbook, Turku/Abo: Institute for Human Rights, Abo Akademi, 1997

Schmidt M., Follow-up Procedures to Individual Complaints and Periodic State Reporting Mechanisms, Alfredsson G., Grimheden J., Ramcharan B. & de Zayas A. (eds), International Human Rights Monitoring Mechanisms: Essays in Honour of Jakob Th. Moller,, Kluwer Law International, The Netherlands 2001

Schmidt M., Follow-up Mechanisms, Before UN Human Rights Treaty Bodies and the UN Mechanisms Beyond, Bayefsky A. (ed), The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century, Kluwer Law International, The Netherlands 2001

Schmidt M., Individual human rights complaints procedures based on United Nations treaties and the need to reform, International Comparative Law Quarterly, 1992, 41(3), 645-659

Shigekane R., Rehabilitation and Community Integration of Trafficking Survivors in the United States, Human Rights Quarterly, Vol. 29/1, 2007, 112-136

Sicilianos L.-A., The classification of obligations and the multilateral dimension of the relations of international responsibility, European Journal of International Law, 2002 13(5), 1127-1145

Stavros S., The guarantees of the accused persons under article 6 of the European Convention on Human Rights, International Studies in Human Rights, Vol.

Vogler T., The Scope of Extradition in the Light of the ECHR, Matscher F. & Petzold H. (eds), Protecting Human Rights: the European Dimension: Essays in Honor of G.J. Wiarda, Heymann, Koln 1988

Yourow B.C., The margin of appreciation doctrine in the dynamics of the European Human Rights Jurisprudence, (1987) 3 Connecticut Journal of International Law

ΑΡΘΡΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Bastick M. and Grimm K., Security Sector Responses to Trafficking in Human Beings, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Policy Paper No 21, 2007, www.dcaf.ch

Bhabha J., Trafficking Smuggling and Human Rights, Migration Information Source, Migration Policy Institute, 2005, www.migrationinformation.org

Bhabha J. & Zard M., Human Smuggling and Trafficking: The Good, the Bad and the Ugly: Migration, Human Smuggling and Human Rights, International Council on Human Rights Policy, Forced Migration Review Supplementary Articles, www.childtrafficking.com

Castles S., Confronting the Realities of Forced Migration, Migration Information Source, Migration Policy Institute, 2004, www.migrationinformation.org

De Marmol D., The EU and SouthEast Europe confronting trafficking in human beings, Communications to members S15/04, EPC-KBF Migration Dialogues, 2004, www.kingbaudouinfoundation.com

Evans C. & Bhattarai P., A Comparative Analysis of Anti-Trafficking Intervention Approaches in Nepal, The Asia Foundation, The Population Council, 2002, www.asiafoundation.org

Kalbhenn A., Strategies against trafficking in human beings, Dialogue on Globalization Briefing Papers Friedrich Ebert Stiftung, 2004, www.fes.de

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, www.un.org

Υπατος Αρμοστής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, www.unhchr.org

Συμβούλιο του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/>

Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΔΣΑΠΔ, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/>

Επιτροπή ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/index.htm>

Επιτροπή ΟΗ για την Κατάργηση των Φυλετικών Διακρίσεων, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/>

Επιτροπή ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Παιδιών, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>

Επιτροπή ΟΗΕ για τους Εργαζόμενους Μετανάστες, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/>

Επιτροπή ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, <http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm>

Ειδικές Διαδικασίες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm>

Γραφείο του ΟΗΕ για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα, www.unodc.org

UNGIFT, www.ungift.org.

UNICEF, www.unicef.org,

Ευρωπαϊκή Ένωση, www.europa.eu

Europol, www.europol.eu

Συμβούλιο της Ευρώπης, www.coe.int

Συμβούλιο της Ευρώπης: Δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm>

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, www.echr.coe.int

Οργανισμός Αμερικανικών Εθνών, www.oas.org

Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <http://www.corteidh.or.cr/index.cfm?CFID=90972&CFTOKEN=60730053>

Δι-Αμερικανική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, www.cidh.oas.org

Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, www.iom.int

Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, www.ilo.org

Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, www.osce.org

NATO, www.nato.int Interpol, www.interpol.int

Σύμφωνο Σταθερότητας για τη ΝΑ Ευρώπη, www.stabilitypact.org Human Rights Watch, www.hrw.org Antislavery International, www.antislavery.org.

Amnesty International, www.amnesty.org

www.catwintemational.org

La Strada International, www.lastradaintemational.org.

www.hurnantrafficlcing.org

Stop Violence Against Women, www.stopvaw.org

Coalition against trafficking in women, www.catwinteniational.org

Migration Policy Institute, www.migrationinformation.org

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, www.mfa.gr,

Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, www.nchr.gr

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, www.mfhr.gr

Υπηρεσία Αναπτυξιακής Συνεργασίας ΗΠΑ, www.usaid.gov,

Υπουργείο Εξωτερικών ΗΠΑ, <http://www.state.gov>

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία
Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vokovic, Judgment,
ICTY Trial Chamber III, IT-96-23-T και IT-96-23/1-T (2001) Procecutor v
Furandzija, IT-95-17/1-T Judgment ICTY (1998)

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου De Wilde, Ooms and
Versyp v. Belgium, 1 EHRR 373 (1971)

Tyrer v. United Kingdom, 2 EHRR 9 (1978)

Ireland v. UK, 2 EHRR 25 (1979)

Marckx v Belgium, 2 EHRR 305 (1979)

Van Droogenbroeck v. Belgium, 4 EHRR 443 (1982)

Young, James and Webster v. UI, 4 EHRR 38 (1982), 5 EHRR 201 (1983) Van der Musselle v. Belgium, 6 EHRR 163 (1983)

X and Y v. Netherlands, 8 EHRR 235(1985)

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. UI, 7 EHRR 47 (1985)

Soering v. United Kingdom, 11 EHRR 439 (1989)

Moustaquim v. Belgium, 13 EHRR 802 (1991)

Pfeifer et Plankl v. Austria, A.227, Judgement of 25 February 1992 Aksoyv. Turkey, 23 EHRR 553 (1996)

Chahal v. UK, 23 EHRR 413 (1996)

K.-F. v. Germany, 26 EHRR 390 (1997)

Ahmed v. Austria, 24 EHRR 278 (1997)

Aydiv. Turkey, 25 EHRR 251 (1997)

Kurt v. Turkey, 27 EHRR 373 (1998)

Selmouni v. France, 29 EHRR 403 (1998)

H.L.R. v. France, 26 EHRR 29 (1998)

Matthews v. United-Kingdom, 28 ECHR 361 (1999)

Plattform 'Arzte fur das Leben' v Austria, 13 EHRR 204(1991)

A v. United Kingdom, 27 EHRR 611 (1999)

Ciliz v. Netherlands, App. 29192/95, Judgment of 11 July 2000 Ergi v Turkey, 32 EHRR 388 (2001)

Z v. United Kingdom, 34 EHRR 3 (2002)

MC v. Bulgaria, 40 EHRR 20 (2005)

Rantsev v. Cyprus and Russia, (2010) ECHR 22 Siliadin v. France, 43 EHRR 16 (2006)

Sampanis and Others v Greece, App. 32526/05, Judgment of 5 June 2008

Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Iversen v. Norway, App. 1468/62, 6 YBECHR (1963)

ICuzbari v. FRG, App. No 1802/1963, Decision of 26 March 1963, CD 10 W, X, Y and Z v. UK, App. No 3435-3438/67, Decision of 18 July 1968 Lynas v. Switzerland, App. No 7317/1975, D&R 6 Denmark v. Greece, XII Yearbook (1976)

X & Y v. FRG, App. No 7816/1977, Decision of 19 May 1977, D&R 9 Kirkwood v. United Kingdom, App. No 10479/1983, Decision of 12 March 1984, D&R 37

Altun v. FRG, App. No 10308/1983, Decision of 3 May 1983, D&R 36 A v. Switzerland, App. 11933/86, Decision of 14 April 1986, D&R 46

A v. Australia, Communication 560/1993, Views 03.04.1997, UN Doc A/52/40

Herrera Rubio v Colombia, Communication No 161/1983, Views 02.11.1987, UN Doc A/43/40

Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Velasquez Rodriguez v Honduras, Merits Judgment of July 29, 1988, Series C, No4 (1988)

Aloeboetoe et al v. Suriname, Merits Judgment of December 4 1991, Series C No 11, Reparations and Costs judgment of September 10, 1993, Series C, No 15 (1993)

Judicial Condition and Rights of the Undocumented Migrants, Advisory Opinion OC-18, September 17, 2003, Series A, No 18 (2003),

Maritza Urrutia v. Guatemala, Merits, Reparations and Costs judgment of November 27, 2003, Series C, No 103 (2003)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων

Marangopoulos Foundation for Human Rights v. Greece, No 30/2005

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ελληνικές

ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠΛογ	Ποινικός Λόγος
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
ΣΕΕΣΣ	Σύμβαση Εφαρμογής Συμφωνίας Σένγκεν
ΣΣ	Συμφωνία Σένγκεν
ΣιΕυρ	Συμβούλιο της Ευρώπης
ΤοΣ	Το Σύνταγμα
ΥΔΑΣ/ΥΠΕΞ	Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Υπουργείου Εξωτερικών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

Ξενόγλωσσες

App.	Application
BCLawRev	Boston College Law Review
BYIL	British Yearbook of International Law
CAHTEH	Ad Hoc Committee on Action against Trafficking in
CalWInt'l LJ	California Western International Law Journal
CAT	Committee Against Torture
CEDAW	Committee on the Elimination of Discrimination

CERD	Committee on the Elimination of Racial
CETS	Council of Europe Treaty Series
CEOMW	Committee on Equal Opportunities for Women and
CLAHR	Committee on Legal Affairs and Human Rights (CoE)
CM	Committee of Ministers (CoE)
CMLR	Common Market Law Review
CMW	Committee on the Protection of All Migrant Workers
CoE	Council of Europe
CP	Committee of the Parties (CoE)
CRT	European Committee for the Prevention of Torture
CRC	Committee on the Rights of the Child
Cov. L J	Coventry Law Journal
D&R	Decisions and Reports
ECRI	European Commission against Racism and
ECtHR	European Court for Human Rights
EHRLR	European Human Rights Law Review
EHRR	European Human Rights Reports
EJIL	European Journal of International Law
ELJ	European Law Journal
ELRev	European Law Review
EU	European Union
FMR	Forced Migration Review
FRG	Federal Republic of Germany
GAATW	Global Alliance Against Trafficking in Women
GRETA	Group of Experts on Action against Trafficking in
HRC	Human Rights Committee to the International
HRLR	Human Rights Law Review
HRQ	Human Rights Quarterly
HRW	Human Rights Watch
IANL	Journal of Immigration Asylum and Nationality Law
ICJ	International Court of Justice
ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
ICTY	International Court for Former Yugoslavia
IJMGR	International Journal on Minority and Group Rights
IJRL	International Journal of Refugee Law
Int'l J Const.	L.International Journal of Constitutional Law
ILC	International Law Commission

ILJ	Industrial Law Journal
ILO	International Labour Organization
IOM	International Organization for Migration
<i>J. Law & Soc.</i>	Journal of Law and Society
<i>JHA</i>	Justice and Home Affairs (EU)
LNTS	League of Nations Treaty Series
MPI	Migration Policy Institute
NATO	North-Atlantic Treaty Organization
NGO	Non Governmental Organization
NQHR	Netherlands Quarterly of Human Rights

New York **Univ J** New York University Journal of International Law and Politics
Int Law Polit

OAS Organization of American States

OASTS Organization of American States Treaty Series

OAU Organization of African Union

OHCHR Office of the High Commissioner for Human Rights

OSCE Organization for the Security and Cooperation in Europe

OSCE/ODIHR OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights

RGDIP Revue Generale de Droit International Public

SC Security Council (UN)

SG Secretary General (UN)

Sec. Section

THB Trafficking in Human Beings

TVPA Trafficking Victims Prevention Act (USA)

UK United Kingdom

UN United Nations

UNAMID United Nations Mission in Darfur

UNDP United Nation Development Fund

UN GAOR United Nations General Assembly Official Records

UNGIFT United Nations Global Initiative to Fight Trafficking

UNHCHR United Nations High Commissioner for Human Rights

UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees

UNICEF United Nations International Children’s Economic Foundation

UNMIBIH United Nations Mission in Bosnia & Herzegovina

UNMIK United Nations Mission in Kosovo

UNODC United Nations Office for Drugs and Crime

UN TOC United Nations Convention against Transnational Organized Crime

UNTS United Nations Treaty Series

UNU United Nations University

UPR Universal Periodic Review

USA United States of America

US TIP Report United States Trafficking in Persons Report

YBILC Yearbook of International Law Commission

YLJ Yale Law Journal

Vir. JIL Virginia Journal of International Law

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Άδεια παραμονής : 53,54,149,150,168

Αναγνώριση θυμάτων : 27,28,59,148,171

Απόφαση-Πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων : 16,47,49

Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών : 116

Βασανιστήρια : 130,131

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα : 177

Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης : 77,159,160

Διεθνής Οργάνωση Εργασίας : 74,89,122,157,158,172,203

Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών : 19,71,72,130,128,132,156,177,182

Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων : 71,128,156

Δικαστική συνδρομή : 39,40,63,68

Ειδικός Εισηγητής

- για τη Βία κατά των Γυναικών, τα Αίτια και τις Συνέπειές της : 73,132,184,185

- για την Πώληση Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία : 73,100,102,184

- για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών :73,135,184

Ειλωτεία : 115,120,121,123,124,149,173,174

Έκδοση : 40,63-65,68,69,81,119

Εμπόριο οργάνων: 15,36,101,137

Ένοπλες συρράξεις : 15,18,27,32,88,95,102,134,182

Εξαναγκασμός: 31,111,171

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ) : 30,115,120,121,122,123,127,128,149,174

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: 120,126,153, 172, 202,203

Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης : 69,191,197

Καταναγκαστική εργασία :
10,12,15,36,89,90,92,94,97,115,116,136,137,119,121,123,124,157,158

Οικουμενικός Περιοδικός Έλεγχος : 138,140,175,185

Ομάδα Εμπειρογνομόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Εμπορία Ανθρώπων (GRETA) :152,153,189

Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη : 143,160

Οργανωμένο έγκλημα : 14,15,19,20,21,26,28,29,31,33,35-39,41,43-5,75,76,79,81

Ποινικοποίηση : 36,41,43,48,55,56,57,126-7,161,145-6

Πολιτική αστάθεια : 15,102

Πορνεία : 14,15,23,35-6,49,60,73,85,88,94-7,101,102,130-2

Πορνογραφία : 57-9,73,88,94-5,101,102,109,132,178,179,184,193

Προθεσμία επίσκεψης : 39

Σύμβαση κατά της Δουλείας : 116,120

Σύμβαση ΟΗΕ κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος : 29,31,35-37,171,183,194

Παραρτήματα

1. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Crime, A/Res?55/25
2. ILO Σύμβαση No. 138 concerning Minimum Age for Admission to Employment
3. ILO Σύμβαση No. 182 Worst Forms of Child Labour Convention
4. Draft European Convention on Action against trafficking in human beings (Συμβούλιο της Ευρώπης)
5. Απόφαση 2004/110 Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για το διορισμό Ειδικού Εισηγητή σε θέματα παράνομης διακίνησης ανθρώπων
6. Απόσπασμα καταληκτικών παρατηρήσεων Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού για την Ελλάδα που αφορά στην παιδική εργασία, 01.02.2002, CRC/C/15/Add.170.

PROTOCOL TO PREVENT, SUPPRESS AND PUNISH TRAFFICKING IN PERSONS, ESPECIALLY WOMEN AND CHILDREN, SUPPLEMENTING THE UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME Preamble

The States Parties to this Protocol,

Declaring that effective action to prevent and combat trafficking in persons, especially women and children, requires a comprehensive international approach in the countries of origin, transit and destination that includes

measures to prevent such trafficking, to punish the traffickers and to protect the victims of such trafficking, including by protecting their internationally recognized human rights,

Taking into account the fact that, despite the existence of a variety of international instruments containing rules and practical measures to combat the exploitation of persons, especially women and children, there is no universal instrument that addresses all aspects of trafficking in persons, Concerned that, in the absence of such an instrument, persons who are vulnerable to trafficking will not be sufficiently protected,

Recalling General Assembly resolution 53/111 of 9 December 1998, in which the Assembly decided to establish an open-ended intergovernmental ad hoc committee for the purpose of elaborating a comprehensive international convention against transnational organized crime and of discussing the elaboration of, inter alia, an international instrument addressing trafficking in women and children,

Convinced that supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime with an international instrument for the prevention, suppression and punishment of trafficking in persons, especially women and children, will be useful in preventing and combating that crime,

Have agreed as follows:

I. General provisions

Article 1

Relation with the United Nations Convention against Transnational Organized Crime

1. This Protocol supplements the United Nations Convention

against Transnational Organized Crime. It shall be interpreted together with the Convention.

2. The provisions of the Convention shall apply, *mutatis mutandis*, to this Protocol unless otherwise provided herein.

3. The offences established in accordance with article 5 of this Protocol shall be regarded as offences established in accordance with the Convention.

Article 2

Statement of purpose

The purposes of this Protocol are:

- (a) To prevent and combat trafficking in persons, paying particular attention to women and children;
- (b) To protect and assist the victims of such trafficking, with full respect for their human rights; and
- (c) To promote cooperation among States Parties in order to meet those objectives.

Article 3 Use of terms

For the purposes of this Protocol:

- (a) "Trafficking in persons" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;
- (b) The consent of a victim of trafficking in persons to the

intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used;

(c) The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered “trafficking in persons” even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article;

(d) “Child” shall mean any person under eighteen years of age.

Article 4

Scope of application

This Protocol shall apply, except as otherwise stated herein, to the prevention, investigation and prosecution of the offences established in accordance with article 5 of this Protocol, where those offences are transnational in nature and involve an organized criminal group, as well as to the protection of victims of such offences.

Article 5 Criminalization

1. Each State Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences the conduct set forth in article 3 of this Protocol, when committed intentionally.

2. Each State Party shall also adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences:

(a) Subject to the basic concepts of its legal system, attempting to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article;

(b) Participating as an accomplice in an offence established in accordance with paragraph 1 of this article; and

(c) Organizing or directing other persons to commit an offence established in accordance with paragraph 1 of this article.

II. Protection of victims of trafficking in persons Article 6

Assistance to and protection of victims of trafficking in persons

1. In appropriate cases and to the extent possible under its domestic law, each State Party shall protect the privacy and identity of victims of trafficking in persons, including, inter alia, by making legal proceedings relating to such trafficking confidential.
2. Each State Party shall ensure that its domestic legal or administrative system contains measures that provide to victims of trafficking in persons, in appropriate cases:
  - (a) Information on relevant court and administrative proceedings;
  - (b) Assistance to enable their views and concerns to be presented and considered at appropriate stages of criminal proceedings against offenders, in a manner not prejudicial to the rights of the defence.
3. Each State Party shall consider implementing measures to provide for the physical, psychological and social recovery of victims of trafficking in persons, including, in appropriate cases, in cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society, and, in particular, the provision of:
  - (a) Appropriate housing;
  - (b) Counselling and information, in particular as regards their legal rights, in a language that the victims of trafficking in persons can understand;
  - (c) Medical, psychological and material assistance; and
  - (d) Employment, educational and training opportunities.
4. Each State Party shall take into account, in applying the provisions of this article, the age, gender and special needs of victims of trafficking in persons, in

particular the special needs of children, including appropriate housing, education and care.

5. Each State Party shall endeavour to provide for the physical safety of victims of trafficking in persons while they are within its territory.

6. Each State Party shall ensure that its domestic legal system contains measures that offer victims of trafficking in persons the possibility of obtaining compensation for damage suffered.

Article 7

Status of victims of trafficking in persons in receiving States

1. In addition to taking measures pursuant to article 6 of this Protocol, each State Party shall consider adopting legislative or other appropriate measures that permit victims of trafficking in persons to remain in its territory, temporarily or permanently, in appropriate cases.

2. In implementing the provision contained in paragraph 1 of this article, each State Party shall give appropriate consideration to humanitarian and compassionate factors.

Article 8

Repatriation of victims of trafficking in persons

1. The State Party of which a victim of trafficking in persons is a national or in which the person had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving State Party shall facilitate and accept, with due regard for the safety of that person, the return of that person without undue or unreasonable delay.

2. When a State Party returns a victim of trafficking in persons to a State Party of which that person is a national or in which he or she had, at the time of entry into the territory of the receiving State Party, the right of

permanent residence, such return shall be with due regard for the safety of that person and for the status of any legal proceedings related to the fact that the person is a victim of trafficking and shall preferably be voluntary.

3. At the request of a receiving State Party, a requested State Party shall, without undue or unreasonable delay, verify whether a person who is a victim of trafficking in persons is its national or had the right of permanent residence in its territory at the time of entry into the territory of the receiving State Party.

4. In order to facilitate the return of a victim of trafficking in persons who is without proper documentation, the State Party of which that person is a national or in which he or she had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving State Party shall agree to issue, at the request of the receiving State Party, such travel documents or other authorization as may be necessary to enable the person to travel to and re-enter its territory.

5. This article shall be without prejudice to any right afforded to victims of trafficking in persons by any domestic law of the receiving State Party.

6. This article shall be without prejudice to any applicable bilateral or multilateral agreement or arrangement that governs, in whole or in part, the return of victims of trafficking in persons.

III. Prevention, cooperation and other measures

Article 9

Prevention of trafficking in persons

1. States Parties shall establish comprehensive policies, programmes and other measures:

(a) To prevent and combat trafficking in persons; and

(b) To protect victims of trafficking in persons, especially women and children, from revictimization.

2. States Parties shall endeavour to undertake measures such as research, information and mass media campaigns and social and economic initiatives to prevent and combat trafficking in persons.

3. Policies, programmes and other measures established in accordance with this article shall, as appropriate, include cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society.

4. States Parties shall take or strengthen measures, including through bilateral or multilateral cooperation, to alleviate the factors that make persons, especially women and children, vulnerable to trafficking, such as poverty, underdevelopment and lack of equal opportunity.

5. States Parties shall adopt or strengthen legislative or other measures, such as educational, social or cultural measures, including through bilateral and multilateral cooperation, to discourage the demand that fosters all forms of exploitation of persons, especially women and children, that leads to trafficking.

Article 10

Information exchange and training

1. Law enforcement, immigration or other relevant authorities of States Parties shall, as appropriate, cooperate with one another by exchanging information, in accordance with their domestic law, to enable

them to determine:

(a) Whether individuals crossing or attempting to cross an international border with travel documents belonging to other persons or without travel documents are perpetrators or victims of trafficking in persons;

(b) The types of travel document that individuals have used or attempted to use to cross an international border for the purpose of trafficking in persons; and

(c) The means and methods used by organized criminal groups for the purpose of trafficking in persons, including the recruitment and transportation of victims, routes and links between and among individuals and groups engaged in such trafficking, and possible measures for detecting them.

2. States Parties shall provide or strengthen training for law enforcement, immigration and other relevant officials in the prevention of trafficking in persons. The training should focus on methods used in preventing such trafficking, prosecuting the traffickers and protecting the rights of the victims, including protecting the victims from the traffickers. The training should also take into account the need to consider human rights and child- and gender-sensitive issues and it should encourage cooperation with non-governmental organizations, other relevant organizations and other elements of civil society.

3. A State Party that receives information shall comply with any request by the State Party that transmitted the information that places restrictions on its use.

Article 11 Border measures

1. Without prejudice to international commitments in relation to the free movement of people, States Parties shall strengthen, to the extent possible, such border controls as may be necessary to prevent and detect trafficking in persons.

2. Each State Party shall adopt legislative or other appropriate measures to prevent, to the extent possible, means of transport operated by commercial carriers from being used in the commission of offences established in accordance with article 5 of this Protocol.

3. Where appropriate, and without prejudice to applicable international conventions, such measures shall include establishing the obligation of commercial carriers, including any transportation company or the owner or operator of any means of transport, to ascertain that all passengers are in possession of the travel documents required for entry into the receiving State.

4. Each State Party shall take the necessary measures, in accordance with its domestic law, to provide for sanctions in cases of violation of the obligation set forth in paragraph 3 of this article.

5. Each State Party shall consider taking measures that permit, in accordance with its domestic law, the denial of entry or revocation of visas of persons implicated in the commission of offences established in accordance with this Protocol.

6. Without prejudice to article 27 of the Convention, States Parties shall consider strengthening cooperation among border control agencies by, inter alia, establishing and maintaining direct channels of communication.

Article 12

Security and control of documents

Each State Party shall take such measures as may be necessary, within available means:

(a) To ensure that travel or identity documents issued by it are of such quality that they cannot easily be misused and cannot readily be falsified or unlawfully altered, replicated or issued; and

(b) To ensure the integrity and security of travel or identity documents issued by or on behalf of the State Party and to prevent their unlawful creation, issuance and use.

Article 13

Legitimacy and validity of documents At the request of another State Party, a State Party shall, in accordance with its domestic law, verify within a reasonable time the legitimacy and validity of travel or identity documents issued or purported to have been issued in its name and suspected of being used for trafficking in persons.

IV. Final provisions Article 14 Saving clause

1. Nothing in this Protocol shall affect the rights, obligations and responsibilities of States and individuals under international law, including international humanitarian law and international human rights law and, in particular, where applicable, the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees and the principle of non-refoulement as contained therein.

2. The measures set forth in this Protocol shall be interpreted and applied in a way that is not discriminatory to persons on the ground that they are victims of trafficking in persons. The interpretation and application of those measures shall be consistent with internationally recognized principles of non-discrimination.

Article 15

Settlement of disputes

1. States Parties shall endeavour to settle disputes concerning the interpretation or application of this Protocol through negotiation.

2. Any dispute between two or more States Parties concerning the interpretation or application of this Protocol that cannot be settled through negotiation within a reasonable time shall, at the request of one of those States Parties, be submitted to arbitration. If, six months after the date of the request for arbitration, those States Parties are unable to agree on the organization of the arbitration, any one of those States Parties may refer the dispute to the International Court of Justice by request in accordance with the Statute of the Court.

3. Each State Party may, at the time of signature, ratification, acceptance or approval of or accession to this Protocol, declare that it does not consider itself bound by paragraph 2 of this article. The other States Parties shall not be bound by paragraph 2 of this article with respect to any State Party that has made such a reservation.

4. Any State Party that has made a reservation in accordance with paragraph 3 of this article may at any time withdraw that reservation by notification to the Secretary-General of the United Nations.

Article 16

Signature, ratification, acceptance, approval and accession

1. This Protocol shall be open to all States for signature from 12 to 15 December 2000 in Palermo, Italy, and thereafter at United Nations Headquarters in New York until 12 December 2002.

2. This Protocol shall also be open for signature by regional economic integration organizations provided that at least one member State of such organization has signed this Protocol in accordance with paragraph

1 of this article.

3. This Protocol is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations. A regional economic integration organization may deposit its instrument of ratification, acceptance or approval if at least one of its member States has done likewise. In that instrument of ratification, acceptance or approval, such organization shall declare the extent of its competence with respect to the matters governed by this Protocol. Such organization shall also inform the depositary of any relevant modification in the extent of its competence.

4. This Protocol is open for accession by any State or any regional economic integration organization of which at least one member State is a Party to this Protocol. Instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations. At the time of its accession, a regional economic integration organization shall declare the extent of its competence with respect to matters governed by this Protocol. Such organization shall also

inform the depositary of any relevant modification in the extent of its competence.

Article 17 Entry into force

1. This Protocol shall enter into force on the ninetieth day after the date of deposit of the fortieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, except that it shall not enter into force before the entry into force of the Convention. For the purpose of this paragraph, any instrument deposited by a regional economic integration organization shall not be counted as additional to those deposited by member States of such organization.

2. For each State or regional economic integration organization ratifying, accepting, approving or acceding to this Protocol after the deposit of the fortieth instrument of such action, this Protocol shall enter into force on the thirtieth day after the date of deposit by such State or organization of the relevant instrument or on the date this Protocol enters into force pursuant to paragraph 1 of this article, whichever is the later.

Article 18 Amendment

1. After the expiry of five years from the entry into force of this Protocol, a State Party to the Protocol may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations, who shall thereupon

communicate the proposed amendment to the States Parties and to the Conference of the Parties to the Convention for the purpose of considering and deciding on the proposal. The States Parties to this Protocol meeting at the Conference of the Parties shall make every effort to achieve consensus on each amendment. If all efforts at consensus have been exhausted and no agreement has been reached, the amendment shall, as a last resort, require for its adoption a two-thirds majority vote of the States Parties to this Protocol present and voting at the meeting of the Conference of the Parties.

2. Regional economic integration organizations, in matters within

their competence, shall exercise their right to vote under this article with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to this Protocol. Such organizations shall not exercise their right to vote if their member States exercise theirs and vice versa.

3. An amendment adopted in accordance with paragraph 1 of this article is subject to ratification, acceptance or approval by States Parties.

4. An amendment adopted in accordance with paragraph 1 of this article shall enter into force in respect of a State Party ninety days after the date of the deposit with the Secretary-General of the United Nations of an instrument of ratification, acceptance or approval of such amendment.

5. When an amendment enters into force, it shall be binding on those States Parties which have expressed their consent to be bound by it. Other States Parties shall still be bound by the provisions of this Protocol and any earlier amendments that they have ratified, accepted or approved. Article 19
Denunciation

1. A State Party may denounce this Protocol by written notification to the Secretary-General of the United Nations. Such denunciation shall become effective one year after the date of receipt of the notification by the Secretary-General.

2. A regional economic integration organization shall cease to be a Party to this Protocol when all of its member States have denounced it. Article 20

Depositary and languages

1. The Secretary-General of the United Nations is designated depositary of this Protocol.

2. The original of this Protocol, of which the Arabic, Chinese,

English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed this Protocol.

2. C. 138 Minimum Age Convention, 1973

PREAMBLE

The General Conference of the International Labour Organisation,

Having been convened at Geneva by the Governing Body of the International Labour Office, and having met in its Fifty-eighth Session on 6 June 1973, and

Having decided upon the adoption of certain proposals with regard to minimum age for admission to employment, which is the fourth item on the agenda of the session, and

Noting the terms of the Minimum Age (Industry) Convention, 1919, the Minimum Age (Sea) Convention, 1920, the Minimum Age (Agriculture) Convention, 1921, the Minimum Age (Trimmers and Stokers) Convention, 1921, the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention, 1932, the Minimum Age (Sea) Convention (Revised), 1936, the Minimum Age (Industry) Convention (Revised), 1937, the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention (Revised), 1937, the Minimum Age (Fishermen) Convention, 1959, and the Minimum Age (Underground Work) Convention, 1965, and

Considering that the time has come to establish a general instrument on the subject, which would gradually replace the existing ones applicable to limited economic sectors, with a view to achieving the total abolition of child labour, and

Having determined that these proposals shall take the form of an international Convention,

adopts the twenty-sixth day of June of the year one thousand nine hundred and seventy three, the following Convention, which may be cited as the Minimum Age Convention, 1973:

Article 1

Each Member for which this Convention is in force undertakes to pursue a national policy designed to ensure the effective abolition of child labour and to raise progressively the minimum age for admission to employment or work to a level consistent with the fullest physical and mental development of young persons.

Article 2

1. Each Member which ratifies this Convention shall specify, in a declaration appended to its ratification, a minimum age for admission to employment or work within its territory and on means of transport registered in its territory; subject to Articles 4 to 8 of this Convention, no one under that age shall be admitted to employment or work in any occupation.

2. Each Member which has ratified this Convention may subsequently notify the Director General of the International Labour Office, by further declarations, that it specifies a minimum age higher than that previously specified.

3. The minimum age specified in pursuance of paragraph 1 of this Article shall not be less than the age of completion of compulsory schooling and, in any case, shall not be less than 15 years.

4. Notwithstanding the provisions of paragraph 3 of this Article, a Member whose economy and educational facilities are insufficiently developed may, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, initially specify a minimum age of 14 years.

5. Each Member which has specified a minimum age of 14 years in pursuance of the provisions of the preceding paragraph shall include in its

reports on the application of this Convention submitted under article 22 of the constitution of the International Labour Organisation a statement--

- (a) that its reason for doing so subsists; or
- (b) that it renounces its right to avail itself of the provisions in question as from a stated date.

Article 3

1. The minimum age for admission to any type of employment or work which by its nature or the circumstances in which it is carried out is likely to jeopardise the health, safety or morals of young persons shall not be less than 18 years.

2. The types of employment or work to which paragraph 1 of this Article applies shall be determined by national laws or regulations or by the competent authority, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist.

3. Notwithstanding the provisions of paragraph 1 of this Article, national laws or regulations or the competent authority may, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, authorise employment or work as from the age of 16 years on condition that the health, safety and morals of the young persons concerned are fully protected and that the young persons have received adequate specific instruction or vocational training in the relevant branch of activity.

Article 4

1. In so far as necessary, the competent authority, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, may exclude from the application of this Convention limited categories of employment or work in respect of which special and substantial problems of application arise.

2. Each Member which ratifies this Convention shall list in its first report on the application of the Convention submitted under article 22 of the Constitution of the International Labour Organisation any categories which may have been excluded in pursuance of paragraph 1 of this Article, giving the reasons for such exclusion, and shall state in subsequent reports the position of its law and practice in respect of the categories excluded and the extent to which effect has been given or is proposed to be given to the Convention in respect of such categories.

3. Employment or work covered by Article 3 of this Convention shall not be excluded from the application of the Convention in pursuance of this Article.

Article 5

1. A Member whose economy and administrative facilities are insufficiently developed may, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, initially limit the scope of application of this Convention.

2. Each Member which avails itself of the provisions of paragraph 1 of this Article shall specify, in a declaration appended to its ratification, the branches of economic activity or types of undertakings to which it will apply the provisions of the Convention.

3. The provisions of the Convention shall be applicable as a minimum to the following: mining and quarrying; manufacturing; construction; electricity, gas and water; sanitary services; transport, storage and communication; and plantations and other agricultural undertakings mainly producing for commercial purposes, but excluding family and small scale holdings producing for local consumption and not regularly employing hired workers.

4. Any Member which has limited the scope of application of this Convention in pursuance of this Article--

(a) shall indicate in its reports under article 22 of the Constitution of the International Labour Organisation the general position as regards the

employment or work of young persons and children in the branches of activity which are excluded from the scope of application of this Convention and any progress which may have been made towards wider application of the provisions of the Convention;

(b) may at any time formally extend the scope of application by a declaration addressed to the Director-General of the International Labour Office.

Article 6

This Convention does not apply to work done by children and young persons in schools for general, vocational or technical education or in other training institutions, or to work done by persons at least 14 years of age in undertakings, where such work is carried out in accordance with conditions prescribed by the competent authority, after consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, and is an integral part of--

(a) a course of education or training for which a school or training institution is primarily responsible;

(b) a programme of training mainly or entirely in an undertaking, which programme has been approved by the competent authority; or

(c) a programme of guidance or orientation designed to facilitate the choice of an occupation or of a line of training.

1. National laws or regulations may permit the employment or work of persons 13 to 15 years of age on light work which is--

(a) not likely to be harmful to their health or development; and

(b) not such as to prejudice their attendance at school, their participation in vocational orientation or training programmes approved by the competent authority or their capacity to benefit from the instruction received.

2. National laws or regulations may also permit the employment or work of persons who are at least 15 years of age but have not yet completed their

compulsory schooling on work which meets the requirements set forth in subparagraphs (a) and

(b) of paragraph 1 of this Article.

3. The competent authority shall determine the activities in which employment or work may be permitted under paragraphs 1 and 2 of this Article and shall prescribe the number of hours during which and the conditions in which such employment or work may be undertaken.

4. Notwithstanding the provisions of paragraphs 1 and 2 of this Article, a Member which has availed itself of the provisions of paragraph 4 of Article 2 may, for as long as it continues to do so, substitute the ages 12 and 14 for the ages 13 and 15 in paragraph 1 and the age 14 for the age 15 in paragraph 2 of this Article.

Article 8

1. After consultation with the organisations of employers and workers concerned, where such exist, the competent authority may, by permits granted in individual cases, allow exceptions to the prohibition of employment or work provided for in Article 2 of this Convention, for such purposes as participation in artistic performances.

2. Permits so granted shall limit the number of hours during which and prescribe the conditions in which employment or work is allowed.

Article 9

1. All necessary measures, including the provision of appropriate penalties, shall be taken by the competent authority to ensure the effective enforcement of the provisions of this Convention.

2. National laws or regulations or the competent authority shall define the persons responsible for compliance with the provisions giving effect to the Convention.

3. National laws or regulations or the competent authority shall prescribe the registers or other documents which shall be kept and made available by the employer; such registers or documents shall contain the names and ages or dates of birth, duly certified wherever possible, of persons whom he employs or who work for him and who are less than 18 years of age.

1. This Convention revises, on the terms set forth in this Article, the Minimum Age (Industry) Convention, 1919, the Minimum Age (Sea) Convention, 1920, the Minimum Age (Agriculture) Convention, 1921, the Minimum Age (Trimmers and Stokers) Convention, 1921, the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention, 1932, the Minimum Age (Sea) Convention (Revised), 1936, the Minimum Age (Industry) Convention (Revised), 1937, the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention (Revised), 1937, the Minimum Age (Fishermen) Convention, 1959, and the Minimum Age (Underground Work) Convention, 1965.

2. The coming into force of this Convention shall not close the Minimum Age (Sea) Convention (Revised), 1936, the Minimum Age (Industry) Convention (Revised), 1937, the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention (Revised), 1937, the Minimum Age (Fishermen) Convention, 1959, or the Minimum Age (Underground Work) Convention, 1965, to further ratification.

3. The Minimum Age (Industry) Convention, 1919, the Minimum Age (Sea) Convention, 1920, the Minimum Age (Agriculture) Convention, 1921, and the Minimum Age (Trimmers and Stokers) Convention, 1921, shall be closed to further ratification when all the parties thereto have consented to such closing by ratification of this Convention or by a declaration communicated to the Director-General of the International Labour Office.

4. When the obligations of this Convention are accepted--

(a) by a Member which is a party to the Minimum Age (Industry) Convention (Revised), 1937, and a minimum age of not less than 15 years is specified in pursuance of Article 2 of this Convention, this shall ipso jure involve the immediate denunciation of that Convention,

(b) in respect of non-industrial employment as defined in the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention, 1932, by a Member which is a party to that Convention, this shall ipso jure involve the immediate denunciation of that Convention,

(c) in respect of non-industrial employment as defined in the Minimum Age (Non-Industrial Employment) Convention (Revised), 1937, by a Member which is a party to that Convention, and a minimum age of not less than 15 years is specified in pursuance of Article 2 of this Convention, this shall ipso jure involve the immediate denunciation of that Convention,

(d) in respect of maritime employment, by a Member which is a party to the Minimum Age (Sea) Convention (Revised), 1936, and a minimum age of not less than 15 years is specified in pursuance of Article 2 of this Convention or the Member specifies that Article 3 of this Convention applies to maritime employment, this shall ipso jure involve the immediate denunciation of that Convention,

(e) in respect of employment in maritime fishing, by a Member which is a party to the Minimum Age (Fishermen) Convention, 1959, and a minimum age of not less than 15 years is specified in pursuance of Article 2 of this Convention or the Member

specifies that Article 3 of this Convention applies to employment in maritime fishing, this shall ipso jure involve the immediate denunciation of that Convention,

(f) by a Member which is a party to the Minimum Age (Underground Work) Convention, 1965, and a minimum age of not less than the age specified in pursuance of that Convention is specified in pursuance of Article 2 of this Convention or the Member specifies that such an age applies to employment underground in mines in virtue of Article 3 of this Convention, this shall ipso jure involve the immediate denunciation of that Convention, if and when this Convention shall have come into force.

5. Acceptance of the obligations of this Convention--
- (a) shall involve the denunciation of the Minimum Age (Industry) Convention, 1919, in accordance with Article 12 thereof,
  - (b) in respect of agriculture shall involve the denunciation of the Minimum Age (Agriculture) Convention, 1921, in accordance with Article 9 thereof,
  - (c) in respect of maritime employment shall involve the denunciation of the Minimum Age (Sea) Convention, 1920, in accordance with Article 10 thereof, and of the Minimum Age (Trimmers and Stokers) Convention, 1921, in accordance with Article 12 thereof, if and when this Convention shall have come into force.

3. C. 182 Worst Forms of Child Labour Convention, 1999

The General Conference of the International Labour Organization,

Having been convened at Geneva by the Governing Body of the International Labour Office, and having met in its 87th Session on 1 June 1999, and

Considering the need to adopt new instruments for the prohibition and elimination of the worst forms of child labour, as the main priority for national and international action, including international cooperation and assistance, to complement the Convention and the Recommendation concerning Minimum Age for Admission to Employment, 1973, which remain fundamental instruments on child labour, and

Considering that the effective elimination of the worst forms of child labour requires immediate and comprehensive action, taking into account the importance of free basic education and the need to remove the children concerned from all such work and to provide for their rehabilitation and social integration while addressing the needs of their families, and

Recalling the resolution concerning the elimination of child labour adopted by the International Labour Conference at its 83rd Session in 1996, and

Recognizing that child labour is to a great extent caused by poverty and that the long-term solution lies in sustained economic growth leading to social progress, in particular poverty alleviation and universal education, and

Recalling the Convention on the Rights of the Child adopted by the United Nations General Assembly on 20 November 1989, and

Recalling the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up, adopted by the International Labour Conference at its 86th Session in

1998, and

Recalling that some of the worst forms of child labour are covered by other international instruments, in particular the Forced Labour Convention, 1930, and the United Nations Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery, 1956, and

Having decided upon the adoption of certain proposals with regard to child labour, which is the fourth item on the agenda of the session, and

Having determined that these proposals shall take the form of an international Convention;

adopts this seventeenth day of June of the year one thousand nine hundred and ninety- nine the following Convention, which may be cited as the Worst Forms of Child Labour Convention, 1999.

Article 1

Each Member which ratifies this Convention shall take immediate and effective measures to secure the prohibition and elimination of the worst forms of child labour as a matter of urgency.

For the purposes of this Convention, the term "child" shall apply to all persons under the age of 18.

Article 3

For the purposes of this Convention, the term "the worst forms of child labour" comprises:

- (a) all forms of slavery or practices similar to slavery, such as the sale and trafficking of children, debt bondage and serfdom and forced or compulsory labour, including forced or compulsory recruitment of children for use in armed conflict;
- (b) the use, procuring or offering of a child for prostitution, for the production of pornography or for pornographic performances;
- (c) the use, procuring or offering of a child for illicit activities, in particular for the production and trafficking of drugs as defined in the relevant international treaties;
- (d) work which, by its nature or the circumstances in which it is carried out, is likely to harm the health, safety or morals of children.

Article 4

1. The types of work referred to under Article 3(d) shall be determined by national laws or regulations or by the competent authority, after consultation with the organizations of employers and workers concerned, taking into consideration relevant international standards, in particular Paragraphs 3 and 4 of the Worst Forms of Child Labour Recommendation, 1999.
2. The competent authority, after consultation with the organizations of employers and workers concerned, shall identify where the types of work so determined exist.
3. The list of the types of work determined under paragraph 1 of this Article shall be periodically examined and revised as necessary, in consultation with the organizations of employers and workers concerned.

Article 5

Each Member shall, after consultation with employers' and workers' organizations, establish or designate appropriate mechanisms to monitor the implementation of the provisions giving effect to this Convention.

Article 6

1. Each Member shall design and implement programmes of action to eliminate as a priority the worst forms of child labour.
2. Such programmes of action shall be designed and implemented in consultation with relevant government institutions and employers' and workers' organizations, taking into consideration the views of other concerned groups as appropriate.

Article 7

1. Each Member shall take all necessary measures to ensure the effective implementation and enforcement of the provisions giving effect to this Convention including the provision and application of penal sanctions or, as appropriate, other sanctions.
2. Each Member shall, taking into account the importance of education in eliminating child labour, take effective and time-bound measures to:
  - (a) prevent the engagement of children in the worst forms of child labour;
  - (b) provide the necessary and appropriate direct assistance for the removal of children from the worst forms of child labour and for their rehabilitation and social integration;
  - (c) ensure access to free basic education, and, wherever possible and appropriate, vocational training, for all children removed from the worst forms of child labour;
  - (d) identify and reach out to children at special risk; and
  - (e) take account of the special situation of girls.

3. Each Member shall designate the competent authority responsible for the implementation of the provisions giving effect to this Convention.

Article 8

Members shall take appropriate steps to assist one another in giving effect to the provisions of this Convention through enhanced international cooperation and/or assistance including support for social and economic development, poverty eradication programmes and universal education.

Article 9

The formal ratifications of this Convention shall be communicated to the Director-General of the International Labour Office for registration.

Article 10

1. This Convention shall be binding only upon those Members of the International Labour Organization whose ratifications have been registered with the Director-General of the International Labour Office.
2. It shall come into force 12 months after the date on which the ratifications of two Members have been registered with the Director General.
3. Thereafter, this Convention shall come into force for any Member 12 months after the date on which its ratification has been registered.

Article 11

1. A Member which has ratified this Convention may denounce it after the expiration of ten years from the date on which the Convention first comes into force, by an act communicated to the Director-General of the International Labour Office for registration. Such denunciation shall not take effect until one year after the date on which it is registered.
2. Each Member which has ratified this Convention and which does not, within the year following the expiration of the period of ten years mentioned in the preceding paragraph, exercise the right of denunciation provided for in this

Article, will be bound for another period of ten years and, thereafter, may denounce this Convention at the expiration of each period of ten years under the terms provided for in this Article.

1. The Director-General of the International Labour Office shall notify all Members of the International Labour Organization of the registration of all ratifications and acts of denunciation communicated by the Members of the Organization.

2. When notifying the Members of the Organization of the registration of the second ratification, the Director-General shall draw the attention of the Members of the Organization to the date upon which the Convention shall come into force.

Article 13

The Director-General of the International Labour Office shall communicate to the Secretary-General of the United Nations, for registration in accordance with article 102 of the Charter of the United Nations, full particulars of all ratifications and acts of denunciation registered by the Director-General in accordance with the provisions of the preceding Articles.

Article 14

At such times as it may consider necessary, the Governing Body of the International Labour Office shall present to the General Conference a report on the working of this Convention and shall examine the desirability of placing on the agenda of the Conference the question of its revision in whole or in part.

Article 15

1. Should the Conference adopt a new Convention revising this Convention in whole or in part, then, unless the new Convention otherwise provides ->

(a) the ratification by a Member of the new revising Convention shall ipso jure involve the immediate denunciation of this Convention, notwithstanding the provisions of Article 11 above, if and when the new revising Convention shall have come into force;

(b) as from the date when the new revising Convention comes into force, this Convention shall cease to be open to ratification by the Members.

2. This Convention shall in any case remain in force in its actual form and content for those Members which have ratified it but have not ratified the revising Convention.

5. OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS

2004/110. Special Rapporteur on trafficking in persons, especially in women and children At its 55th meeting, on 19 April 2004, the Commission on Human Rights,

recalling its resolution 2002/51 of 23 April 2002 and bearing in mind its resolution

2004/45 of 19 April 2004, decided, without a vote:

(a) To appoint, for a period of three years, a Special Rapporteur, whose mandate will focus on the human rights aspects of the victims of trafficking in persons, especially women and children;

(b) To request the Special Rapporteur to submit an annual report, commencing with the sixty-first session of the Commission, together with recommendations, on measures required to uphold and protect the human rights of the victims;

(c) That the Special Rapporteur may, as appropriate, and in line with the current practice, respond effectively to reliable information on possible human rights violations with a view to protecting the human rights of actual or potential victims of trafficking;

(d) To request the Special Rapporteur to cooperate fully with other relevant special rapporteurs, in particular the Special Rapporteur on violence against women, and to take full account of their contributions to the issue;

(e) To request the Special Rapporteur to cooperate with relevant United Nations bodies, regional organizations and victims and their representatives;

(f) To invite Governments and international organizations to cooperate fully with the Special Rapporteur;

(g) To request the Secretary-General to provide all the necessary resources for the effective fulfilment of the mandate of the Special Rapporteur;

The Commission also decides to recommend the following draft decision to the Economic and Social Council for adoption:

“The Economic and Social Council, taking note of Commission on Human Rights decision 2004/110 of 19 April 2004, endorses the Commission’s decision to appoint, for a period of three years, a Special Rapporteur whose mandate will focus on the human rights aspects of the victims of trafficking in persons, especially women and children. The Council also endorses the Commission’s request to the Special Rapporteur to submit an annual report, commencing with the sixty-first session of the Commission, together with recommendations, on measures required to uphold and protect the human rights of the victims. The Council further approves the Commission’s request to the Secretary-General to provide all the necessary resources for the effective fulfilment of the mandate of the Special Rapporteur.”